

VINCAS KRÈVË

Kr - 204

DAINAVOS
ŠALIES
SENU
ŽMONIŲ
PADAVIMAI

MISSO

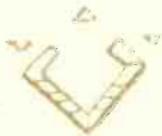
1957

VALSTYBINĖ GROŽINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA

ILIUSTRAVO
S. VALIUVIENĖ

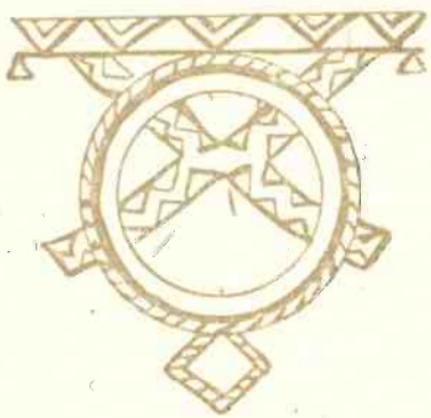
*MANO MOTINAI
ROŽEI,
SVAJOTI IR TĖVYNĘ MYLĘTI
MANE ISMOKIUSIAI,
ATMINTI*

VAKARINĖ GIESMĖ

*Marei Kindarienei, šią poringę
papasako jusiai, atminti*

Pasakoja mūsų seni téveliai, kad tarpu plačiųjų Lietuvos girelių, tarpu aukštųjų jos šilelių, kur nei senas žmogus nevaikščiojo, nei jaunas bernelis žirgelio nemandravojo, nei mergelės lelijélės daina garsiai neskambéjo, esanti lygi lygumélė; toje lygumélėj esanti žalioji pievelė, viduj tos pievužélės didis dvarelis: aukšti rūmai dangų remią, žali vyšnių sodai saulę temdą.

Tame dvarely, tame didžiajam gyvenanti skaisčioji mergelė, jaunoji karalaitė, tokia daili ir liekna, kokia dar nei dainoje nedainuota, nei sapnely nesapnuota.

Kai skersnį žingsnį jauna žengia — kaip baltoji gulbelė plaukia šviesų vakarėlį tyliu ezeréliu; kai vaikščioja po klėtelę — lyg tas baltas debesėlis padange slenka giedrią dienelę. Kai žodelį taria — lyg lakštutė lakštuoja, lyg sravi upelė grūda, džiurdžena, plukdydama vilneles aplink kietus akmenėlius, kalbindama

žaliosios pievelės géleles, lyg lapeliai skamba, vėjo pasupami tylų kaitringosios vasarélés vidudienį.

Gelsvosios kaselės — kaip brūktas šukuotas lino pluoštėlis, mėlynos akelės — kaip jo žiedužėlis, kaip ryto padangių giedrios giedrumėlės.

Kur akèle meta, ten aušrelė teka, kur pėdeli stato, tai ten dygsta rožės ir lelijėlės, iš ten verčias tryška šaltas šaltinėlis tyro vandenėlio, kaip ašarėlių.

Kai jauna nusijuokia, dienelė prašvinta, nuo dangaus dumbluoto debesėliai nyksta...

O kai, atsikėlus ankstuij ryteli, o kai, nusiprausus gailiąja rasele, pažiūri per langelį — tai šviesi saulelė, skaisti ir raudona, ją pamačiusi, pavydi jos gražumélių, jos tū̄ skaistumélių, pamačius ir pavydėjus, tai pabalta kaip tas lapelis.

Gelsvą kaselę susimasčiusi, aukso vainikėli nusipy-nusi, ant glotnios galvelės užsidėjusi, kai išeina ant dvarelio, vario dureles varstydam, per aukso slenks-telį žengdama, kai eina per kiemelį į vyšnių sodelį — margos, baltos peteliškės kaip sniego skuteliai tai la-kioja mosuoja aplink jos galvele...

Iš šalių tolimujų, ten, kur už girelių, už tū̄ siūbuojančiuju, už marelių mėlynujų, per kalnelius ko aukščiausius, per klonelius ko giliausius, per nemunélius, per dunojélius tai lekia, tai skubinasi audrusis vėjelis, kad padabotų, kad pamatytu jaunąją mergele, sparne-liais bemosuodamas, žmonių vargdienėlių, dirvos arto-jelių, rugių piovėjelių veidelius bešluosto, petelius be-glosto šaltu papūtimu, oro dvelkimu.

O kai tik pamato tai saulelė motulė, kaip skaisti mergele paraudonavus iš didžios gėdelės, kad yra už ją gražesnė, už ją dailesnė — nuleidus skaisčią aukso

galvelę į žemą žemele, iš padangių klételės už aukštų girelių, už šaltų vandenėlių tai ji slepiasi...

Po vyšnių sodelį bevaikščiodama, po žaliajį beuliodama, užkopia užlipa jauna karalaitė į statų kalnelį, į tokį statų ir aukštą, jog viršūnėlė jo slepiasi toli debesėly. Nuo tos viršūnėlės matyti užburti pasauliai, tokie puikūs, stebétini, jog apie juos niekas nei sapne nesapnavo, nei godele negodojo.

Tasai auksinis kalnas stovi tarpu ūksmingų sodelių, tarpu augalotųjų liepelių, tarpu žaliųjų vyšnelių ir stovédamas šviečia kaip mėnuo žverblančia viršūnėle. Visi vadina tą kalną — svajonių kalnu.

Vai, nelaimingas tas žmogus vargdienis, vai, nelaiminga toji valandėlė, kurią jis pamato tą statų kalną! Nebeturės jis ramumo šiam šviesiam pasauly. Dieną naktelę ir godelės godosis, ir sapneliai sapnuosis apie to aukštojo kalno viršūnę, apie spindulingąją...

Ir dieną, ir naktį, kol trumpo amželio, lips į aukštę bes jo neužlipamąsias, kur amžinai guli užburti turtai be skaičiaus neįkainuojamų... Kur žaidžia vėjai vakariniai, kur miega sapnai vasariniai.

Lips ten, iš kur matomos sapnų šalelės, saulėtos sapnų karalystės...

O užlipusiam nėra jau nei viešo kelelio, nei siaurojo takelio atgalio žemyn; kas matė užburtus pasaulius, kas stovėjo ant spindulingos to aukšto kalnelio viršūnėlės — tas nebematys, tas nebesidžiaugs šviesia saulele, žaliaja girele šitam skausmų pasauly...

Užlipusi, užkopusi siauru takeliu, vejele sodintu, baltais perlais barstytu, ant to aukštojo kalnelio, ant jo žibanciosios viršūnėlės, atsisėda jaunoji karalaitė aukselio kédelén, ima balton savo kaip iš alebastro lipdyton

rankelėn gintarų kanklelius, mielai skambančius, ir tyliai dainuoja ramumo dainą, dainą vakarinę...

Lyg audrios užburstų jūrių bangelės verkia, lyg užburstų girelių medžiai ūžia, lyg milžinupės verčia savo vandenėlius iš aukštų kalnų į gilius klonius — plaukia aidų, skamba gaidų vilnelės, supdamos liūliucdamos mažus paukštelius žaliose šakelėse, po plačiaisiais lapeliais, migdydamos žvéreliaus giliuose urvuose, ju-dindamos jaudindamos širdele jaunoje krūtinėj, links-mindamos nuliūdusius nuvargusius šviesia linksmesnės buitelės svajonėlę.

Vai, ir nutilsta visas pasaulis kaip apmirės, kaip išmirės; ir žmonės, ir žvėry, ir mažieji paukšteliai gérisi besigérēdami, klauso beklausydamai vakarinės dainelės...

O aidas plaukia ir plaukia kaip vilnys nemunėly, kaip bangos dunojėly; tai graudžiai ūžia kaip tamsi audrelė, tai skamba tyliai kaip šaltas šaltinėlis, kaip skaudus lietus; ir beuždamos, ir beskambédamos, pa-sakėlę pasakoja, poringėlę porina apie tuos pasaulius, kur pati gimė — auksinius, straublétus, vaivorinémis spalvomis pasidabinusius...

Klauso, ką kalba dainelė, visi — ir senas senelis, ir jaunas bernelis, ir skaisčioji mergužélė, balta lelijélė. Klauso tylėdami, klauso minédami praeituosius laikelius, kas dūsaudamas, kas linksmai svajodamas... Daug daug kiekvienam pasakoja toji užburta dainelė...

Vienam ji kalba apie skausmus sopulius, apie sun-kiosios buitelės keleli, erškėčiais klotą, ašaromis lietą, apie vargingą dalelę... Ir skamba tada dainelė, lyg šimtas verkia vargely augant, lyg šimtas verkia var-gely gemant...

Kitam dainuoja toji dainelė apie saulėtą ateities

takelį, apie rožių žiedelius, lelijelių géleles, kuriomis kelelius jam kloja, vainiką pina laiminga buitelė... Ir taip jam skamba toji dainelė, lyg šimtas lakštelių lakštuoja plačiojoj girelėj, lyg šimtas mažų vieverselių liūliuoja žalioje dirvelėj...

Kaip gegulé kukoja, kaip raiboji žaliam beržely tupédama gieda kitam daili karalaitė — ir šneka jam gintarų kankliai, lyg skundžiasi žuvusi niekais jo jau-nystélė, lyg verkia nykstančios jo svajonélés, lyg uliūliuoja vargelio dainelė visam amželiui vargti, be jégų žuti... Ir sunkus jam dainelés aidas kaip sunkios aukštujų kalnelių uolos, vai, ir šalta jam toji dainelé kaip lygiam lauke šiaurus vėjelis; vai, spaudžia spaudžia tam liūdną širdelę, lyg smeigia aštrūs iešmų ašmenéliai, lyg degina démés jausméliai.

Tai vél svajoja apie girias siūbuojančias, apie dirvas banguojančias, véjo papučiamas, paukštelių apčiulbamas, apie jūres be krašto, apie erdves be ribų, apie kalnus, padanges remiančius, baltu sidabréliu viršunes dengiančius — ir šaukia jį ten, kur erdvėje vėjai ulioja, siūbuojančiomis girelémis bevaikšiodami, žaliąsias viršunéles beskaitydami, jūres mareles beadrindami... Vai, tai jam porina, vai, tai jam pasakoja apie milžinų ginčus, apie tuos senus laikus, kada šviesiame pasauly gyveno tie milžinai, kurie tik dainoje dabar bedainuojami, kurie tik pasakoj dabar bepasakojami, milžinai vyrai, kurie nežinojo, kurie nepažino, kas baimé baimelé, sunki vergija nedalelė; kurių ranka už norus, už troškimus galingesnė, o veikimas, o darbai už mintis greitesni: ko godelėj nesugodojo, jau jų rankos atliko; kurie skirti nemokéjo, kas žygis garsusis, kas nusikaltimas piktasis...

Galingi!

Ir jis svajoja, ir jis lekioja su viesulais, su vėjais, laisvas kaip jie, galingas kaip tie milžinai, su audromis kovoja ginčijasi, mėlynose padangių erdvėse rankom žaibus gundo, perkūno vainikais dabinasi.

O jaunam berneliui tai vis dainuoja apie skaisčią mergele, mergelę lelijėlę, kuri gyvena tolimoje šaleljė, aukštoje klėtelėj po langeliu sėdi, bernuželį mini ir jo jauno laukte laukia, ir jo puikaus šaukte šaukia...

Ir daugel daugel dar pasakoja žmonėms toji dainelė...

Vieną linksmina erzina saulėtais sapnais, auksiniaiš.

Kitą meilės jausmai, audringais gyvenimo verpetais.

Trečiam kaip peiliais varsto krūtinę, kaip iešmaiš bado širdį.

Ne viena tik žemelė klausosi tos dainos vakarinės; ne vienoj tik žmogaus širdy garsą randa, atbalsi kelia toji dainelė... Ir padangėje skamba jos aidas, ir Dievulio angelai klausosi jos, nebeatsiklausydami, nebeatsigérēdam. Kai uždainuoja jaunoji karalaité, kai pravirksta jos gintaro kankleliai, kai sumirga baltieji piršteliai, po stygas bebéginédami, kaip Baltos gulbelės skrajodamos, kaip mažos kregždelės lekiandomos — nuplaukia aidas tolimosna padangėsna, sudaužia mėlynuosna aukšto dangaus vartuosna — atsidaro dangaus langeliai, ir Dievulio angeléliai, aukso plunksnas rankelėj turédami didžiosna knygosna žmonių darbams rašyti — ilgai ilgai, per kiaurą naktį besédēdam, ant rankelių berymodami, klausosi tosios dainos vakarinės ir klausydami neatsigéri...

O dangaus langeliai žiba ir pleška kaip kaitrios kibirkštélės. Ir vadina juos žmonės šviesiomis žvaigždėmis.

dėmis; o tai langeliai, po kuriais sėdi, per kuriuos žiūri į mūsų žemele, į mūsų šalelę baltieji angeléliai, nusidėjelių žmonių sergėtojéliai nuo ligų, nuo bėdų, nuo visokių priešpuolių; skaito žmonių vargelius, dūsavimus, gerus ir blogus darbelius, kad užrašytų didžiosna dangua knygosna...

Ir taip besédėdami, ir taip bežiūrėdami, klauso karalaités dainelés, klauso ir jaučia, kad gimsta jujų šventoje, jujų nekaltoje krūtinélėj neišpasakojami jausmai, neapsakomas ilgesys, lyg ten jų kažkas žemelej lauktų, lyg ten jų kažkas šauktų iš aukšto dangaus į žemą žemele, kur skamba dainelés, kur ūžia plati girelés, kur gyvena geri ir piki žmonés.

Ir lyg jiems kažkas kalba, lyg jiems kažkas šneka, kad néra ten piktų, néra ten blogų, kur sunkų vargelį visi žmonés vargsta...

Klauso, klauso Dievulio angeléliai ir beklausydami daugel supranta, daugel sužino. O jau supratę, o jau sužinoję, meta Dievulio angeléliai aukselio plunksnelės, popierélio knygeles, kur užrašinéjo piktų nuodéméles, varguolių vargelius; eina lekia prie aukščiausio Dievulio sostelio, meldžia prašo Dievuli, kad pikiems visas nuodéméles dovanotų, kad nuvargusiems tylų atilsj duotų, o nerimstančiuosius nuramintų, verkiantiems ašaréles nušluostytų.

— Dievuli aukščiausias, Tévuli brangiausias, daug nuodémių žmonés padaré, ant žemës gyvendami, Tavo žodžių neklausydami, Tavo valios nepildydami, Tavo takais nevaikščiodami... Sunkiai Tave užrūstinol.. Betgi, Dievuli, paklausyki, kaip skundžiasi žmogus, kaip ilgisi Tavęs, kaip verkia jo siela, trokšdama šaukdama Tavo karalijos... Paklausyk, Dievuli, kokis balsas plaukia nuo žemës į aukštą dangų! Kiek ašarų, kiek sopulio, kiek

skausmų tame! Kai užgirdome jį, mūsų akys ašaromis patvino, rankos sudrebėjo, nei rašyti, nei matyti žmonių nuodėmių nebegalime. Dievuli aukščiausias, Tėvuli brangiausias, taip vargsta žmogus!.. Skauda mums širdelę, Dievuli! Sopa mums širdį dėl žemės gyventojų skausmų ilgesių, kad jie tiek kenčia be Tavo šviesos... Ar mus visus nubausk, ar ir jiems dovanok.

Susiraukia Dievulis, rūščiai pažiūri, dangus kaip epušės lapas sudreba, nuleidžia galveles angelėliai, nutyla chorai, liaupsindami garbindami aukščiausiąjį Dievulį, didžiausią pasaulio Valdytoją; nutyla šventieji — tik viena toji žemeles daina verkia lyg motinėlė, vaiką šarvodama, lyg skundžias našlelė, laimę minédama, lyg kažkas ilgisi, lyg skundžias ir meldžia, kad aukso var tus atkeltų ir jį dangun įleistų...

Skundžiasi žemele motulė...

Ir, berymodamas ant rankos, Dievas ilgai klauso — ir tuo toliau, tuo šventasis jo veidas šviesyn vis eina.

Pakėlęs galvą, taria Dievulis aukščiausias:

— Matau, nepražuvo dar žmogus, dar neužmiršo manęs — ir neužmirš, kol tokia daina žemėj skambės... Skubinkitės, angelėliai, tarnai mano mieliausi, pasiuntiniai greičiausiai, neškite ramumą žemei, neškite atilsj žmonėms — težino žmonės, kad aš jų dar neužmiršau, temato... Štai, neškite jiems mano meilės dovaną — saldųjį sapną...

— Didis Dievulis savo gerybėj! — sušunka visas dangus, ir angelai pasikelia ir, verkdami ir juokdamies, ašarėles barstydam, nusileidžia žemelei, nešdami žmonėms sapną. Ir mato juos žmonės ir stebisi, manydami šnekėdami, kad tai žvaigždelės ribuoja krinta — o tai lekia Dievulio pasiuntiniai angelėliai, nešdami ramumą žemelei.

O kai puola jų ašarėlė į marias jūres mėlynąsiams — ilgai šviečia, ilgai žiba kaip skaisti ugnelė, kol nusileidžia, kol nuskesta tamsiojoj jūrų gilumėlėj.

O kai suūžia audra, kai sutraiškina perkūnai, kai sudreba savo pamatuose žemelė, kai sustaugia viesulai, keldami jūres, drumsdami tamsias gilumėles, pakyla vilnys iki padangių. O tos vilnys, į kraštą beslinkdamos, išneša tas angelélių ašaras — ant gelsvųjų smėlelių, lygiajan kraštelin; žmonės renka jas ten ir vadina baltaisiais perlais, o tai yra — angelélių ašaros...

Visi klauso tos vakaro dainelės, kurią dainuoja skaisčioji mergelė, jaunoji karalaitė — ir dangus, ir žemę...

Ir giria tada nebeūžia, nebešlama.

Tik viena lakštingala nebetyli, gieda ir gieda žalių krūmų tankumynuose...

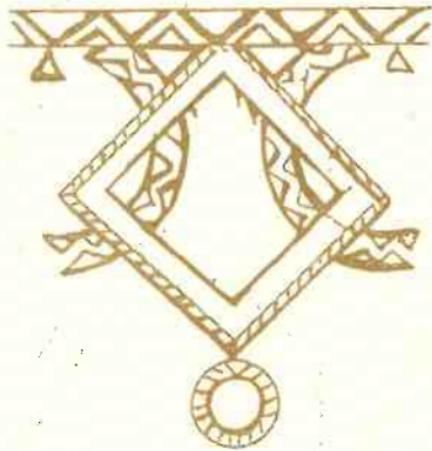
O kodėl?

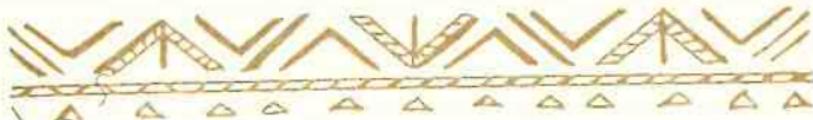

MILŽINKAPIS

Daugel mūsų tėvynėje yra puikių ir gražių vietų, daugel yra šalių, kurios pagarsėjo senų tévelių darbais, bet tarpu jų visų gražiausia ir garsiausia Dainavos šalis — ir savo aukštais kalneliais, ir žemais kloneliais, savo tamsiomis giriomis, didžiais tankumynais, kuriais nei žmogus nepraeina, nei žvéris nepralenda, tik maži paukšteliai čiulbuonéliai pralekia, tik raibosios ten gegulės ir lakštingalélés ankstų rytą ir vėlų vakarélij lakštuoja ir niaurią girelę linksmina.

Bet ir už mažus paukštelius čiulbuonélius, už lakštingaléles garsiau dainuoja ten jaunos sesulės, skaisčios Dainavos šalies mergelės...

Ir ankstų rytą, ir vėlų vakarélij skamba jų dainos — ir giriose tamsiose, ir lankose žaliose, kai šienelij grébia, ir laukuose plačiuose, kur rugelius jaunos piauna, ir žaliame vyšnių sodely, kur bernelj liūdi...

Ko tik nekalba, ko tik nemini jų skambi dainelé! Ir

šviesų pavasarėli, ir miglotą rudenėli, skausmus jauno bernelio, karan išjojančio, ir jausmus jaunosios mergelės, šelmj bernelį pamilusios...

Ko tik nekalba, ko nemini skambi mergelės lelijėlės daina, ko mums neporina, nepasakoja!

Ir apie garsius senovės laikus, apie didžius senųjų tėvų darbus ir nūdieninius vargus, kuriuose skursta Lietuvos šalelė. Ir gražios, ir skambios, ir jausmingos visos jų dainelės, jog dieną naktį jų beklausydamas neatsiklausytai...

Bet iš visų dainų dainelių toji skambių skambiausia, kurioje mergelė dainuoja gūdžiu balseliu apie aukštus kapus, kuriuose guli mūsų tėvai milžinai — ir ilsisi...

Aš tokią vieną dainelę girdėjau... O ką girdėjau, jums papasakosiu...

Ten, kur sravus Merkys, bėgdamas tekėdamas per žalias pievas, per alksnynus, krūmuotus šlaitus, plukdo savo tyrų vandenėli platin. Nemunélin, yra ten aukštas ir status kalnas, visų kalnų aukščiausias, o ant to kalno tvirta pilis, garsi Merkinė, visų pilių tvirčiausia. Milžinai ją statė, ne žmonės; nuo septynių mylių iš vakarų, iš pietų ir kitų šalių nešiojo jie sunkius akmenis, kurie guli tos pilies pamatuose.

Aukščiau siūbuojančių girių toli švietė mėlynose padangėse balti jos kuorai, kur dienas ir naktis sargai stovėjo. Sienos, iš didelių akmenų milžinų sukrautos, žilomis samanomis apžélusios, rūsciai dairési aplinkui, kaip niaurus dairosi vilkas šaltą žiemos naktį, ar ne pamatys kur priešininko nedraugo...

Daugel daugel jos matė priešininkų: ir gudų, ir len-

ku, ir kraugerių kryžiuočių. Visi jie ne kartą ir ne du aplankė Merkinę, visi jie plėšė draskė jos akmens krūtinę, o ji stovėjo tvirta, niauri ir baisi jiems, kaip kad stovėjo pirmą dieną...

Daugel krauko prasliejo ten: ne vienas gudas, kuris iš pasalų muša, ne vienas lenkas, kursai ne taip narsus, kaip save giria, ne vienas kryžiuotis, kuris piktesnis negu patsai apie save mano, paguldė tenai savo galvą...

Tyli ir rami tvirtovė. Tik Stangės upelė, bėgdama aplink kalnų grioviais perkasais, be pertraukos kalbėjo senai piliai, ką ji matė, ką girdėjo tamsiose giriose, žaliose pievoje ir giliuose ežeruose...

Daugel paslapčių pasakojo piliai, kurių nematė ir nematys žmogaus akis, kurių negirdėjo ir neišgirs žmogaus ausis. Klausė sena pilis sravios upelės kalbą, kaip rimtas klauso vyras mažo vaiko ar jaunosios mergelės žodžių.

Klausé ir lyg dairėsi, ar neregėti kur toli kryžiuočių, lenkų ar kitų piktų mūsų tévų šalies priešininkų nedraugų, kaip jie skina plačias dubres, darydami tiesdamai sau kelią per girių tankumynus į Dainavos šalį.

Ir taip ilgus ilgus metus gynė pilis toji téviškėlė, kaip gina motulė savo vaikelį, gyvasties savo nesigailėdama, gina saugo nuo priepuolių, nuo vargų...

Vai, ne kartą keikė Merkinę priešininkai, ne kartą késinosi sugriauti jos akmens sienas, išversti vario varthus, nuardytí aukštus kuorus, kurie toli mato...

Didelius pulkus vėdė čion ir gudai, kurie iš pasalų užpuldinėja, ir lenkai, kurie ne tiek narsūs, kiek patys giriiasi, ir kryžiuočiai, kurie piktesni negu patys mano... Bet tirpo čia jų visų galybę, kaip tirpsta šaltas sniegas, pavasario saulelei sušvitus.

Garsi visame pasauly buvo Merkinės pilis; tokia pat garsi buvo ir bajorų Kirklių giminė, kurie iš senų laikų, kaip tėvų tévai mena, sédéjo aukštoje Merkinės tvirtovėje. Gerbė tos giminės vyrus ne tik žmonės, kurie aplinkui begyvendami matė gerus narsiuju darbus, matė, kaip ne vienas jų padéjo savo galvą, tėvų kapus beindamas ir šventą aukščiausiąj dievų ugnį.

Ne vienas jų taip garsiai pasinešė, jog vardu jo skambėjo vaidilų kankliai, kaip plačiai kalba žmonės šventa savo tėvų kalba.

Gerbė juos ir patys galingieji kunigaikščiai, ir senų Trakų, ir didžiojo Vilniaus, gerbė — ir iš senų laikų, kaip Merkinė stovėjo, pavesdavo seniausiam jų valdyti pilį ir ginti téviškę šalį nuo gudo, nuo lenko ir pikto kryžiuočio.

Ir niekados nepasigailėjo garsūs Lietuvos valdovai, kad tiek pasitikėjo Kirklių bajorų giminės vyrais, nes jų neužvylė nei vienas.

Ir taip per ilgus metus sūnus paskui tėvą sédéjo aukštoje Merkinės pilyje...

Bet tarpu visų garsių tos giminės vyrų, tarpu visų, kurie sédéjo aukštoje Merkinės pilyje, garsiausias buvo senas bajoras Mykis.

Ne tiek pagarsėjo jisai savo darbais, kiek savo vaikų žygiais.

Turėjo jis keturis sūnus kaip ąžuolus plačiašakius,

kie buvo vienas už kitą stipresnis, vienas už kitą narsesnis...

Ir augo sūnūs pas tévą dvare kaip ereliai pilkuonéliai lizde, o tévas, tai matydamas, džiaugési, kad téviškélés naudai auga, garsios giminélés garbei...

O kai užaugo pasiūgéjo, kalbéjo jiems senas tévulis:

— Užteks jums, sūneliai, skrajoti tamsiuose girių tankumynuose. Ne medžioklei gimét, ne medžioklei augote, tik naudai tévų šalelés, kurią jūsų seneliai proseneliai begindami savo krauju paliejo, kad puikiau žydétu, kad žaliau žaliuotu...

— Mes jau seniai tik ir svajojame, ir sapne sapnuojame,—atsaké sūnūs,—kad kare savo jégas išmégintum, savo narsumu pasigirtum.

— Sustipréjo mano ranka, kad naudingai téviškélei patarnautu,—taré vyriausasis sūnus Zubrys,—kad gintu tévų šalį nuo pikto kryžiuočio, kaip kad mūsų tévai gyné.

Ir siunté Mykis sūnų savo vyriausiąjį vakaruosna, kur baltosios jūrés banguoja, kur narsus Kestutis sunkiai varsta...

Kitu du siunté, kur tyra Neris žaidé, mélynas savo bangas bekilnodama, kur garsus Vilnius kuorais padangę rémę, kur senas Algirdas, visų kunigų kunigaikštis, kelionę rengé, o kur — niekas nežinojo... Tik visi mané, kad tolimon gudų šalin.

O jauniausiąjį sūnelį tai namie pasilikó, kad būtų téveliui paramélė, kad būtų senai motulei paguodélė...

Galando broliai šveitrius kalavijus, mégino šarvus, kuriuos iš tolimų kraštų buvo atvežę vaizbūnai, rengé širmus žirgelius tolimon kelionén ir kausté juos plieno pasagélémis.

Ir, pasibalnojė, pakamanojė eiklius žirgus, išjojo iš aukšto tévų dvaro per vario vartelius.

Niekas jų nelydėjo, nei jaunos sesulės, nei skaisčios mergelės, kaip dainelė dainuoja; tik palydėjo sena motulė į aukštą slenkstį, tik senas tévulis į vario vartus: taip liepė seni tévų papratimai.

Tik į vieną bernelį gailiai žiūréjo žvainos akutės, už balto seklyčios lango pasislėpusios. Tik vyriausiąjį bajoro Mykio sūnų, jaunąjį Zubrį, lydėjo dailios Meilužės, bajoro Kindžio dukters, mélynos akys...

Niekas nematė, niekas neregėjo, kai bernelis prajodamas, meiliai akimi žiūrēdamas, daugel daugel mergelei žadėjo: ne tik aukselio žiedeli, ne tik šilkų kaspinėli...

Ir matė paskui tévas ir sena motulė, kad dažnai verkė jauna dukrelė, bet ko verkė — nežinojo... Tik sena motulė gal susiprato, o gal ir ne...

Neilgai jojo drauge bernai, tik ligi kryžiakelių. Ten berneliai sustojo, vienas kitam baltą ranką davė ir persiskyrė: du nujojo į rytus, o Zubrys į vakarų šalį...

Išjojo berneliai, ir lyg drėgna žemė juos prarijo. Per dvejus metelius nei jie siunté sakalėlio, nei margo laiškelio. Vai, verkė verkė tada sena motulė, per dvejus ilgus metelius sūnelių belaukdama...

Verkė ir jaunoji mergelė bernelio...

Praéjo ilgi metai kaip giedri pavasario dienelė, praslinko ir kiti kaip miglota ūkanota rudens naktelė, ir treti jau užstojo, dar negrīžo bajoro sūnūs iš tolimos kelionės. Nei patys jie grīžta, nei žinelės siunčia, nei

širmo žirgelio, nei raibo sakalėlio. Ir gailiai verkė sena motulė, po langu sėdėdama, sunkiai dūsavo žilas tévulis, po dvarą vaikščiodamas.

Ir išaušo pavasarėlis, sučiulbėjo maža kregždelė, parnešė linksmą naujieną: grįžta du sūnu kaip raibu sakalu iš tolimo rytų krašto, kur žirgus varinėjo, garsiam Algirdui betarnaudamu...

Ir pargrižo du berneliu ir parvežė didį grobį; ir tiek jo buvo, jog seni tévai atminti neatmena, kad kas būtų tiek kada parvežęs: buvo ten kieto plieno kirvių ir kalavijų, buvo ten aukselio ir sidabrélio, ir geltono gintarélio, ir šilko skarų...

Pradžiugo senas bajoras, kaip saulé prašvito ir sukvieté visus savo kaimynus, ir turtingus, ir varguolius, ir tuos, kurie kalaviją vartė, ir tuos, kurie arklu žemę kilnojo... Visus sukvietė senas bajoras ir iškélė didelę puotą.

Tris dienas, tris naktis nemunais plaukė ten žalias vynas, ežerai stovėjo saldaus midulio. Tris dienas, tris naktis visi ir gérė, ir valgė, kas ko tik panoréjo... Visi džiaugési seno bajoro džiaugsmu ir atsidžiaugti nebegaléjo...

Ir pavydėjo gi tada jo laimei ne vienas žmogus, kad dievai davė jam tokius sūnus kaip stumbrus placiariagius, kurie gyveno téviškélés naudai, garsios Kirklių giminélés garbei...

Ne visi džiaugési bajoro Kirklio laime. Nesidžiaugė senoji motulė, vyriausiojo sūnelio belaukdama, nesidžiaugė ir jaunoji Kindžio dukrelė, skaisti Meilužė.

Vai, nežinau kodėl, nežinau dėl ko liūdnos jai buvo pavasarėlio dienos, nelinksmai švietė kaitri sauluzė, liūdnai čiulbėjo žaliame vyšnių sode paukšteliai...

Ilgesys jaunosios širdelę slégė, ašarélés akeles temé, ir vis vaidenosি mergelei, kad jaunoji kažko laukia iš svetimos šalelés pargrįžtančio, kad jaunąjį kažkas šaukia ten kažkur už girių siūbuojančių, už kalnų aukštujų...

Lyg laukia ten kažkas, lyg šaukia ten kas... o balselis tas šaukiantis lyg kažkur girdėtas, o bernelis — lyg kažkur regėtas... Lyg Zubrio balselis, garsaus tėvo sūnelio...

Gédinosi jauna mergužélė, kad kiekviena jos go-delė, kur bernelis jaunas joja; kad kiekvienas jos sanelis — vis jaunasis tas bernelis,— tai sužeistas, pa-vergtas jos pagalbos šaukiasi, tai karžygiu sakaléliu po laukus lekioja ir svetimos šalies mergeles lelijéles vilioja...

Ir svajojo, ir sapnavo jauna mergužélė kiaurą pavasarėli; jau atėjo giedri vasarélė, dar ilgesys širdį vis slégė.

Ne kartą mergelė, ant vario vartelių berymodama, į viešą kelelj bežiūrėdama, matė raitelį toli bejoantį...

Pamačiusi manė, kad gržta Kirklio sūnelis, Zubrys bernelis — ir širdis krūtinėj dažniau plakė, ir ašarélés akis temé... Bet jodavo berneliai ir prajodavo, o vis to laukiamojo, to geidžiamojo nebuvo...

VII

Ir kilo didis gandas ir nuskrido per girias tamsiausiās, per pievas žaliausias į visas šalis, kad toli toli, pas jūres baltasias, buvo didi kova. Triskart saulė lei-

S

dosi ir tekéjo, o berneliai kovoj mušési. Daugel kraujo ten prasiliejo, ne vienas jauną sa galvelę ten paguldė, kol piktus priešininkus nugaléjo...

Ne kelmai skynime kumsto, ne pédai pabarély, tik jauni berneliai laukus ten nuklojo...

Didis džiaugsmas buvo tévų šaly, kad piktus priešininkus nugaléjo, kad upes jų krauko praliejo... Nebi-jojo jau nei senas senužélis, nei jauna mergelé, nei maži vaikeliai ramiai nakčia užmigtí, džiugiai anksti keltis.

Ir garbino žmonës narsaus kunigaikščio Kęstučio vardą...

Bet kas garbino Kęstutį, garbino ir jaunąjį bernelį, Mykio bajoro sūnelį... Plačiai jo vardas pagarsėjo, kad jis pats vienas šimtus iškapoja, dveja tiek širmu žirgeliu sumindžioja; kur jojės, ten tiltus grindės, kur pasivertės — klonius nuklojės...

Ir pradžiugo senosios Zubrio motulés širdis, kai laukė sūnelio, iš karo parjojančio... Laukė ir senas Kirklys, ūsus beraitydamas, laukė ir džiaugėsi, kad dar niekas, kaip seni pamena, taip garsiai nepasinešé, kaip jaunasis jo sūnus Zubrys.

Visi laukė Zubrio: ir tévas, ir motinélė ir jaunieji broleliai.

Tik viena Meilužé dabar nieko nebelaukė: ilgesys nebeslégé jos širdies. Šviesiai švieté kaitri saulelė giedriam danguje, linksmai čiulbėjo paukšteliai Kin-džio bajoro sode, kur triūsé jauna jo dukrelé Meilužé...

Todél linksmai ji dabar dainavo, kaip paukštélé lakštingalélė...

Ir parjojo tėvų šalin didžiai pagarsėjęs Kęstutis, o su juo ir jaunas Zubrys...

Neparvežė drąsus bajoro sūnus nei šilko, nei aukso, nei geltono gintarélio, tik didžiausią garbę, kurios neturėjo nei jo tévai, nei broliai. Už drąsius jo darbus pamilo jį garsus Trakų kunigaikštis Kęstutis ir davė jam valaką lauko ir šimtą — girių, ir liepė jam kunigaikštis vadovauti savo karžygių būriams. Tieki jį pamilo, tiek juo patikėjo, jog visur juo save pavadavo kunigaikštis: kur pačiam joti reikėdavo, ten bernelį siūsdavo.

Taip jį pamilo, taip juo pasitikėjo Kęstutis...

Nors ir labai gerai buvo Zubriui aukštoje kunigaikščio pilyje, nors ir gražūs buvo Trakų ežero plotai, bet nerimo jauno berno širdis: namopi traukė jį, namopis plaukė bernelio godos, į Nemuno krantą, kur ant aukšto kalno stovi sena apsisamanojusi pilis... Dažnai, dažnai sapne sapnavosi jam tėvų šalis...

Ne tiek raitelis išsiilgo tėvų šalies, tévo, motinėlės ir jaunuju brolielių, kiek jis pasiilgo mėlynų akelių jau nosios Meilužės, Kindžio bajoro skaisčiosios dukrelės.

Kenté dieną bernelis, kenté antrą, kenté ir trečią, o jau toliau kęsti nebegaléjo: éjo pas kunigaikštį, aukšton jo menén ir taip jam žodj kalbėjo:

— Aukščiausiasis kunigaikšt! Nors malonu ir linksma man garsių tavo tėvų pilyje, bet nerimsta čia mano širdis: traukia ją šalin, kur seni tévai gyvena, kur tyliai Nemunas banguoja. Atleisk mane namo, garsiausias kunigaikšt! Aplankysiu senus savo tévus, kurių per trejus metus nebemačiau.

O kad norėjo jaunosios Meilužės pamatyti, niekam to nepasakė.

— Kas savo tėvus myli, tasai myli ir tėvynę, brangiąją Lietuvą,— atsakė Kęstutis.— Nors brangus tu man ir malonus, bet nekliduysi tau: jok tėvų šalin, kad pasidžiaugtų seni tėveliai, kad nurimtu tavo širdis.

Gražiai atsisveikino su savo valdovu Zubrys ir prižadėjo greitai pargrįžti atgalio ir tarnauti garsiam kungiakščiui, kiek vieko turėdamas, kraujo savo nesigailėdama...

Atsisveikinės ristan' žirgelin sėdo ir nujojo tėvų šalin, senon Merkinén, kur tyliai Nemunas banguoja, kur sravus Merkys teka.

Ir lyg ne žirgu jojo, bet aitvaru skrido namo jaunasis bajoro sūnus...

Ir dieną, ir naktį...

Ankstų rytą, saulei netekėjus, ijojo Zubrys Merkinén. Ir pirmą, ką pamatė, tai buvo skaisčioji Meilužė, kuri anksti kėlės, aukso nėšius émė, beržinius kibirélius ir, eidama į šulinėli, svajojo apie jauną bernelį... Jau ne nūdien, dažnai ji žiūréjo tona šalelėn, iš kur kelias eina nuo senų Trakų...

O pamačius bernužėli, paraudonavo kaip putino uogelę, kaip tie karoliai, kurie ant jos balto kaklo karojo...

Ir praliejo mergužėlė vandenėli, ir pametė kibirélius viduje viešo kelelio ir, nubégus aukšton klétin, gailiai nusiverkė... O ko verkė, pati nežinojo.

Ir nušvito puikus bernužėlis, garsaus tévo sūnelis, kai pamaté mergele, kurios labai išsiilgo. Ir nušvito niaurus veidas kaip miglotoji dienelė, saulei debesėlius perskleidus.

Džiaugési Mykis, sūnaus susilaukės, džiaugési ir visa draugė, krūvon susirinkus.

Jau norėjo senas bajoras su visais: ir giminaičiais, ir kaimynais pasidžiaugti kartu ir pradéjo rengti didžią puotą...

— Palauki, tévužéli,— kalbėjo Zubrys.— Tada kelsi puotą, kai aš suvaikščiosiu pas seną bajorą Kindį, pamatysi dailią jo dukrelę, Meilužę, pakalbésiu su sena jos motinéle...

Ir suprato Mykis, ko nori sūnus, ir klausydamas tik ūsus raitė... Ir jam tiko skaistūs Meilužės veideliai.

Ankstų rytą atsikėlęs, išsirinko arklidéje ristajį béreli senam Meilužés téveliui, dvi margi karveli jos senai motužélei, o jai, jaunai mergelei,— aukselio žiedelį dovanélėms duoti ir nujojo į mergelės dvarą, prieš jossios tévulį motinélę žemai galvos lenktą, kad dukrelę vienužéle bernužéliui atiduotų.

Ir ne vienas nujojo, bet su senu piršliu, kuris dau-gel maté, daugel suprato.

Ką jie ten kalbėjo, ką daré, niekas nežino, tik namo pargrižęs prašé Zubrys tévo puotą ruošti.

Ir priruošé prigamino senas Mykis kalnus keptos ir virtos žvérienos ir keltavienos, šulnius midaus ir alaus nuputojusio. Ir siunté kvieslius į visas keturias pasaulio šalis, kad jie eitų šauktų žmones dvaran puoton — garsaus karžygio, jaunojo Zubrio vestuvėsna, ir

tuos, kurie raiti kalaviją vartoja, ir tuos, kurie pėsti žemę kilnoja, ir bajorus, ir ūkininkus ir vargdienius darbininkus...

Kad nieko neaplenktų, nes visiems pagaminta sočiai ir gerti, ir valgyti.

Ir iš visų šalių kaip nemunai plaukė žmonės, ne tiek, kad atsigertų, ne tiek, kad gardžiai pavalygtų, kiek kad pamatytu narsujį bernelį ir jo skaisčiąją mergužėlę...

Tris ilgas dienas, tris kiauras naktis ir gérė, ir valgė visi, kas ko panoréjo, atsigerti, atsivalgyti negalėdami... Taip linksmai visi uliojo ir uliodami narsujį bernelį garbino, ir jo seną tėvulį ir skaisčiąją mergele.

Ilgai minėjo žmonės tuos laikus, kai vedė sau pačią Zubrys, seno Mykio bajoro sūnus.

XI

Tris dienas, tris naktis gérė ir valgė Merkinės menėje svečiai. Tris dienas džiaugési Zubrys savo jauna mergužéle.

Ir daili gi buvo skaisti jauna Kirklio martelė! Kaip saulė giedriam danguje tarpu baltų debesélių, taipo ji senos Merkinės menėje tarp kitų mergelių, jaunu moterelių. Kur nužengė žingsnį, ten visų veidai prašvito, kur žodį tarė, ten juokai linksmai skambėjo... Ir pamilo visi Meilužę už jos linksmą būdą, už gerą širdį, o ypač senas šešuras Kirklys, kuriam dievai tikros dukružés nebuvovo lémę...

Tris dienas, tris naktis visi gérė valgė, ketvirtą dienę susigodojo ir jauni berneliai, ir seni senuželiai tam-sion girion jotų, anon pusén Nemunėlio žvérių pame-

džiotų, žirgų pavaikytų, kilpinų pamiklintų, vilytelių pašaudytų.

Susigodojo vyrai žalton girion jotų — drauge joja ir jaunasis Zubrys.

Joja Zubrys, nelieka ir jaunoji jo žmonelė, dailioji Meilužė.

Ir išjojo visi ankstų rytą, saulei netekėjus, nuo aukšto kalno, iš Merkinės pilies... Ir kiek ten džiaugsmo buvo, kiek juokų, kol prijojo platų Nemunėli, giliu vandenėli...

Išjojo Zubrys su jauna mergele; išjojo trys jo broliai kaip briedžiai plačiaragiai. Išjojo drauge visi svečiai, kurie buvo sujoę suvažiavę iš artimo krašto ir iš tolimos šalies Merkinėn.

Visi linksmi buvo, bet linksmiausias tai jaunas Zubrys, kuris kaip aras tarpu bernuželių, o jo širmas žirgas tai kaip bitinėlis... Kai žingsneliu jojo, žemelė drebėjo, o nuo medžių viršūnelių žali lapai krito; kai ristele žirgas bėgo, vėjelį aplenkė. Bet ne žirgu didžiausisi, ne širmuoju puikinosi jaunasis bernelis...

Kai prijojo Nemunėli, vieni éjo ten, kur luotais įrsté žilas kaip obelis senelis Kulvys, o kiti puolé tiesiai Nemunélin, varé žirgus šaltan vandenélin, ir be luotų raiti plauké per didį vandenėli, per platų Nemunėli.

Dar neįsiyré Kulvys vidurin,— mato: plaukia per Nemuną į Merkinės krantą briedis plačiaragis.

Émė Meilužė kilpiną rankelén, dėjo aitrią vitytélé ir šové ten, kur briedis plauké. Gerai pataikė Meilu-

žé, pataikė sprandan, ir Nemuno bangos paraudonavo. Bet silpna buvo Meilužės ranka, silpnai įtempé kilpiną, ir briedis plaukė toliau į kraštą. Jau jau buvo priplaukęs, kai pripuolė Zubrys ir įvérė kaklan stipriąjį smeigeną. Rūščiai sublivė briedis, net girios suskambėjo, ir griuvo ant akmenų, kurie gulėjo Nemuno pakrašty.

— Geras ženklas! — suriko vyrai.

— Dievai lémé medžioti, kad briedžiai patys į mus bėga, — tarė narsus Zubrys.

— Ova! Primušim žvérių vežimus. Visus metus valgysim ir nesuvalgysim.

— Nejokite medžiotų, bajorai! — tarė senas Kulvys, kuris buvo daugel matęs savo amžiuje. — Grąžinkit žirgus atgalio: neramus gирioje laikas, kad žvėrys laukuosna bėga.

Nedėjo dabon jo žodžių bajorai ir linksmi nujojo girion. Tuoj supleškėjo guria ragų trimitavimu.

Ir nusigando žvėrys ir pasislėpė giliuose tankumynuose. Nusigando, kad Dainavos bernai medžiotų išjojo.

Ir pakriko, ir pasklido po šilus, po šlaitus ir tankumynus medžiotojai...

XIII

Plačiai iškriko žmonės visi po girią; daugel jie pašovė stirnų, daugel jie nudūrė lokiu.

Bet niekas tiek nepašovė, kiek jaunasis Zubrys. Tik vienos stirnos, kurią pašovė Meilužė, negalėjo bernelis pasivyti ir nuklydo giliai giron, ją besekdamas.

Jau saulelė žemai stovėjo, girios klostési nakties drapanélémis, o jis vis dar seké.

Jau ir saulė nusileido už medžių, ir tamsi naktis

užgulė girias, o jisai vis dar vijo. Ir bevydamas girdi didži trimitų ragų balsą...

O jie trimitavo ne taip, kaip trimituoja medžioklėje, šaukiant toli nuklydusių, tik jie trimitavo, kaip trimituoja karan bernų šaukdami, didžiu pavojum graisydami.

Ir, klausydami to trimitavimo, verkė giria ir verkė medžiai lyg jauno bernelio širdis.

Nusigando Zubrys ir grįžo žirgą atgalio ten, kur ragai trimitavo, o širdį jo lyg katės draskė. Ko tik ne manė, negodojo Zubrys — ir gododamas vijo žirgą juo greičiausiai. Stenėjo žirgas lyg nusiskusdamas, šoko per griovius, per kelmus, per medžius, vėjo nugriautus. Draskė šakos, mušė, plėšė, badė jo šonus, plėšė raitelio rūbus, bet tasai nieko nejuto, tik vijo žirgą. Kaip aitvaras, kaip viesulas skrido keliais takeliais Zubrio bernelio žirgas. Viena mintis įstrigo berneliui galvon: kur dabar skaisti Meilužė? Gal lokys ją užpuolė, gal meška užgniaužė, gal briedis plačiaragis užtrynė... Ar ne ji dabar pavojuje, pagalbos šaukiasi?..

Štai vėl ragas sutrimitavo, toli, ten, kur Merkinė aukšta stovi; ir gaisą pamatė bernelis danguje: vytyls degė ant aukštų Merkinės kuorų. Ir suprato bernelis, kad ne medžioklėje nelaimė ištiko, bet tévyné pagalbon šaukia visus, kas ginklą rankoj gali vartoti. Nustebu bernelis, iš kur priešininkai pasirodė netikėtai, ar nuo rytų — gudai, ar nuo pietų — lenkai, ar gal nuo vakarų — kraugeriai kryžiuočiai?

Bet neilgai stebėjosi, neilgai abejojo Zubrys: pastojo jam kelią piktai kryžiuočiai.

Daugel jų buvo, o jis tik vienas. Ir pamatė tada bernelis, kad vėlu jam mergelės ieškoti, kad vienui vienam teks galvelė guldyti.

Ir nuliūdo bernelio širdis, kad visi jį vieną paliko,
vieną prigržo priešininkų kerštui. Sunkiai atsiduso
jaunasis, dievų aukščiausiuju pagalbon šaukdamas:

— Geriau jaunas žūsiu, laisvą galvą dėsiu negu
vergu kryžiuočiams tekisi... Dievai aukščiausieji, Per-
kūne galingiausias, nuneškit mane tik į Nemunėlį, kad
nesijuoktų priešininkai, jog netikėtai mane užklupo,
lengvai nugalėjo... Béki, béki, žirgeli, nunešk mane,
bernelį, kad tik į Nemunėlį!

Daugel kryžiuočių pastojo kelią berneliui. Jų bu-
vo daugel, o jis tik vienas. Bet nestabdė žirgo berne-
lis, tik kaip jojo, taip prajojo... O kur jo širmo žirgo
prabėgta, ten kryžiuočių patalas nuklotą: negeru, ne-
laimingu laiku barzdočiai pastojo kelią pakeleiviniui
karzygiui!

Suriko kryžiuočiai, lyg juos gyvatė būtų igėlus, pamatę, kad ištrūko bernelis, ir siuntė jam šimtus vi-
lyčių; lėkė aitrios vilyčios, vienos pro šalį, kitos žir-
gelį žeidė, trečios baltą bernelio kūną draskė. Gerai
buvo dabar priešininkams vytį, raitelio pédai sekti:
kur bernelio jota, krauko ten lašeta. Ne piktų kryžiuo-
čių tai buvo kraujas pralietas, tik jaunojo bernelio,
tik jo širmo žirgelio.

— Neški, žirgeli, neški jauną bernelį tik į Nemunėlį, į gilų vandenėlį!

Kryžiuočiai veja, su šunimis seka, arčiau ir ar-
čiau: ilsta širmas žirgelis, krauju putoja.

— Neški, neški, žirgeli, jauną bernelį tik į Nemunėlį, į gilų vandenėlį!

— Vai, mielai neštau, kad jégų turėtau, savo jauną
raitelį ne tik į platų Nemunėlį, bet ir aukšton Merki-
nélén.

Klupo žirgas, per griovelį šokdamas, per lūžtvą žengdamas.

— Šok, žirgeli, nešk bernelį greitai į platą Nemunėlių arti kraugeriai kryžiuočiai!

— Mielai neštau, kad tik galētau, ne tik į platą Nemunėlių, bet ir aukšton Merkinėlén...

Klupo antrąsyk žirgelis, per akmenėlių šokdamas, klanelių aplenkdamas... Suklupo žirgelis, nupuolė bernelio šalmas nuo galvelės.

— Šok, žirgeli, šok, jauną bernelį nešk! Tik į Nemunėlių, į gilų dunojėlių. Arti Nemunėlis, arti ir piktų kryžiuočiai!

— Mielai bėgtau, sa raitelį neštau, kad tik galētau, jei ne senon Merkinėlén, tai nors į gilų Nemunėlių...

Klupo trečiąsyk žirgelis ant žalias vejelės, ant lygios lygumėlės. Suklupo žirgelis, nupuolė bernelis. Bernelis nuo žemės greitai šoko, bet žirgelis jau nepasikėlė, tik gailiai žiūréjo, lyg žodį berneliui kalbėjo...

— Pasilik sveikas, raiteli, daugiau tavęs nebenešiosiu, manim nebemandravosi! Geru minėk, piko nekalbék. Bék, berneli, nestovék, arti kryžiuočiai, greit tave pésčią pavys.

Apkabino bernelis bérėlio kaklą lyg močia savo sūnelių ir meiliai pabučiavo. Gūdžiai sužvengė širmas žirgelis...

Bégo bernelis pésčiomis risčiomis, kol pribėgo gilų Nemunėlių, kuris kelią sau kloja tarpu žaliųjų giriu, tarpu kalnų aukštujų.

Nepavijo bernelio kryžiuočiai. Brido bernelis gilun Nemunėlin, plaukė kitan kraštelin. Nuvargės buvo bernelis, sravios buvo vilnelės, toli nunešė Zubrį, kol išplaukė jis kitam krašte. Negreitai grįžo Merkinėn nuvargės bernelis, tik saulei ankstų rytą tekant.

Ir rado ten visus sveikus iš medžioklės pargrižius, tik nerado savo jauniausio broelio, tik nerado savo mieliausios mergelės, skaisčiosios Meilužélės.

Tik jiedu namopi tai dar nesugrįžo.

XIV

Ne šiaurus vėjas girelę žadina, ne žaliasis ąžuolėlis ūžia, tik jaunas bernelis likimą keikia, aukščiausią dievų keršto šaukia dėl jaunosios mergelės, dėl jos gelbosios kaselės.

Dalelę keikia ir plaukus savo jaunasis rauna. Skausmas kaip replém širdelę jam spaudžia.

Ne guria sušlamėjo, ne griausmas sugriaudė, tik prakalbėjo prabilo jauni berneliai, Dainavos šalies raiteliai:

— Temato dievai, tegirdi galingasis Perkūnas graudžius mūsų žodžius: kiek mergelės kaselėj yra gelsvų plaukelių, tiek piktų kryžiuočių nukirsim galvą. Kad ir patys žūsim, galvas jaunas dēsim, bet už tavo mergelę atkeršysim.

— Neverki, berneli, neverki, raiteli, verksmu keiksmu likimo nepapirkxi.

— Gerai jums, broliai, kalbéti, didis kerštas žadeti! Kuo aš keršysi, berneliai, kaip aš keršysi, raiteliai?.. Praradau mergelepę per sa kvailystélé!.. Praradau mergelepę, nuvariau savo širmą žirgelį, netekau sveitraus kalavijo!..

— Mes atkeršysim, berneli, mes atkeršysim, raiteli, už tavo jauną mergelepę, už jos skaisčius veidelius, už skersnuosius žingsnelius. Mes atkeršysim už mergelepę, už kalaviją, už tavo širmą žirgelį.

-- Neaimanuok, sūneli, neverki, raiteli! — tarė senas Mykis.— Tavo tévelio arkliidéje yra dar daugel žirgelių, daugel seklyčioje kardelių. Rasi patogą rankai kardeli, rasi gerą sau žirgelį, tik jau neberasi sau tokios mergelės.

Ne audra rūsciai griaudė, ne giria gūdžiai ūžė, tai kalbėjo jauni berneliai, Dainavos šalies raiteliai, savo broleli ramino, jauną Zubrį kalbino.

Kaip tamsūs debesys niaukia giedriąją dienelę, taip apsupė apstojo Merkinę kryžiuočiai. Ne tiek buvo danguje šviesių žvaigždelių, kiek ten buvo kraugerių barzdočių.

Bet jei didis buvo priešininko skaičius, tai dar didesnis buvo narsiuju Dainavos bernelių įnirtimas. Visi tyliai rengés, kovos lauké.

Kiaurą naktį visi akių nesudėjo: vyrai akmenis kilnojo, rastus nešiojo, kad patiktų mielajį svetelį, moteros puotai gamino ne paukštieną, ne žvérrieną kepė — virė juodą dervą, karštą vandenėlį.

Bus kuo svečiai užgerti.

Ilgai ruošési svečiai viešnagėn pas seną bajorą Mykį: kiaurą dieną, kiaurą naktį. Tik ant rytojaus, saulei tekant, éjo į aukštą kalną, kur niauri Merkinė stovéjo.

Ne vieni éjo, tik su jauniausiu Kirklio sūneliu, tik su dailiausia jo jaunamartéle.

Ar tai jie kelią rodé, ar tai svečius namo vedé?

Ne kelią rodé, ne svečius vedé į aukštą tévų dvara, į kunigaikščių pilį. Abu surištu virvémis pančiais,

su raikščiais ant kaklo vedė juodu priešaky savęs pikti kryžiuočiai...

Nustebo vyrai pamatę ir narsias rankas apleido.

Juokesi kryžiuočiai šaipydamiesi:

— Atkelkite vartus! Ar nematote, kad valdovai svečius veda?

— Ritinkite rąstus, liekite dervą ir karštą vandenį! Ko žiopsote kaip varnos... Aha, bijote piktais užgerti, kad valdovai nesupyktų.

— Ei, jūs, neškite mums žalio vyno, baltos žvérieños, kad pasistiprintum aukštan kalnan kohti.

Ir taip jie juokavo, šaipési, stumdė smeigenomis parvergtą jauniausiąjį bajoro Kirklio sūnelį Kriokį ir jauną Meilužę...

— Vai, ko laukiate, žiopliai! Jei nenorite, kad ir jūs kaip šunis surištume, atidarykit placiai vartus, priimkite mus kaip mielus svečius!

— Tada gyvus paliksime.

— Ir pas mus žmonės vyžais avi: o jūs karnų gerai mokate lupti.

Klausé vyrai, niaurūs kaip tamsus debesélis. Tylėjo ir senas Mykis ir savo ūsus krimto.

Tik Zubrys vienas netyléjo, baltas rankas laužė, gelsvus plaukus rovė ir Perkūną šaukė, kad siuštų leistų jo galvon savo žaibus.

Tylėjo Perkūnas... O kryžiuočiai lipo vis aukštyn, vis artyn, iš visų šalių...

Ir prabilo Kriokys, jauniausias Mykio sūnelis, ir prakalbėjo Meilužę, drąsioji Lietuvos mergelė:

— Vyrai, pabijokite Perkūno, jei nesigédite žmonių! Ko jūs tylite, kodėl nemušate prakeiktų šunų, kurie loja ant jūsų? Argi mūsų buitis gyvastis brangesnė jums už laisvą tévynę?..

— Berneliai, jauni raiteliai, jei priešininko nemušite, pilį išduosite, manęs, mergelės, vis tiek neišvaduosite. Tik nuvarginsit téviškélę, tik atiduosite vergystén savo jaunas sesules, nustosite savo laisvų dienelių.

Ir prašė meldė, kad jų nesigailėtų, tévų šalį kad gintų.

O priešininkai, kvaili, nesuprasdami, ką jauni kalbėjo, manė, kad jie meldžia pilį išduoti, jų jaunų nežudyti...

Ir juokési nudžiugę dar labiau.

Tyléjo vyrai, mindami vietoje, o jų veidai niauresni buvo negu tamši rudens naktis, kai audra užkloja dangaus platumélius. Kaip Perkūnas toli rūščiai griaudžia, taip rūščiai keikė jie piktą kryžiuotį... Keiké ir daugel jam žadėjo...

Tyléjo senas Mykis, tik ūsus savo krimto, žilą galvą žemyn nulenkęs.

— Vai, vyrai, jei jūs bijote priešininko, tai aš jo nebijau! — suriko Kriokys. Ir pasiraivé jaunasis ir pasitempé: nukrito nuo jo raikščiai kaip lapai rudens metu nuo medžių. Stvéréjis iš rankų kryžiuočio, kuris arčiausias buvo, smeigeną, bet tasai neišleido ginklo, tik giliai įsmeigė jaunon krūtinén.

Suriko vyrai kaip vienas, bet numojo ranka senas Mykis, ir vėl visi nutilo. Pikta ugnis sužibéjo jo akyse: lyg vilko akys rudens naktį — taip žibéjo jo akys.

— Taip ir visi jūs kaip šunys žūsite, jei neatkelsite pilies vartų! — šaukė kryžiuočiai.

— Vyrai! — kalbėjo mergelė, — ar todėl, kad silpna esu, nenutraukių savo raikščių, nenumirsiu kaip brolis mirė, manote, kad aš tévynės nemyliu? Vyručiai mieliausi, argi už mano vienos buitį išduosite tévų kapus, šventas dievų ugnis, kurios gabijose dega!

Ir taip verkdama kalbėjo mergelė, o Mykis vis dar nei žodžio neprabilo.

— Berneli mielas, tu narsus buvai kaip sakalėlis, tu nebūtai leidęs, kad būtų gėda ar man, ar tau, ar mūsų tévu šalelei! Patsai mano kraują pralietai, paskui už mergele savo atkeršytai. Bet žuvo mano bernelis anoje pusėj Nemunélio, tik nežuvau ten aš, varg-dienélė...

Šoko jaunas Zubrys, stvérė rankon miklų kilpinéli, déjo aitrią vilytélę ir šovė ten, kur mergele gailiai verkė.

Ne priešininkui taikė, tik savo mieliausios širdin. Ir griuvo mergele kaip pakirsta žalioji liepelė, žodžio daugiau nepratarus.

Susilaiké priešininkai nustebę... Suriko lietuviai...

Nelauké, nesitikéjo to iš jų niekas.

Vai, ir sudūzgé sušvilpė vilyčios, sušvirkštė akmenys, sudundéjo rastai — ir visa ant kryžiuočių galvos nuo aukšto kalno. Kaip upés plauké verdančioji derva.

Ir guldé priguldé narsūs berneliai kryžiuočių, kaip patalą nuklojo, kaip pédelių piovėjélés derlingame pabarély...

Didžią puotą iškélé bajoras Mykis svečiams. Dau-gel jų pasigérė ir pasiliiko guléti amžinai ten, kur sra-vus Merkys teka, kur platus Nemunélis banguoja, kur niauri Merkinés pilis...

Maža kovos buvo berneliam pilį beginant, tai narsūs išjojo šokti lygion lygumélén, žaliojon pievelén. Ne kankliai jiems šokiui kankliavo, tik šveitrūs kalavijai, tik aitrios vilytélés skambino.

Ir vijo priešininką net į gilų Nemunélij. Ko kirviai neišmušė, kalavijai neiškapojo, širmi žirgai išmindžio-

jo. O ko širmi žirgai neišmindžiojo, nuskandino platus Nemunėlis, jo sraviosios bangos.

Nei vieno priešininko nebeliko, nei vienas namo nebegrīžo, tik tie, kurie plačiuoju Nemunéliu... Bet nepasidžiaugs, jiems pargrižus, nei jų tévai, nei motinélės, nei jaunosios seserélės...

Brangiai apmokéjo, didžiai atkeršijo Dainavos raitelai už skaistą Meilužės veidą. Ir nebuvo tiek plaukų jos gelsvoj kaselėj, kiek paguldė galvą jaunieji berneliai... Ir priešininkų, ir savujų.

Daugel jų ten užmigo... Visų jų tarpe ir trys Kirklio sūnūs, o ketvirtasis — tai puikus raitelis, Zubrys bernelis...

Nelinksrios buvo giedrios vasarélės dienos ne vienam tévui, ne vienai motinélei... Nelinksma buvo ir seniem Kirkliam, kuriuodu vaikų nebeteko.

Ir sukrovė berneliui ant tiesiojo Nemunélio kranto didelį laužą ir dausojo, ir laidojo ten visus: tris Mykio sūnus, tris garsios Kirklių giminės vyrus, ketvirtą Zubrį bernelį ir jo mergele, skaisčią Meiluželę... Dausojo laidojo ant stataus kranto. Ir supylė ten didži geltono smėlio kapą ir pastatė ant jo aukštą kuorą, kad iš tolo visi regėtų matyt, kad vaikų vaikai atmintų, kaip bernelis dėl téviškėlės nepasigailėjo nei sa mergužélės, nei savo jaunosios buitelės.

Kuoras ten seniai sunyko: ir metai jį naikė, ir skaudūs lietūs ardė ir žmonių rankos griové.

Liko tik vienas kapas, aukštas, pailgas, égliais apželės... Ir vėjai jį pusto, gelsvus smėlius nešioja. Išnyko ir girios...

Ir žmonės pamiršo, kas guli tame kape, tik žino, kad nepaprasti ten guli ilsi si žmonės.

Ir kalba seneliai, kad milžinai ten gulį, bet kokie,
tai niekas jau nebežino.

Pamiršo silpni vaikai, kaip senas bajoras Mykis
vestuves kėlė savo sūnui Zubriui.

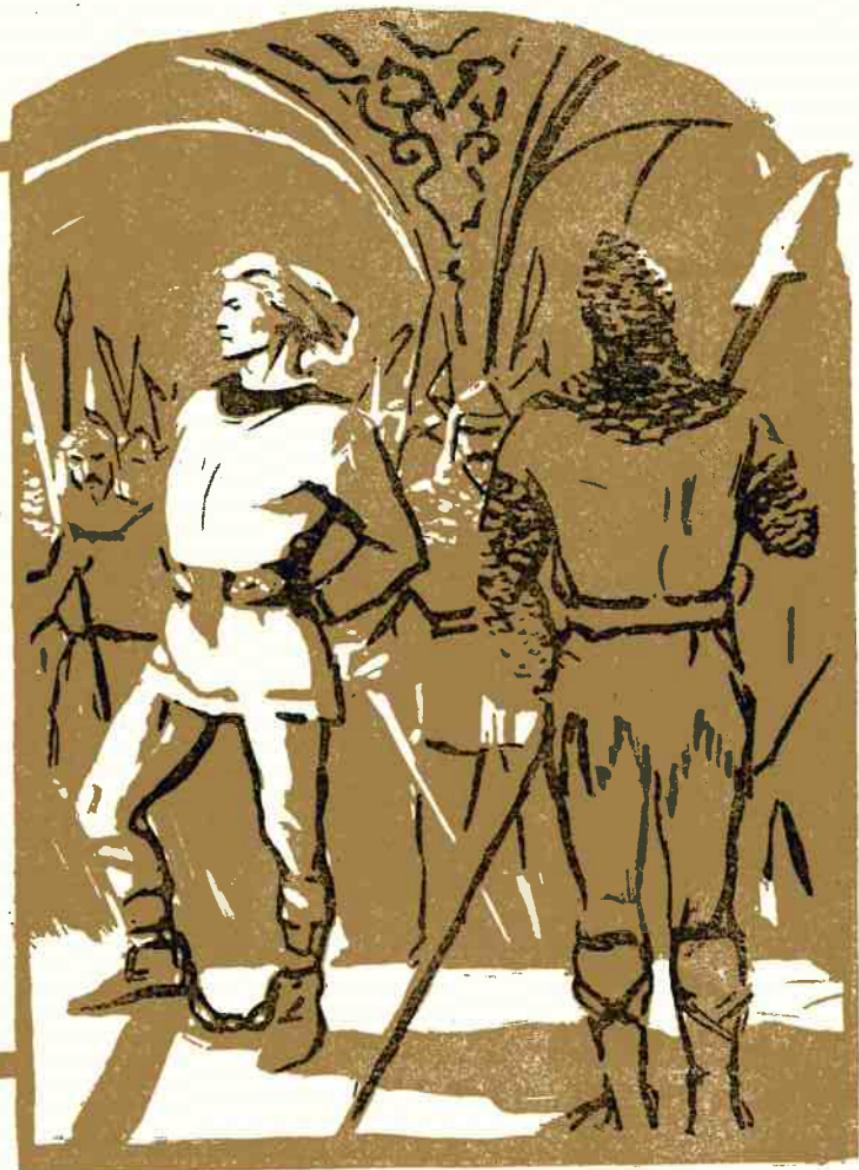
Pamiršo artima giminė ir tolimos šalies žmonės.

O gal ir atsižadėjo savo tėvų, šventosios jų ka'bos...

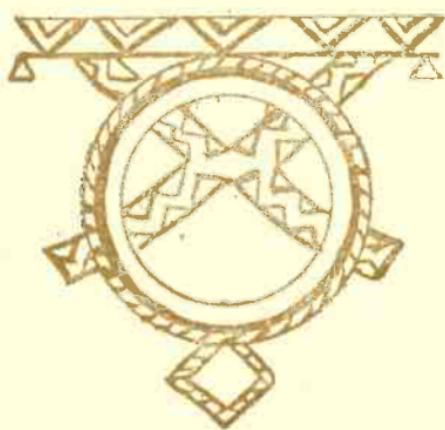
Tylu aplinkui... Nebeskamba kalavijai, nebežvengia
Dainavoje žirgai, tik verkia Merkinės kalnas nuplikeš,
kad sienos nuiro. Verkia rauda, kad Dainavos sūnūs ji
jau pamiršo.

UŽKEIKTA MERGA

Ant Nemuno kranto yra Jočiūnų sodžius. Nuskurdes dabar tas sodžius, nei sodų, nei medžių ten néra. Tik smėlys aplinkui siūbuoja, kaip jūrės linguoja, kaip Nemunėlio bangos.

Tik viena daina ten dar nenuskurdo, ir dažnai ten sesulės, jaunos mergelės liūdnas daineles dainuoja ir ankstų rytą, saulei netekėjus, kai darban jos jaunos eina, ir vėl vakarėli, saulei nusileidus, kai iš darbo gržta.

Ir toli toli plaukia toji dainelė — tyruoju lauku, kur tik smėlys jos klauso.

Bet ne taip čia buvo senovėj, kaip pasakoja seni senuželiai, kurie daugel patys matė, o dar daugiau buvo girdėjė iš tévelių, iš savo prosenelių...

Buvo laikai, kada aplinkui girios siūbavo, žalios pušys, balti berželiai šlamėjo, o tose giriose kaip sidabro varpeliai maži paukšteliai čiulbėjo...

Praslinko laikai, išnyko girių, nuskurdo žmonės — nebeliko ten didvyrių milžinų, kurie gyveno senovė...

Tarpu girių siūbuojančiu éjo platus vieškelis nuo rytų, nuo pietų ir nuo vakarų šalies. Ten, kur visi keliai subégdavo susitikdavo, stovėjo aukštas laibas akmuo... Jis ir dabar ten tebestükso, pusiau smeliu užpustytas...

Ir žmonės kalba, kad ne paprastas tai akmuo, bet merga užkeikta...

Ką man seni žmonės kalbėjo, aš jums papasakosiu, kad pamatytute, kokie buvo mūsų tévai, kaip jie mylėti mokėjo...

Ankstų pavasario rytą išjojo narsus Dainavos kungaikštis Šarūnas karan tolimon lenkü šalin.

Ne vienas išjojo: su juo išjojo trys tūkstančiai jau nu bernuželių trimis tūkstančiais širmujų žirgelių.

Ilgai kare buvo, toli žirgus varinéjo, daugel pikto ten padaré, kraujo daug praliejo. Ne vieną seną motužélę pravirkdė, ne vieną jauną mergelę našlaite paliko, ne vieną vaikelį. Daugel suardė, sudegino ir sodžių niauriųjų, ir pilių garsiųjų. Kur jojo — ten gaisais padangę švietė, ten gaisrais kelią sau rodė. O kur jaunieji prajojo, nieko tenai nebeliko, tik tyras laukelis...

Ir keikė jį tos šalies žmonės, ir keršto šaukési iš aukšto dangaus ir pagalbos laukė...

Bet dangus tylėjo ir pagalbos ilgai nebuvo.

Išjojo Šarūnas, ir su juo puikusis Šviedrys, bajoro

sūnelis. Narsus buvo Šarūnas, bet Šviedrys dar narsensis; šveitrus buvo Šarūno kalavijas, bet Šviedrio dar šveitresnis; ristas buvo Šarūno žirgas, bet Šviedrio dar ristesnis. Dunojus kraujo praliejo Šarūnas, o Šviedrys tai jau nemunus. Baisiai keikė žmonės Šarūną, o Šviedrio keikti tai jau net nemokėjo...

Ir nebuvo kito tokio tarpu visų bernelių kaip Šviedrys, bajoro sūnelis.

Bet ne veltui ji žmonės keikė, ne veltui keršto iš aukšto dangaus šaukési.

Atsiliko Šviedrys ir nuklydo toli girion, žmones bevaikydamas, mažus vaikus, jaunas mergeles bebaidydamas.

Ir užpuolė ji lenkai, iš visų pusiu apstojo. Nors jisai drąsiai gynési, smarkiai kovési, nuveikė ji lenkai. Ir suémę Šviedrį, surišo drūtais pančiais, nuvedé tolimon šalin, stiprion kunigą pilin, įsodino gilun rūsin, kur nei saulés nebematyti, nei žmonių balso nebegirdéti...

Įsodino gilun rūsin, užvožé vario durimi, geležinėmis šovynėmis užšovė, didžiais raktais užrakino...

Ir nuliūdo bernužélis, rūsy besédédamas, ir prailgo jam kiauros dienos kaip ilgiausi amžiai. Pasiilgo ir mėlynoko dangaus, ir šviesiosios saulutės. Ne tiek šviesiosios saulutės, kiek žalių girių šlamėjimo.

Ir déjosi sau galvelén jaunas bernužélis, kad vargely tekė jam žūti, gyvam pūti, jaunam jaunystélę savo prarasti, jaunąsias dieneles sunkioj verguvéj išgyventi...

Kad žinotų nors berneliai, kad žinotų nors broleliai, kur jaunasis sédi, kur narsusis skursta, pagalbą jam duotą, iš sunkios vergijos vaduotą...

Ir sužinojo priešininkai, kad ne paprasto kareivio jų rūsy sėdima, bet didžio ir galingo bajoro sūnaus, artimiausio baisiojo Šarūno, Dainavos valdovo, draugo.

Tada liepė tos šalies kunigas atvesti Šviedrį savo menén, kur susirinkę buvo daugel bajorų ir karžygių, ir taip rūščiai į jį prakalbėjo:

— Pakart iave reikėtų kaip vagi, kad netyčiomis užpuolei mano šalį, daugel pikto padarei, nesigailėdamas nei mažo vaiko, nei silpnos moteriškės...

— Pakart tu mane ar kitaip nužudyti gali, bet aš kareivis kaip ir tu, ir gédą sau pasidarysi, jei kareivį surištą kaip vagi nudési.

Nieko neatsakė į gudrią Šviedrio kalbą kunigas, tik, suraukęs kaktą ir niauriai į jį pažvelgęs, prabilo:

— Daugel pavergé mano šalies žmonių, nuo senųjų senelių iki mažųjų vaikų, tasai šuo Šarūnas. Žmonės kalba, kad tu jo draugas esi. Laisvai leisiu tave namo, jei paleis juos visus iš vergijos tavo valdovas.

— Tiesą kalbi, draugas jisai mano, todėl aš tau ir pasakysiu, kad jei Šarūnas šuo, tai tu ir tavo kareiviai — bailūs kiškiai, kurie girių tankumynuose nuo jo būvate pasislépe.

Suriko čia visi, kurie ten buvo, nuo jauno iki seniausio, kai išgirdo drąsius Šviedrio žodžius. Ėmė kardais barškinti, žodžiais jį plūsti, piktais vardais vadinti ir šaukė kunigaikščiui, kad baisia bausme nubaustų vergą, kursai juos taip paniekinti išdrīso.

Bet ramiai viso to klausė Šviedrys, lyg ir dabon nedėjo.

Rūščiai į visus pasižiūrėjo kunigas, rūščiai ranka pamokojo, bet ne tuojo keiksmai nutilo, negreitai jo vyrai nurimo.

— Mes savo kunigo labiau klausome, nei tavęs tavo karžygiai,— prabilo Šviedrys, kai nurimo susirinkę vyrai.

— Kvaila tavo kalba užgaus tik kvailą,— atsakė senas kunigas.— Patsai juk savo kailiu patyrei, kad štie kiškiai moka kramtyti kurtus, ne tik tokius šuniukus kaip jūs... Nekalbék, vai, nekalbék kvailai,— karsčiavosi toliau kunigas,— žinok, kad mano rankoj esi! Panorésiu, gyvam kailį liepsiu nulupti...

— Žinau, kad jūsų rankoj esu: jūsų daugel, o aš vienas ir surištas, be ginklo. Bet veltui mane baidai, kunige: aš nieko nebiju.

— Užteks kalbēti. Rašyk į savo valdovą, teišperka tave, tepaleidžia tuos, kuriuos kare paémė... Štai žmogus rašto mokąs,— jis surašys, ką jam kalbési...

— Kalaviju mane pavergēt, kalavijas mane tik ir išvaduoti gali. Ne vergas gimiau, kad „pirktu“ mane žmonės vadintų. Jei užmokės tau Šarūnas, tai kalaviju ir gaisrais — už mano vargus. Nereikia man tavo žmogaus, kuris rašto moka.

— Greičiau dangus apaks, saulės netekęs, nei tave kas kalaviju išvaduos iš mano nagų. Kad pamilai mano rūsi, tai ir tupék ten, kol apaksi.

Ir liepė kunigas įmesti jį giliausian rūsin ir penéti sužiedėjusia duona ir girdyti sūriu vandeniu, kaip peni ir girdo sunkiausius nusidéjélius...

IV

Tarpu tū, kurie buvo menėje ir matė narsujį Šviedrį, kurie girdéjo, kaip drąsiai jis kalbėjo su tos šalies valdovu, buvo ir pilies tijūno duktė Vanda, daili, jauna aštuoniolikos metų mergužélė.

Patiko jai narsus bernelis: puikaus stuomens, gražaus veido. Ir pasigailėjo ji raitelio, kad vienas jisai toli nuo artimųjų, nuo draugų, kurie jį myli, nuo savo šalies žmonių, vienas tarpu priešininkų, kurie jo ne-apkenčia.

Ir ilgai vakarą svajojo ji ir mąstė apie bernelį, apie sunkią jo dalelę. Giliai jautė vargingą jo padėjimą...

O ant rytojaus, popiet, tėvui nežinant, tylomis nusiuntė jam ir valgio gardesnio, ir gérimo saldesnio nuo savo tėvo skobnių...

Ir taip darydavo dažnai, kas viena dienelė...

Geros širdies buvo Vanda mergelė, nors ir ne mūsų šalies sesulė. Kai Zbiška, kursai prižiūrėdavo tų, kurie sėdėjo pilies rūsiuose, nešdavo jiems valgyti ir gerti, ne kartą drauge su juo aplankydavo nelaimėlius ir Vanda. Vienam ji nunešdavo obuolių, kitam kriausiu, trečiam riešutų, o kuriam nieko neturėdavo, tai nors gerą žodį prakalbėdavo... Murmėjo, matydamas visa tai, Zbiška, bet uždrausti negalėjo: ir jisai mėgo linksmąją mergelę.

Ir pasodino Šviedrių kitan urvan, kur buvo visų giliausis, kur šviesos nematyti, kur diena nuo nakties nesiskyrė. Tvaiku ten buvo... Žmonės ten greitai nyko ir džiūvo, o sienos tai prakaitavo.

Sėdėjo ten ne vienas Šviedrys. Sėdėjo ten dar keili vyrai: ir tie, kurie žmones žudė tamsiose giriose, ir tie, kurie arklius vogė, ir tie, kurie kunigo giriose slaptai medžiojo.

Nuliūdo bernelis kaip ūkanota rudens dienelė — ir pagailo jam savo jaunos jaunystėlės, jaunujujų links-

mujų dienelių... Ir graužė ilgesys jam širdį, ir slégé liūdesys krūtinę...

Bet dažnai ji aplankydavo Vanda, kai senas Zbiška atnešdavo jam valgį. Pirma nei kalbėti, nei žiūrēti į ją Šviedrys nenorejo, nors ir pati ji užkalbindavo. Bet paskui priprato į ją bernelis, į linksmus jos žodelius.

Juo toliau, juo dažniau Vanda aplankydavo Šviedrį, juo toliau, juo ilgiau jie kalbėdavo...

Bet ką kalbėdavo, niekas negirdėdavo.

VI

Ankstų rytą saulei užtekėjus, pasidare didis triukšmas pilyje: tuščias buvo rūsys, kur sédėjo narsus Šviedrys — vario durys tai išgriautos.

Kaip išėjo — niekas nežinojo, bet kur éjo — ženkla ten paliko: sargai kietu miegu ten miegojo, kraujo klanai ten stovéjo.

Kaip išbėgo, kur dingo narsusis Šviedrys, niekas nežinojo. Gal kai kas ir suprato, tik kalbėti nekalbėjo.

Baisiai pyko kunigaikštis, liepė sekti, liepė vytį gauti pabégélius. Vienus pagavo, kitų ne, bet Šviedrio tai jau nesurado... Tuos, kuriuos pagavo, liepė pakarti kunigaikštis...

Praéjo diena, praslinko kita — ir užmiršo jau žmonės Šviedrį ir tuos, kurie su juo sédėjo, kurie dabar jau laisvi buvo, o kiti žemėj giliai dūlėjo.

Tik viena Vanda tai nuliudo, lyg šviesi saulė jos nebedžiugino, mažieji paukšteliai nebekalbino. Ne-linksma, lyg tévą motinélę palaidojus, lyg žaliosios rūtos vainikėli praradus, vaikščiojo mergužélė žaliojoj

girelėj, viešuoju keleliu, lyg kažko laukė iš tolimos šalėlės...

Kad nuliūdo mergužélė, niekas nepastebéjo, ko nu-liūdo mergužélė, niekas nesuprato...

VII

Ir išėjo mergelė ankstujį rytelį girion pavaikščiotų, gailia rasele nusipraustą, su paukštužéliais pakalbėtų, iš jaunosios širdelės liūdesio išvytų.

Ir pamatė, ir sutiko mergelę, ko sapne nebuvo sapanavusi, godoti nebuvo godojusi: pastojo kelią jaunas bernelis, svetimos šalies raitelis, ne kas kitas, tik nar-susis Šviedrys.

Nusigando jaunoji mergelė, pamielino jai kojeles, nubalo josios skaistūs veideliai, pamielo rankelės kaip žagaréliai...

Ir prakalbėjo bernelis meilius žodelius, kad jo, bernelio, tai nebijotų, kad jam jaunam rankelę tai duotų, meiliai į jį pažiūrėtų.

— Vai, ko čia atjojai, berneli, vai, kam kelią man pastojai, raiteli? Argi nežinai, kad liepė kunigaikštis tave jauną vytį, tave jauną sugauti. Pamatys tave žmonės, suims tave jauną, pražūsi tada, berneli, prapuls tavo jauna galvelė!

— Vai, mergele lelijéle, aš mirties nepabijojau, kad tik tave jauną pamatytau. Vario duris išgrioviau, geležinius pančius sutraukiau, aukštas pilies sienas perkopau, kad tik tévynén laisvas grįžtau. Vario durys, geležiniai pančiai manęs nesuturėjo ir žmonės manęs nesulaikė, tik sulaikė tavo mélynos akelės, tavo gelšvos kaselės. Už geležinius pančius jos tvirtesnės, už vario duris jos stipresnės — nesugriausiu, nenutrauksiu aš jū, nenugalėsiu!

— Ko bernelis jaunas nori, ko bernelis jaunas geidi?

— Kad man duotai savo rankelę, kad sėstai mano žirgelin, jotai mano tévų šalelén. Ten saulelė linksmiau šviečia, ten girelės mieliau šlama ir paukšteliai gražiau čiulba.

— Tegu bernelis prašo tévužélio ir senosios motinélės, tegu prašo jaunuį brolių, kad leistų mane jauną svetimon šalelén, kur mylimas bernelis, kur traukia mane širdelę...

— Vai, mergele lelijéle, pikta tavo giminélė, o aš jaunas bernužélis — svetimos šalelés. Tavo jauni broluželiai su manim nesidraugavo, tavo garsūs tévužéliai manęs nevaišino: neduos tavęs, mergužéle, man jaunam berneliui, vėl pasodins gilun rūsin, už vario du relių, ir pražūsiu bernužélis, ir nuvysiu kaip nulaužtas véjo jovarélis.

— Ką aš jauna padarysiu, bernužéli? Kad galétau, tai gulbele jauna aš pavirstau ir nuléktau svetimon šalelén, pas bernelį, žalian vyšnių sodan!.. Vysta rūta, vysta mēta, balta lelijélė — taip vysta jaunos mano dienos be mylimo bernelio... Rūstūs mano tévužéliai, rūstūs broluželiai dėl bernelio sakalélio svetimos šalelés...

— Vai, mergele lelijéle, ne su tavo tévužéliais, ne su tavo puikiais brolužéliais aš jaunas gyvensiu. Vai, kad myli mane, mergužéle, tai tave paimsiu! Kad ten žemé skirtusi, dangus griūtų — būsi mano miela!..

— Prakeiks mane motužélė, prakeiks senas tévužélis, kaip aš būsiu tavo miela!.. Užpyks jauni broluželiai...

— Vai, mergele lelijéle, kai parvešiu savo téviškélén, ant didžio dvarelito, tai ten rasi tévužéli, tai ten rasi motužélę, tai kaip juo tikriausius!..

Ir, pagriebės mergužélę, meiliai apkabino, žirgan jauną įsodino — ir nujojo ton šalelén, kur girelė gražiau šlama, paukštužéliai linksmiau gieda.

VIII

— Vai, ko baidos širmas žirgas, ko karpo auselém, ar nelaimę jis pajuto, ar gal broliai veja?

— Nebijok, mergužèle, ristas mano žirgas: kad ir vytų tavo broliai, viesulus įsižaboję, nepavytų mano žirgo, kurs už viesulus eiklesnis. Jau nebetoli mano tévo dvarai, jauna mergužèle!..

Bégo žirgas viešu keliu ir auselém karpé, glamonėjo bernužélis jaunąjį mergelę. Bégo dieną, bégos antrą ir pribégo jis eglyną, tą eglyną tankumyną. Kai jis bégos, žemelė dundéjo, o eglelės viršūnėles į žemelę lenkė. Išsigando bailūs kiškiai ir nukriko per keleli, pasibaidė širmas žirgas ir pašoko į šalelę. Klupo žirgas ant kojelių... Nesitikéjo jaunas bernužélis, kad suklups jo širmas žirgelis, ir nupuolė nuo žirgelio ir skaisti mergelę...

Ir nukrito bernužélis nuo žirgo žemelén, ir pataikė galva akmenélin — ir pabalo skaistūs veidai, ir užmigo bernužélis sunkiuoju miegeliu, ir paliko mergužélę vieną tamsioje girelėj, svetimoj šalelėj.

IX

Vai, ir verké mergužélę, kaip raiba gegulé girioje kukavo. Gailiai verké ir savo dalelę keikę, o jos gūdus balselis per girias, per šilus toliau plaukė...

— Vai, berneli, sakaléli, ką aš dabar padarysiu, kur aš jauna pasidésiu, kur tave šarvosiu?..

— Pas tėvulį grįžtau, pas seną motulę — matė žmonės, kaip aš su berneliu per girelę jojau... Prakeiks mane sena motinėlė, nubaus mane tėvužėlis: sakys, kad praradau vainikėlį, kad padariau sarmatėlę jų senom galvelėm. O kad jauna ir sugrižtau į tėvulio dvarą, kur padésiu, kur šarvosiu jaunąjį bernelį?

— Pas anytą eitau, pas šešurą eitau, kaip pas tikrus tėvužėlius — kelelio netiksiu, dvareljo nerasiu! O kad tiktau kelią, o kad rastau dvarą, ką aš pasakytau senai anytėlei, ką aš paporintau senam šešurėliui — kad nėra bernelio, nėra jų sūnelio: per mergelę žuvo, per mano dalelę...

— Kur tame, berneli, désiu, kur aš jauna eisiu? Mestau tame vandenélin ir pati ten eitau! Vai, nežinau, kurioj šaly gilus vandenélis, platus dunojélis... Toli vandenélis — jauna nenueisiu ir bernelio nenuvilksiu...

— Kastau tame giliai žemén, po žalia eglele — kaip aš viena liksiu tamsioje girelėj, kur aš pasidésiu?!

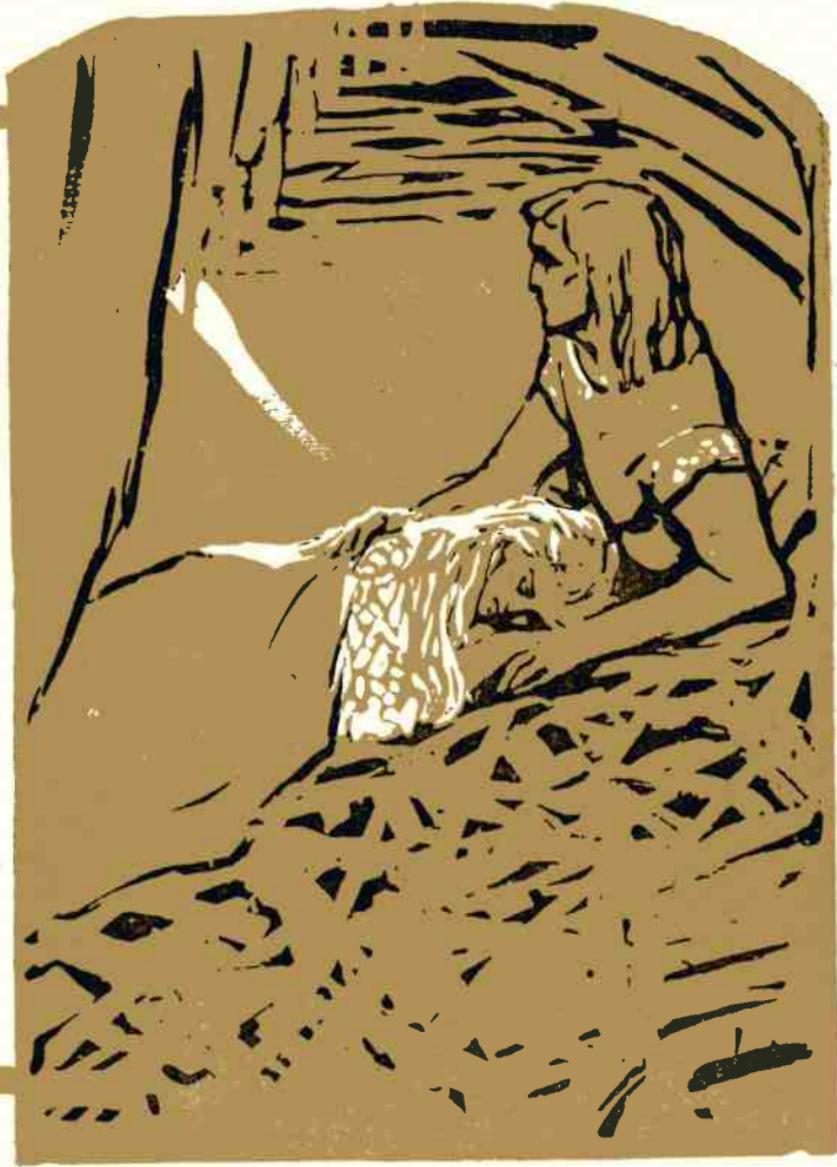
— Vai, žeme žemele, žemele motule, vai, tu prasiskirki ir mane priimki su jaunu berneliu, kad nelietau veltui ašarélių, nekukuotau raibaja gegule žalioje girelėj, kad nevargtau mergužélė, nekeiktau dalelės.

Nesiskyrė žemé, nepriémé mergužélės, ne taip ją prakeiké sena motužélė, ant dukros supykus. Tik iš gailesčio jaunoji akmeniu pavirto pas viešą keleli.

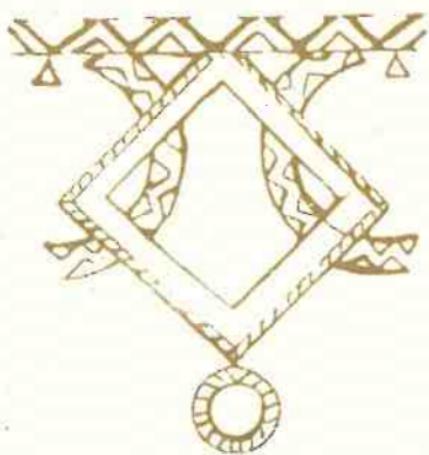
Ęjo keliu žmonės, rado akmenėli; šalia akmenėlio guléjo bernelis, čia pat žvengé širmsasai žirgelis. Pašarvojo palaidojo žmonės bernelį giliai žemelén po akmenéliu...

Kai gegutė užkukoja, kai lakštutė sulakštuoja, akmenėlis verkia, ašarélės byra... Žmonės kalba, kad tai sūrus šaltinėlis giliai iš žemelės verčias...

GILŠE

I

Seniai tai, seniai, nepamena mūsų tévai, gal tūkstantis metų atgal, ar du jau praslinko, buvo tenai aukštas kalnas, tame kalne dideli dvarai stovéjo. Tuose dvaruose gyveno puikus bajoras, galingas ir toksai turtingas, jog nei pats savo turtu skaičiaus nežinojo. Aplink dvarą kaip marios siūbavo, melynavo jo dirvos, girios kugzdéjo pilnos žvérių, pievos — gyvulių. Tarpu šilų, tarpu liepalotų bitelés dūzgė, lekiojo. Balti dvarai aukštomis sienomis aptverti, prie vartų sargai pastatyti, kad nei žmogus nejeitų, nei žvéris nejbégtų, nei paukštis nejléktų be bajoro žinios.

Garsus buvo bajoras savo turtais visame pasauly, ir niekas nei eidamas, nei jodamas, nei važiuodamas — nepraeidavo, neprajodavo, nepravažiuodavo jo aukštų dvarų, kad nebūtų užėjės, nepasidžiaugės turtais, nepernakvojės. Nakvodavo uliodavo pas jį karaliai, bajorai, kunigai ir prasčiokai žmonės. Visus priiminédavo, vi-

sus žaliu vynu girdydavo, valgydindavo, nieko neatstumdavo, nieko nenueskriausdavo — nei didelio, nei mažo, nei vaiko, nei vargdienės našlaitėlės...

Iš visų nesuskaitytų turtų, kuriais puikinosi didžiausios bajoras, brangiausia buvo jam duktė, iš visų pasaulio mergaičių pati gražiausia: veidai kaip pienas, su krauju maišytas, plaukai kaip geltono aukso, žverblančiais perlais barstyti; akys mėlynavo kaip rugiagėlės, rankelės baltos kaip popierėliai. Žingsni žengė — kaip gulbelė éjo, žodij kalbėjo — kaip lakštutė lakšta vo. Dieną — kaip lelijélė žydėjo, naktį — kaip ménulis žibėjo. Visame pasauly niekas niekur kitos tokios nebuvo nei matęs, nei regéjës. Kai ji užaugo, paūgėjo — éjo, važiavo, kaip nemunai plauké iš viso krašto piršliai; siunté juos ir bajorai, ir kunigai, ir patys karaliai, bet ji už nieko tekëti nenoréjo...

Gyveno bajoras kaip koksai karalius: laikë daug tarnų, ir senų, ir mažų, ir jaunu bernelių; tarp jų visų buvo vienas gražiausias, tarp gudrių raituželių vienas gudriausias. Kai žirgeliu jojo, béras su véjais lenktynių éjo, o po juo žemë skundési drebėjo, girios šilai viršünèles lenkë. Geležinis jo kilpinélis siusté vilyčias už minti greitesnes, kur akys padaboj, kur godelé susigodojo; šaudydavo ir antis, ir gulbes ir pilkasių žasis; jo smeigena kaip perkūnas mušë lokius ir briedžius...

Kai raitas jojo — žemë dundéjo, kai pésčias éjo — medeliai drebėjo, geltoni plaukai supés ant véjo; akys kaip dangus mėlynuodavo, kai į mergeles žiürédavo. Myléjo jí visi, ir žmonés, ir bajoras, neatleisdama s jo nei žingsnio nuo savës: kur pats eidavo, ten berną vedybos, kur pačiam joti reikédavo, ten berną siusdavo.

Bet už visus labiausiai pamilo jį skaisti bajoro dukrelė,
balta lelijėlė...

Šviesios akys kaip žvaigždės dangaus gilumoje,
kaip saulė — dažnai į gražų bernelį, puikų raitelį, žiū-
rėdavo, kol širdies ramumą sudrumstė, kolei jausmų
nelaimių gaisrą krūtinėj sukūré, kol tas akeles jisai
pamilo. Pamileš miego nemigo, sapnų nesapnavo, vis
galvojo dieną ir naktelę. Nuliūdo beras žirgas, veltui
dvare bežvengdamas, rūdijo kilpinas ir šveitrus kala-
vijas, ant sienos bekabodamu, dulkėjo balnelis, ant bal-
kio arklidėje bedūlēdamas; nesėdo jaunasis savo eik-
liausian žirgelin, neémė rankon savo mikliausio kil-
pinėlio, nešaudė nei baltujų gulbių, nei pilkujų žąsų,
nei ančių krigžduonelių, nei mažų paukštuzelių, tiktai
dūsaudamas, tiktai vaikšciodamas po baltą dvarelį,
aplink aukštą klėtelę, daineles dainavo, godeles godojo
apie savo jauną merguželę, skaisčią lelijėlę... Galvo-
jo metus, manė kitus, nieko gero nesumanė, tik susi-
godojo godelę ir nusiuntė piršli pas savo jauną
mergelę...

Kai įjojo piršliai į didžių dvarą, suloko juodi kurtai,
sužvengė širmi žirgai, ir išgirdo jaunoji mergelė, bajoro dukruželė; jos akys tai prašvito, kaip saulelė te-
kėjo, lūpos kaip rožės pražydo, ir tarė žodelį, kaip
paukšteličiulbėjo:

— Tėvuli mano, tėvuli senasai, leisk mane už jauno bernelio, už jauno raituželio. Jei manės už jo neleisi, tai jau už kito nei netekésiu. Testa geriau rūdija ant rankos mano žiedeliai, tegul geriau vysta ant galvos žalia rūtelė, negu aš turiu už kito tekėti amžinam vargeliui, širdies skausmeliui kitam ranką duoti, o šitą bernelį mylėti.

Tai užtemė tamsūs debesėliai, tai sugriaudė griaus-

mas, tai bangas suūžėjo — vai, širdo, barė senas tėvulis jaunąjį dukrelę už jaunosios kalbeles. Šaukė pas save šaunu raitelį ir taré jam graudų žodelį:

— Tai tuomet leisiu dukrą už tavęs, tai tuomet siūski piršlius, kai turési tokius dvarus kaip mano. O dabar séski savo žirgan greičiausian, joki iš mano dvarų ko toliausiai platun pasaulin, kur akys žiūri, kur žirgas neša...

Dūsavo sunkiai bernelis, žirgą balnodamas, verkė gailiai mergelę, po langu sédédama, seno tėvulio savo bemaldaudama...

Bet nesidavė permaldaujamas senas bajoras...

Išjojo bernas iš dvaro į viešąjį kelią ir émė galvoti, kas jam daryti, kur joti, kur sustoti, kur naktelė nakvoti. Joja dieną, joja antrą — mato, važiuoja pirkliai vaizbūnai, veža turtus nesuskaitomus, važiuoja tieisiai nuo Alytaus miesto į bajoro dvarus.

Ir sugalvojo jaunasis, kur turi joti, kur sustoti, kur naktelė nakvoti! Grįžo žirgą į sravią upelę, leido jį žaliojon pievelén, pančiodamas šilko pančiais, o patsai gulė po aukštū tiltu, tempė baltom rankom miklų kilpinėli, déjo nendrinę vilytélę, lauké nakties vakarélio. Naktelę prarymojo, jau saulelė teka, dar akių bernelis nesumerké: vis laukia, vis tebesédi; dar gaili rasa nenukrito, mato, važiuoja su turtais vaizbūnas. Kai privažiavo aukštą tiltą,— siunté leido bernas greitą vilytélę. Žodžio neištareš, nuo vežimo krito, nuo turtų savo griuvo jaunasis vaizbūnas. Paslėpē bernas pirklio lavoną po aukštuoju tiltu, o jo turtus — žaliojoj girelėj...

Nakvojo bernelis po aukštū tiltu tris nakteles — užmušé nužudé tris pirklius vaizbūnus, paslėpē juos visus po aukštū tiltu, geltonan smélin. Užmušé tris vaizbūnus, pagrobé jų turtus nesuskaitomus.

Gaudė žirgą žalioje pievelėj, tyminiu balneliu balnojo, tolimon šalin nujojo, pasistatė dvarus ko aukščiausius, iškirto miškus ko seniausius, plėše laukus ko plačiausius ir siuntė piršlius pas savo mergelę, į seno bajoro dvarą. Laukia dieną, laukia antrą,— trečiąją dienelę žemė sudrebėjo — tai senas uošvelis į peržiūras atjojo... Žiūri: aukšti jo dvarai, o berno dar aukštėsni, plačios jo dirvos, o berno dar platesnės; tamsūs jo miškai, o berno dar tamsesni; greiti, eiklūs jo žirgai, o berno dar eiklesni...

Ir nustebo senasis bajoras.

— Pasakyk man, žentuli, iš kur turtus émei? Ar aitvarai tau juos nešé, ar viesulai pūtė?

— Tėvuli senužéli, tėvuli uošveli, ir aitvarai nešé, ir viesulai pūtė iš gudo šalies, iš didžių pilių, kur aukselio upės plaukia...

Vaikščiojo jaunasis bernužélis kaip sakalélis, su juo mergelé kaip lelijélė; šnekéjo kalbėjo meilius žodelius. Vaikščiodama, šnekédama klausinéjo mergelę: kur tuomet bernelis jojai ir kur sustojai, kurion šalelén žirgą varei? Ar lenkų žemén, ar gudų kraštan raitelis jojai, turtų ieškojai?

Nuleido galvą į žemę jaunasis bernelis, paraudo visas kaip putinélis.

— Mergele mano, baltoji gulbele, neklauski jauno raitelio, kur jojo, kur sustojo, kur turtų ieškojo. Jojau, dalelę keikdamas, émiau turtus drebédamas, vežiau nessuskaitytus dūsaudamas, o dabar porysiu, gédą rydamas. Ar tu tekési, ar tu netekési už manęs — teisybę sakysiu, žodžio nemeluosi, nors tavęs aš gal amžinai

daugiau nebematysiu. Ne svetimoj šalelėj turtų ieškojau, ne kalaviju, ne su narsiais berneliais, jaunaisiais broleliais svetimoj šalelėj turtus įsigijau, tiktais į sraivią upelę aš jojau, po aukštū tiltu nakvojau, ten turtus sau radau...

Užlaužė mergelė baltas rankeles ir žodį kalbėjo, gailiai verkdama:

— Vai, kur tai išmokai šito, berneli, ar gudo šaly, tolimam krašte? Negerai jaunas darei, dievus užrūstinais, žmones pražudei! Jei tekésiu už tavęs, siūs dievuliai didžias bausmes ant mudvieju galvų, nužudys prapuldys mudvieju jaunas dieneles...

Verkė mergelė gailiomis ašarélémis, baltas rankas laužydama, gūdžius žodžius kalbédama:

— Netekésiu už tavęs, berneli, kol sužinosi, kokia mudviem dievai bausmę paskirs. Bijau aukštujų dievų, bijau piktujų kalbų...

— Kaip sužinosiu, kaip atspésiu, mergele, kokia bausmę man dievai lémė už nedorus mano darbus?..

— Klausk, berneli, žynių seniausią, klausk, raiteli, žynių gudriausią — gal atspės, gal jie pasakys...

Tamsiuose miškuose, žaliose giriose, palei Gelovinės ežerą, kuris buvo dar ne tokis mažas kaip dabar, bet buvo apsémės ir Krantą, ir Krokiškį, ir Klampe, ir Balyną, ir Nožagarę, ir buvo ilgū ilgiausias ežeras, placiausias, kaip marios siūbavo — palei tą ežerą augo didelis ažuolas, tokis storas, jog ir šimtas vyrų, rankom susiémę, apimti jo negaléjo. Po tuo ažuolu gyveno senelis, tokis senas, jog seniausi žmonės negaléjo atsi-

minti, kada jis buvo jaunesnis; visuomet žilas, visuomet apaugęs plaukais iki juostos, barzda iki žemės, visas želte apžėlęs, tik akys žibéjo kaip žarijos. Ir kle-géjo žmonés, kad jis tuomet mirsiąs, kai Geloviné iš-džiūsianti, o Geloviné tuomet išdžiūsianti, kai amžių pagyna būsianti. Sako, ir dabar šitas senelis gyvenąs aukso dvaruose Gelovinés ežero dugne ir švento Jono vidunaktį išeinąs kraštan paparčio žiedo skintų. Ažuolą jau du šimtu metų atgal perkūnas sutriuškino, bet žmo-nės vis dar jo neužmiršo ir iki šiai dienai tebevadina tą vietą: Ažuolo Ragas.

Tai šitas senelis visa žinojo, kas dedasi danguje ir ant žemės, ir po žeme, ką veikė žmonės ir dievai. Jis buvo tokis galingas, jog klausé jo ir saulė, ir vėjai, ir žvaigždės ir debesys; panorėdavo — audrą pažadin-davo, panorėdavo — bangą sukeldavo, liepdavo — ir saulė temdavo, ir žvaigždės žibédavo. Jis mokéjo kle-géti ir su žvériniš, ir su paukščiais, suprato, ką šne-kéjo žolės ir medžiai...

Nors visa galéjo senelis, bet niekam pikto nedaré. Išmirdavo kieno bités, užpuldavo gyvulius žvėrys,— nešdavo jam žmonės medaus ir pieno ąsotéli, ir visa eidavo vėl geryn: atsirasdavo ir gyvuliai, atgydavo bi-tės... Sukdavo kuriam kojas ar rankas, nešdavo jam vilnos ar linų — ir sveikas grįzdavo... Ir garsus buvo tasai senelis visame pasauly, iš visų kraštų plaukte plaukė pas jį žmonės kaip nemunai, ir jis visiems gera darydavo...

Nuéjo tada pas jį ir bernas sužinoti, kas jam dievų lemta už tai, kad užmušé tris vaizbūnus, tris pirklius, nužudé tris žmones, pravirkdė senas motinėles, našlé-mis paliko jaunas žmonas ir našlaičiai mažus jų vai-kelius...

Dar neprijojo ąžuolo, jau pasitiko ji senelis ir tarė:

— Eiki po tuo pačiu tiltu ir pernakvoki ten tris naktis, tai sužinosi, kas tau reikia žinoti.

Nusigandęs bernes grįžo atgal ir viską papasakojo savo mergelei. Ir liepė jam jaunoji eiti, tris naktis po tiltu nakvoti.

Nakvojo bernelis pirmą naktį po aukštų tiltu; per naktelę per ilgiausią akių nesumerkė, savo likimą keikė ir vis mirties laukė... Dar gaidžiai nesugiedojo, tiltas sudrebėjo, kapas prasivėrė, kélési jaunasis vaizbūnas, užėjo ant aukšto tilto ir, baltas rankas į aukštą dangų kilnodamas, galingiausią dievų, balsiai šaukdamas, meldė:

— Dievai išmintingiausieji, atkeršykite tam, kuris mane nužudė, jauną pačią našlele paliko, mane dideliam vargui paleido, kad neturiu nei dienos, nei nakties...

Ir pasigirdo balsas iš aukšto dangaus ir plaukė per kalnus, per klonius, per tamsias girias, per žalias pievas:

— Už devyniasdešimt devynerių metų!..

Kaip lapeliai ant epušės medžio sudrebėjo berno širdis jaunoje krūtinėje, kaip aukštas beržas galva jis nusviro į juodąją žemelę...

Porino savo mergelei, ką naktį matė, ką girdėjo, kad dievai galingieji devynioms dešimtimis devyneviems metams bausmę atidėjo...

Tarė mergelė, žodį kalbėjo:

— Devyniasdešimt devyneri metai sueis ne nū ir ne rytoj, gal nesusilaiksiva, gal negyvensiva tiek. Kas bus — tebūna, bet aš už tavęs, raiteli, tekésiu.

Antrą naktį bernelis gulėjo, akių nesuleido, keikė savo piktą likimą. Dar vidunaktis neužstojo, kai žemė sudrebėjo, upės vanduo susidrumstė, kélési iš kapo

antrasis vaizbūnas, keldamasis aukščiausiuju dievų graudžiai meldė:

— Atkeršykite, nubauskite, aukščiausieji dievai, tą, kuris amžinai nužudė mane jauną, gilioje žemelėje liepė dūlėti, žvirgždui akis graužti, o jauną pačią ir mažus vaikelius paleido didžiam vargelui, sunkioms dienelėms...

Kaip žemė drebėjo, kaip griausmas sugriaudė — plaukė balsas per girias, per aukštus kalnus, per žemus klonius iš dangaus:

— Už trisdešimt trejerių metų atsiminsiu ir už vargo ašaras užmokésiu!

Nuliūdo, nubalo kaip epušės lapas, vėjo papučiamas, sudrebėjo vaizbūno žudytojas, bėgo uošvio aukštusna dvaruosna, pas jaunąjį mergele, porino sakė graudžius dievų žodžius.

— Trisdešimt treji metai — tai ilgas laikas! Gal nesulaiksiva, gal dar numirsiva, o dieną ne vieną laimėj pragyvensiva. Testa būna, kas bus, aš už tavęs jaunojo tekésiu...

O kai trečią naktį jaunasis nakvojo, iš vakaro kaip lapas drebėjo, vidunaktį kaip akmuo stingo; dar neužgeso šviesi aušrelė, dar neapsémė žemės tamsioji naktelė — sudrebėjo lygios lankos, viršūnélėmis susiūbavo žalios girios, susidrumstė šviesus vandenėlis: kėlės trečiasis pirklys iš gilaus kapo, atsistojo ant aukšto tilto ir gūdžiu balsu kaip giria ūžė, dievus aukščiausiosius meldė:

— Atminkit jam, galingiausieji dievai, kad mane jauną amžinai nužudė, mano jaunas dienas sutrumpino, mano gelsvus plaukus sukruvino, mano kraują praliejo ir seną motulę ilgoms dienoms pravirkdė, didiems vargams, gailioms ašarélėms jos žilą galvą paliko!..

Kaip viesulai sustaugė, kaip audra suūžėjo, kaip trys griausmai sugriaudė — per kalnus aukščiausius, per girią tamsiausias, per lygius laukus, per plačias pievas kaip viesulas léké, plauké balsas:

— Už trylikos metų viską priminsiu!

Kaip žemė pajuodęs jaunikis namo bέgo, į aukštus dvarus, į baltą klętį, pas jaunąjā mergelę, pasakodamas gūdžią naujienėlę.

— Per trylika metų daug laiko praslinks, linksmų dienų, laimingų nakčių daug praleisia... O paskui abu žūsiva, abu kentésiva, laimę ir nelaimę abu regésiva... Tekésiu už tavęs, berneli!

Ir ištekėjo bajoro dukrelė už jauno bernužėlio...

A decorative house-shaped frame with a triangular roof and a cross on top. Inside the frame, the Roman numeral 'IV' is centered.

Metai per metus greitai bέgo, daugelis jau jų praslinko, daug upēmis vandens nutekėjo nuo to laiko, kai jaunasis bernelis vedé dailią bajoro dukružélę. Jau ir senasis uošvis mirė, palikdamas jiems plačius dvarus, aukštas klėtis — ir tik juodu linksmai ir laimingai gyveno, kaip du karvelėliu burkuonėliu: myléjos, gérējosi laime kuo didžiausia, gyvenimas tekėjo jiemdviem kaip sapnai sapnavosi, kaip svajonė liūliaavo — ir nūdien geriau kaip vakar, ir nūvakar linksmiau kaip iš ryto — ir taip diena dienon vis laimė. Jų turtai daugino si ne metais, bet valandomis, giriose vis daugiau kuždėjo žvérių, jų javai kaip mélynos marios siūbavo ir ritosi bangomis, vėjo papučiami — ir niekas jiems dviem neprazuvo, nepragaišo dovanai, nedingo be naudos nei giriose, nei laukuose, nei namuose, —

nei žvėris, nei gyvulys, nei grūdas, nei duonos guri-nélis.

Ir garséjo juodu po visą pasaulį kaip šviesi sau-lelė mélynamė danguje, kaip negarséjo nei jų tévai, nei proseneliai. Jauna bajoro žmona kaip lelijélė žy-déjo, o patsai — puikus aukštame dvarely, kaip rai-basis sakalélis žaliame jovarély.

Nors taip gerai gyveno juodu, nors taip devéjo abu, bet viena godelé vis spaudé bernelio širdj, dieno-mis kaip iešmais varstè, naktimis kaip akmenimis slé-gé: vaidenos berneliui, jaunajam bajoréliui, kad jo aukšti dvarai išardytí, žalių vyšnių sodai iškapoti, jau-noji žmona nužudyta. Artinosi dienelé, kurią teks atsa-kyti už savo nedorybę, reiks užmokéti už didžius vaiz-būnų turtus, už kraują pralietą — ne auksu, ne sidabru, ne perlais skaisčiausiais, bet savo puikiąja galve-le, savo sunkiausiuoju vargeliu,— taip galvojo sau bernelis ir begalvodamas sunkiai dūsavo — kur éjo, kur jojo, kur skersnā žingsnį žengé.

Metai slinko — skausmai augo, neduodami dieną laisvai atsidusti, nakti ramiai akių užmerkti. Ir taip vargino, ir taip kankino šitos liūdnos godelés jauną bernelį ir dieną, ir nakti.

Ne tiek jam baisu buvo vargù, ne tiek gailéjosí jaunu-jū savo dienù, kiek jaunos mergelés, baltos lelijélés: piktu žodžiu niekam neprasitarus, viešo kelio niekam neperžengus — tik per jo sunkią nuodémélę teks mer-gelei didis vargelis kësti.

Ir kur jojo, ir kur éjo, kur tik skersnā žingsnį žen-gé, vis godojo, vis galvojo, kaip mergelé išvaduoti iš didžio vargio, kaip jaunoji išgelbéti iš didžiosios ne-laimés, kuri jiems graso...

Išjojo bajoras žaliojon girion medžiotų, širmo žirgelio pamandrvotų, juodų kurtelių prabégintų, miklių kilpinėlių patampytų, eiklių drožtelį pamėtytų, liūdnosios širdelės tai nuramintų.

Jojo bajoras per žalią girią, šalia juodujų didžiujų raistų ir bejodamas pamatė kranklį bekrankiantį. Kranklelis skrenda, juodais sparnais dažnai mosuoja.

Ištempė bajoras miklų kilpinėli, išėjo eiklių drožtele, nušaus bematant krankluotį krankleli.

— Krank-krank, jaunasai tu bernužéli, netempk miklaus kilpinélio, nedék eiklios drožtelės, nešauk manęs krankluočio kranklelio!.. Žinau tavo sunkią godelę, tavo didžią nelaimę! Nešauk manęs, berneli, tai aš tau pasakysiu, kaip be baimės užmigti, užmigus ramiai nubusti, ramiai atsikelti.

Nustebo jaunas raitelis, kranklio balsą išgirdęs: tiek metų medžiojo, tiek dienų pragyveno, dar niekuomet nebuvo girdėjęs, kad kranklys kalbétų, žmogaus mintis atspėtų. Nusigando be galio jaunasis bernelis, nuleido baltas rankeles, iškrito miklus kilpinélis, pabyréjo eiklios drožtos vilytélés.

— Krank-krank-krank, jaunasai berneli, nesibaidyk manęs, garsusis bajoréli! Tik pabalonoki savo ristajį žirgelį žalio šilko balneliu ir kamanoki juodbéréli grynuoju aukseliu, žaboki žirgelį sidabriniais žąslais, pakaustyk sidabro pasagélémis, tai tada joki tolimon šalelén, į marias mėlynąsias, Prūsų žemelén; ten rasi didž alką, o tame alke tai seną senužéli, po ažuolu plāčialapiu besédintį, kaitrią ugnį bekūrenantį. Tai jam išporink savo darbelius, tai jam pasakyk savo varge-

lius, tai jis tave pamokys, kur rasti ramybę, kaip užrūstintieji dievai permaldauti.

Taip prakalbėjės, nuskrido kranklys krankluotis.

Varė bajoras širmą žirgelį iš žalių girių į aukštus dvarus paristėmis pašuolėmis ir, niekam žodžio nekalbėjės, balnojo ristų risčiausią žirgą, kamanajo bérą eiklių eikliausią, jojo tolimon šalelén, kur augo didelis skuistas, o tame skuiste ąžuolėlis plačialapis, po kuriuo sėdi senas senužėlis, kaitrią ugnelę kūrena.

Ilgai jojo, ilgai vargo, kol prijojo marias mėlynąsias, Prūsus šalelę...

Ir prisiklausės, ir prijojės, rado bernužėlis tarp tam-siuju šilų, tarp žaliujų girių ąžuolėli plačialapi bestovintį, žalią viršūnélę besiūbuojantį, plačias šakeles be-miklinantį, žaliais lapeliais beskambantį, mažų paukštelių apčiulbamą.

Po tuo ąžuolu, po plačialapiu gulėjo didis akmenėlis, ant jo sédėjo senas senužėlis, žilas kaip obelélé, kaitrią ugnelę kūreno.

Dar jaunasis nenusėdo nuo širmo žirgelio, dar ne-prisiartino į kaitrią ugnelę, dar nepalenké puikios galvelės prieš seno senužélio, prieš jo žilos senystélės, dar nesveikino jo garsiais žodeliais, jau senelis gūdžiai prakalbėjo, kaip lapeliai sušlamėjo, vakario vėjelio papučiami, gailia rasa apsiprausdami:

— Seniai tavęs, berneli, laukiau, seniai apie tave galvojau. Susivélinai ne vienais meteliais, apsunkinai sau ne vieną dienelę! Tai sésksis ant akmenėlio, tai pasakok savo vargelius!

Atsisėdo bernelis ant didžio akmenėlio, porino savo darbelius, saké visus savo vargelius; senelis klausé, žilą galvą į žemę nuleidęs.

— Sunki tavo dalelė, jaunasai raiteli, didi tavo nuodėmėlė, nelengvai dievus permaldausi, ne tuoj vaizbūnus padausosi. Toli, toli nuo šitos vietas, vakaruose, ne rytuose, už trijų girių, už trijų kalnų, už trijų sravių upelių, už didžių vandenėlių — apsigyveno piki žmonės. Jie kaip šunys loja, plūsta mus ir mūsų dievus aukščiausius, Perkūną galingiausiąjį, visur mums duobes bekasdami, mūsų girias šventasias bekirsdami, ir žada miego nemiegoti, duonos nevalgyti, tik vienu karštu mūsų krauju misti, kol mūsų dievus išvaikys, šventasias ugnis užgesins, šventuosius miškus iškapos, tėvų kapus išdraskys... Tai tu pabalonoki širmajį žirgelį, tai kamanoki ristajį béréli, tekink aštrujį kirvelį, šveitrujį kalaviją, tai tu nujoki toną šalelén, vakaruosna, ne rytuosna, už trijų girių, už trijų kalnų, už trijų sravių upelių, už didžių vandenėlių, tai tu kapoki tų piktujų kraugeriu galvas kaip darže aguonéles, tėvų kapus begindamas, aukštus dievus belinksmindamas.

Iš aukšto dvaro išjodamas, pasodink toje vietoje, kur vaizbūnai guli, sausą liepos šakelę. Liepk įsakyk, kad tau sakalą siustų, kad žinelę pas tave leistų, kai toji šakelė isspogs pražydės, žalius lapelius paleis. Jei gyvas būsi, ramiai namo josi, nebijdamas nei aukštujų dievų, nei nužudytu pirklių vaizbūnų keršto; jei žūsi — tai tavo jaunoji kaip rožė žydės ir tave jauną dažnai minės...

VI

Ir liepė bajoras gaminti juo greičiausiai šveitrius kalavijus, miklius kilpinélius, drožti eiklias drožteles, gaminti vilytėles, balnoti širmus žirgelius, ginkluoti

jaunus bernelius — karan joti tolimon šalelén, vaka-ruosna, ne rytuosna, už trijų girių, už trijų kalnų, už trijų sravų upelių, už didžių vandenėlių, kur apsigy-venę tie piktieji žmonės, kurie žada miego nemiegoti, baltos duonos nevalgyti, tik vienu mūsų karštu krau-ju misti, kol mūsų dievus išvaikys, šventąsias ugnis užgesins, šventuosius miškus iškapos, tėvų kapus iš-draskys. O kai ēmė rengtis karan jotų, pasodino pas-sraują upelę, kur guli miegti amžinai užmigdyti pirkliai vaizbūnai, sausą liepos šakele.

Ir išėjo aukštan dvarelin jaunojo bajoro mergelé, ir klausé savo mieliausio:

— Pasakyk man, mano mielas, kam tu širmus žir-gus balnoji, kodél jaunus raitelius ginkluoji? Kur tu jos, kelelį keliausi? Ar žalion girelén medžiotų, ar tolimon šalelén kariautų?

Ir atsaké bajoras:

— Neklauski manęs, jaunoji! Paklauski širmo žir-gelio. Jei jis prakalbés, tau žodelių pasakys, tai tada ži-nosi, kur aš Josiu, kelelį keliausiu — ar žalion girelén medžiotų, ar tolimon šalelén kariautų.

Ir sunkiai atsiduso jaunoji, ir graudžiai prakalbéjo:

— Ne tai tu man sakei, ne tai dar porinai, ne tai aš klausiau, ne tai dar aš girdéjau, kol mane jauną myléjai. Dievai mane baudžia, kad tu mane lioveisi myléjës, nei nebetiki manim daugiau...

Ir, užlaužus baltas rankeles, paleido gūdų balselį po didijį dvarą. Ēmė ją bajoras už baltų rankelių, vedé aukštojon klételén, sodino už baltų skobnelių, kal-béjo meiluji žodelį, kalbindamas linksmindamas jau-nają mergelep.

Ir paklausé vél jo jauna bajoriené:

— Pasakyk man, bernužėli, kur tu josi, kur kelią keliausi? Ar žalion girelén medžiotų, ar tolimon šalelén kariautų?

Kad nenugąsdintų jaunos širdelės, norėjo sumeluoti bajoras, netikrą žinią paduoti, kad ne tolimon šalelén jojās kariautų, o tik žaliojon girelén medžiotų, bet jau na pati taip meiliai jam į akis pažiūrėjo, jog liežuvis užstėbo, širdį jam kaip dieglį pervérē... Pamiršo meluoti ir netiesą kalbėti...

— Dievai mano aukščiausieji,— graudžiai mąstė jaunasis bajoras savo sužeistoje širdyje, — galgi aš jos daugiau nebepamatysi! Kaip neatsisveikinus, pasutinį sykį meiliai nepakalbėjus, gražių vardelių nepavartoju, skaistų veidelių neišbučiavus, gelsvų kaselių neišmasčius...

Taip pagalvojo — ir tamsus nuliūdimaš šviesias akis jam aptemė, kaip temia šviesią vasaros dienelę didi audra vakaruose; liūdną širdele jam suspaudė — ir pagailo jam ir jaunosis jaunystėlės, ir gražiosios mergužélės, linksmųjų pragyventų dienelių... Skundės porino jai, ką sakė kranklelis, ką liepė senelis...

— Tai lauk manęs, jaunoji mergele! Kai pražydės, kai išsprogs sausa liepos šakelė, tai tuomet aš jaunas parjosiu, tai tuomet tu vėl man jaunam devési kaip žalioji rūtelė...

— Berneli mano, jaunasai mano, kam aš žydésiu kaip žalia rūtelė, kam aš devésiu kaip lelijėlė, jei tavęs jauno nebebus? Kai tu išjosi tolimon šalelén, tai aš džiūsiu vysiu kaip nuskinta rūtelė be tavęs, jauno bernelio...

Ir meiliai prašė bernelio jaunoji, kad žirgų nebalnotų, grynu auksu nekamanotų, nors vienus metelius dar palükėtų. Neklausė bernelis jos meilių žodelių, bu-

čiavo baltas rankeles ir skaisčius veidelius, éjo iš aukštos klételés, nuo baltų skobnelių, didžiajan dvarelin, sédo pabalnotan žirgelin, kamanotan bérelin, išjodamas iš placių dvarų į lygius laukus, į tamsias girias, į viešąjį keleli.

Émė tada mergelé savo baltosna rankelésna mikluij kilpinéli, staté déjo drožtają vilytélé, šové žirgelj eikliosna kojelésna. Klupo žargas ant kojelių, puolé bernno kepurélē...

— Tu dél manęs, berneli, dievus užrūstini, tu per mane, raiteli, vaizbūnus nužudei, mažus vaikelius pravirkdei, per mane savo jauną jaunystélę pražudei, tai aš su tavim vargsiu, su tavim kęsiu, su tavim drauge kaip gyvenau, ir žūsiu! Berneli mano, jaunasai mano, liepk vesti atgal širmuosius žirgelius.

— Už ką tu kentési, už ką tu vargą vargsi, niekam bloga nepadariusi, viešo kelio niekam neperžengusi?

— Jei tu joji, tai ir aš josiu, jei tu karan stosi, tai ir aš prie šalelés, jei tu kare žūsi, tai ir aš prie galvelés! Mylèjovos devéjovos drauge, drauge ir žūsiva kaip gyvenova! Berneli mano, raiteli mano, ko mudviem bijoti, ko mudviem baidytis, jei mudu abudu! Liepk atgal vesti širmuosius žirgelius. Brangesnė laimés dienelé pragyventa, nei šimtas vargelio metų, nei šimtas dienų išsiilgétu, nei šimtas naktelių dél rūpesčių neišmiegotu.

— Tegul gi būna, kaip tu nori,—atsaké bernelis,— ir liepė vesti širmus žirgus atgal naujona arklidélén, karstyti šviedrius ginklus, šveitrius kalavijus atgal ant sienų placiujų. Kai žirgus vedè arklidésna, žirgai drebéjo, kai ginklus karsté ant sienų, ginklai liūdnai skambéjo — tik viena jauna mergelé tai linksma buvo.

Nuo aukštų kalnų, iš didžių dvarų, per vario vartus išjojo garsus kunigaikštis Šarūnas žaliojon girion vilkų, meškų pamedžiotų, lokių, briedžių pavaikytų, pilkų ančių, baltų gulbių pašaudytų, miklių kilpinélių pamiklintų, žirgelių paeiklintų — ir bemedžiodamas, greitus žvėris bevaikydamas, antis, gulbes bešaudydamas — prijojo aukštus bajoro dvarus, prijojo ir nustebi: jo dvarai tai aukšti, o čia dar aukštesni, jo dvarai tai platūs, o čia dar platesni! Ir nustebęs varę žirgelį į vario vartelius, papūtė ragan ant viso dvarelį; išėjo bajoras vario vartų atkeltų, didžio svečio priimtų.

Ir atkélé vario vartus, ir įjojo Šarūnas didžian dvarelin.

- Kieno šitie aukšti dvarai? — klausia kunigaikštis.
- Štie aukšti dvarai, šviesiausasis kunige, tai mano.
- Nežinojau, nemaniau, kad mano šaly gyvena bajorū, kurių turtai didesni negu mano, kurių dvarai aukštesni už mano.

Ir nusėdo kunigaikštis nuo eiklio žirgelio, ir vedė jį bajoras aukštojon klėtelén, užgéré žaliuoju vyneliu. Ir išėjo jauna bajorienė, kaip saulelė sužibio, kaip gulbelė skersnus žingsnius žengė, kaip karvelis ulbuonėlis gražius žodelius kalbėjo, sveikindama ir pagerbdama garsujį kunigaikštį Šarūną. Vienoj rankoj neše žalią vyną, kitoj — aukso taurę. Ir paslydo jauna kojelė, ir praliejo žaliajį vynelį...

— Tai nelaimę dievai siunčia, blogus ženklus mudviem jie duoda! — tarė ne tiek nusigandus, kiek didžiai nuliūdusi jaunoji.

— Dvylika metų pragyvenova šituose aukštuoose dvaruose — nenusiliejo iki šiol vandens lašelis, nenu-gurėjo duonos gurinėlis, o nū prasiliejo žaliasis vynelis...

— Nebijoki nieko, jaunoji,— tarė Šarūnas žodelj,— neatsitiks tau nelaimė, kad ir tiek bėlgų ženklu regė-tai, kiek giedriam danguje žvaigždelių... Kad dangu tave užgriūtų, ginklais paremtumėm, kad žemė po tavim prasiskirtų — skydais užklotumėm, kad visas pasaulis prieš tave sukiltų — savo kalavijais apgintu-mėm!..

Tris dienas, tris naktis gérē, valgė ir uliojo Šarū-nas bajoro dvare. Žalio vyno dunojai plaukė, saldaus midulio ežerai stovėjo. Ketvirtą naktelę visus miegas numarino. Vos sumigo ir namiškiai, ir svečiai, vos už-merkė šviesias akis Šarūnas, garsus kunigaikštis, gir-di — žadina jį didis balsas:

— Kelkis, Šarūne, negulék, atsikélęs nelauk, kek savo tarnus ko vikriausius, imki kilpinus ko valkiau-sius, šviedrius ginklus, šveitrius kalavijus, žirgelin sés-ki, iš šio dvaro joki žaliojon girelén medžiotų.

Pravéré akis kunigaikštis, manydamas, kad tai ji kelia savieji, bet apsidairės nieko nepamatė — dar tam-si buvo naktelė, ir gaideliai dar negiedojo — kuni-gaikštis vėl užmigo.

Akių dar nesumerkė, saldžiuoju miegeliu nesusnū-do, kai vėl išgirdo didži balsą:

— Kelkis, Šarūne, negulék! Liepk balnoti širmus žirgus, iš dvarelio skubiai joti, kad nelaimė nepatek-tai, veltui nepražūtai.

Atsisėdo kunigaikštis, išsitraukė šveitru kalaviją ir prabilo:

— Tegul čia žemė skiriasi, tegul čia Perkūnas dau-

žo, aš nepasitrauksiu, iš šio dvaro neišjosiu, kol šviesi saulelė užtekés, kol gaili rasa nukris.

Ir taip prabilęs, delnais suplojo, šaukdamas savo draugą kareivį, keldamas iš saldaus miego jaunąjį bajorą; liepė ginklus pagaminti, visą dvarą apžiūrėti, vi-sus kampus apieškoti, atrasti, kas jį taip žadino, kas kélé... O pats vėl atsigulė ir saldžiai užmigo.

— Kelkis, kunigaikšti, tavo aukšti dvarai dega!

Pramerké akis Šarūnas, mato — kelia jį draugas ko tikriausias, rodo ant dangaus gaisus ko didžiausius toje pusėje, kur Šarūno aukšti dvarai stovéjo.

Šoko Šarūnas iš minkšto patalėlio, sédo eikliajin žirgelin, jojo iš aukšto dvaro ton pusén, kur gaisas ant dangaus švytavo. Dar neprijojo pusės kelelio, dar tik įjojo žaliojon girelén, mato: pragaišo pranyko dideli gaisai, tik žvaigždės giedriam danguje žverbla, kaip gaili raselė ant žaliųjų lapelių... Nuliūdo didis Šarūnas, puikią galvelę nuleido.

— Kol mes čia gérém uliojom, ten priešininkai mūsų dvarus sudegino, draugus ir artimuosius paver-gé... Bet kalavijas dar neatšipo: ką ginklu paémė — kalaviju atimsiu, kas kalaviju pirkо — kalaviju tam mokésiu...

Bet mato, kad jis neturi savo kalavijo aštoriausio: liko jis ant skobnių didžiajam bajoro dvare. Siunté Šarūnas kareivį atgal į didį dvarą, kad jam atneštų jo kalaviją. Ir sugrižo raitužėlis ir nerado aukštų dvarų, tik atitiko gilų ezerelį, didį vandenelį. Ir nusigandęs varė žirgą atgal ir, pasivijęs didį Šarūno pulką, paporino pasakė gūdžią naujienėlę.

Neįtikéjo Šarūnas — šveitraus kalavijo besigailė-damas, žinia nebetikédamas, jojo atgalio dvaro pamatyty, savo akimi pažiūrėtų. Kai prijojo tą kalną, kur

dvarai stovėjo, tai pamatė padabojos gilų ežerėli, didži
vandenėli... Tik prie krašto baltos skobnys plaukė, ant
skobnelių šveitrus kalavijas gulėjo...

Taip žuvo jaunasis bajoras ir jo gražioji mergelė.

Ne tiek visi gailėjosi didžių dvarų, kiek jos jauno-
sios skersnų žingsnelių, gelsvujų kaselių, josios jaunu-
jų dienelių.

Tik kas metai vidunaktį, kai pirmieji gaidžiai gie-
da, tą naktelę, kurią didis dvaras žuvo, šviesus mėnuo
šviečia, baltas miglas kelia — vidury ežero jauna mer-
gelė su jaunu berneliu ménulio šviesoj žaidžia, bal-
tomis miglomis klostosi...

Oi, ir gilus gilus tas ežeras, niekas jo dugno nepa-
sieki. Bet kaitrią dienelę, kai vilnelės nemuša, vanduo
nebanguoja, kai šviesi saulelė šviečia — matyti giliai
giliai ežero viduje aukštį dvarų bokštai, bet kas ten
tada priplaukia, kas ten prisiiria — iš ten jau nebe-
grizta...

Ir vadina žmonės tą ežerą Gilše...

SÚRÚS VANDENYS

⟨ I ⟩

Keista buvo Liškiavos pilis, keisti gyveno joje žmonės.

Kas ten jodavo, kas ten eidavo, pamatę aukštus pilies kuorus, traukdavo šalin, nors ir labiausiai skubindavosi, lenkdavosi kelio, bet tik neitų arti aukštų pilies rūmų.

Seniai jau nebeužeidavo ten vaidilos, nebedainuodavo apie garsius senovės žmonių darbus, nebeužkeliaudavo naktigultan ir pasivėlavęs keleivis, tik kai kada užvažiuodavo vaizbūnai pirkliai iš gudo šalies.

Seniai jau nebesikūreno šventuose alkuose ugnis, neberūko gabijose aukurai; kriviai iškriko visame pasauly ir toli nunešė piktą gandą apie tos šalies valdovą, apie žmones, kurie ten gyvena.

Ir žmonių ten nedaugel liko; ar viesulai juos išblaškė, ar maras išmušė, niekas nežinojo. O tie, kurie

liko, vaikščiojo nuliūdė, lyg dievai dėmę būtų padėję ir ant tos vietas, ir ant žmonių, kurie ten gyvena.

Ir medžiai ten liūdnai šlamėjo, ir girios ūžė twoškė lyg motutė tyliai raudojo ant sūnaus kapo, kuris mažas mirė.

Ir kiekvieno širdį liūdesys slėgdavo, kas, nors netyčiomis užklydės, aplankydavo tą liūdnają šalį.

Keista buvo toji Liškiavos šalis, keista pilis ir keisti žmonės ten gyveno.

O nuo senų laikų gyveno ten garsus kadaisti kunigaikštis Raivedys. Kol jaunas buvo, garsiai pasižymėjo. Vaidilos garbino jo vardą, kaip plati Dainava, ir ne viena mergelė sunkiai atsidusdavo, kai, dainą dainuodama, minėdavo garsius jaunojo Raivedžio darbus.

Sunki buvo ranka jo ir gudams, ir lenkams, kurie toli gyveno, už girių, už plačiųjų vandenų; bet juto ją ir artimieji kaimynai, Dainavos kunigaikščiai. Šiurktus tai buvo vyras kalboje, narsus ir atkaklus kaip vanduo, neramus kaip ugnis: greitas buvo karan stoti, kalaviju reikalus su kaimynais spręsti.

Ne vienas kunigaikštis drebėjo, išgirdės jo ragą, ne vienam Raivedys švietė gaisrais akysna, ne nuo vienų blakstienų nuvijo tamsios nakties sapną, kuris teikia žmonėms ramumą.

Nemaža per jį prasiliejo žmonių krauko ir ašarų, ne viena motutė keikė jį, kad akmenim pavirstų, kad žemė jį prarytų...

Neapkentė jo visi kaimynai kunigaikščiai, ir galin-gi ir ne, ir narsūs ir ne.

Neramus buvo, kaip ugnis, kunigaikštis Raivedys, ir sunki visiems buvo jo ranka.

Bet tai buvo seniai, kai dar jaunas buvo, ne dabar...

Ir traukė tada Liškiavon visi tie, kurie narsūs buvo, kurie karo geidė ir garbės ieškojo, kad vaidilos juos apskambintų, kad mergelės sesutės dainoje apdainuotų.

Ir surinko didži būrį narsiausių visos Dainavos kreivų ir surinkęs išjojo Raivedys tolimon šalin, lenkų žemén, žirgo pamandravotų, aukso, sidabro ir šilko skarų paiešketų.

Ilgai ten truko, ne greitai namo grīžo; rudo praslinko ir žiema praéjo, dar jo namie nebuvo; tik pavašariui besibaigiant, už metų, pargrīžo.

Bet tų, kurie grīžo, ne tiek buvo, kiek išjojo.

Ir tie, kurie grīžo, ne tokie linksni bebuvo, kaip iš namų išjodami.

Didžios lenkų minios jiems kelią pastojo, iš visų šalių apsupė apgulė, kai jie namo grīžo. Kur vienas Dainavos raitelis buvo, ten šimtas lenkų stovėjo.

Tris dienas, tris naktis gynési kirtosi Dainavos raiteliai, kol kelią sau prasiskyné ne tarpu girių siūbuojančiuju, bet tarpu lenkų... Tiltus nugrindé, k'onių nuklojo, bet ir iš jų ne vienas galvą savo padéjo sventimuose laukuose, ten, kur motutė apverkti jo neateis, jauna sesutė kapo žolynais neapsodins, o skaisti mergelę neaplankys.

Nors kelią patys sau prasiskyné, bet parvežti didžio lobio, kurį užgriebé plačioje lenkų žemėje, neparvežé: paliko visa ten, kur lenkai juos apstojo. Liūdnai grīžo bernai, be grobio, be lobio, be garbės...

Ne tiek jie liūdni grīžo, kad neparsigabeno nei aukso, nei sidabro, nei kieto plieno...

Ne dėl to jie grīžo liūdni, kad neparnešē sesulėms mergelėms nei aukso žiedų, nei šilko kaspinélių, nei gražių parédélių...

Grīžo jie liūdni, kad jų tarpe nebebuvo narsaus Raivedžio, kursai liko tolimoj šaly, lenkų žemėj.

Vieni kalbėjo, kad užmuštas liko, kiti sakė, kad sužeistas, pavergtas... Visaip žmonės kalbėjo, bet niekas gerai nežinojo, niekas grīžusiųjų klausti neklaušė, o patys jie niekam nieko neporino, nesakė.

Nuliūdė buvo bernai, kad néra to, kas priešininkui atkeršytų, jų vargus, jų nelaimę kietu plieno kalaviju apmokėtų, aštriaus kirvių ašmenimis, kad néra to, kas jų nuvytusią garbę atželdytų, didžią gėdą garsiaus priešininko šaly darbais, didžiaus žygiaus išpirktų...

Vai, nuliūdo, nuliūdo bernužiai, kad negrīžo su jais narsus Raivedys, o kito tokio nei tarpu jų nebuvo, nei visoje Dainavos šaly.

Ir ne vieni bernai gailėjosi Raivedžio: daugel žmonių pasigailėjo, kad jaunas žuvo; bet daugel kitų nusidžiaugė, kad ramiai dabar gali miegoti. Daugiausia džiaugėsi kunigaikščiai kaimynai, kuriems sunki buvo Raivedžio ranka. Jie dabar lengvai atsiduso. Džiaugės ir žvairavo į plačias jo girias, į aukštą pilis.

Verkė tik viena Ragailė, sena jo motutė, kad neteko vienatūrėlio sūnelio. Dievai labai nuskriaudė ją: jie paémė aštuonis sūnus, kai dar maži buvo, o dabar ir paskutinį džiaugsmą, jos senų dienų nuramintojeli.

Verkė pusę metų Ragailė, išverkė senas akis, praziūrėjo langus, o sūnaus vis néra ir néra.

Ar labai ji kentėjo, ar sunkiai dūsavo, niekas nežinojo, nes sena Ragailė niekam nesiskundė, o kaip kiauras naktis verkė, niekas nematė.

Tuo laiku kunigaikščiai kaimynai savinosi Raivedžio téviškę, dalinosi jo giriomis, pievomis...

< II >

Praslinko pusė metų. Ragailė vis dar laukė sūnaus pargrižtančio, bet kai suėjo jau visi metai liškiaviškiams namopi sugrįžus, tai jau liovėsi belaukus.

Visi nurimo, tik kunigaikščiai kaimynai ginčijosi, dalydamiesi Raivedžio giriomis ir pievomis. O užtarti, užstoti vargo našlę tai niekas nenorėjo.

Bet štai pasklidio gandas Liškiavoje, ir vėjai sparais į toliausias jį nunešė šalis, kad grįžo sveikas ir gyvas téviškén narsusis Raivedys, kurio jau niekas nebelaukė...

Ir suturšė žmonės kaip bitės avily, kada spiesti rengiasi, sukruoto tie, kurie kare su juo buvo lenkū žemėj, ir jų draugai, ir broliai, ir giminiečiai. Visi laukė, kad didžiu šauksmu pašauks Raivedys visus, kuriuos lenkai užgavo, kad vėl jie visi išjos tolimon lenkų šalin kruvino keršto neštų...

Ir nelaukė karžygiai kareiviai, kol vytis ant aukštų savo pilies kuorų uždegs Raivedys, bet émė plaukti pas jį iš visų šalių... Ir plaukė žmonės Liškiavon kaip nemunai, ir visi laukė karo...

Neramu pasidarė kunigaikščiams kaimynams, kurie buvo nuskriaudę Liškiavos žmones. Nors ir mei-

linosi jie dabar Raivedžiui, bet vis keršto baidési, vis kovai rengési ir lauké svečiuosna Raivedžio...

Raivedys karan nesirengé, keršto niekam nežadéjo. Tik, pasibalnojės širmą žirgą, prapuldavo giriose dviem, trims dienoms. Ką jis ten veiké, niekas nežinojo. Pargrįžęs iš girių, užeidavo menén, kur gyveno sena jo močia, Ragailé. Ilgai ten kiekvieną kartą juodu kalbédavosi — iki pusiaunaktų.

Ką jie ten kalbédavo, niekas nežinojo. Girdéjo tik, kad gūdus buvo Raivedžio balsas, kad graudūs ir rūstūs buvo Ragailės žodžiai.

I niekā daugiau Raivedys žodžio neprataré, jei tik i tuos svetimos šalies žmones, kurie jį atlydėjo iš lenkų žemės. Seni žmonés, kurie daugel yra matę, kalbėjo, kad tai buvo lenkų šalies karžygiai.

Ką jiems kalbėjo kunigaikštis, niekas nieko nesuprato. Tik maté visi, kad jie pasibalnojo savo žirgus ir išjojo iš Raivedžio dvaro.

Ir vél slinko diena per dieną, žmonés nerimo ir taip kalbėjo, ir šiaip kalbėjo ir lauké karo, bet Raivedys tyléjo, tik nuliūdės vaikščiojo, niekam žodžio nepratardamas.

Liūdnas buvo veidas ir senos Ragailės.

Ir pritrūko susirinkusiems kantrybés, ir pradéjo vieni pykti, kiti net šaipytis iš Raivedžio, kad jų karan neveda. Vieni kalbėjo, kad užkeréjė kunigaikštį ten, lenkų šaly, kiti — kad širdį jam pamainę, treti — kad pamisęs jisai.

Ir šaipydamies, ir šypsodami išjojo kas sau namo, iškriko po visas šalis ir nunešé gandą, kad kiškio kai li pakabinęs Raivedys ant savo vartų ir kerštą lenkams dovanojės.

Ir juokėsi žmonės, juokėsi kunigaikščiai kaimynai, juokėsi ir kareiviai bajorai, kad ne vyras, bet bailus kiškis viešpataujęs Liškiavojė.

Visi juokėsi, tik vieni liškiaviškiai nuliūdo, kad Raivedys gédą jiems padarė prieš visą Dainavos kraštą. Niauriai jie dairėsi į šalis praeidami, prajodami pro Liškiavos pilį...

O tuo laiku liepė Raivedys savo kareiviams ir bajorams balnoti žirgus. Ir vėl visi nustebo, kodėl neliepia kurti vyčių ant kuorų, kodėl nešaukia žmonių, kurie seniai karo laukia, kodėl tiek mažai kareivių ima su savim, svetimon šalin besirengdamas...

O kai liepė nešti iš gilių rūsių auksą ir sidabrą, kurie ten gulėjo nuo senų laikų, kai liepė nešti gintarą ir šilko skaras ir vožti ant žirgų, visai nustebo žmonės. Ar pas mergą joja, ar piršlius siunčia? Bet kas gi panorės tekėti už jo, jei neatkeršijo tiems, kurie gédą jam padarė, kurie tiek išžudė jo narsiųjų kareivių...

Visaip žmonės manė, bet klausti niekas kunigaikščio neklause: niaurus buvo jo veidas...

Ir išjojo Raivedys, bet kur — niekas nežinojo. Išjojo ir pražuvo, lyg žemė jį prariojo ir tuos, kurie su juo drauge buvo.

Praéjo vienos padaužos ir kitos, o Raivedžio vis dar nebuvo. Viena Ragailė viską žinojo: ir kur nujojo, ir kada grįš, bet jos niekas klausti nenorejo — niaurus buvo jos veidas, rūscios buvo senos jos akys...

Ir pargrižo Raivedys, tik pargrižo ne vienas: parsigabeno sau jauną mergele, tolimos lenkų šalies bajoro dukrą.

Atlydėjo ją palydovai — trys broliai kaip ažuolai ir jų draugai...

Ir suprato dabar žmonės, kodėl Raivedys lenkams kerštą dovanojo!..

Ir gražaus veido buvo jaunoji Raivedžio mergelė ir dailaus stuomens. Veidas skaistus kaip pienas, su krauju maišytas, ji pati aukšta kaip jauna liepa, laiba kaip bitelė.

Neilgai gérė, neilgai uliojo Liškiavoje svetimos šalies karžygiai: tik tris dienas, tik tris naktis, o ketvirtą atsisveikino ir namopis visi grjžo.

Daugel buvo ten išgerta, daugel suvalgyta, o savo šalies žmonių Raivedys nieko neužprašė, nepakvietė nei senų bajorų, nei jaunu raitelių...

Išjojo palydovai, liko tik svetimos šalies krivis, kuris atvažiavo su jauna mergele, liko tik jaunoji kungi-gaikštienė.

Ir prašvito Raivedžio veidas, ir linksmas jis buvo, ir laimė iš akių jam spindėjo... Tik nelinkšma buvo Ragailė, nelinksmi buvo žmonės. Kalbėjo, kad kungi-gaikštis, tévę papročius pamynęs, svetimos šalies dievus garbinąs...

Nelaukė gero žmonės, kurie tai girdėjo: laukė ga-lingiausiu dievų keršto.

Bet netiesą žmonės kalbėjo, apsiriko — dievai ty-lėjo, nei maru, nei badu nekeršijo...

〈 III 〉

Ilgus laikus laimingai gyveno Raivedys aukštoje savo pilyje. Ir devėjo jam mergelė kaip žalia rūta daržely, kaip lakštingalėlė vyšnių sode, nuo ryto iki va-karo kalbėjo meilius savo berneliui žodelius.

Ir laimę rado visai netikėtai Raivedys, rado ten, kur jos eieškojo, rado tada, kai jos visai nelaukė...

Jaunu bernu būdamas, nieko tiek nemέgo, nieko tiek netroško, kiek karžygio garbés, kiek vaidilų dainų, tokią, kaip tos, kurių beklausydamas suliepsnodavo jo širdis...

Bet nors stipri buvo jo ranka, kitų gi ne silpnėsnės, narsūs buvo jo darbai, kitų gi dar narsesni... Ir nusibodo jam gyvenimas, užpyko Raivedys ir ant d'evų, kad jie galingi buvo, ir ant žmonių, kad jie tokie, kaip ir jis. Pyko ir kramtė žmones kaip šuo, kuriam dantis gelia, kuriam traukai gerklę trauko, bet gyvenimas vis buvo be prasmės, kaip žiauri bedugnė... Nužiminamas aptemdydavo jo širdį — jautė tai Raivedys ir dar labiau pyko.

Bet neilgai taip buvo. Nusikratė Raivedys visų sunkių godelių, užsimanė pagyventi, kaip sencvės didvyriai gyveno, užsimanė pasauly paskrajoti, kaip skradowo tie, kurie dabar kapuose ilsisi, milžinkapiuose, kaip tie, apie kurių darbus gražiai dainuodavo jam vaidilos... Didžios karžygio garbés panorėjo ir manė, kad kelias į ją — tai lenkų šalin žygis...

Ilgai ten uliojo, gaisais kelią sau švietė, krauju žirgą girdė... Juo daugiau šalių išjodinėjo, juo daugiau laukų išmindė, juo didesnis įnirtimas buvo jo širdy. Ir blaškėsi, kaip karštine sergas ligonis, iš vienos šalies kiton, lindo ten, kur didžiausias pavojuς buvo, kaip pamisęs.

Daugel paėmė lobio ir aukso, ir sidabro, ir kieto plieno, daugel vergų vedėsi namo...

Tarpu paimtų pagrobtų surado Raivedys ir savo didžiausią, brangiausią turtą.

Stovėjo maža pilutė tarpu ežerų, saloje, gyveno ten lenkai ir nelaimės nejuto, nelaukė. Bet atėjo žiema, nugrindė tiltus per ežerus. Paskui žiemą, vėliau naktį, netyčiomis, kad nei žmonės nepamatė, nei šunys nesulojo, išsiveržė ten Raivedys. Drąsiai gynėsi tos šalies žmonės, bet neilgai: palaužė juos narsūs Dainavos vyrai...

Nedaugel ten rado aukso ir sidabro... Tik pagrobė ten dailią mergelę, tos pilies valdovo dukrelę. Kai pamatė ją Raivedys, įtiko jam jos skaistūs veidai, pamilo mėlynas jos akeles, kurios giliros buvo kaip danguas bedugnė.

Ir atrado nelaukės netikėjės gyvenimo prasmę, atrado laimę Raivedys ir suprato, kad ji ne ten, kur jos ieškojo.

Ir nusibodo jam dabar karas, pagailo jam žmonių, kuriuos kankino, ir liepė grąžinti žirgus atgalio, liepė traukti į tévų šalį.

Ir metas jau buvo! Giliai buvo įbridės lenkų žemén, labai juos suerzinės, ir traukė jie dabar iš visų šalių, vieno norėdami, vieno tik trokšdami — ko pikčiau, ko baisiau atkeršyti Raivedžiui...

Nors skubėjo grįždamas Raivedys, bet pavijo jį lenkai: kaip ruja vilkų vijo jį. Ne kartą jam ir kelią mėgino pastoti, bet kaip viesulas praeidavo, prasimušdavo pro juos Raivedys... Tik juo toliau, juo daugiau buvo priešininkų... Ir pagaliau pikta gadynė atėjo dainaviškiams: apsupo iš visų pusiu lenkai, kaip marška laukus nuklojo. Kur vienas dainaviškis buvo, ten šimtai

lenkų stovėjo. Tik nenuliūdo bernai ir pradėjo skinti sau kelią. Ilgai skynė, kol prasiskynė, bet liko ir gausus grobis, liko ir jauna Raivedžio mergelė...

Nenorėjo be jos grįžti Raivedys ir paliko visus iš vienui vienas nujojo pas lenkus. Suėmė jį priešininkai ir nuvedė pas didžiausią savo vadą, kuris žilas buvo kaip sena obelis.

Ir prabilo prakalbėjo Raivedys:

— O jūs, lenkai, visi, kurie čia susirinkę esate, kunigaikščiai, bajorai ir šiaip kareiviai, klausykite, ką aš jums pasakysiu... Jūs daugel čia, o aš vienas pas jus atėjau ir nepabijojau jūsų, nors ir daugel pikto jums, kaip priešininkas, esu padaręs.

— Mes ne stabmeldžiai, kaip jūs, mes pikto nedaram, kas pas mus patsai ateina, bet priešininkams sunkiai keršyti mokame.

— Žinau. Bet jūs matėte, kad aš prasiskyniau sau kelią per jūsų minias ir būtau prasimušęs, kad ir triskart tiek jūsų būtų buvę, kaip dabar yra...

Sumurmėjo lenkai, suturšė kaip bitės avily, išgirdė jo kalbą, bet piktais pažiūrėjo į juos senas karavadas, suraukę kaktą, ir tuoju visi nutilo.

— Daugel pikta aš jums padariau ir dar daugiau padarysiu, jei neišgirsite mano kalbos.

— Negrasyk mums, kol mūsų rankoj esi...

Iš aukšto dirstelėjo kunigaikštis į juos ir puikiai atsakė:

— Nebijau aš jūsų ir nebijosiu niekuomet. Kitaip aš tau atsakytau, bet dabar... Dabar atėjau, kad draugas, ne priešininkas, jums būtau.

Jūsų rankosna pateko mergelė, kurią aš, kala-

viju paėmęs, pamilau kaip savo širdį. Atiduokit ją man!

Jei neatiduosit, aš kalaviju jos pas jus ieškosiu, kodel surasiu — ar galą sau gausiu...

Girdite lenkai! Ar vergę man atiduokit, ir būsiu jums draugas, o jei ne — tai tokius gaisrus sukursiu jums, kokių nepamena net jūsų tévai...

Nutilo kunigaikštis... Ilgai rymojo, rankom pasirémeš, senas karavadas, kol žodži prabilo:

— Nebaidyk karu, kunigaikšti, nes nebijome: viskas yra Dievo rankoje... O kad draugu mums liktai, ne priešininku, kad veltui nelietai krikščionių kraujo, geidžiu iš visos širdies. Bet aš tau štai ką pasakysiu: kaip panorės toji tavo buvusioji vergė, taipo ir bus, o dabar būki kol kas mūsų svečias, o jei panorësi bégsti, tapsi vergu...

Ir tuo skyrësi...

Džiaugësi lenkai, kad savo rankosna gavo baisiausiąjį visų Lietuvos kunigaikščių, kad dar jų draugu tapo... Ir nuvedë ji butan, kur gyveno karavadas, dave jam didžių dovanų ir gerbë ji, kaip gerbë savo valdovus.

O kai grëžo karavadas namo, su juo ir Liškiavos knigas ir jaunoji vergė, kuriai patiko Raivedys, kad buvo gražus iš veido ir aukšto stuomens, nors šiurkščios kalbos ir apsiéjimo...

O kad ir nepatikës jai būtų bûvës, tai giminė ir visi tos šalies žmonës meldë jos, kad sutiktų... Ir sutiko mergelę, garsaus bajoro duktę. Tik ji norëjo, kad Raivedys atsižadetų savo dievų ir galingo Perkūno, o garbintų tą Dievą, kurį ji gerbia. Ir siuntë pas ji kas vieną dieną tos šalies krivį, kuris įkalbinėjo jam, kad néra geresnio Dievo kaip tas, lenkų garbinamas.

Klausė kantriai Raivedys krivio kalbų, nes taip norėjo daili jo mergelė, bet širdis dažnai virė, kai niekino jo dievus svetimos šalies krivis.

Kentė kentė, bet neiškentė ir taip iji prabilo prakalbėjo:

— Klausyk, krivi, kokis tavo Dievas, kad jis neapsigynė nuo žmonių, kurie jį kankino. Ir Dievas jis kažkokis menkas! Ne kareivią Dievas jisai, tik moterų, kurios bailios kaip jisai. Argi mūsų Perkūnas tokis? Kai jis prakalba, tai žemė dreba, ir žmonės, ir dievai jo nusigąsta. Kad aš, jo atsižadėjės, tavo tik Dievą garbintau, išjuoktų mane visi mūsų šalies žmonės. Jie myli Perkūną, kuris smarkiai graudžia, kai jie kovon eina...

Ir daugiau klausyti nebenorėjo Raivedys. Nors ir verkė, nors ir gražiai prašė jauna bajoraitę, bet atsakė jai Raivedys, kad ji sau garbintų savo Dievą, kuriam ir jis duosiąs skairių ir gausių aukų, kad palankus jam būtų, bet savo dievų neatsižadėsiąs ir kaip garbinęs juos, taip ir garbinsiąs.

Penkis mėnesius viešėjo ten Raivedys, o šeštą pradėjo rengtis, kad su močiute pakalbėtų, kad vestuvėms pasiruoštų.

Ir grįžo Raivedys namo, o jį nulydėjo du jaunosis mergelės broliu...

IV

Linksmos, laimės kupinos, slinko jaunam kunigaikščiui dienos aukštoje jo pilyje. Ir saulė jam skaisčiau

leisdavos ir tekédavo, ir žali sodai linksmiau šlamėjo, siausdami su véjeliu.

Laiméje gyveno Raivedys su savo jauna žmona.

Ilgam laikui atidéjo kerštą kaimynams, kurie ji niekino, užmiršo karą ir medžiokles, gilosna jaunosios akelésna bežiūrédamas, ten laimés sau beieškodamas.

Gyveno taip metus, gyveno antrus, o kai treti praslinko, tai net nepastebéjo: vis tiek, kaip viena vasaros diena, kaip šilta vasarélė trumpa.

Ir gerbè jis savo dievus, ir gausiai jiems aukojo, kad laimés kelią jam dievai klojo.

O jauna kunigaikštienė tai gerbè tik savo Dievą. Didžiausioje menéje įtaisė gabiją, kurioje rytą ir va karą svetimos šalies krivis aukas jam aukojo. Ir juo toliau, juo daugiau ateidavo žmonių naujo Dievo garbinti su jauna kunigaikštienė. Tik vienas Raivedys ten neužeidavo, svetimo Dievo negarbindavo, nors ir jam gausiai aukodavo. Veltui verké, veltui meldé jauna jo žmona, kad savo dievus pamestų, kad jos Dievą pamiltų... Veltui svetimos šalies krivis jam įkalbinédavo, veltui naujo Dievo kerštu grasydavo... Tik juokési Raivedys.

— Ova, ar Perkūnas silpnesnis negu jūsų Dievas, kuris tinkā tik moterims... Tegarbina žmona savo Dievą, o aš savuosius... Aš nenoriu, kad Perkūnas žaibais pilį man sugriautų: su juo maži juokai!

Laikas slinko, ménuso per ménesį bėgo. Ir pagimdė kunigaikštienė dukrą.

Ir pradžiugo Raivedys, ir gausiai aukojo svetimam Dievui, bet dar gausiau gabijai, kur degë negestama dievų ugnis.

Ir daugel buvo džiaugsmo Liškiavos pilyje. Džiaugėsi kunigaikštis, džiaugėsi kunigaikštienė, džiaugėsi ir žmonės, kurie ją labai myléjo už gerus jos darbus, už meilią jos širdį. Daugel buvo džiaugsmo visoje šalyje...

Bet nėra tos laimės, kuri būtų amžina. Suliego kunigaikštienė ilgoms dienoms ir juo toliau, juo blogiau jautési... Dažnai šaukdavosi savo krivio, dažnai tas nešiodavo pas ją, kaip jis kalbédavo, savo Dievą. Bet kunigaikštienė vis sirgo ir sirgo: krivio burtai jos nelbėjo.

Ir užstojo sunkios Raivedžiui dienos. Jis pasišaukė pas save svetimos šalies krivį ir užklausė, kuo serga jo žmona, kada išgis jos sopuliai?..

Ir atsakė krivis, kad žinąs tik vienas tikrasis jo Dievas, kuris ją baudžia, kad vyras stabmeldys pažinti Jo nenori, atkakliai piktą savo dievų prisilaikydamas. O kas dar toliau atsitiks, tai vienas tik jo Dievas težinąs.

Užvirė, kaip verdančiu vandenim apipiltas, Raivedys, išgirdęs tokias kalbas. Tai jau niekas geras taip nedaro! Tai jau ne moterų Dievas, bet vergų, kad, užpykęs ant vyro, moteriškę kankina, kuri jam nieko pikto nepadarė... O vél, ar jis jam skairiai neaukojo, kaip ir saviesiems?..

— Kad Jis taip elgiasi, tai nereikia tokio piktadario Dievo!.. Kad nori kovos, tekovoja su manim, kad nori keršto, tekeršija man, jei tik gali! — taré baisiai supykęs kunigaikštis ir liepė įmesti krivį giliausian rūsin, kur dienos šviesos nematyti, kur žmonių kalbos negirdéti.

O patsai, paémęs kirvį, nuėjo dievo gabijon, suka-

pojo, ką ten rado, liepė išnešti viską laukan, sudėti, sukrauti didelį laužą ir sudeginti visus svetimos šalies dievus.

Ir liepė paskui pašaukti krivių, kurie dievų gabijose buvo, kad eitų gelbėtų kunigaikštienę nuo pikto svetimos šalies Dievo, nuo Dievo, kuris baudžia moteris už vyru darbus.

Ir pasižadėjo kriviai, kad apgins, kad svetimos šalies piktą Dievą nugalės, ir jo žmona būsianti sveika.

Ir gausias siuntė Raivedys gabijon dovanas, dieną ir naktį ruko dūmai, degė aukos ant aukurų, kurie stovėjo šventuose alkuose, tarp gabijos sienų...

Bet veltui! Kunigaikštienė vis lengo ir lengo. Nyko akyse, kaip nyksta dūmai padangėse. O kai sužinojo, kaip vyras pasielgė su jos dievais, su kriviu, kuris garbino jos Dievą, sudėjus baltas rankas, prašė, kad ne jos, bet savo vaiko pasigailėtų, Dievo keršto nežadintų... Nusigando jauna kunigaikštienė, kaip drobė pabalo ir staiga mirė...

Ir rovė plaukus nuo galvos Raivedys, ir verkė kaip mažas vaikas, kad našliu jaunas liko, kad laimės jaunas nebeteko...

Ir liepė išleisti krivį iš gilaus rūsio... Ir atėjo krivis ir ramino jį, kad tiek Dievas jam laimės ant žemės paskyrės, bet kad atrasiąs jis laimė ten, danguje, jei tik vieną, tikrąjį Dievą įtikėsiąs, tą Dievą, kurį garbino jo žmona ir pas kurį dabar nuėjusi...

Ir supyko kunigaikštis, kaip ugnis užsidegė ant tų krivių, kurie sveikatajį jo žmonai buvo žadėję. Liepė juos šaukti savo menėn ir prakalbėjės pasakė jiems rūstų žodžių:

— O jūs, kriviai! Jūs kalbate, kad jūsų dievai dauge gali! Kodėl jie neišgaléjo palaužti vieno svetimos šalies Dievo, kuris ant manęs supyko? Silpni jūsų dievai, kad jie visi vieno nenugaléjo. Eikite dabar iš mano šalies, kad mano akys jūsų neregėtų, mano ausys apie jus nieko negirdėtų... Eikite, kol dar nepašėlo mano širdis...

Ir liepė kunigaikštis užlieti negėstamas ugnis, kuriuos nuo amžių degė, liepė iškirsti šventuosius alkus, išvaikyti žalčius, kurie gyveno gabijos sienose...

Ir verkė žmonės ir dejavo, matydami, ką daro kunigaikštis, ir manė, kad pamiršo jisai iš didžio skausmo...

Veltui grasė jam kriviai dievų bausme! Neklausė jų Raivedys — ir nukriko kriviai po visas šalis, o jų skausminga rauda pasklido visame pasauly...

Ir prasidėjo sunkūs laikai Liškiavos šaly: žemė nebederėjo, medžiai vaisiaus nebedavė, pievos nebežėlė, bitės nebesispiešė, o gyvuliai krito kaip lapai amaruoti.

Kritō amaras ir ant žmonių, ir ant gyvulių, ir ant laukų... Ant viso, kas augo ir žélė...

Ir skurdo žmonės, ir dejavo žmonės,— bet kurčias ir aklas buvo kunigaikštis, nematė jų vargų, neklause jų dejavimų; užsidarė vienui vienas savo pily, ir nebuvo ten kelio nei žmogui vargdieniui, nei vaidilai kanklininkui, nei senam kriviui, kuris viską žino...

Ir pakriko nuvargę žmonės į visas pasaulio šalis, bėgdami nuo galingiausiųjų dievų keršto, kuriuo baudė šalį, kad pamynė kunigaikštis tėvų papročius.

Nukriko žmonės dejuodami, savo likimą bekeikdami, kad paliko tėvų būkles, kur jie gimė ir augo,

kad paliko tėvų kapus, ieškodami sau naujų būklių svetimose šalyse.

Nukriko žmonės, o graudi jų rauda atsidaužė, kur tik skamba šventa tėvų kalba. Visas pasaulis ją girdėjo, tik negirdėjo vienas kunigaikštis Raivedys: aklas ir kurčias jis buvo žmonių vargams ir skurdui, jųjų dejavimams...

Ir dykuma pavirto visa apylinkė. Kur žali sodai žydėjo, kur dieną ir vakarą mergų dainos skambėdavo, ten tylu buvo, kaip krašte, kuris išmirė, kaip krašte, kurį dievai prakeikė. Ir paukšteliai maži ten jau nebečiulbėjo, tik girios liūdnai šniokštė.

Daugel žmonių ašarų buvo ten pralieta... O nuo tų ašarų pasūro vandenys, kur tik pirma žmonės gyveno, pasūro iki nūnai dienai.

Ir pasklido gandas nuo pasaulio krašto iki krašto, kad blogi darbai dedasi toje šaly.

Ir visi šalinosi tų kelių, kurie veda Liškiavos pilin. Neužjodavo ten nei kaimynai, nei pakeleiviai, neužeidavo ten nei vaidilos kanklininkai, kurie mégó visur nueiti, kiekvienoj vietoj paviešnagėti.

Ir gyveno Raivedys vienas, tik su tais, kurie pas jį pasiliko, gyveno vienui vienas, kaip lokys lauže. Tik kalbėjo žmonės, kad jis turėtų tokią dailią, tokią gražią, kokios kitos néra pasaulyje ir nebebus.

Bet taip tik žmonės kalbėjo, o ar tiesa — tai niekas nežinojo.

Prigrijo tą šalį ir dauguma bajorų, nenorėdami būti pas karavadą, kuris, pakabinęs kalaviją ant sienos, nusiimti jo nenusiemė.

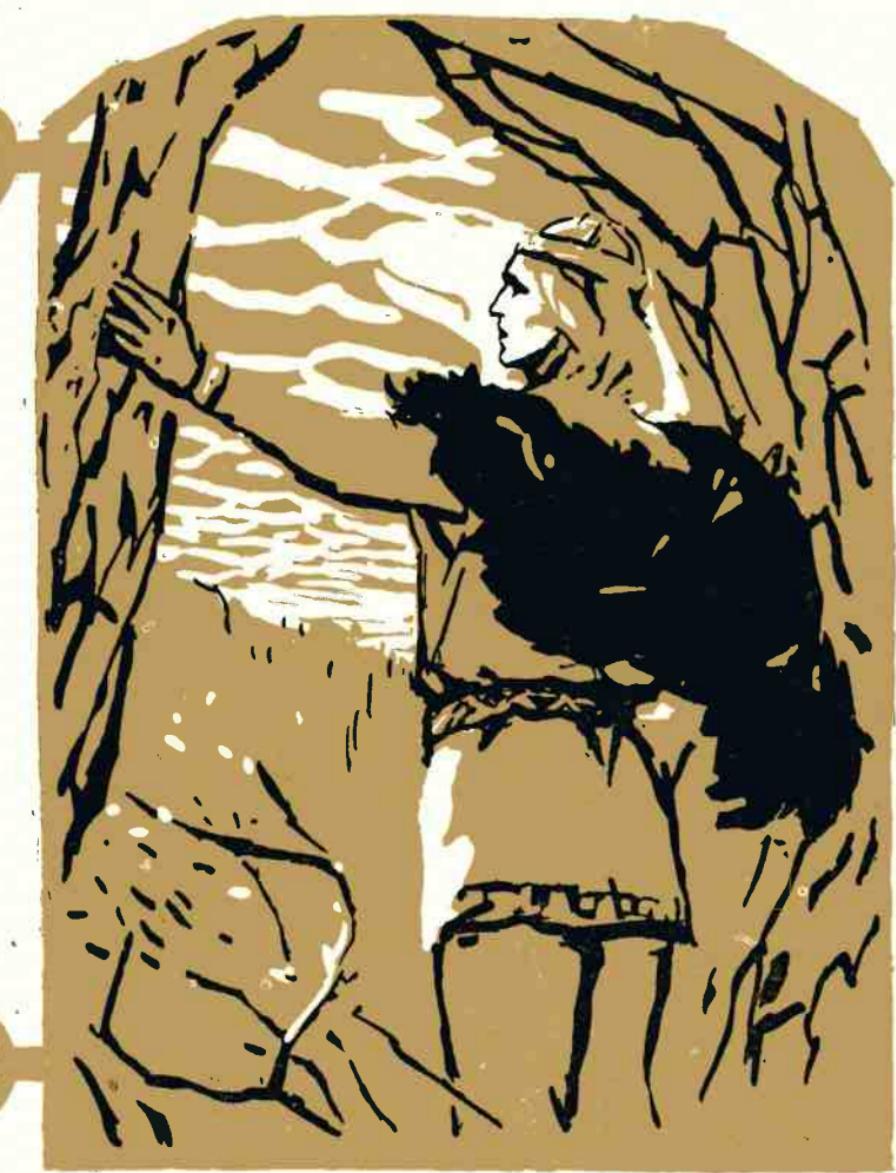
Juokėsi ir kaimynai, kalbėdami, kad baili Raivedžio kunigaikščio širdis...

Juokėsi, bet niekas jo neužkliudė, nors ir nieokino
ji, nors ir neapkentė dabar jo dar labiau negu tada,
kai sunkus jiems buvo...

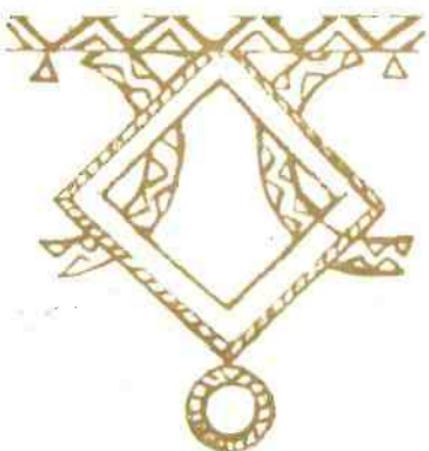
Kodėl?.. Bijojo gal dievų keršto, kurie prakeikė tą
šalį, kurie galėjo prakeikti ir tą, kas žengs keliu, kuris
veda į Liškiavos pilį...

NERAMÚS KALNAI

Niekas tiek neniekino dabar Raivedžio, kiek senasis Saulys, Vinkšnių pilies valdovas. Jis buvo senų laikų žmogus, drūtas ir stiprus kaip ažuolas plačiašakis, nors šešiasdešimt su viršum vasarą pragyveno pasauly, rūstus ir niaurus kaip tamsioji audra.

Mylėjo jis visus narsius žmones ir tuos, kurie gyveno, kaip kad jų tėvų tévai buvo gyvenę.

Neapkentė jis dabar Raivedžio ir nemégo klausyti, kai apie jį žmonės kalbėjo. O kai jaunas buvo Raivedys, mylėjo jį kaip tikrą sūnų ir ne kartą pagalbą jam teikė, kai Raivedys josios buvo reikalingas: džiaugėsi, matydamas jo darbus, džiaugėsi, kad narsaus ūpo naujoji žmonių karta. Bet kai pakitėjo Raivedys, svetimos šalies mergą vedęs, užgriuvo Saulio širdis, kad jis gėdą daro visiems Dainavos karžygiams, kad jis moterim virto ir pas kuodelį atsisėdo, kalaviją pamiršęs.

O kai kalbėti tekdavo, ne kartą sakydavo, kad jis

savo vienintelį sūnų ir tą nudėtų, jei šis panorėtų imti sau už žmoną svetimos šalies mergelę ir pavirsti tokiu niekšu, kaip Raivedys, kuris atsižadėjo savo tėvų paapročių.

O kai kalbėdavo tai, veidas jo būdavo niaurus kaip tamsi naktis, tik įdubusios akys žibėjo kaip vilko rudes metu, ir kiekvienas prato, kad nejuokauja Saulys, ne dėl gražaus žodžio jis kalba, nes tai buvo vyras, kuris neapkentė žmonių, daugel kalbančių, ir patsai kalbėjo mažiau negu jo ranka darbų darė.

Tie, kurie jį pažino, kalbėjo, kad jaunas būdamas linksmesnis buvo. Bet dievai laimės jam nedavė: daugel jis turėjo sūnų, kaip aras lizde erelių, bet visi jie mirė, vieni mažų metų, kiti jau bernais raiteliais: vienus liga pasmaugė, kiti kare žuvo, o treti medžioklėje. Tik vienas jauniausias išliko.

O tuo staiga mirė ir jo žmona.

Ir gyveno dabar Saulys vienas, tik su sūnumi, kurį labai myléjo.

Augo sūnus geltonplaukis ir viekan éjo. Augo, pas tévą dvare sédédamas, žmonių nematydamas, gyvenimo neprasdamas, nors jau dvidešimt dvi vasari buvo mačiusios jo akys.

Kai jam suéjo šešiolika metų, patsai Saulys jį mokė ir kalavijo vartoti, ir kilpino tampyti, ir kaip žirgas mandravoti ir kaip medžioklėje žvėrys sekti...

Garsus buvo jo tévas Saulys visoje Lietuvoje. Ir jí dažnai aplankydavo jo pilyje vaidilos iš visų šalių. Mëgo dainas jaunas Ilgis, dainas, kurias dainavo vaidilos apie garsius senovës vyrus, apie jų darbus, apie skaisčias mergeles, kurias jie myléjo, kurių ißsilgę iš karo namo grízdavę ir ten jų gyvujų jau neberasdavę.

Kai jam buvo šešiolika metų — svajojo, kad ir jis pasiūgėjės atliksiąs garsius žygius, kad ir ji pamilsiant jaunoji mergelė, tokia daili, tokia skaisti, kokios nėra aplinkui artimose vietose, bet kuri gyvena tolimoje šalyje, už jūrių mėlynųjų, už girių tamsiųjų. Jis manė, kad buitis gyvenimas vis tiek, kaip daina — ir svajojo, kaip daina svajoja. O kai jam suéjo aštuoniolika metų, pajuto krūtinėje didį ilgesį, jautė, kad trūksta jam kažko, kad buitis ne tokia kaip dainoje. Diena per dieną slinko, štai jau devyniolikta vasara praéjo ir dvidešimta, o jis vis dar garsiais darbais nepasižymėjo ir gyveno kaip visi. Tik nakčia, tik sapne sapnuodavo, kad karan joja tolimon šalin, kad ten vienas gudų šimtus kapoja — ir jo sapnas buvo kaip gyvenimas, o gyvenimas kaip sapnas. Ir ne vieną kartą širdį jam sopėjo, kad sapnas nėra gyvenimas. Ne kartą verkda-vo per miegą, kad veltui slenka dienos be žygių, be karo, verkdavo ne jis, bet per miegą širdis verkdavo, kol Ilgis nubusdavo.

Girdéjo jisai pasakų, ir iš žmonių, ir iš kareivių, kurie gerai žinojo ir atmindavo senovés laikus, ir iš vaidilų kanklininkų apie Liškiavos šalį, apie Raivedį. Dažnai jam pavydédavo, dažnai panorédavo pamatyti tą šalį, o daugiausia valdovo dukrą, apie kurią daugel žmonés kalbėjo...

Ir dažnai apie ją svajodavo Ilgis, dažnai ją sapne sapnuodavo. Buvo ji jam čia užburta kunigaikštystė, kuri bernelio gelbetojo šaukėsi, čia ragana, kuri jo užburti užkeréti norėjo...

O kai išgirdo, kad Raivedys tévų papročius pamynė, savo dievų atsižadėjo, krivius ir žmones nuskriaudė, virte virė jo širdis, ir neapkentė tada pikčiausiai tévo ir dukters. Ir klausé Saulio, vaidilų, kodél iki šiol

niekas jam neatkeršijo, niekas jo iš šventosios tėvų šalies neišvijo, kaip kad veja kiškį iš jo guolės...

— Dievai prakeikė tą šalį,— kalbėjo niauriai Saulys.— Pasieks jį dievų kerštas ir be žmonių rankos...

— Ne Raivedžio bijo Dainavos valdovai,— kalbėjo vaidilos,— bet dievų, kurie tą kraštą prakeikė ir užgynė žmonėms vaikščioti keliais, kurie veda ton šalin. Ir užaugs jie medžiais ir krūmais užžels, praslinks daug metų, išmirs žmonės, kurie dar pamena Liškiavos šalį, o tada užmirš visi, kad ji buvo, ir niekas nežinos, kad ji yra.

Taip kalbėjo visi Ilgiui...

O nuo šitų kalbų tik labiau traukė jo širdį pamatyti šalies, kuri yra užburta, prajoti keliu, kuris yra užkeiktas, atliliki žygį, kuris uždraustas, užgintas, kurio kiekvienas atliliki bijo...

Nubudo Ilgis ankstų vėlaus pavasario rytą žaliam vyšnių sodely.

Dangus buvo tokis gilus, rytas tokis ramus, medžiai taip gardžiai kvepėjo, ir paukščiai taip gražiai čiulbėjo, ir tiek jégų pajuto savo krūtinėje Ilgis, tiek meilės, jog visą pasaulį norėjo apglėbti ir prispausti drūtai prie savo krūtinės. Mylėjo jis ir šį dangų melynąjį, ir šiuos paukštelius čiulbuonelius, ir sodą, kuris taip gardžiai kvepėjo, ir saulutę močiutę, kuri pro lapus barstė ant jo savo spindulius. Ir gyventi gyventi jam tiek norėjos, padaryti žmonėms kažką gera gera, kad visi suprastų, kiek jis juos myli...

Ir atėjo galvon Liškiavos šalis, josios valdovas ir

jo daili duktė... Ir pagailo jam jų, kodėl jie nelaimingi, kam jų žmonės neapkenčia, ir kodėl juos dievai prakeikė... Ir dar daugel daugel kitų minčių įstrigo jam galvon... Daugel dar svajojo jaunas kunigaikštis, svajojo, kaip daina svajoja, ne kaip buitis gyvena.

Ir pasikėlęs pasibalnojo sau žirgą ir nujojo žalion girion žirgo pamandravotų, žvérių pamedžiotų, savo jauno kūno pamiklintų... Ilgai jodinėjo, ilgai mandravojo, kol prijojo viešą kelią, kuris buvo žolėmis sužėlęs ir krūmais suaugęs: tai buvo viešasis kelias, kuris Liškiavos šalin vedė.

Neilgai Ilgis stovėjo, neilgai galvojo, žirgą sustabdęs. Grįžo jį į Liškiavos šalį, suspaudė jo šonus pentinais — ir šoko žirgas per krūmus, per tankumynus ir nubėgo tuo keliu, kuris Liškiavos šalin vedė, kuriuo seniai nei raitas nejodavo, nei važiuotas nevažiuodavo, nei pėscias neidavo.

Kaip sugalvojo Ilgis, taip ir nujojo... Jojo visą dieną. Saulė jau žemai buvo, kai toli, ant Nemuno kranto, pamatė aukštus Liškiavos pilies kuorus...

Ir nežinojo, kaip ten gali pasiekti, ar per Nemuną plaukti, ar gal namo grįžti, nors ir vėlus jau buvo vakaras, nors ir saulė žemai ant medžių stovėjo... Ir sugalvojo per Nemuną plaukti, Liškiavon keliauti, Rai-vedi pamatyti... Ne tiek Raivedj, kiek jo dailią dukrele...

Kai prijojo arti dvaro, tai sutiko, tai pamatė jauną mergelę — dailaus būdo, skaistaus veido. Ir prakalbėjo i ją Ilgis, klausdamas, kokia šioji šalis, kur jis joja, kur šis kelias veda.

Ir atsakė mergelę, kad tai yra Liškiavos šalis, kad Liškiavos pilin šis kelias veda.

Ir pasakė jai Ilgis, kad jis iš tolimos šalies, kad

paklydo girioje bemedžiodamas, stirnas stiprakojes be-vaikydamas. Tris dienas, tris naktis po girių klaidžiojo, kelio namo netiko, net čionai toli atklydo, šitoj šaly, apie kurią daugel girdėjo.

Ir prašė jaunoji, kad užjotų Liškiavos pilin; ten rasiąs ir atilsi, ir naktigultą, ten jauną priimsią, žaliu vynu užgersią ir jo širmą žirgą pašersią grynu dobi-lėliu.

— O pasakyk man, mergele, kokis kunigaikštis sē-di toje pily? Kieno dukra tu esi?

— Raivedys kunigaikštis gyvena toje pily, o aš Munia, Raivedžio duktė. Žirgas tavo pailso, o kelias namo tolimas. Joki, berneli, dvaran, ten paviešesi per kiaurą naktelę. Ir patsai atsilsési, ir žirgas atsilsés. O jei panorësi, tai ryt anksti, saulei patekéjus, nuves tave žmonës į viešą kelią, kuris tavo tévų šalin eina.

— Nors ir vélus jau vakaras, nors ir nuvargo mano žirgas, nejosiu aš tavo tévo dvaran: negražiai kalba apie jį žmonës.

— Tai pikti žmonës ir nedori, kurie negražiai apie jį kalba. Mano tévas niekam pikto nepadaré, nei ke-leiviu, nei pirkliui vaizbūnui, nei paprastam žmogui.

— Žmonës sako, kad negerbiąs tavo tévas galingu-jų dievų, nepaisas senų papročių, kuriuos mūsų tévai paliko, negyvenaš, kaip kad tévų tévai gyveno — ir todél nesą kelio į jo dvarą nei kriviui, nei vaidilai, nei šiaip jau keleiviu.

— Piki žmonës tai kalba, berneli. Mes garbiname vieną Dievą, kuris sukūrė dangų ir žemę. Jis liepë my-léti kiekvieną žmogų, ar draugas tai būtų tavo ar priešas.

— Kvailas Dievas, kuris tai liepë, kvailas žmogus, kuris Jo klauso. Kas gali mylëti savo nedraugą! Tam

jis ir priešas, kad neapkėstau jo, tam jis ir nedraugas, kad keršto ieškotau.

— Didis ir tikras tai Dievas liepė, ir tik gilių sielos žmonės gali tai suprasti. Keršti priešininkams kiekvienas moka, bet priešininkui dovanoti, kai jam galima atkeršti, tik galiūnai milžinai, kilnios sielos karžygiai, tai sugeba.

— Tai ne vyro kalba, dovanok, mergele. Kad vyrai šios kalbos paklausytų, narsumas pranyktų, gudai ir lenkai ir kiti pikti žmonės pavergtų mūsų šalį...

— Ir gudai, ir lenkai, ir visas pasaulis garbina vieną Dievą, kursai tikras yra, ir narsumas ten, berneli, nepranyko.

— Ir tavo tėvas jį garbina, ir todėl pranyko jo narsumas, ir paniekino jį visos šalies žmonės.

— Nepranyko narsumas mano tévo širdyje, tik, gerbdamas gerąjį Dievą, jis nedaro pikto žmonėms... O žmonės pikti, jie gero dar nesupranta, bet ateitis Dievo rankoje...

— Tai tavo tėvas ir man pikto nepadarytų?

— Už ką gi tau, berneli! Tu gi tik paklydai ir nieko pikto niekam nepadarei.

Ir, taip bekalbėdami, nuéjo jie Liškiavos pilin. Ir sutiko juos ten Raivedys ir užgérė jį žaliu vynu, girdė saldum midumi ir vaišino kaip artimą, kaip svečią, kurio ilgai laukė.

Ir stebėjosi Ilgis, kad ne niaurūs čia žmonės gyvena, kaip jam buvo kalbėję, kad ne piktas, bet palankus ir mandagaus apsiéjimo Raivedys, kad ne prakeikta čia pilis, bet gyvena čia žmonės, kaip kad ir visur gyvena.

Ir atsigérė, ir pavalgė Ilgis ir saldžiai užmigo. O naktį jis sapnavo Munią, dailią Raivedžio dukterį, mė-

lynas jos akis... Labai ji patiko jam, nors josios kalbu
jisai nesuprato...

Rytojaus ankstų rytą užsikėlęs, atsisveikino su Rai-
vedžiu ir jo jauna dukrele, kuri palydėjo jį už pilies
vartų. Ir atsisveikindamas suémé ją už baltų rankų, ir
pažiūréjo jai mėlynosna akysna.

— Vai, mergele, ne tuoj aš užmiršiu kelią, kuris ve-
da Liškiavos šalin, ne tuoj užmiršiu tavo mėlynas ake-
les. Priéméta mane kaip svečią, nors nežinojota, kas
aš esu.

— Kas esi, berneli, mums vis tiek.

Ir paémé ją Ilgis už baltų rankų, pabučiavo skaistų
veidą ir, sédęs žirgelin, nujojo viešu keliu savo šalin.

O kai jis atgal jojo, tai ir paukščiai linksmiau čiul-
bėjo, ir guria gražiau šlamėjo, ir saulé skaisčiau švietė,
ir vėjelis švelniau pūtė. O toji šalis, kuri liūdna buvo,
kuri užkeikta buvo — dabar pasirodė jam tokia graži,
kokia nebuvo ir jo tėvų šalis.

III

Nauji jausmai gimė Ilgio krūtinėj, naujos svajonės
drumstė jo sapnus. Svajojo dabar jis apie Munią, dailią
Raivedžio dukrelę: ir sapne sapnavo jis ją, ir dieną
akyse ji jam vaidenos. O ilgais giedriais vakarais
vaikščiojo Ilgis ir svajojo, kad ji jo laukia ir ilgisi.

Ir rengési Ilgis dar kartą pamatyti tą, kurios norėjo,
apie kurią svajojo.

Artinosi rugiapiūtės laikas. Žmonės visi išėjo lau-
kuosna; kiemai lyg išmirė, bet už tai laukai, girios ir
lankos pleškėjo jaunujų mergelių dainomis. Tieki buvo
meilės, tieki buvo gilaus ilgesio tose dainose, kiek bu-

vo brandžių varpu placiuose laukuose, ir kiekvieną skausmo bangą atjautė išsiilgusi Ilgio širdis.

Ir rengési jis tévui savo sapnus išpasakoti, savo jausmus iškalbēti ir siūsti piršlius tolimon Liškiavos šalin. Rengési ir prisirengti negaléjo: žinojo, kaip piktais kalba tévas apie kunigaikštį Raivedį ir apie jo dukterį.

O kol jisai rengési, rugius nupiovė ir kluonuosna suvežé, pievas nušienavo ir daržinésna sudéjo, javus iš laukų jau suémę... Apsidirbę išjojo vyrai žalion giron medžiotų. Visi medžiojo, visi žvérvis vaiké, tik vienais Ilgis nemedžiojo, žvérių nevaiké, bet varé žirgą į Liškiavos šalį, kad mergelę nors iš tolo pamatytu, nors tą šalį aplankytų, kur ji gyvena, nors tuos kelius išjodinétų, kur ji vaikščioja. Ir vél viešéjo visą dieną ir grížo atgalio tik kitą vélų vakarą tévų pilin, kur jo jau ieškojo, kur jo lauké.

Ir rado ten didelį triukšmą. Vyrai, stirnas, briedžius bevaikydami, įjojo giriomsna, kurios Liškiavos buvo. Ten susitiko su Liškiavos vyrais, Raivedžio kareiviais, su kuriais nei susitarti, nei susikalbēti negaléjo: kalbėjo jie nežmoniška kalba, kalbėjo jie taip, kaip kalba gudų šalies žmonės. Ir susirémé vyrai ginklais, ir mūšy krito senasis Railys, kuris drauge augo, drauge gyveno su Sauliu...

Kerštu suliepsnojo Saulys kaip gaisras gирioje sau-są vasarą ir pradéjo ruoštis karan, liepė kelti vytis, šaukti vyrų...

Ir nusiunté pasiuntinių, kuris Raivedžiui pasakytu, kad išrūkys jį iš jo pilių, kaip išrūko lapę iš gilių jos urvų...

Ir nuéjo pasiuntinys gaisro užkurtų Dainavos šaly.

O kai susirinko seni vyrai apie karą pakalbēti, rim-tai pagalvoti, kad mažiau kraujo prasiliety, mažiau

žmonės nukentėtų, kol Raivedė apgalės, tada prakalbėjo Skilvys, senas Saulio bajoras, kuris ne kartą valdovą savo kalbomis, savo patarimais į tiesų išvedė kelią iš buities klampumynų.

— Jei aš tau, valdove, senas tiesos nepasakysi, tai kas pasakys? Per šiurkštus esi. Kibinklų tarpu kaimynų buvo ir bus ir, gražia daba nepakalbėjus, negerai karro gaisras žiebti.

— Kad su geru žmogumi, kita ir kalba būtų.

— Tekalba sau žmonės, ką išmano, bet aš tau pasakysi, kad neteisingi tavo žodžiai. Pažinojau aš Raivedžio tėvus, pažinojau ir jį, kai jaunas dar buvo, ir žinau, kad jis tokis vyras kaip ir mes. Kam tau karas, jei jisai jo nenori?

— Senas tu jau žmogus, ir gal jau nenuvokia tavo galva, ką liežuvis kalba. Tegul sau buvo geri jo tėvai, tegul ir jisai buvo seniau vyras kaip ir mes, bet dabar jisai gudu pavirto, atsižadėjęs tėvų ir dievų dėl svetimos šalies pelėdos. Išvijo savuosius iš senųjų būklių ir gabena lenkus iš svetimos šalies mums ant sprando. Tegul sau sveikas kraustosi tenai, jų šalin, jei jie tiek malonūs jam — kelio nepastosiu. O ne, tai išrūkysiui šitą bailį, kad gėdos mums nebedarytu...

— Ne tas baily, kuris kitam pikto nedaro... Ne baily ir Raivedys. Jo jaunuju dienų darbai apie tai byloja...

Ir nūsijuoké Saulys, kai senus Raivedžio darbus paminėjo bajoras, ir atsakė juokdamasis, kad keršto nematé niekas, kas jį užgavo... Kad karas nebijoči, kad narsi širdis jo krūtinėje plaktų, ne taip elgtusi kaip dabar. Tegul! Gal tiki, kad nauji dievai apgins jį?

— Ė, valdove, kas dievarūs žemės darbai! Jie turi dangų ir priešininkų ten galingesnių negu mes, silp-

nučiai žmonės. Tegerbia Raivedys dievus, kokius patsai išmano, bet atmink, valdove, kad jo gyslose tas pats kraujas, kuris ir tavo: giminės esate.

— Mūsų giminėje nebuvo žmogaus, kuris dėl moteriškės dievų ir savo tėvų atsižadėtų.

— Paklausyk manęs seno, valdove! Tu turi jauną sūnų, kuriam metas jau žmoną sau pasirinkti, o Raivedys turi dukrą vienatūrę, kuriai metas už vyro tekėti. Jūsų šalys gretimos ir plačios. Tavo sūnus bus galingiausias Dainavos valdovas... O kare, kas gali žinoti, katras laimėsita. Juk Raivedžio pilys stiprios ir tvirtos...

Smarkiau pradėjo plakti Ilgio širdis, kai išgirdo tuos žodžius. Ir rodėsi jam, kad visko taip paprasta, taip lengva yra dabar pasiekti: reikia tik pasakyti tévui, kaip kad dabar pasakė Skilvys. Ir linksmiau suplaké širdis, akyse prašvito, lyg saulė skaisčiau sušvito danguje. Bet neilgai visa tai truko. Tamsūs debesys apniaukė vél saulę, kai tik prabilo senasis Saulys:

— Geriau gilioj žemėj savo vaiką regėtau, negu pamatytau jį vedusį raganos padermę. Savo ranka nudėtau, jei prieš mano valią norėtų padaryti, ką tu kalbi. Nenoriu, kad mano vaiko uošvis būtų vyras, apie kurį kalba žmonės, kad jis yra bailios širdies...

Ir neklausė Ilgis, ką toliau kalbėjo tévas su savo bajorais: pasikélé ir išėjo iš menės, o kai išėjo, niekas nepamatė. Ir pajuto Ilgis, kad didi nelaimė ištiko jį, kad širdį jam lyg replémis suspaudė, ir taip liūdesys apniaukė krūtinę, jog akys verkti norėjo, krūtinę striūbauti.

Pasibalnojo Ilgis žirgą arklidėje ir išjojo iš tévo dvaro. Kur jojo — patsai nežinojo... Patsai nepamatė, kaip žirgą nugrižo Liškiavos šalin. Ko ten jojo, dar

sau nepasakė, tik juto viena: dar kartas reikia jam pasimatyti su Munia, dar kartas reikia žodis prakalbėti, paskutinis žodis... O ten... Kas ten bebus toliau, patsai nebežinojo...

Ir susitiko mergelę, kai ji žalioj girioj vaikščiojo, mažų paukštelių giesmelių klausė. Nusėdo Ilgis nuo žirgo, priéjo į mergelę ir prakalbėjo, šiuos žodelius prabilo:

— Pas tave, mergele, nū aš jojau, tavęs pamatyti skubinausi...

Ir nusigando mergelė, į jo veidą pažvelgus: niaurus buvo jo veidas kaip tamsūs debesys.

— Pas tave, mergelé, jojau, su tavim pakalbėti, tau žodžio pasakyti... Myliu tave aš, mergele, kaip nemylés tavęs penki šimtai kitų... Be tavęs aš negaliu vietas sau rasti. Eisi už manęs — laimę rasiu, neisi — jaunas žūsiu...

— Vai, berneli, kokie tavo žodžiai! Tokių dar aš nesu girdėjusi.. Vai, ką aš tau, berneli, pasakysiui, kad nežinau, nei kieno tu sūnelis, nei kokios šalies bernelis?

— Garsaus tévo aš sūnus, Saulio kunigaikščio, — tarė bernas, suėmęs mergelę už baltų rankų.— Piktas mano tévas ant jūsų giminės. Karu nori jus išvyti iš tévų šalies. Kad aš tave vestau, nenori nei klausyti... Bet, jaunoji, tévo aš nepabijosiu! Stiprios mano rankos, daugel jégų krūtinéje, plačios girios téviškėj, rasiu sau vietas, kad ir ne tévo dvare, būsim laimingi, kad ir ne aukštoje pilyje, tik tu man žodij prakalbéki...

— Gera būtų tau kalbēti meilius žodelius, tik be tévulio valios aš, berneli, neisiu. O kad ir eitau, — už tavęs, raiteli, netekétau. Myliu aš kitą bernelį...

— Tai lik sveika, mergužéle, daugiau tau aš nebekalbésiu nei vieno žodelio...

Ir, sėdės žirgan, greitai jojo tona šalin, iš kur atjoko. Tik neilgai jojo bernas: toli jau nuojęs, grąžino žirgą atgal, grįžo ton vieton, kur buvo palikęs mergelę, bet jau neberado jos ten. Ko grįžo, gerai nežinojo, gal norėjo dar ko pasakyti?.. Nusėdės nuo žirgo, ilgai stovėjo pamiškėje ir žiūréjo ten, kur tarpu medžių, nusileidžiančios saulės spinduliuose, švietė aukštį Liškiavos pilies kuorai.

Ir tokis ilgesys suspaudė jam širdį, taip susopėjo, lyg diegliai suvarstė, lyg akmenimis prislégė krūtinę... Ir tokis skaudus buvo sopulys, kokio žmogus tylėdamas iškesti nebegali. Ir sopėjo jam, ir skaudėjo jam, kad ten, kur yra ji, jam mieliausioji, ten nėra jo: kiti mato ją dabar, kalbasi su ja, o jisai nebegali...

Ir pasirodė jam, kad visa, kuo gyveno, ką dar gali rasti pasaulyje, yra niekis, jei nėra tosios, kurią jis pamilo, jei nėra meilės, kuri verda jo krūtinėje, kurios reikalauja jo siela...

Nėra jam be mergelės gyvėnimo...

Ir stovėjo jaunasis pamiškėje, kol šviesi saulė nusileido, o kai tamsi naktis apsupė žemę — prijojo Ilgis arčiau į pilį ir kiaurą naktį ten išrymojo...

Širdis taip ji traukė ten, jog net vėjas, kuris pūtė iš tos šalies, kvepėjo.

Ir skaudėjo jam širdį ir sopėjo, kaip nebuvo sopėjė niekados nei žaizdų, nei sopulingų vočių.

Saulei užtekėjus, grąžino savo žirgą tévo šalin.

Juo toliau jojo, juo ilgesys augo, juo skausmas sopulingesnis buvo.

Vai, berneli sakaléli, didi tavo nelaimė! Neišvargsi tu vargelio, neužmirši tu mergelės, kuri kitą jau pamilo, ne tave, bernelį...

Atjojo Vinkšnių pilin du vyru, kuriuodu buvo pasiuntęs Raivedys. Vienas buvo stiprus vyras, apsišarvavęs, kaip šarvuojasi tik svetimos šalies kareiviai, kovon eidami. Antrasis buvo senas ir žilas, apsivilkės rūbais, kokių nevilki šios šalies žmonės. Ginklo jokio nebuvo su juo: nei kalavijo, nei peilio. Ir ne karžygio išvaizdą turėjo: ir vaikščiojo jis kaip vaikščioja vergai, ir kalbėjo jisai kaip kalba vergai, bet visi juto, kad tai ne vergas buvo.

Susiraukė Saulys, išgirdęs, kad pasiuntiniu atjojo iš Liškiavos, bet liepė vesti juodu menén ir užgerti saldžiuoju midumi, kaip liepia tėvų papročiai. Kareivis priémė savo rankon taurę ir, pakėlęs šalmą, išgérė iki dugno ir atidavė, nei žodžio neprataręs. Ir vėl užleido šalmą ir paslėpė savo veidą: tik spėjo pamatyti žmonės, kad jaunas tai buvo vyras ir gražaus veido.

Senesnysis, priémęs taurę, padaré ranka nesuprantamą ženklą ir, vos palytėjės lūpom taurės kraštą, atidavė ją atgal... O tas, kuris priémė iš jo rankų, kalbėjo, kad taurė karšta buvusi, kaip ugnis. Ir niekas jos paskui rankon imti nebenorėjo, ir valkiojosি vėliau taurė kieme. O kur toji taurė gulėjo, žemė ten surūdijo. Suprato žmonės, kad didelis tai burtininkas buvęs ir piktus burtus padaręs; kad krivis tai buvęs, tik ne mūsų šalies, tik ne mūsų dievų.

Kai jėjo menén kunigaikštis ir jo sūnus Ilgis, žemai nusilenkė krivis, o šarvuotas vyras, kaip stovėjo, taip ir liko stovéti, tylus, ramus, nei galvos nenulenkė, nei žodžio neprakalbėjo. Dirstelėjo ton šalin Saulys, niaurai kaktą suraukė, bet nieko nepasakė, tik įdubusios

akys labiau žibėjo, kaip kad visados. Atnisėdo jis savo kėdén, o sūnus atsistojo užpakaly.

— Ar neturėjo Raivedys geresnių pasiuntinių, kaip judu? — taré Saulys, su paniekinimu žvilgtelėjės į krivį, kursai stovėjo čia pat nusilenkės.— Gal juokų kręsti čionjisai judu atsiunté?

— Siunté mudu valdovas mūsų, kunigaikšti, nes mudvien pasitikėjo labiau negu kitais.

— Iš tavo kalbos matau, kad tu ne mūsų namų kregždė, tik svetimos šalies šikšnosparnis. Bet aš užmiršęs buvau, kad Raivedžiui nebeliko karo vyru, tik svetimų šalių valkatos.

— Ne valkatos mes, gerbiamasai Vinkšnių valdove, ir daugel yra mūsų kunigaikščiui narsią kareivių, kaip ir tau. Neteisingai niekini juos visus!— atsakė senas pasiuntinys, o jaunasis, kaip stovėjo, taip ir liko stovėti.

— Nesiginčysi aš su jumi!— šiurkščiai atsakė kunigaikštis.— Kalbékite, ko atjojota? Ko nori jūsų valdovas?

— Mūsų kunigaikštis nori susitaikinti su tavim. Jis gerai supranta, kad neteisėtai nuskriaudė tavo žmones jo kareiviai. Girdėjo, kad net artimas tavo vyras žuvęs, ir dėl to keršto tu nori ieškoti.

— Svetimose šalyse naujų papročių neieškojau, tik prisilaikau tų, kuriuos tévai paliko.

— Negeras tai papratimas lieti kraują tų, kurie nekalti yra, ir lieti dėl keršto. Mirusieji nebeatgis.

— Kas gera, kas negera — su tavim nekalbésiu. Jei pasakei, ką turėjai, tai jok greičiau namo, Liškiavon. Tuoj ten, Liškiavoje, pasimatysiva.

— Kad veltui kraujas nesilietų, Liškiavos kunigaikštis nori patenkinti tave, valdove. Pasakyk, kokios bauðos reikalauji, užmokės tau.

— Daugel bloga esu girdėjės apie Raivedį,— taré Saulys, atsikeldamas iš kédés,— bet to dar nesu girdėjės, ką išgirdau savo ausimi. Ar jūs užkeréjote ji ten svetimose šalyse, ar gal pamainėt! Kad jis kerštą atideti prašytų! Kaip Dainava yra Dainava, niekas to nėra girdėjės. Tik vergai ir šunys taip kalba. Pasakykita,— karščiavosi Saulys, žingsniuodamas išilgai menės,— jei aš viską užmirštau, kas buvo ir kas yra, tai bailumo jo neužmiršiu... Gėda tiems būtų, kurie narsiai mirė, jei tokis bailys viešpatautų jų vaikų ir ainių šaly. Pasakykita jam, tebėga svetimon šalin, jei bijo mano keršto, nes aš smarkiai keršysiu. Ar aš, ar jis, o mudu vienoj šaly nebegyvensiva.

— Ne tavo keršto bijo Raivedys, kunigaikšti, tik nenori, kad būtų skriaudžiami tie, kurie nekalti yra; o kam teks bėgti iš tévų krašto, tai Dievas lems.

— Kokis dievas?— nusijuokė Saulys.— Juk dievai pabėgo iš tos vietas, kur gyvena jūsų valdovas. Vieni monai ten beliko.

— Pabėgo piktos dvasios, o mes garbiname tikrajį Dievą.

— Kurį Raivedys rado svetimose šalyse. Teeina sau ten, kur dievus susirado!

Nusijuokė visi, kurie ten buvo, o juokas atsiliepė aidu toli laukuose.

— Teeina sau, kur jo dievai viešpatauja!— juokėsi visi.

O kai jie nutilo, prakalbėjo vėl senas krivis, kurį pasiuntė Raivedys.

— Ar tai paskutinis tavo žodis, Vinkšnių valdove? Liškiava — tvirta pilis, o ateitis — Dievo rankoje; kas žino, ką Jis žmogui gamina? Raivedys gi tau tiesia santaikos ranką.

— Gerai, aš dovanosiu jam kerštą,— atsakė Saulys,— bet jo žmonės užmušė vyrą, kuris artimiausias man buvo. Teatsiunčia man, kaipo baudą, savo duktės galvą— ir atleisiu jam viską, net jojo bailumą.

Ir nusijuokė dabar visi taip, jog net sienos sudrebėjo. Norėjo atsakyti senas krivis, bet jaunasis pasiuntinys priėjo į jį ir uždėjo jam ranką ant peties. Sunki tai, matyti, buvo ranka, nes kaip nendrė nulinke senas žmogus ir nutilo.

Paskum nusigrežė, niekam žodžio nepratarusi, galvas prieš nieką nenulenkusiu, išėjo abu iš menės.

Išėjo, sėdo žirguosna ir tylėdamu išjojo iš Vinkšnių pilies.

O kai juodu jojo, tai iš jų juokėsi visi žmonės, kuriie buvo girdėjė Saulio žodžius.

Tik vienas Ilgis nesijuokė. Jis matė, kaip juodu išjojo iš dvaro, ir pavydėjo jiem, kad juodu nujos Liškiavon, pamatys ten tą, kuri... O gal ir žodi su ja kalbės...

Pikta buvo Ilgiui žiūréti į žmones, klausyti jų juokų, girdéti jų kalbos. Išėjo jisai dvaran, pasibalnojo ristą žirgą ir išjojo lygujin laukan, kad véjas galvą prapūstų, kad krūtinėj skausmas nurimtu.

Ir varė žirgą per plačius laukus, per žalias pievas; žirgas skrido kaip aitvaras, tik véjas ausyse švilpė.

Bet lengviau nebuvo Ilgiui. Juo toliau jojo, juo ilgesys krūtinėje augo. O kai prijojo žalias girias, susstabdė žirgą ir žingsniu nujojo svajodamas dūmodamas. Ir vaidenosi jam akyse kaip gyva grakšti Munia,

kaip jis su ja kalbėjo... O dabar kiti kalba, o gal ir meilinasi, glamonėja... Tasai gal prakeiktas lenkų karžygys!.. Vai, kad jis susidurtų, susitiktu su juo, kala-viju susiremtų...

Ir toptelėjo galvon mintis, kuri kaip kirviu tvoškė jam smegenysna ir giliai giliai įstrigo, kad tasai kareivis pasiuntinys, kuris buvo nūnai jo tévo dvare, tai gal tasai lenkų šalies kunigaikštis, kurį Munia pamilusi.

Ir taip skaudžiai susopėjo Ilgiui širdį, jog sudejavo, lyg populi atžeidės, grąžino žirgą į Liškiavos šalį ir vijo, kiek galédamas.

Žirgas skrido kaip viesulas.

— Ar patsai žūsiu, ar ji užmušiu, kai tik pavysiu!

Ir varė žirgą toliau. Žirgas stenėjo bégdamas, šonai nuputojo, o žąslai krauju teškėjo, bet nieko nepaisė Ilgis, vieno troškimo pagautas.

— Vysiu, kad ir iki Liškiavos pilies...

Ir klupo žirgas, ir nupuolė Ilgis nuo žirgo, kai va-karas temė girią. Ir puolė žirgas nuvarytas, ir vienas paliko Ilgis tarpu girių, toli nuo žmonių, nuo jų būk-lių visai dienai kelio.

O naktis jau užgulė medžius.

Ir suprato Ilgis, kad nieko dabar nebepavys. O gal jie ir ne tuo keliu nujojo...

Saulė nusileido; tyli buvo giria, kaip niekados ji nebūna ten, kur arti žmonės gyvena.

Ir pajuto Ilgis, kad jis tokis silpnas, tokis vienui vienas, tokis nuvargęs, kaip niekas; kad gero nema-tęs savo buity—ir verkė jo širdis, laimés netekusi, kaip mažas vaikas, motinos šaukdamasis, ir ašaros ne-noromis iš akių byréjo kaip žirniai.

Ir nenuvokė Ilgis, kur jis dabar eiti turi, ar namo, tévo dvaran, ar gal gilun Pilvingių ežeran. Ir pagailo

jam savo jaunu dieną, savo jaunos apviltos, belaimės buities. Ir suprato jisai ne galva, tik širdimi, kad dėl laimės, dėl meilės dievai davė žmogui gyvenimą, kad ne garsioje garbėje, apie kurią svajojo, ne garbinguo-se narsaus kario žygiuose, apie kuriuos kankliavo vaidilos, yra gyvenimo prasmė, ir ne dėl galingo karžy-gių puikumo, kuriam augino ir auklėjo jį tévas, auga narsaus vyro siela.

Suprato, kad toji gyvenimo prasmė, toji laimė gilių įstrigusi jo širdyje ir seniai jau meilės reikalauja...

Bet meilės nebuvo.

Ir suprato tada, kodėl ramiai gyvena mažučiai žmonės, kurie neieško nei garbės, nei valdžios, nei turtų. Ir suprato, dėl ko verkia mergelės daina, ko skundžiasi kankliai vaidilos, kursai paseno, nieko nežinodamas, kaip tik savo dainas, kaip tik gilius senovės padavimus, paseno pražilo kaip obelis.

Verkė Ilgio širdis, kad belaimė jo buitis... Bet kam pasiskuusi, kam išporinsi visa, kas neišjuoktų jo, ne-išpeiktų?

Nei tévui, nei žmonėms. Draugų jis neturėjo.

Bet juo tamsiau atrodė jam buitis, juo labiau jis troško šviesaus gyvenimo, laimingo, ir tasai troškimai pripildė jam krūtinę jautraus skausmo, kuris esti dar jautresnis, dar skaudesnis, jei giliai jį paslepia žmogus savo širdyje, kad niekas nesusiprotėtų, nesuprastų jo esant.

Ir griežé dantis, ir stenėjo eidamas, o jam atrodė, kad ne jis vienas, bet ir miškai dejuoja nakties tylumoje, dejuoja dangus ir žemė, kad be prasmės, be meilės nyksta jų dienos.

Ir kur žingsnį žengė, ten girdėjo tik dejavimus.

Jam vaidenos, kad visi tie dejavimai, kurie išsiveržė nuo amžių pradžios iš skausmo sugeltos žmonių krūtinės, nepranyko, nepaskydo ore, bet lyg užšalę karo ir kybo ten, ir dabar kur tik jis pasiverčia, kur žengia, ten juos užgauna— ir skamba jie lyg sidabriniai varpai ir lyg peiliais varsto jam krūtinę.

Ir apimtas tokio jausmo, eidamas žemiau lenké galvą, kad neužgautų... Bet veltui: visas oras pilnas buvo skausmo, kaip ir jo krūtinė....

Tai vėl jam atrodė, kad ne laimės jo širdis reikalauja, tik dievai liga jį užleido, todėl kad jis pirmas nužengė keliu, kuris prakeikton šalin veda.

Ir prakeiké Ilgis tą valandą, kurią sumanė joti Liškiavos šalin. Prakeiké save, kad tokis noras atejo jam galvon, prakeiké dievus, kurie dabar jį baudžia...

Ir éjo vienui vienas giria, čia dejuodamas, čia svajodamas. Tik vienas ménuso matė jį, tik viena giria girdéjo jį. Daugiau niekas.

Ir éjo Ilgis taip visą naktį giriomis. Juo ilgiau éjo, juo labiau vargo, juo labiau rimo jo širdis. Tik liūdesys lyg tamsūs debesys miglomis apklosté apgaubė jį— ir neiškentė, neišlaiké jaunas Ilgis ir pravirko striūbaudamas kaip mažas vaikas. Niekas to negirdéjo, tik viena giria, bet ji niekam nepasakė.

O kai nusiverké Ilgis, lyg akmuo nuo širdies nusirito, tiek jaunam palengvėjo. Ir krūtinė giliau kvépavo, ir širdis ramiau plaké. Juto tik, kad nuvargo, nuliso, ir kojos sopéjo, jos atoilsio prašési, o akys lipo kaip medumi suteptos. Nieko dabar netroško Ilgis, tik atsiséstti, atsilséti...

Kai kada tik juto, lyg nelaimę didžią pergyveno, bet kokią— nuvargusi galva nenoréjo žinoti, bet tik ji jau praéjo, praslinko.

Ir taip visą naktį skubinosi namo Ilgis. Aušo jau, kai jisai priėjo Pilvingių ezerą. Mato, žalioje pievoje, šalia kelio, ugnele kūrenasi: tai naktigoninkai, kurie išjoę laukan arklius naktin ganytis ir sukūrė ugnele, sugulė.

Neiškentė Ilgis, neprięjės į ugnį, neatsilsėjės. Kai priėjo arčiau į ugnį, užpuolė ji budrūs šunys, kurie buvo su naktigoninkais. Bet nubudę vyrai atšaukė šunis, pažino savo valdovo sūnų ir pažinę nustebuo.

Pasakė jiems Ilgis, kad girioj bemedžiodamas paklydės, ir užvarytas žirgas kritęs, kai jis stirną vijės.

Davé jam naktigoninkai patogiausią vietą pas ugnį, kad apšiltų, ir kailinius paklojo ko geriausius po šonu, ir balną padėjo pagalvin.

Vos prisėdo Ilgis, ir saldus miegas ji numarino, galva pati į balną nulinko, ir jaunasis ramiai užmigo, kaip kad miegojo tada, kai jauna jo širdis vargo dar pažinusi nebuvo.

Saulei tekant nubudo Ilgis. Nubudo ir lyg iešmu pervérė jam širdį mintis, kad, kiek jis begyvens, nebepamatys daugiau pamiltos mergelės, kad kitas džiaugsis gražum jos veideliu. Ir suskaudėjo širdį, kaip nebuvo skaudėjusi niekados, jog miegas nuo blakstienų, kaip vėjo nupūstas, pranyko. Ir sudejavavo Ilgis, lyg kažkokis skaudus sopulys netikėtai atgijo.

Pamatė senas vyras, kad vartosi kunigaikštis nuo šono ant šono, išgirdo, kaip sunkiai sudejavavo, susipratę, kad šaltas jam ryto oras, kad skauda kojos nuvar-gusios. Ir davé jam dar kitus kailinius užsikloti...

— Kojas tau sopa. Nepripratęs esi pėscias vaikščioti, kaip mes...

Nieko neatsakė Ilgis, tik sudejavavo nusigręždamas; virte virė jo širdis, jog gulėti nebegalėjo. Atsisėdo...

— Nieko, kol jaunas, kad nuvargai. Išsimiegosi, kaip ranka nuims. Sopa kūną, tai siela neskauda — gerai miegoti...

Pasakės tai, apsivertė ant kito šono vyras ir vėl saldžiai užmigo.

— Sopa kūną, sielos neskauda,— lyg vėjas jam kuštėjo ausin.

Bet ne kūną sopėjo jam, tik sielą gélė kaip rudens šalna žiedą, kuris žydėti pavėlavo.

— Sopa kūną, sielos neskauda,—kuždėjo jam medžiai ir žolės...

Bet jam tik sielą gélė...

Ir įkišo Ilgis savo kairiąją ranką žarijosna, kad ją sopėtų, o tik negeltų jam sielos krūtinéje...

Kad užmirštu visa...

Ir pajuto tokį skausmą, kokio iškësti negali gyvas padaras. Kaip ylomis suvarstė jį nuo viršugalvio iki padų, ir atrodė jam, kad kraujas jo gyslose užvirė, gyslos išsitempė, širdis taip pabrinko, jog, rodësi, štai tuoj visai sprogs. Ir vėjas papūtė ne šaltas, bet karštasis, kuris kaip ugnim visą kūną apsvilino. Visas pasaulis lyg virte užvirė kaip puode vanduo. Sopilio rankoje nejautė, tik visą kūną jam skaudėjo, o ypač akis, kurias lyg migla apniaukė.

Ir taip gūdžiai sudejavo Ilgis... O kas toliau buvo, nebežinojo. Kai atsikvošėjo, tai jautė tik didžių populių rankoje, kurią žmonės raišiojo šlapiais savo autais.

Paskui pasodino jį žirgan ir nugabeno tévo dvaran, nes patsai nei eiti, nei joti nebegalėjo.

Ir nusigando senas Saulys, pamatęs sūnų, ir barę, barę jį. Sūnus melavo tévui, kad žirgą užvaręs, stirną bevaikydamas, kad nuvargės pas ugnį užmigės ir per miegą, netyčiomis, ranką žarijosna įkišęs.

Tiesos niekam nepasakė.
Širdies skausmas skaudesnis buvo, nei kūno sopus-
lys, nei apdegusios rankos žaizdos.

VI

Nemégsta bėda vienui viena vaikščioti, vienui vie-
na žmonių kabinéti. Kur eina viena, ten kelios bėdos
nelaimės ją sekā jos pramintu taku. Ne viena nelaimė
ištiko Ilgi, ne viena liga prikibo jį: ir ranką jam so-
pėjo, ir karštinė svilino, ir drugys krétė.

Gydė jį ir užkalbėtojai, užkalbédami nuo visokių
kerėjimų, gydė ir burtininkai, nuimdami burtus... Visi
jie kalbėjo, kad užkerėjės jį senas krivis, kuris buvo
atvykės iš Liškiavos pilies, nuo kunigaikščio Raivedžio.

Klausė visų šitų kalbų Saulys ir ūsus krimto, ir
kaktą raukė. Ne vieną kartą ketinojisai akmens ant
akmens nepalikti, kai prisirengs į tuos, kurie jo sūnų
užkeréjo, išbrukti visas svetimas biaurybes, kurios už-
liejo visą šalį.

Taip galvojo Saulys, berymodamas kiaurą naktį
šalia sūnaus, kurį didžiai myléjo, dėl kurio tik ir gy-
veno, šviesią ateitį jam begamindamas.

Nors sunkiai sirgo Ilgis, bet jau geryn eiti émė jo
sveikata.

Pagijo ranka, karštinė ir drugys prigrjójo jo kūną
ir nuéjo sausuosna medžiuosna, kur juos užkeikė bur-
tininkai.

Bet ne tiek gydė Ilgi burtai ir žolės, kiek jauna
jo jaunystėlė.

O kai pradėjo sveikti Ilgis, Saulys, kuris seniai
spryrési atkeršyti visiems, kurie kalti buvo, išjojo ka-
ran ten, kur Nemunas plukdo sraunias savo vilnis pro
Liškiavos pilį.

Buvo jau kaitri vasara, kai Ilgis pajuto, kad užteks jam gulėti minkštoje lovoje, kad šaukia ji oran ir žali medeliai, ir mėlynas dangus...

Vėjelis glosnus kaip motušės ranka pučia, lapai skamba ir beskambėdami šaukia: eik šen, mes linksmi, mes jauni, mes sveiki...

Ir pagamino Ilgiui guoli sode, kur žalia liepa plačiai klostė šakas, o jose tai ūžė, tai turšė mažos bitutės, lyg šimtas spiečių susikoręs būtų ant josios šakų.

Ir paukščiai mažučiai čiulpinėjo, šokinėdami tarpu žalių lapų nuo šakelės į šakele, ir linksmai giedojo savo: čiulpi-čilpink... Tik kai kada atlékusi iš girios volungė grasé pasakysianti Dievui, kad žmonės ganą pievas...

Silpnas dar labai buvo Ilgis. Kai išėjo tyran oran, galva jam apsваigo, akys aptemo, pamielino kojas, ir vos vos nenudribo, nenugriuvo; tik stiprios rankos jijų sulaikė.

Tuoj atsigulės guolin, gérē Ilgis orą, kaip ištroskės vandens iš šalto šaltinio. Ir kvépavo giliai, visa krūtine, kaip žuvis, iš vandens išimta...

Kasdien eidavo Ilgis vyšnių sodan ir gulédavo po žalia liepa aukštielninkas ir dairydavosi pro žalius lapus tolimosna dangaus erdvėsna...

Ir taip linksma buvo širdy ir lengva krūtinėje, lyg pirmą kartą visa tai būtų matės...

Iš pradžių nieko nejautė ir jausti nenorėjo; tik gulėti aukštielninkas ir žiūréti pro lapus padangių erdvėsna, kurios tokios gilios buvo, tyros ir taip traukė žmogaus akį ir širdį tolumon. O kada taip gulédamas dairydavosi, apimdavo jo visą kūną toks silpnumas, jog tingu jam būdavo ir galva paversti, ir ranka pakelti... Nesinorėdavo nei matyti, nei svajoti... Tik už-

simerkus klausyti, kaip šlama lapai, su vėjeliu besikalbėdami, kaip čiulba paukščiai, po šakas bešokinėdami, kaip turšia bitės, saldų medų berankiodamos.

Bet laikas slinko, kūnas stiprėjo, grįžo jégos, su jomis drauge svajonės ir norai, ir jaunos krūtinės ilgesys... Pirma neaiškus, nesumanomas, nenuvokiamas... Neramu buvo, lyg laukė kažko, lyg geidė kažko, bet ko? — patsai nežinojo.

Lyg kažkas jį šaukė kažkur ten toli, už girių, už jūrių...

Ir atapūtė vėjas pirmas graudžias žinias nuo Liškiavos šalies, kad pagalbon liškiaviečiams atvykę ir lenkų, ir gudų, kad smarki buvusi kova, daugel kraujo prasilieję, daugel vargo žmonės turėję, kol priešininkus nugalėję.

Ir naujos ilgesio bangos atplaukė Ilgio krūtinėn. Karas jį traukė lyg audra. Atrodė jam, kad tie, kurie kare buvo, gyvena audringai, kaip milžinai gyveno, o jis čionai dūli. Jie kovoja, jie viesulais skraido, su aitvarais lenktynėm eina, o jis čionai vienui vienas gulė — ir pajuto Ilgis, kokia brangi yra sveikata, koks gražus gyvenimas — ir pasigailėjo savęs.

Kad primanytų, tai pésčias nueitų ton šalin, kur draugai vienamečiai kovoja, kur uliodami jo gal ir nemini.

Norėjo joti, norėjo žirgą balnoti, bet kūnas dar buvo silpnas.

Tik jau dabar nebegalėjo ramiai gulėti, kaip kad anksčiau, liepos unksnéje. Kai tik užmerkia akis — ausyse skamba kovos šauksmai, vilyčių zvimbimas, žirgų žvengimas, kaip kad dainoje dainuojama, kaip kad poringėje porinama. O karo dar jis buvo nemateš, o kovos dar neregėjės.

Ir augo krūtinėje ilgesys, ir svajonėje vėl ji, skaisiti mergužélę, pradėjo vaidentis, bet dar taip neaiškiai, kaip sapne. Nenorėjo jis apie ją galvoti, neapkenté jos visa širdimi ir varė giné prakeiktas mintis, bet juo toliau, juo aiškiau skaisti mergelė vaidenos...

Ir parjojo namo Ringaila, senas karavadas, kuriam pas Liškiavos pilį pritrenkė priešininkas ranką. Ir paskojo senas karžygys, kuris daugel kovų buvo matęs, kad tokios smarkios, kaip ties Liškiava, dar saulė nebuvo regėjusi; nugalėjė vinkšniškiai ir liškiaviškiai, ir gudus, ir lenkus. Vieni galvas savo ten paguldė, kiti pabégė savo tévų šalin, treti Liškiavos pilin, kur užsidareš ir Raivedys. Pasirodė, kad jisai esas narsus, kaip kad ir jo tévai buvę. Ir porindamas tai, džiaugėsi, kad ir liškiaviškiai visi narsiai gynësi.

Apgulė dabar Saulys Liškiavą, iš visų keturių pusiu apstojo. Sukruto suvirpėjo Ilgis, nors juto, kad neturi dar jégų rankoje kalavijui vartoti, žirgui mandravoti, bet labai panorėjo joti ten, kur Nemuno bangos ūžia, kur senas tévas, kur jauni draugai vienamečiai. Bet nei klausyti neklausė Gilšis, kurj tévas buvo palikęs dvare ir kuriam buvo įsakęs, kad Ilgio, kaip savo akies lélės, prižiūrėtų. Užsikimšo ausis pirštais, kai prašė Ilgis, kad žirgą balnotų, ir klausyti jo nebeklausė, tik vis tvirtino bekartodamas:

— Negalima, vaikeli! Tévas supyks, kad sergantį laukan leidau joti.

Ilgai nerimo Ilgis, ir širdis vis traukė ir traukė jį ten, toną šalin, kur tévas kovoja, kur draugai vienamečiai laukuose skraido.

Kai véjas papučia iš tos šalies, tai lyg gardesnis, lyg meilesnis; o kai užsimerkęs įsiklauso, ką véjas

kalba, girdi, kaip bernai, skraidydami po laukus, žirgus mandravoja...

O tarpu visų žymiausias jisai pats ant savo juodbėrio žirgelio...

Ant aukšto pilies kuoro stovi ir žiūri į ji mergelė mėlynakė.

Taip svajojo Ilgis, o širdis ilgesiu brinko.

Tai vėl vaidenos jam, kad eina smarki kova. Dega Liškiava, ugnyse žūna visi jos gynėjai, o jauna Munia stovi ant aukšto kuoro ir, ištiesusi rankas, pagalbos šaukiasi. Kuoras jau ugnies apimtas. Sustojo vyrai aplinkui, nuleido narsias rankas: gaila visiems jaunos mergelės, kuri žūna, bet niekas nedrižta jos gelbėti. Aplinkui ugnis kaip jūrės: kas panorės veltui, kito neišgelbėjės, ugnyje žūti?!

O liepsna vis aukščiau ir aukščiau.

Ir neatsirado narsuolio, kuris būtų galėjęs išgelbėti dailiąjį kunigaikštystę, tiktai jis vienas, kuris puolė ugnin ir pranyko. Suriko nusigandęs tėvas, suriko nustebę žmonės, o jis jau liepsnose pranyko; bet tuoju vėl išvydo jį visi aukštam kuore, kur pagalbos šaukėsi kunigaikštystė mėlynakė. Ėmė ją ant rankų kaip lengvutę plunksną, o ji apkabino jam kaklą savo baltom rankom... Nors aplinkui buvo liepsna ir kartūs dūmai, bet taip buvo lengva, taip linksma buvo širdyje...

Puolė tada kunigaikštystę ant kelių ir, ištiesus baltas rankas, kalbėjo jam meilius žodžius.

— Nereikia man tavo meilės, kunigaikštyste. Kai mano širdis džiūvo, tu kitam meilinaisi, kai man širdį sopėjo, tu kitam meilius žodžius kalbėjai,— atsakė jisai ir nusigrėžęs ramiai nuėjo šalin. O širdis jo tai verkė, krūtinę tai lyg peiliais varstė, bet niekas nematė, nesuprato, kad sunku buvo jaunam berneliui.

O kunigaikštystė, tai paskum ji eidama, kalbėjo:
— Berneli jaunas, berneli sakalėli! Kad aš tavo
narsumą būtau žinojusi, tik tave bernelį būtau mylė-
jusi...

Ir taip gražiai prašė ir meilę žadėjo, jog émė ją
Ilgis už baltų rankų, bučiavo skaisčius veidus ir gla-
monėjo, mylavo, mylavo...

Taip svajojo Ilgis žaliam tévo vyšnių sode, ir juo
ilgiau svajojo, juo širdis labiau virė, ir vél šauké
Gilšio ir reikalavo, kad žirgą jam balnotų, kad leistų
jam karan joti...

Bet nei klausyti neklausė Gilsis: tik stebėjosi, ko-
dél taip veržiasi Ilgis karan joti, ir suprasti patsai
nieko nesuprato.

Ir vél Ilgis vaikščiojo po sodą ir vél svajojo, kad
joja plačiu lauku ir susitinka svetimos šalies kuni-
gaikštį, vykstantį pas dailią Munią, kuri jo laukia.

Pastojo jam kelią Ilgis. Neilgai mušési, neilgai
kirtosi. Žuvo jaunas kunigaikštis. Laužė Munia baltas
rankas, verké mylimojo, ojisai tik paniekinamai pa-
sižiūrėjo ir savo šalin nujojo... O liūdna širdis tai vél
verké, raudojo, skausmu tvino...

Ir taipo tarp skausmų ir svajonių plauké dienos,
slinko naktys.

Tai vél svajojo, kad parjojo tévas, parvežé Munią
kaipo vergę. Ir plūdo jai tada akysna, tai vél meili-
nosi, tai kankino, tai rankas, kojas bučiavo... Ir taip
svajojo jaunas Ilgis, sédédamas namie, kaip aras
narvel..

Ir svajonés tos nuvargino nuilsino jaunaji, nuka-
mavo lyg sunkusis darbas...

O kai ateidavo tylus vakaras, tai jam vis atrody-
davo, kad jis kažko laukia, kažkokios naujienos, kuri

nušvies jo buitį... Ir traukte traukė jį širdis ten, girirosna — laukuosna.

Ir glosni vakaro tyluma, ir žiauri nakties tyla lyg jam stebétiną kalbą kalbėjo, kurios jis negalėjo suprasti. Tik juto širdis, kad tai pasaka apie tas šalis, kur laimė gyvena, kur gražus ilgesys, kur šviesūs sapnai viešpatauja...

Tai vėl laukė tévo pargrižtančio... Ne tiek tévo, kiek jaunosis vergės... Ir svajojo, kaip jai žodį prakalbės, kaip jauną pravirkdys, tai vėl kaip nelaimėje nuramins...

Ir ko tik jis nesvajojo, apie ką tik negalvojo!..

O svajonės tos širdį džiovino. Balo jo veidai, silpnėjo kūnas, niauri ugnis akyse žibėjo, o senas Gilšis, bežiūrédamas į jį, galvą kraipė ir sunkias godas galvojo...

VIII

Dar neužstojo rudo, kai jau iš karo pargrižo Saulys — linksmas ir laimingas, kad nugaléjo Raivedį, padidino savo žemes trimis dienomis kelio, atkeršijo savo priešininkams, kurie visi žuvo ugnyje.

Linksmas buvo ir todėl, kad narsiai gynësi liškaviškiai ir gédos nepadarė savo tévu šaliai.

Kiek buvo kalbos, kiek pasigyrimų savo darbais, kiek pasididžiavimo tų, kurie grjžo kartu su juo iš karo.

Tik vienam Ilgiui nelinksma buvo. Jo širdy lyg kažkas nutrūko, lyg dingo kažkas, ko jam nebeatras, bet be ko ir gyventi nebegalima; jau dabar nieko nebelaukė, ilgesio nebejautė, tik nuobodu buvo...

Tarpu vergų nebuvo Munios, Raivedžio dukters, o pats Raivedys ugnyje žuvo. Norėjo išgirsti Ilgis, kas su ja atsitiko, bet niekas jos neminėjo, lyg ir pasauly jos

nebūtų buvusios. O pasiklausti žmonių nedrīso: manė, kad kiekvienas atspės, kodėl jis klausia. Ir žmonės gi jam tiek nusibodo, jog nei kalbėti, nei klausti jų nemiela jam buvo, vis tiek kaip purvynan atsigulti.

Bet neilgai iškentė Ilgis žmonių nesiklausęs. Jam vis rodėsi, kad reikią tik nujoti Liškiavos šalin ir tenui atrasiąs viską, kaip buvo... Bet žinojo, kad neatras. Ir kai tik galėjo žirgan sesti, liepė sau bérą balnoti girion jotų, tyru oru pakvēpuotų, kad šiaurus véjas galvą prapūstu. Nusidžiaugė tévas ir atleido sūnų girion. Bet jis pasukė žirgą Liškiavos šalin. Dvi dieni namie nebuvo. Nuvargo žmonės, jo beieškodami, girias skersai ir išilgai išjodinéjo, šilus iškrété — ir nerado Ilgio, o Ilgis Liškiavoje buvo, kur tik griuvésiai képsojo.

Nieko nerado Ilgis. O, kaip jis dabar laimingas būtų, kojas, rankas jai išbučiuotų, kad tik galėtų...

— O jūs, véjai, šiaurūs véjai, tai jūs prakalbékite, žinią man atneškit, kur dabar mano mylimojo?

— O tu, saule, šviesi saule, daugel matai tu, padangėse bevaikščiodama! Pasakyki, kurioj šaly, kokiam krašte dabar mano mylimoji mergele?..

— Vai tu, giri, tu žalioji, kas tik žodij tau prataria, toli neši tu aidą! Pasakyk, giriže, ar nemini manęs miela?

Šiaurūs véjai nustojo pūtę, šviesi saulė už medžių nusileido, ir giros nutilo, nebetoškė... Nieko nesuzinojo Ilgis ir ketvirton dienon namo parjojo.

Barė senas tévulis, kad jį labai nugąsdė, ir klausinéjo, kur buvo, kur taip ilgai dilo, tiek dienų užtruiko, bet sūnus nieko nesakė...

Ir vaikščiojo dabar vienas pakampémis, pašlaitėmis, kur žmonių kálbos nebuvo girdeti. Klaidžiojo vienas — niaurus ir tylus... Vaikščiojo dieną, slankiojo

antrą, trečią tévo klausę, kur jis nudėjo Raivedžio dukrą. Bet senas Saulys niekų nieko nežinojo. Saké, kad vieni žmonės kalbėję, jog prieš karą tévas ją lenkų šalin išsiuntęs, kur jos motušés giminé gyvenusi, kur ji mylimajį sau radusi. Tegyvena sau ten sveika! Čion jai nebéra ko veikti, čion jai nebéra ko grįzti... Kiti kalbėję, kad drauge su tévu liepsnose žuvusi...

Ir nusibodo llgiui nuo tos valandos, kai išgirdo tokią kalbą, ir šviesios dienos, ir žali sodai, ir tévo dvaras. Ir numiré jo širdis, ir nebegyveno daugiau. Ir buvo kaip tyras laukas, kur nei medžiai nebeauga, nei žolė nebeželia, tik šiaurus vėjas smélius varto...

Ir nuliūdo jaunasis, suliego, balo, silpnéjo, akyse nyko. Juo toliau, juo niauriau raukė kaktą Saulys, į sūnų bežiūrēdamas, juo dažniau klausinéjo, ką jam sopa, ką skauda...

— Nieko, tévuli, nieko! Man nieko nesopa, nieko neskauda — sveikas esu.

Bet tévas maté, kad liūdesys širdį sūnui graužia. Medžioklę daré, kad sūnus pasimiklintų, po girias paskraidyti, bet medžioklėje Ilgis vienui vienas šalimis jodinédavo, smeigenos rankon neimdamas, vilyčių kilpinan nebetempdamas, niauresnis grízdavo, nei iš namų išjodavo.

Puotas kélė senasis Saulys, kad sūnus pasilinksmin-
tų... Bet Ilgis žalio vyno negéré, tarp draugų viena-
mečių nesigyré savo darbais. Kai vaidilos dainas
dainavo, jis dainų nebeklausé...

Ne vieną naktį tévas išrymojo, miego nemiegoda-
mas — ir sugalvoti nieko nebegaléjo, ko tokis niaurus
sūnus, ko jisai lengsta — o sūnus tai akyse nyko. Ir
užkalbetojų šaukė, ir raganių klausé, bet ir užkalbeto-
jai negelbéjo, ir raganiai nieko nepadéjo.

Ir susigodojo godelę senas Saulys ir siuntė gausių aukų gabijosna, kurias tik žinojo, ir šaukė savo dvaran krivių ko seniausiu.

O kai kriviai susirinko, Saulys taip gūdžiai į juos prakalbėjo, žodį prabilo:

— Vai jūs, kriviai, seni kriviai! Žmonės kálba, kad jūs daugel nusimanote. Gal jūs žinote, kriviai, pasakykit, kodél nyksta vysta mano sūnus kaip nuskinta gélė?

Kriviai, nors ir daugel žinojo, nieko jam nesakė, nenuramino seno tévo.

Tiktais vienas, kursai buvo labai senas, prabilo, kad gal jauną jaunosios akys užkeréjo...

IX

Ir praéjo tamsus rudo, miglotas, ūkanotas.

Jau praslinko žverbla žiema, šalta, snieguota.

Jau užstojo ir linksmas pavasarėlis, sučiulbėjo paukščiai, sučyravo vieversėlis; medžiai prasprogo, girios nubudo, mėlyni ežerai susiūbavo suliūliau...

Nenubudo tik jauno bernelio jausmai, neprasprogo jo krūtinė.

Nenusidžiaugė tik jo seno tévo širdis, nenurimo...

Pamilo bernelis jaunąj mergelę, bet ji jo jauna nei mylēti nemylėjo, nei žinoti nenorėjo.

Ir nuvyto jaunoje krūtinėje širdis kaip gélė, šalnos užgauta, kaip žiedas, tvankią dieną nuskintas.

Vai, ir rado bernelį po žalia liepa besédintį: kaip užmigo svajodamas, daugiau nebenubudo.

Nešé jauną aukšton klétin, tévo dvaran, ir paguldė ant kietos lentos, ant baltų klosčių...

O kai pamaté tai senasis tévulis, kuris sūneliu tik

ir gyveno, tai lyg pamilo senis. Rovė savo žilus plaukus, žmones mušė, dievus keikė, dangui grasė.

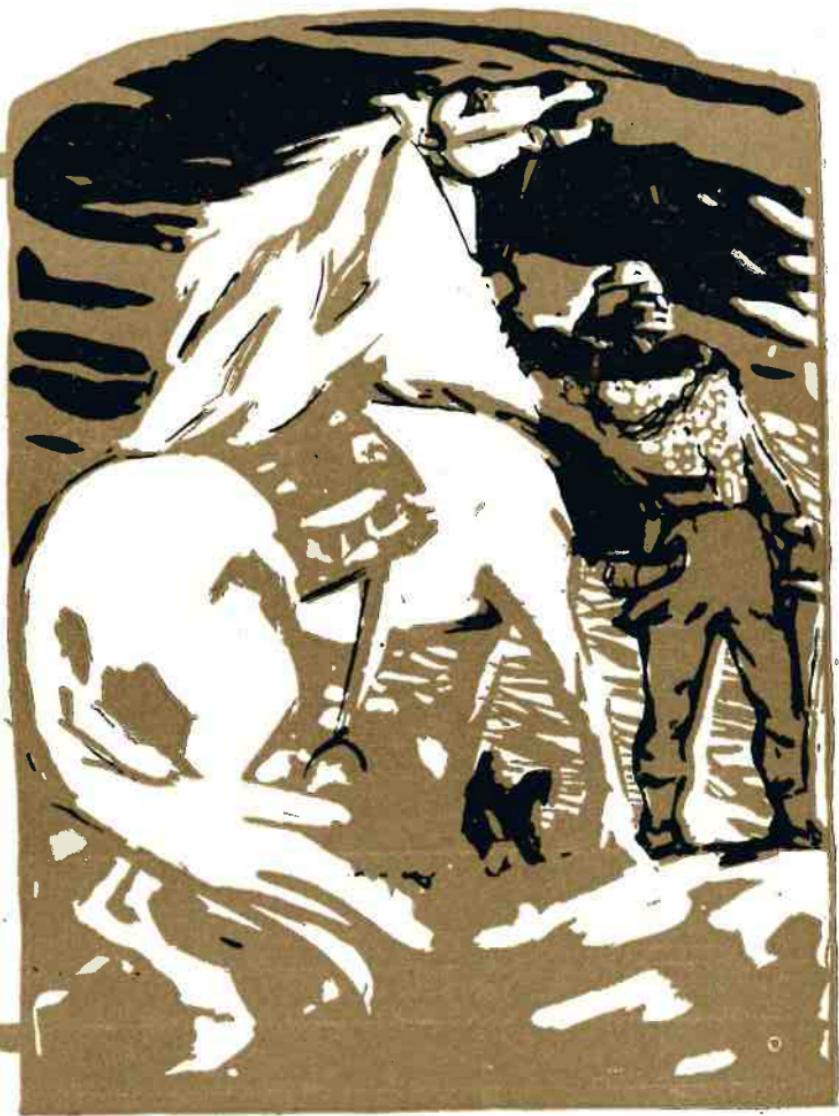
Ir išbėgiojo visi tarnai ko tikriausi, pasislėpė, kur kas begalėjo: tokio baisaus ūpo buvo pagautas senas kunigaikštis, sūnaus nebetekės. Ilgai girdėjo žmonės, kaip jis stenėjo ir sunkiai dejavo, po menę bevaikščiodamas, dievus bekeikdamas — visi žmonės girdėjo, bet menėn įeiti niekas nebedrīso. Nekrovė žmonės laužo, negamino žirgo, nerengė jauno kunigaikščio dausų kelionėn... Pasislėpė žmonės kas kur galėjo: išgirdo dievai Saulio keiksmus, ir pakilo didi audra. O kai ji praėjo, tai aukšta pilis liepsnose stovėjo; ar ją Perkūnas savo žaibu uždegė, ar gal pamisės kunigaikštis tokį sau laužą pasigamino — niekas nežinojo. Ir sudegė pilis, tik akmenų sienos képsojo, tik griuvėsių niauriai riogsojo. Ir niekas nedrīso nei įeiti ten, nei praeiti šalimi vakara, saulei nusileidus: iki vidurnakčio girdėti buvo, kaip dejuoja kažkas vidury griuvėsių ir dievus keikia, ir dangui graso. Ar tai buvo kunigaikštis, ar jo vėlė, niekas nebežinojo. Kam arti buvo kelias pro kalną, tas toli sukdavo šalimi, kad tik pro kalną neitų, nejotų...

Praėjo laikai, praslinko amžiai, lietūs ir vėtrus nugarovė kuorus, sienos žemén susėdo, kalnas medžiais ir krūmais apaugo. Bet kas pro tą kalną naktimi eina, tas girdi, kaip senas Saulys dejuoja, savo sūnaus šaukia ir dangui graso... O jo balsas toli plaukia per lygius laukus, per pievas klampias, ir žmogus skubinasi greičiau praeiti šalia kalno, žegnojas ir dreba...

Prakeiktas kalnas. Niekas ten nebevaikšto, nebent kokis išdykėlis, galo sau beieškodamas.

KUNIGAIKŠTIS KUNOTAS

PIRMOJI PASAKA

I

Vai jūs, berneliai, raibi sakalėliai, vai jūs nutilkit vienai valandėlei, manės seno paklausykite, mano gūdžios pasakélés, graudžiujų žodeliu.

Tai aš senas jums padainuosiu, skambiais kankleliais, mikliais piršteliais paskambinsiu, senais žodeliais paporinsiu senųjų laikų pasakélę apie garsius darbelius, apie didelį vargelį, sunkujį narsaus bernužélio, garsaus raitužélio, jaunojo Kunoto, galingo Dainavos šalelés valdovo, likimą.

Senų dienų pasakélė, mūsų prosenių prosenelių dainužélė tesugraudina jūsų jaunąsias širdužéles, jums teparodo, jums tepasako, kokių būta tuomet bernelių, kokių kentéta vargelių, garsiųjų atlikta žygelių...

Ne tik žagrelę jauni berneliai senovėj mokédavo įsitaisyti, ne tik palšais jauteliais dobiléliai sugebédavo dirvelę arti — mokédavo sugebédavo raitužéliai šveitrius kalavijus vartoti, širmais žirgeliais kaip bitinéliais

narsūs jodinėti, garsiais darbeliais, karo žygeliais, garsinti téviškélę, josios gražų vardelį...

Vai jūs, berneliai, raibi sakaléliai, žaliujų pievelių šienpiūvéliai, vai nutilkite vienai valandélei, manęs seno paklausykite, mano gūdžios pasakélés, graudžiujų žodelių...

II

Nuo amžių seniausių, nuo dienų giliausių plati garsi mūsų šalelė, Dainavos žemelė; daugel ji turi berneilių, kurie kalaviją moka vartoti, širmus žirgelius toli varinéti, svetimuosna kraštuosna raiti jodinéti, seniesiems téveliams plieno kirvelių, skambijuojant dalgelių, jaunosioms sesulėms aukso žiedelių, šilko kaspinélių beieškodami, didelés garbés, garsaus vardelio sau ir tévu žemelei...

Jų visų garsiausias, jų visų narsiausias jaunas Kunitas, plataus krašto valdovas nuo aukštostosios Punios iki tvirtosios Liškiavos žemių...

Tarpu jaunuojant bernelių jis kaip sakalélis tarpu mažuojant paukštelių. Jojo žirgelis kaip bitinélis tarpu bitelių...

Balsu kalbėjo — dangus drebėjo, keleliu jojo — keliias dundėjo, medžių viršūnélés linko...

Jojo kardelis grūdinto plieno, gryno aukso pentinėliai, plačios kilpelės tai sidabrinės... Tymo balnelis žaliu šilku siuvinėtas, baltais perlais, raudonais akmenėliais, žibanciais deimantėliais tankiai nusagstytas...

Šilko pavadélės, aukso kamanélės žirgelį dabino, jaunuojant mergelių akeles džiugino, juju linksmas širdėles džiaugsmu sprogino...

Garsiais žygiais, tolimomis kelionémis su draugais berneliais, su širmais žirgeliais įsigijo garsų vardą, didžią garbę kunigaikštis Kunotas. Mindžiojo trepleno jo žargas turtingų šiaurės šalių kelius ir vieškelėlius, nė vieną ir nė du kartu sumokéjo jam turtingi tų kraštų miestai duoklę geltonu auksu, žvangančiu sidabru ir žaliais šilkais.

Ir lenkų šalys iki jų pilių tolimiausių, iki jų miestų garsiausių pajuto, kiek narsi jo ranka, kiek sunkus jo šveitrus kalavijas. Daugel kartų išjodinéjo skersai ir išilgai jų giriomis suaugusį kraštą, daugel lobio iš ten parsigabeno, jaunų vergų ir lipšnių vergių baltaveidžių parsivedé laukams arti, rugiams piauti, sunkiam darbui dirbtī.

Per klampias balas, per tamsias girias jodinéjo bernelis, žirgelius varinéjo rytų šalin, kur gudai gyveno, gąsdė ten žmones, griové pilis, plėšé didžius miestus, ir nebuvo, kas jį atremtū, jo narsius bernelius nugalėtū. Toli į rythus, toli į pietus kelelius praskyné, net tona šalelén, kur medžiai neauga, miškai nesiūbuoja, tik plačiuose laukuose žalia žolelė kaip jūrės banguoja.

Garsus buvo jo vardas tėvų šalelėj, visų vardų tai garsiausias. Nuo rytų iki vakarų, iki marių baltųjų, iki prūsų žemiu tamsiųjų, nuo pietų iki tolimos šiaurės kraštų, kur tik žmonės šventa lietuvių kalba kalbėjo, skambéjo vaidilų kankliai jo garsiu vardeliu, jo žygius bedainuodami, rimitų vyru, jaunų bernelių narsias širdis

bežavėdami, į garsius darbus, smarkias kovas beragindami...

Kas norėdavo garsėti, didžios garbės įsigytį, savo jéga pasidžiaugti, eikliu žirgu pajodinėti, šveitų kalaviją pavartoti, raumenis patampyti, jaunas rankas pamiklinti, visi plaukė nemunais, lékė skrido arais į garsią Liškiavos pilį, kur bernelis kaip erelis lizdelys sédėjo, svetelių laukė, naujiems žygiams besirengdamas...

Vaidilų daineles dainavo ir jaunosios mergelės lelijės, apie meilę besvajodamos, narsius bernelius besapnuodamos, ir jų širdelės smarkiau plakė jaunose krūtinėse, krūtinės giliau alsavo, jausmeliai brinko...

Ilgais vakarais apie jo žygius pasakodavo seneliai mažiesiems vaikeliams, kartu ir savo jaunas dienas be minėdami, senatvę, kūnui jégas atémusią, garsiems žygiam kelią pastojusią, bekeikdami...

Nebuvo to vyro, nebuvo to vaiko, jaunosios mergelės, kurie būtų Kunoto vardo nežinoję; nebuvo tėvų šaly tokio kampelio užukampés, kurie jojo žygiais nebūtų skambéję...

Tokis tai buvo Kunotas bernelis, Dainavos krašto valdovas...

Jau šešis kartus ménulis savo veidą pakeitė, kai Kunotas pamiršo garsius žygius, tolimas keliones. Jis jau žirgan nebesėdavo, nuo sienos kalavijo nebenu siimdavo, aitrios vilyčios, miklaus kilpino ranka nebeliesdavo.

Žvengė žirgas žalioje pievelėj, dūlėjo balnas aukštotoje klėtelėj, rūdijo plieno kalavijas, ant sienos beka-

bodamas, o jaunasis Kunotas, aukštoje menėj besédė-damas, savo jauna mergele géréjosi, širdelę džiugino.

Kai ją vedė aukštan dvaran, pamiršo jaunas karus karuželius, garsius žygius kelionéles, tik dieną nakte-lę mergele džiaugési, su jaunais berneliais, draugais raiteliais uliojo, žalią midų géré...

Begerdami beuliodami bernužéliai gyrési... Vienas gyrés eikliu žirgu, kitas šveitriu kieto plieno kalaviju, o Kunotas raitužélis savo skaisčiąja mergele...

VI

Giedrią pavasario dieną sédėjo Kunotas žaliame vyšnių sode su savo jauna mergužéle, klausé, ką lakštutė gieda, ką geguté buria. Kvépavo vyšnelés baltaisiai žiedeliais, alsavo paukšteliai skambiomis daine-lémis, o Kunotas grožéjosi géréjosi mergelés akelém, žydriom ir giliom kaip mélynos dangaus erdvés...

Kai jis sédėjo, kai jis géréjosi, priéjo senas tarnas ir taré:

— Valdove, ī tavo pilies vartus atvyko senas vai-dila ir prašosi naktigultan.

— Dainų valdovui, dievų pamiltam dainiui mano pilies vartai visuomet atdari,—atsaké Kunotas.

Jis émė savo mergelę skaisčią Žvaigždutę už baltų rankų, vedé aukšton menén seno vaidilos pasitiktų, žaliu vynu ji užgertų, meiliu žodžiu prakalbintų, kad ji jauna jam įtiktų, kad jis ją skaisčiąjį pamiltų, ap-dainuotą skambioje daineléj josios mélynas akeles ir gelsvasias kaseles. Kad išgirtų išgarsintų mylimą mer-gele, kaip gyré ir garsino jojo jauno narsius žygius, tolimas kelionéles...

Sutiko juodu seną vaidilą ant aukšto slenksčio, sveikino maloniais žodžiais, užgéré žaliu vyneliu, pamylėjo saldumi miduliu...

〈VII〉

Linksma, linksma buvo tą dienelę senoj Liškiavos pily. Kai atėjo vakarėlis, sukvietė Kunotas aukšton savo menén senus senuželius ir jaunuosis bernelius raituželius linksmai pakalbėtų, žalio midaus paragautų, seno vaidilos, iš svetimų šalių svetelio, pasiklausytų, išgirstų, kas dedasi Lietuvos šalelėj, už girelių, už upelių, už aukštujų kalnelių... Senasis vaidila daugel šalių išžingsniaavo, pas šimtus valdovų viešnagėjo, garsių žygių, narsių darbų matė, dar daugiau buvo girdėjęs...

Kai saulelė šviesi nusileido, suėjo, susirinko seni seneliai, rimti vyrai ir jauni berneliai, ant plačiųjų susėdo suolelių, už baltujų skobnelių, midų, alų gérē, atsidėjė klausė, ką porino pasakojo senasis vaidila apie svetimas šalis, apie tolimus kraštus, garsius žygius, narsius jauno jaunimėlio darbus...

Visi klausė, žalią midulį begerdami, savo godeles begalvodami. Nuleido žilas galvas seni seneliai, graudindamiesi, liūdédami, kad praslinko jujų dienelés, kad nebesesti jiems ristuosna žirgeliuosna, nebejodinéti svetimosna šalelésna, kalavijo nebevartoti, garsiųjų žygelių nebekartoti... Riedėjo ašarélės iš senų akelių, byréjo per veidus, per raukšlétus...

Susimastė, susidūmojo ir šaunieji berneliai, narsūs raituželiai. Pagailo jiems jaunuju dienelių, kad veltui slenka be garsiųjų darbelių... Pagailo širmuujų žirgelių, kad ristieji nejodinéti, aukso kamanélémis kad nepaža-

boti — veltui žvengia, žaliose pievelėse besiganydami... Pagailo šveitriųjų kalavijų, kad veltui rūdija nevar-toti, pagailo tymo balnelių, žaliu šilkeliu siuvinėtų, baltaisiais perleliais, žibančiais spindančiais akmené-liais nusagstyti, kad be naudos dūli, ant karčių sukar-ti sukabinti, seniai nenaudoti...

Vis garsiau skamba aidžiosios stygelės, vis dau-giau audrina daugkalbės dainelės, garsindamos gražin-damos narsiujų raitelių, jauno jaunimėlio tolimas ke-liones svetimon šalelėn, didžias pauliones...

Ne giria šlamėjo, vėjo papučiamą, miklūs pirštai tai virpėjo, skambias stygas paliesdami, gūdžius aidus budindami...

Tai ne Nemunas bangavo, vėtrų judinamas, ne audra pakilo, plačias jūres, gilius vandenėlius be-drumsdama, prakalbėjo prabilo jaunieji berneliai, Dainavos raiteliai.

— Vai, tu, Kunote, Dainavos valdove, kur dingo tavo garsus narsumėlis, kad jau pamiršai narsius žy-gius dėl jaunosios mergelės?..

— Ar atšipo, ar atbuko plieno kalavijas, kad tu jo nebevartoji?..

— Ar tai pasimušė tavo žirgo pasagélės, kad tu namie sėdi, rankas susidėjės?..

— Ar ilgai dar mes jauni dūlėsim, pas krosnis sédësim, gaišim jaunąsias dieneles be garsiųjų žygių, tolimų kelionių svetimosna šalelėsna?..

— Eism, josim, bernužéliai, ten, kur vadai tėvų žygių nepamiršo, narsumėlio nenustojo...

Ant baltų rankų rymodamas, aitrių žodelių, piktų priekaištelių beklausydamas, prabilo Kunotas bernelis, garsusis Dainavos raitelis:

— Vai, jūs, berneliai, narsieji mano kareivéliai,

jaunuju dieneliu drauguželiai, jūs piktais nekalbékite, aitriais žodeliai manęs neužgauliokite. Sužavéjo mane dainelė, suaudrino mano širdelę...

Taip gūdžiai jaunas prakalbėjo, iš užuskobneliu staiga atsikélé. Jis nuverté baltasias skobneles, praliejo saldų midulį ir sušuko rūsciu balseliu:

— Vai, berneliai raituželiai, jūs čia nesédékit, žalią midų begerdami! Skubékite, berneliai, balnokit eiklius žirgelius. Skubiai juos balnokite — rytoj anksčiau rytą visi josim kelionén gausaus lobio, didžios garbės susirasti, garsiai pragarsėti...

Vai nudžiugo bernuželiai, nusidžiaugė raituželiai, vienan balsan visi jie sušuko:

— Tegyvuoja narsus vadas, Dainavos valdovas! Tai dabar mes jauni pauliosim, tai pamandravosim...

Verkia gudų kraštas, dreba lenkų žemė — Dainavos berneliai rengiasi tolimon kelionén... Kai išaušo rytojaus dienelę, šviesi patekėjo aušrelė, Dainavos raiteliai jau karan išjojo...

VIII

Dar nenujojo jauni berneliai septynių mylių nuo Liškiavélés, mūrytos pilies — garsaus Kunoto didžio dvarelio, pastojo kelią senas senelis, žilas kaip žydinti obelélė. Tai jis sulaikė Kunotą raitelį, tai jis sustabdė jo ristą žirgelį ir taré graudų žodelį:

— Vai, bernužéli, vai, raitužéli, stabdyk žirgelį, grążink bérėlį į tévo dvarą. Vai, tu nejoki gudų šalelén, nevesk bernelių tolimon kelionélén, didžiajan karelin — nelaiminga tau ši valandélė. Ar tu nematei, ar nepastebéjai: miglose kélés šviesi saulelė, kai tu

balnojai ristą žirgelį, tamsiu ji apsiniaukė juodu debeséliu, kai tu jaunasis sédai balnelin, pravirko skaudžiu lietuliu, kai tu išojai iš aukšto dvaro per vario vartelius...

Vai susimastė, vai susirūpino jaunas bernelis, galvelę žemyn nuleido... Bet neilgai svyravo, vos vieną minutę, ir taip prabilo drąsiu žodeliu:

— Kad žemė griūtų, žirgas sukluptų, vai tai negrįžtau į tévo dvarą, žirgelio negrąžintau, jei jau išjau aš kelionélén, tolimon šalelén. Geriau déti galvelé, nustoti buitelés, prarasti žirgelis ir šveitrusis kardelis, negu kad žmonės kalbétų, mergelés sakytų, kad mes pasibijojom svetimos šalelés, nusigandom gudų šalies jaunimélio. Nebaisu mirti, baisu garbés nustoti, netekti gero vardelio...

— Verksi, berneli, dūsausi, raitužéli, prisiminės mano žodelį, kurio nepaklausei per savo puikuméli.

— Teverkia geriau gudų šalis, tedūsauja jų didieji miestai, o ne mes, berneliai, Dainavos šalies garsūs raiteliai. Tesie, kas turi būti, o mes, berneliai, josim, gudo šaly pauliosim, linksmai pagyvensim, šveitrius kalavijus pavartosim, miklius kilpinélius patampysim, eiklias vilytélėles pažvanginsim. O jei jau lemta jauniesiems žüti — žūsime kaip garsiems vyrams dera, kaip narsiems kareivéliams tinka...

Taip tarës, taip prabiliës, paspaudé žirgelį aukso pentinéliais, pavaré béréli tolimon kelionélén. Su juo nujojo berneliai, Dainavos šalies raiteliai, visi jauni giedodami, daineles dainuodami...

Slinko giedri vasarélié, jos ilgosios dienelës, — tai ulioja mandravoja jaunieji berneliai tolimoj gudų šaly. Skersai išilgai jodinéja, širmus žirgus varinéja, ren-

ka kietą plieną, žalią šilką, auksą, sidabrélij ir geltoną
gintarélij...

Kur prajojo bernužéliai, sodžiai tenai supleškéjo,
didi miestai, aukštос gudų pilys dūmais apsiniauké...

Jau praslinko niaurus rudenélis, o berneliai nei nemano grąžinti žirgelių į tévų šalelę... Balta marška žemė jau aprédė šaltoji žiemelė, jau sustatė, jau nugrindė tvirtus tiltus per plačias upeles, per giliuosius ezerélius, klampiāsias baleles — vis nenori grįžti bernužéliai iš gudų šalelés: plačios šalys, didūs miestai, aukštос pilys auksu žverbla ir bernelius raitužéliai tai labai vilioja, gausų lobij žada...

Yra dėl ko vargas vargti, yra dėl ko žirgas varinéti, bus pargrižus kuo pradžiuginti seni tévai, motinélés, maži broleliai ir skaisčios mergelés: tévelis — kirveliu, motulé — šilkeliu, jauni brolužéliai plieno kala-vijais, o tos skaisčios baltos lelijélés aukselio žiedeliais...

IX

Toli nuvyko Kunotas šiaurės šalin, negreitai suspés grįžti tévų žemén. Kai jis ten uliojo, turtinges gudų miestus pléše, aukštas pilis griové, gavo gūdžią naujienélę.

— Valdove Kunote, skubék tévų žemén! Ją lenkai užpuolė dar pradžioj žiemelés. Išdegino kaimus ir kaimelius, sunaikino miestus ir miestelius. Dabar apgulė, apstojo tavo aukštą pilį: nori ją paimti, tavo tévų lizdą išplésti, tavo jauną žmoną pavergti... Skubék, Kunote, gelbéti tévų šalies ir savo gimtosios pilies, kur liko jauna mergelė...

Isgirdę gūdžią naujienélę, bernužéliai grąžino žir-

gelius atgalio, varė širmuosius atgalio, plaké ristuosius kietais kančiukéliais, spaudé badé smailiais pentinéliais...

Ne ristele ristavo, tik šuolele šuoliavo į tévų šalelę, į gimtajį kraštelį...

Bet tolimas buvo kelias, ilga kelionélė. Dar nesuskubo berneliai tévų šalelés prijoti, kai jiems kelia pastojo palaidas pavasarélis, platūs nemunéliai.

Pabrinko upelés, patvino balos, klampūs raistai. Per upelis žirgelius plukdė, per balas brido, kad tik suskubtų, kad tik suspétų tévų šalelés apginti, Liškiavos pilies atvaduoti, žiauriam lenkui atkeršyti, iš gimtojo krašto išlydëti, išprašyti ne gražiu žodeliu, tik kieto plieno kalaviju...

Kai prijojo Nemunélį, rūstus Nemunélis pabudo, subraškéjo ledelis, sulūžo, prakalbéjo Nemunélis, sujudo: nei jo perplauksi, nei jo perbrisi, nei laiveliu persikelsi...

Ankstų ryta pamaté lenkai bernelius, anoj puséj Nemunélio bestovinčius, baltas rankas belaužančius, savo likimą bekeikiančius, per bangas twoškančias, per ledus ūžiančius pagalbon šokti besirengiančius... Šoko keli narsesni į rūstų Nemunélį ir žuvo su béraisiais žirgeliais, tyminiais balneliais...

Sumané piktai lenkai, kol praslinks tiršti ledų krušai, pulci pilį ko smarkiausiai, išplėsus, išgriovus, senus ir mažus išpiovus, jaunąsias mergeles paveragus, grįžti savo šalin ko greičiausiai...

Ištisą dieną puolé, kiaurą naktį pilin veržési... O jauni berneliai, narsūs raitužéliai už Nemuno stovéjo, degančią pilį maté regéjo, baltas rankas laužé, savo piktą likimą keiké...

Ankstų rytą lenkai pilį paėmė, jauną Kunoto mergelę pavergė, padegė Liškiavą iš keturių kampų...

Liepsnojo pilis visą dienelę, o jauni berneliai už Nemuno stovėjo, baltas rankas laužė, savo pikta likimą keikė...

Saulei tekant, traukėsi lenkai į savo šalį, gabendamiesi lobį didžiausią, prieš save varydami jauną mergelių ir mažų vaikelių pulkus, ir nebuvo, kas jiems keilią pastotų, gausų lobį atimtų, skaisčias mergeles, mažus vaikelius vaduotų...

O jauni bernuželiai, narsūs raituželiai anoj pusėj Nemuno stovėjo, baltas rankas laužė, savo dalią nedalelę keikė...

Ir pažadéjo berneliai didžiausią kerštą lenkų žemei. Siekė savo šveitriaus kalavijais, savo jaunomis galvelėmis ir mergelių rūtų vainikėliais.

O kai jie siekė žadéjo, jų širdelės kerštu liepsnojo, jų rankos drebéjo...

Ankstų rytą bernelis Kunotas ant balnelio rymojo, savo mergelę minėjo, ašarėlės braukė...

— Vai, dalele mano, nedalele, néra laimės man berneliu, kad netekau mergužélės, savo skaisčios lelijélės.

— Vai, jūs, vėjai, šiaurūs vėjai, jūs atneškit man žinelę iš tolimosios šalies apie mano mylimąją. Pasakykit, vėjuželiai, vai kur varsta mano mergužélė, gailias ašarėles beliedama, sunkiai dūsaudama.

Neatlékė šiaurūs vėjai, nesuteiké bernuželiui žinėlės apie jauną mergelep, nenuramino prislėgtosios raičelio krūtinės skausmo...

— Vai, jūs, paukštuželiai, girių džiugintojėliai, jūs skrajojat dieną vakarėli aukštai padangėse, vai, jūs daugel matot, daugel žinot, po visus kraštelius bele-kiodami. Vai, jūs, paukšteliai, pas mane atskriskit, man jūs pasakykit, kur mano mergelė, skaisti lelijėlė? Ar ji verkia, ašaréles brauko, ar gilioj žemelėj sunku miegą miegti?

— Jūs atlėkit, prakalbėkit, mano širdelę nuraminkit...

Neatlékė paukštuželiai, neramino jauno bernužėlio, tik visi nutilo, giriosna išleikiojo...

— Vai, saule saulele, saulele motule, tu vaikščioji aukštojoj padangėlėj, matai miestus, matai pilis, matai laukus ir žalias gireles. Tau žinomi platūs vieškelėliai ir siauri takeliai. Pasakyk man, saulužéle, kur aš turiu joti, žirgelį varyti, savo mergužélės kur turiu ieškoti...

Neatsakė saulužélė, neramino bernužėlio, apsiklojo apsiniaukė tamsiais debesėliais, miglomis ūkanélémis apsiklostė...

ANTROJI PASAKA

< I >

Namie nesédėjo, iš sunkios kelionės grįžę, visai nesilsėjo, žalioje pievelėj bernužéliai nesiganė nuvarginčių tolima kelione žirgelių, nes saldaus keršto troško jų širdelės...

Pasiuntė Kunotas šauklius į šalis placiausias, į pilis aukščiausias, kvietė draugus ir gimines, kad jam pagalbos teiktų, kad talkon eitų, žiauriam lenkui atkeršyti kad padėtų...

Tiek nebuvo girioj medelių, ant liepelių siūbuonélių tiek nebuvo žalių lapų, kiek sujojo susirinko jaunujų bernelių iš šalių tolimiausių, iš pilių aukščiausių. Kas žirgelin sesti tik galéjo, šveitru kalaviją pavartoti, miklų kilpinélij tamptyti sugebéjo — visi jojo į Kunoto dvarą. Vieni jojo garbės sau īgytų, kiti — keršto paragautų, treti — didžiu lobiu praturtétų...

— Nuteriota mūsų šalis, sutrékti mūsų laukai, žmonės išvaikyti, kalaviju pamušti, svetimon šalin išvesti.

Parsivesim vergų iš lenkų žemės, kad būtų, kas mūsų laukus apdirbtų, sunkų darbą atliktų: jais arsim, jais akésim ir geltonus rugius vežiosim...

Taip kalbėjo narsusis kunigaikštis Kunotas ir keršto žygin rengési...

II

Aukštoje Punios pily sédéjo Kunotas, karo žygin besirengdamas, kai pas jį atvyko iš lenkų žemės pa-siuntiniai ir taip prabilo mozūrų kunigaikščio vardu:

— Dainavos krašto valdove, mes skubéte skubéjome tavęs surasti. Ieškojom tavęs Liškiavos pily, bet nesuradome, ieškojom garsiam Seinų mieste, bet irgi nesuradom, ieškojome Alytaus pily, bet ten tavęs nebuvo... Tolimoj Punioj, už žalių girių pasislépei...

— Ilgas kalavijas — geras daiktas, bet ilga kalba — kvailas dalykas. Sakykit, kokiu reikalu pas mane atvykote?

— Tavo jauna žmona mūsų kunigaikščio, galin-giausio mozūrų žemės valdovo, rankose. Ateik ir iš-pirk ją,— sako jis tau.

— Kokių turtų už josios laisvę nori jūsų valdovas? Aukso, sidabro, ar kad keršto atsižadétau?

— Mūsų plataus krašto valdovas turi daugel nar-sių riterių, kurie jam ištikimai tarnauja, todėl jis tavo keršto nesibaido. Aukso ir sidabro pilni gilūs jo pilių rūsiai, ir daugiau jam neberekia. Jis nori, kad tu pat-sai pas jį atvyktai, savo laisve josios laisvę išpirktai.

— Gerai, aš sutinku,— tarė jiems Kunotas.— Tesie, kaip jūsų valdovas panorėjo.

— Kunigaikšti, niekus sumanei,— sušuko vienu bal-

su jo karavadai.— Kas gali lenko žodžiu patikėti! Lenkas apgaulingas, ir melo kupinos visuomet jo lūpos.

— Lenkas tik verste priverstas laikosi duotojo žodžio...

Taip jie stengési atkalbėti Kunotą nuo žingsnio, apie kurį manė, kad jis buvęs neapgalvotas.

— Veltui kalbate. Ką pasakiau, atliksiu. Jūs čia pasiliksite,— tarė jis mozūrų pasiuntiniams, niauriai į juos pažvelgęs,— kol sugriš mano žmona. Kai ji sugriš, laisvi eisite savo šalin, ir niekas jums kelio nepastos. Bet jei ji negriš, geriau jums buvo negimti, šviesios saulės nematyti...

Nusigando baisiai lenkų pasiuntiniai, išgirdę šiuos žodžius, ir vienu balsu visi pratarė:

— Vai, negriši nei tu, nei tavo žmona. Apgaulingu būdu sumanė mūsų valdovas tave savo galion paimti, be mūšio, be kovos, kardo nepavartojęs.

— Gerai, kad nenutylėjote, tiesą pasakėte. Todėl gyvi išliksite. Bet kad apgaulingus pasiūlymus man atnešeite, mano vergais liksite ir turite man rodyti keilią jūsų valdovo pilin: aš turiu jį aplankytı, tik ne vienas, bet su visais čia susirinkusiais palydais.

Ir išjojo kunigaikštis Kunotas lenkų žemén. O kur jis jojo, kelelių keliavo, gaisai švietė, gaisrai takus klojo...

III

Toli nuskrido Lietuvos sakalėliai, Dainavos raituželėliai, už girelių žaliujų, už upelių giliujų, už didžiujų vandenėlių, už plačiujų laukelių, lenkų žemės gilumų gilumėlén. Jodinéjo mandravojo, bérų žirgų kanopélémis mindė kaimus, mindė miestus ir aukštas pileles, kol prijojo plačią upę, visų upių upę. Už tos upės, už

plačiosios aukšta pilis, tvirta pilis, visų pilių pilis. Ten sédėjo aukštoj menėj mozūrų šalies valdovas. Giliame rūsy gailiai verkė jaunoji mergelė. Gailiai verkė, savo likimą keikė ir bernelio šaukėsi, kad atjotų, išvaduotų, laisvas dieneles jaunajai grąžintų.

Nežinojo, negirdėjo, kad bernelis anoj pusėj upės, tik širdelė jauna juto, kadjisai netoli.

Ji sapnavo šią naktekę, kad išlékė sakalėlis iš aukštoto lizdelio, kad nutūpė sakalėlis ant aukšto kuorelio, kuriam jauna sėdi, didž vargą vargsta, praulbėjo praciulbėjo meiliaisiais žodeliais:

— Cit, neverki, mergužéle, cit, neverki, lelijéle, pagailék akeliu. Greit išvysi laisvas dienas, giedriajā saulelē...

IV

Vos tik, brastą suradę, perplaukė, persikélé berneliai, garsūs Dainavos raiteliai, per plačią upę, sravu vandenėli, ir sustojo apsitaisytų, mūšin su priešu pasirengtų, atvyko iš aukštost pilies pas Kunotą lenkai su juo pakalbėtų, jam paskutinio žodžio pasakyti.

Atsisėdo Kunotas ant akmens, o aplinkui stovėjo narsūs jo vadai. Jis rūsciai žiūréjo į prisiartinančius lenkus.

O kai tie priėjo ir, žemai nusilenkdami, pasveikino ji nesuprantamu ir nežinomu jam papročiu, šiurkšciai į juos prabilo.

— Ko norite iš manęs, lenkai? Kalbėkit greičiau ir trumpai, jei norite, kad aš jūsų klausytau.

— Mūsų galingasis valdovas siuntė mus tau pasakyti, kad tu kraustytais ko greičiau iš mūsų krašto, kurį jau esi tiek nusiaubęs.

— Kalaviju mane išginkit, jei galite. Derétis su jumis žodžiais aš nenoriu.

— Neatéjome derétis, bet reikalauti. Jei nesuskubsi pasitraukti, su didele gėda turési bégti, mūsų vejamas. Taip sako mūsų valdovas.

— Dar mums kelio nepastoję, jau man grasote. Nebijau ir jūsų valdovo žodžių neklausau, nes iki šiol jis slapstési kaip zuikis. Taip jam ir praneškite.

— Tu dar nesi mateš mūsų jėgų, kurios veikiai pastos tau kelią. Todél taip kalbi.

— Žinokite, lenkai, kad tie, kurie pastos mums kelią, turés skubiai pasišalinti arba žūti, jei mes gyvi išliksime.

— Neišliksite ir žūsite! Jūsų dalį jau mes su Dievo motinos pagalba pamušém.

— Ir nudžiugę pasigyréte, kad visus mus nugaléjote ir sunaikinot. Bet kiek ten savųjų paguldéte. Žinokite, lenkai, kad mes išliksim gyvi, nes turim stiprų norą laimeti ir nemirti.

— Laimésime mes, nes mūsų daug ir giname, kas mūsų buvo ir yra.

— Visa pasakéte, ką turéjote pasakyti?

— Visa. Mūsų Dievas galingas! Jis mums suteiks laiméjimą.

— Bet jūs esate bailūs. Eikite, iš kur esate atéjé, ir man laiko netrukdykit.

Ir nuéjo lenkai, iš kur buvo atéjé. O Dainavos šalies berneliai džiaugsmu pasprogo, kad atéjo garsiems darbams, didiems žygiams metas.

Visą naktį per naktelę kovon rengés bernužéliai, kaip linksmon puoton vyno gertų. Šéré širmus žirgeilius, rengé plieno šarvelius ir šveitriuosius kalavijus...

Kiaurą naktį per naktelę aidžiomis kanklémis skam-

bino dainavo vaidilos senaisiais žodeliais apie tėvų protėvių garsius darbus, dideles kelionėles... Beskambindami, bedainuodami audrino raitelių širdeles, ir troško jaunos krūtinėlės garsiųjų darbų, narsiuju žygių...

Visą naktį per naktelę kovon rengės bernužéliai, kaip linksmon puoton raitužéliai žalio vynelio, saldaus midulio gerti.

Dar neišaušo aušri dienelė, dar netekėjo šviesi sau-
lelė, apgulė didžią pilį Dainavos berneliai iš vakaru, iš pietų ir iš šiaurės pusės. Tieki nebuvo upėje lašelių, kiek ten susirinko jaunuji bernelių, tieki nebuvo pie-
voje gėlelių, kiek ten sustojo širmujų žirgelių...

Ankstų rytą užsikélé, pamaté lenkai bernužéliaus, vai, pamaté sakalélius, kovon mūšin pasiruošusius, kruvinon puoton pasirengusius, ir jų širdys nusigando, baime nusiminė; tai jie nesirėdė plieno šarvais, tai nesėdo žirgeliuosna, lygian laukan, kovos laukan bailūs nesirengė, tik valdovo aukšton menén éjo, šaukė pra-
šė, kad jis auksą ir sidabrą iš gilių rūsių pakeltų, kad jį priešui siųstų, juo nuo priešų atsipirkštų, aukštą pilį auksu kad apgintų.

Užlipo možūrų valdovas ant aukšto pilies kuoro, niauriai apsižvelgė į visas šaleles, baisiai nusiminė bai-
li jo širdis, neliepė ginkluotis, nesakė šarvuotis jis savo kareiviams, balnoti žirgelių jisai neparėdė, jaunu lau-
kan vesti, smarkion kovon joti jisai nei nemanė. Tiktai siuntė ko greičiausiai, tiktai siuntė ko skubiausiai savo karžygius seniausius, savo pataréjus ko gudriausius,

kad jie pas Kunotą jotų, auksą ir sidabrą jam siūlytų, pažadėtų sugražinti jaunąją jo mergelę, jei nuo pilies atsitrauktu, iš jų krašto jei ramiai išeitų...

Ir nuvyko mozūrų karžygiai seniausi, ir nujojo patarėjai jų valdovo gudriausi pas Kunotą raituželi tai su gausiais pažadėliais...

VI

Aukšti pilies kuorai, tvirtos sienos — nežino berneliai, Dainavos raiteliai, kas jiems bedaryti, kaip ton pilin įsiveržti...

Jau saulelė užtekėjo, aušri diena prablaivėjo, vai, nejoja bailūs lenkai į platų laukelį, nenori šveitriaus kalavijais, plieno kieto kardais su berneliais pasižaisti, miklių rankų patampyti, eiklių žirgų pavarinėti... Tekst raiteliams viešnagėlén pėstiems eiti ne per plačius vartus, ne tiesiu keleliu, tik per aukštas sienas kopti...

Nesveikins jų ten žaliu vynu, tik aitriomis vilytélémis, karštu šarmu, žarijomis, pelenéliais...

Dar nenusėdo bernuželiai nuo širmų žirgelių, dar neišleido iš rankų šilko pavadélių, kai atjojo lenkų pašiuntiniai pas Kunotą raituželi su gausiais pažadėliais, su skaidriomis dovanélémis...

VII

Ristam žirge dar sédėjo Kunotas, kai į jį priėjo lenkai.

— Vėl grįzote, lenkai? Ar nusigandote ir pasislépet už aukštų pilies sienų? Iškrapštysime jus ir iš ten, jeigu net piktesni jūs būtute negu mūsų miškų širšės.

— Mes nenusigandom. Tik nenorime veltui kraujo lieti ir todėl atėjome pas tave su geru žodžiu, taiką tau siūlydami.

— Matote, mano karžygiai pasirengę pas jus viešnagén. Aš nenoriu jų trukdyti, todėl kalbékite greičiau, ką norite pasakyti.

— Mūsų galingas valdovas siūlo tau geruoju atiduoti žmoną ir visus tuos, kurie su ja buvo paimti, jei tu pažadési pasitraukti nuo pilies ir ramiai iškeliauti iš mūsų šalies.

— Triskart saulė neužtekės, kai mano žmona bus laisva be jūsų malonės.

— Mūsų pilis tvirta, daug joje gynėjų, nepateksi tu mūsų pilin ir per prievertą savo žmonos neišvaduosi. Nieko nejveikės, su didele gėda ir širdies nusiminimu turési grįžti namopि.

— Aš niekuomet dar nesu kalbėjės žodžių, už kuriuos neatsakytu mano ranka. Kad pasakiau, tai pasakiau: triskart saulė dar netekės, kai aš būsiu jūsų pily ne svečiu, bet šeimininku.

— Tavo žmona žus veikiau, negu tu pilin pateksi...

— Už kiekvieną nuo galvos nukritusį jos plauką atsakysite savo gyvybe jūs, jūsų žmonos, jūsų vaikai ir visi tie, kurie ten sėdi ir kurie mano galioj dabar yra. Žinokite, lenkai, kad aš savo žodžių vėjui nekalbu.

— Dievo rankoj rytojaus diena ir visos dienos, kurios dàr bus. Pilies gali nepaimti, o tavo žmona žus baisia mirtimi, nes kerštingi tavo grasymai mūsų ne-nugąsdins. O paklausęs mūsų žodžių, tu laisvę grąžinsi ir savo žmonai, ir visiems tiems, kurie jūsų pagalbos laukia. Be to, mūsų valdovas, prisipažindamas, kad šiuo metu jègos jam dar silpnos atviram lauke su ta-

vimi susiremti, žada tau aukso, kiek vienas stipras vyras jo gali pakelti, ir sidabro, kiek jo trys subrendę vyrai galės panešti. Štai ką siūlo tau mūsų valdovas dabar. Ryt, kai ateis jam pagalbon jo broliai ir giminės, kurieems jis žinią jau pasiuntė, nieko negausi ir gali nustoti ne tik lobio, kurį jau turi, bet garbės ir gyvybės...

Rinkis dabar, lietuvių vadove.

— Aš jau pasirinkau, o ką pasirinkau, jūs jau gir-dėjote. Siūlot man aukso ir sidabro, kuris vis tiek bus mano, nes aš pilį paimsiu greičiau, negu jūs pagalbos susilauksite, kurios mes nebijom. Dar niekuomet nėra to buvę, kad lietuvis lenko bijotų.

— Tai tavo paskutinis žodis, lietuvių vadove?

— Pasakykite savo valdovui, kad aš nemoku prie-sui nusileisti, jei jis nėra dar žuvęs, ir aš dar gyvas esu. Jei jis nori išgelbėti pilį ir tuos, kurie ten yra, testoja vienas prieš mane vieną su kalaviju rankoje. Jei aš žūsiu, paémę mano žmoną ir tuos mūsų, kurie pas jus nelaisvėje, pasitrauks manieji iš jūsų krašto ramiai, nieko daugiau neliesdami. Bet jei žus jisai, atiduosite man pilį ir visa, kas ten yra, be pasiprie-šinimo.

— Mūsų valdovas narsus vyras, ir galinga jo ranka...

— Aš tik su tokiais ir mėgstu ginklu susiremti. Aš kovojo puolu silpnėsnį tik tuomet, kai jis man kelia pastoja stipresnį pasiekti.

— Lietuvių vadove, ar nepasigailėsi, kad atmetei gerą mūsų pasiūlymą, pasitikėjės savo ranka, kuri gali tave labai apvilti?

— Tylėkite ir nebekalbékite daugiau. Kam žodžiai kalbėti ir laikas dilti, kai galima kalaviju veikti.

— Gera, aš priimu mūsų valdovo vardu pasiūlytą jam lauką,— atsakė jų vienas.

Kareivių lydimi, jie grįžo savo pilin...

O Kunotas, širdimi nudžiugęs, raibu sakalu nuskrido į pilies vartus, svajodamas su savo priešu kalaviju susiremti, už vargus, už savo mergelės ašaras, už gimtajį ugnim ir kalaviju sunaikintą kraštą atlyginti...

VIII

Kantriai laukė jaunasis Kunotas vieną valandėlę, laukė raitelis ir kitą, laukti laukė — nieko nesulaukė. Baisiai nusivylęs, liepė bernužéliams sėsti nuo žirgelių, imti rankon ašt里us kirvius, šveitrius kalavijus, aukštą priešo pilį pulti...

— Bailus lenkas nori mus apgauti, laiką sudildyti, bet apgaunami nepasiduosim...

Jau nusėdo bernužéliai nuo širmų žirgelių, émė rankon ašt里us kirvius, šveitrius kalavijus, žengé slinko į aukštas pilies sienas...

Dar jie nepriéjo aukštų sienų, ir atsivérë pilies vartai, ir išjojo lenkų bûrys, nei didelis, nei mažas — trys šimtai žirgų, trys šimtai lenkų kareivių... Pirmas jojo visų priešaky šalies kunigaikštis, jî lydėjo garsūs vadai, narsūs karžygiai, gudrūs pataréjai...

Aukso šarvai, šilko balnai, baltais perlais nusagstyti... Aukso kilpelés, šilko pavadélés jų visų kaip vieno...

Ilgiai kardai, rūstūs veidai jų visų kaip vieno...

Sprogo Kunoto širdis, kaip pavasario giedrią dieną žalioji gélelė, stabdė savo bernužélius, kad pilies jie dar nepultų, o pats jaunas lenkų pasitiktų skrido...

Kaipo aras prieš gulbeles skrido jaunasis bernelis, jį lydėjo raituželiai kaip tie raibi sakaleliai — trys šimtai bernelių, trys šimtai širmų žirgelių...

Plieno šarvai, tymo balnai jų visų kaip vieno...

Šveitrus kalavijai, sidabro žąsleliais žaboti žirgeliai jų visų kaip vieno...

Jauni veidai džiaugsmu sprogo; akelės žibėjo, kaip tos žarijėlės tamšiąją naktelę, jų visų kaip vieno...

Ir susijojo susitiko lygiam lauke, plačioj lankoj, mandagiai sveikinos, šveitrius kalavijus į žemę lenkdami, plieno šalmus geležiniais pirštais paliesdami...

IX

Išjojo priešakin vienas visų lenkų seniausias, visų patarėjų gudriausias ir, į Kunotą prijodamas, taip jam tarė, žodį kalbėdamas:

— Mano narsusis valdovas, prieš mirtinai susiremdamas su tavim kalaviju, dar kartą tiesia tau taikos ranką.

— Pasakyk savo valdovui, kad aš esu lietuvis, ojisai lenkas, kuris mane skaudžiai užgavo ir nuskriaudė, todėl draugais mudu niekuomet nebūsiva.

— Jis laisvą leis tavo žmoną ir visus tuos, kurie su ja yra, ir dar suteiks tau gausių dovanų auksu, sidabru ir kieto plieno kalavijais.

— Aš pripratęs kalaviju pasiimti, kas man patinka ar ko man reikia. Kam aš imsiu kaipo dovaną, ką galiu paimti kaipo karo lobį.

— Mano valdovo tvirta ranka, ir kovoj turėsi jam pasiduoti, nieko nelaimėdamas.

— Kam mudu kalbėsiva daabar apie tai, katras pri-verstas būsiva pasiduoti, jei dar abu turiva kalavijus rankoje. Apie tai greit sužinosiva, katras čia, katras dausose...

— Dievas kovą lemia, bet ne žmogaus ranka. Nebūk tiek išdidus ir pasitikėjimo pagautas, lietuvių vadove, kad netektų pasigailėti tau ir tiems, kurių likimą turi tu spręsti. Dar galiapti mano valdovo vergu.

— Vienas mūsų turi žūti, o gal žūsiva abudu. Jis tuomet eis dangun, pas savo dievus, o aš dausosna pas savuosius. Jei mane čia nugalės, aš vis tiek jo vergas nebebūsiu. Bet žinok, kad mano neapykanta nenumirs ir nenurims su kūnu: ji seks jus visus ir dausose.

— Ir nėra vilties, kad tu nūnai susitaikysi ir tapsi mums draugu?

— Žinok, lenke, jei aš būtau tavo draugas, galėtai manim pasitikėti, nes aš padarytai daugiau negu galiu, bet jei esu tavo priešas, nelauk, kad viską užmiršiu ir kerštą tau dovanosiu.

— Vadove...

— Kam tiek daug kalbi ir laiką dildai? Nekalbék! Matai, net mano žirgas nekantrauja. Grįžk ir pasakyk savo valdovui, kad aš jau laukiu su kalaviju rankoje.

— O jei jis vis délto nepanorės...

— Pasakysiu, kad zuikiai esate, ne kareiviai, ir pa-liepsi tuoju pulti ir jus, ir jūsų pilj...

Nutilo šiaurus vėjas. Saulę temė tamsus debesėlis — kovon éjo Kunotas raitužėlis su lenkų krašto valdovu.

Vai, ne du viesulu lygiam lauke susitiko, du raite-liu lygioj lankoj susirémé. Ne griausmas danguje su-griaudė, sutarškėjo dviejų raitužélių plieno kalavijai. Dar tik tris kartus susirémé, dar tik tris kartus kito kalaviju kirto, lūžo lenko kalavijas per puse, klupo jo žirgas, galva žemę rausdamas, krito lenkas nuo bero žirgo ant sausos žemės. Nušoko Kunotas nuo savo risto žirgelio, priėjo prie gulinčio lenko ir tarė jam:

— Tu be ginklo likai, lenke.

Lenkas nesikélė ir nieko jam neatsakė...

— Kelkis ir pasiskolink iš draugų sau kitą ginklą. Aš nenoriu naudotis nepalankiu tau likimu, nes tu man buvai narsus priešas.

— Aš nenoriu daugiau su tavim susiremti. Imk mano pilį, mano turtus, tik palik mane gyvą, nes esi stipres-nis,— atsakė jam lenkas besikeldamas.

Niauriai į jį pažvelgė Kunotas ir taip jam prabilo:

— Tu man pikta darei ir esi mane skaudžiai užga-vęs kaipo priešas, ir tavęs dabar neišgelbés iš mano rankos net patsai Perkūnas. Nemelsk, neprasyk, bet imk ginklą ir žūk kaip vyrui dera, jei savo jégomis nepasitiki. Žūk kaipo narsus karys, kad ir man nebūtų gédos, jog aš bailų turėjau priešą.

Nusigando lenkų kunigaikštis, veidas jo pabalo, miklios rankos sudrebéjo: kovon stoti jis nebenorėjo. Vai, jam gaila buvo savo jaunystėlės, jaunuju dieneliu, vai, jam gaila buvo jaunos žmonos, mažuju vaikeliu...

— Imki mano baltus dvarus, didžius turtus, pilis mano tas tvirčiausias, tik nežudyk manęs jauno, mano jaunuju dieneliu! Imki mano didžius turtus, auksą, sidabrėli, tik nevirkdyk mano jaunos žmonos ir mažų vaikelių!..

Nusiminė visi lenkai, žodžius šiuos išgirdę, gėda

raudo rūstūs veidai, kad taip skaudžiai juos užvylė narsus kunigaikštis, priešui išdavė jų žmonas ir mažus vaikelius...

Žodis duotas suderėtas — kaip nuo jo atsisakysi?..
Pažadėlis pažadėtas,— kaip jo netesėsi?

XI

Neištesėjo savo žodžio lenkai, neišlaikė savo pažadų pasižadėjimų, pasuko savo eiklius žirgus į pilies vartus ir šiauriu vėju lėkė, palikdami savo kunigaikštį lietuvių rankose. Bet aitvaro šuoliu pasileido Dainavos berneliai jų vyti, kad neduotų jiems pilin pasprukti, pilies vartų užtrenkti, ir vydami kirto kapojo tuos, kuriuos pasivydavo...

Bėgo lenkai klykdami, keikdami savo kunigaikštį, kurio drąsa ir ranka pasitikėjo, ir savo laimę keikdami plūsdami, kad sunkią valandą juos prigrjzo...

Bebėgdami, šuoliais belékdami, plakė lenkai žirgus kančiukėliais, badė varstė smailiais pentinėliais. Žirgai lėkė, net žemė drebėjo, o Dainavos berneliai nuo jų neatsiliko, raibais sakalėliais skrido, vis daugiau lenkų pasiekdami, vis daugiau jų žemén nukrėsdami, kaip vėjas krečia drebančius epušés lapelius... Ir neišdriso niekas atsigrežti, neišdriso nei vienas jiems pasipriešinti...

Tik senas jų vadas, matydamas, kad juos besivydamas įsiverš priešas per vartus į pilį, sulaikė savo eiklų žirgą ir šūktelėjo narsesnius, kad jie sustotų ir, savo gyvybę aukodami, besivejantį priešą sulaikytų, duotų progos kitiams, silpnesniesiems, per vario vartus pilin pasprukti, sunkius geležinius vartus užkelti, storomis drūtomis šovynėmis užšauti, priešų pilin nejisileisti...

Išgirdo jo balsą ir tie, kurie buvo narsesni, ir tie, kurie buvo drąsesni, sulaikė savo eiklius žirgus ir, kitus praleisdami, laukė priešo prisiartinančio, kad jam su kalaviju kelią pastotų, visiems kitiems duotų progą ramiai pilin pasislėpti...

Priešaky visų, kurie vijo, buvo kunigaikštis Kunotas ir Margelis raitelis, garsaus bajoro Alūno sūnelis, narsus Merkinės bernelis. Neilgai juos sulaikė drąsieji lenkai: kaip juodu jojo, taip ir prajojo, krito lenkai, kurie jiems kelią buvo pastoje, kaip ąžuolai, Perkūno vilyčios paliesti, o jie vijo priešus toliau, net į pilies vartus, net per pilies vartus, į vidų pilies...

Bet ne taip lengva buvo lenkus nugalėti kitiems berneliams, Dainavos šalies raiteliams: saulelė temė, žemė drebėjo, bernelių galvelės krito kaip nuskintos aguonėlės. Plieno kalavijai skambėjo, skydai čerškėjo, žvengė žirgeliai, netekė raitelių. Kraujas sraujomis plaukė upelėmis, buvo nugriistas klonis bernelių...

Negreitai nelengvai lenkus nugalėjo, negreitai į pilies vartus keleli prasiskynė...

O tuo metu apsidairė lenkai pily ir pamatę, kad tik du berneliu juos vijo, tik dviese pilin įsiveržė, narsiai juos puolė kaip pelėdos geležinnagės raibą sakalą, panorėdami juodu pavergti ar bent už pilies vartų išstumti...

Ilgai gynësi kunigaikštis Kunotas ir su juo Margelis. Pamielino miklias rankas, kalavijus bevertant, atšipo šveitrūs kalavijai, priešus bekapojuant, o pagalbos vis dar nebuvo...

Kai lenkų lavonų siena iš visų pusiu apsitvéré, kad per ją kiti į juos nei prieiti, nei jų kardu pasiekti galėjo, nusišluostęs ranka savo kruviną veidą, garsiai sušuko Kunotas:

— Vai, jūs, berneliai, Dainavos šalies garsūs raiteliai! Ar jūsų eiklūs suklupo žirgeliai, ar juos lenkū kiškiai nugąsdė žalioje pievelėje, iš visas šalis išsklaidė, kad mudu vienu su lenkais palikote kovoti...

Ir pridėjo prie lūpų briedžio ragą, smarkiai sudūmė sutrimitavo, kad draugai išgirstų, kad su pagalba skubėtų...

Suaidėjo dangus ir žemė, išgirdo briedžio ragą jau ni bernužėliai, garsūs Dainavos šalies raiteliai, išsklaidė lenkus iš visas šalis, kaip sklaido vėtra šaltą rudenėli pageltusius lapelius, ir puolė iš pilies vartus, pagalba nešdami, pilin skubėdami, kiti kitą pralenkdami...

Nespėjo ragas nuaidėti, kai paleido lenkai eiklias vilytėles kaip dūzgiantį bičių spietelį, ir visos taikė iš Kunotą ir Margelį, juodu žeisdamos, kraują liedamos. Krito žemén Margelėlis kaip palaužtas ažuolėlis. Būtu jaunas žuvęs, galvą déjės, bet suspėjo narsūs draugai, lenkus jie iškrikdė, pilin įsiveržė... Paskui visą dieną lenkus jie žudė, pilį plėšė, nepasigailėdami nei narsių vyrų, nei grakščių mergelių, nei mažųjų vaikelių...

— Už mūsų tévų vargelius, už Kunoto žaizdas, už jo dailiosios mergelės ašaréles...

— Tai jums duoto žodžio nelaikyti, tai jums mūsų šalis naikinti, seni seneliai ir maži vaikeliai skaudžiai skriausti!..— kalbėjo žiaurūs berneliai, Dainavos šalies raiteliai...

Saulei kruvinai nusileidus, padegė pilį iš keturių kampų ir sumanė tiesiais keliais, tamsiais miškais skubiai traukti iš tévų šalį, gausų lobį beveždami, begabendami...

Vedé daugel vergų ir vergių, tvirtų vyrų darbininkų ir grakščių mergelių... Bus kas artų, laukus sétų, gelsvus rugių piautų...

Bus kuo pasigirti, seni tévai pradžiuginti... Bus sese-léms parédélių, šilko kaspinélių, o mergeléms diržo juostų, auksu lietų, aukselio žiedelių...

Jojo bernužéliai linksmai džiūgaudami, daineles dainavo. Tik nelinksmas buvo vienas bernužélis, narsus Margelis: sunkių žaizdų nuslopintas, tarp dviejų žirgų pakabintas, grįžo jisai į tévų šalelę. Betgi džiaugėsi Kunotas jaunaja mergužéle, kuriai laisvę savo narsuméliu, savo kalaviju jaunas sugrąžino...

XII

Dar jie neprijojo viešojo kelelio, jau temė naktelė žaliają girelę. Sustojo berneliai lygioje lankelėj, nuo žirgelių sėdo, tai ristuosius leido žalioną pievelėn ganytis ilsėtis per kiaurą naktelę...

Dar jie nenusėdo nuo ristų žirgelių, dar jų nepaleido žalioną pievelėn, kai narsius bernelius, Dainavos raitelius, pavijo lenkų karalius su didžiu pulkeliu...

Vai, dar neišauš dienelė, dar nepatekės aušrelė, kai reiks bernužéliams, kai teks raitužéliams smarkion kovon stoti, teks galveles déti už tévų šalelę, už tévelius, motinéles, už skaisčias seseles...

Vai, nuliūdo bernužéliai ne dėl savo rūpestelių, tik dėl jaunų merguželių, dėl mažų vaikelių, dėl tų senųjų senuželių, tévų, motinélių, kuriuos vedé iš lenkų žemės, iš sunkaus vargelio išvadavę...

Susirinko bernužéliai į platų ratelj, émė tartis ir galvoti, kaip jiems pasielgti, maži, seni ir silpnieji iš vargelio kaip gelbèti...

Ir prabilo tuomet Kunotas raitužélis, žalių Punios girių puikus bernužélis:

— Vai, jūs jokit, bernuželiai, vai skubékit, broluželiai, tévelių šalelén! Bejodami pasiimkit senus, mažus ir skaisčias mergeles, kuriuos išvadavom iš sunkaus vargelio. O aš jaunas pasiliksiu su narsiais broleliais, tai pastosiu piktis lenkams viešą kelią į tévų šalelę, tai juos sulaikysiu ašei trims dienelėms.

Ir sušuko bernuželiai, raibi sakaléliai:

— Tavęs vieno nepaliksim, visi kovon stosim, galvas désim arba mulkį lenką nugalésim...

— Ar užmiršot, bernuželiai, tuos, kuriuos mes vadavom? Ar jūs norit, kad, mums žuvus, visi jie patektų dar sunkesniams vargui?..

— Bet tu vienas tikrai žūsi, žus tavo broleliai, bus mums gëda jauniems kareivéliams, kad jus vienus čia palikom...

— Vai, berneliai raituželiai, raibi sakaléliai, ar užmiršot, ar nežinot, kam jauni mes gimém? Ar ne tam, kad lygiam laukę smarkioj kovoj galvelę guldytum už tévų šalelę...

— Vai, skubékit, laiko nedildykit, dar šią tamsią naktį savo šalin vykit! O kai grj̄sit téviškélén, mūsų neužmirškit: kas meteliai lenkų žemén jodinékit, mus, brolelius, ten minékit, pléšrų lenką kamuodami, mūsų vélés pradžiuginkit...

XIII

Tamsią naktį skyrési Kunotas su savo mergele, siusdamas ją téviškélén, grąžindamas tévui motinélei, o patsai pasilikdamas su nedideliu narsių bernelių būriu, kad nors visi iki paskutinio žūtų, bet lenkus per tris dienas, per tris naktis kad sulaikytų, kol pasieks

tėvų šalį seni ir maži, jaunos moterys ir skaisčios mergelės.

Verkė jaunoji besiskirdama, gūdžiai raudojo, kaip raiboji gegutė pavasario giedrų rytelių kukavo!

— Kodėl mano tokia dalužélė, kad bernelį gyvą turi apraudoti, juo nepasidžiaugus net kelių dienelių? Vai, geriau aš būtai žuvusi, sunkiu miegu amžinai užmigusi, nei bernelį savo vos suradusi ir vėl su juo amžinai jau atsiskyrusi.

— Vai, neverk, mergele, neraudok, lelijėle. Dievai laimės čia ant žemės mudviem nelémė. Susitiksiva, mergužéle, dausų šaly. Ten mylésivos, glamonésivos, ten tavęs pasiilgęs aš lauksiu. Nemeili man bus su senais protéviais puota, neįdomios triukšmingos medžioklės. Gale skobnių rymosi, į duris žiūrēsiu ir, tavęs pasiilgęs, širdimi liūdēsiu, kol tavęs jaunosis susilauksiu.

— Kas bus dausose, aš, berneli, nežinau. Baisu man mirti, dar baisiau su savo berneliu skirtis. Geriau visi žūsime, arba visi namo grīšime.

— Nebaisu mirti jaunam kovos lauke, baisiau senatvės susilaukti, jégų nebetekti. Bet jei visi kovon stosime, kur šimtas lenkų prieš mūsų vieną, kas atsitiks su senais ir mažais, su jaunomis moterimis ir skaisčiomis mergelėmis, kuriuos iš lenkų verguvės išvadavome?

— Kodėl gi tu, bernužéli, kodėl gi tu, sakaléli, o ne kuris kitas turi čia pasilikti, savo galvelę padėti?

— Nekalbék, mergužéle, kad aš tavęs gerbęs nenustotau. Argi nežinai, kad pusė lobio, pusė garbės visuomet vadui tenka? Todėl, kad jis visuomet ten, kur pavojujus didžiausias, kur mūšis smarkiausias. Ar nori,

kad aš, nuo pavojaus pabégęs, būtau gėda tau ir tėvų kraštui...

Verkė mergelė, raudojo kaip raiba gegutė pavasario ryteli, beverkdama graudžius žodelius kalbėjo, savo likimą keikė. Lydėjo ją bernelis viešu keleliu, bučiavo skaisčias akeles, ramino švelniais žodeliais, atsisveikindamas visam amželiui.

— Lik sveika, mergužéle! Jei dievų bus lemta, dausų šaly pasimatysiva.

XIV

Ir išjojo bernužéliai tévelių šalelén, pasilioko tyram lauke tik Kunotas raitužélis su narsiais draugužéliais, piktam lenkui kelią kad pastotų, per tris dienas, per tris naktis kad ji sulaikytų.

Kai jie rengės žiaurion kovon, smarkian mūšin per kiaurą naktelei, aušrai patekėjus, senasis vaidila jiems dainelę tokią padainavo, ramindamas audrindamas jaunąsias širdeles...

— Neliūdékime, bernužéliai, kad keliauti pasirengém dausų šalelén.

Ten šalelė daug gražesnė, ten saulelė daug kaitresnė, o buitelė daug linksmesnė...

Triskart saulė kruvinai tekės, triskart kraujuose leisis, o mes kaip ąžuolai stovësim, žingsnio nepasiatrauksim...

Vai tu, juoda lenkü žeme, gal svetimu nedraugingu papročiu pridengsi mūsų lavonus, bet ar ne mes tave ištreprenom, žirgų kanopélémis išmindém skersai ir išilgai?..

Vai tu, žiauri giltine, juodoji giltine, tu užmerksi mūsų šviesias akeles, bet ar nebuvali tu mūsų vergė, kurią mes siuntinėdavom, kur panorėdavom?

Dar tu, žiaurioji, mums pavergausi, kol mes tapsime tavo auka...

Nors mūsų kūnai nejudami atsiguls ant kietos svetimos žemės, bet mūsų vėlės laisvos pakils šviesion dausų šalin, kur su garsiaisiais protėvių didvyriais linksminsimės, dieną ir naktį bepuotaudami, savo žygiais besigirdami...

Nutils žemėje mūsų lūpos ir daugiau nebebylos, bet už tai amžinai apie mus skambės garsios vaidilų dainos, mūsų žygius apdainuodamos, mūsų vardus garsindamos, skambės, kol danguje saulė žibės, kol ant žemės gyvens, kurie narsią gerbia sielą...

Išdžius žemėlę, mūsų krauju atskiesta, ir jūs, motinėlės, jūs, sengalvėlės, pamiršite savo vaikelius, nuraminosite savo širdelę, kiti paguos jūsų senystėlę...

Žalia žolele sužels lygus laukelis, kur mes sugulsim, kovoj nuvargę, praslinks tavo skausmų dienos, senasis tévužėli; kiti sūneliai bus tau paguodėlė, tavo senatvės paramėlė...

Išsprogs pavasario medeliai, nudžius ašaros nuo jūsų skaisčių veidelių, mergelės lelijėlės, jaunosios mūsų seserėlės, iškris liūdnos godelės iš jūsų jaunuju širdelių: surasite sau kitus užtarytojėlius, jaunuju dienelių žadintojėlius...

Tik jūs, brolužėliai, tik jūs, sakalėliai, tai nenurimsite, tai mūsų neužmiršite. Jūs minėsite mus kas vieni meteliai, lenkų žemén jodinėdami, aukštas pilis, didžius miestus begriaudami, už mūsų didžių vargelį bekeršydami...

Jūs neužmiršit mūsų, kol patys šviesias užmerksite
akeles, ant drėgnos žemelės atsigulę, dausų šalin be-
skubėdami su mumis, brolužėliais, pasimatyti, rankelių
paspauštų, džiaugsminga žinele nuramintų, kad ne vel-
tui vargome, ne veltui žuvome...

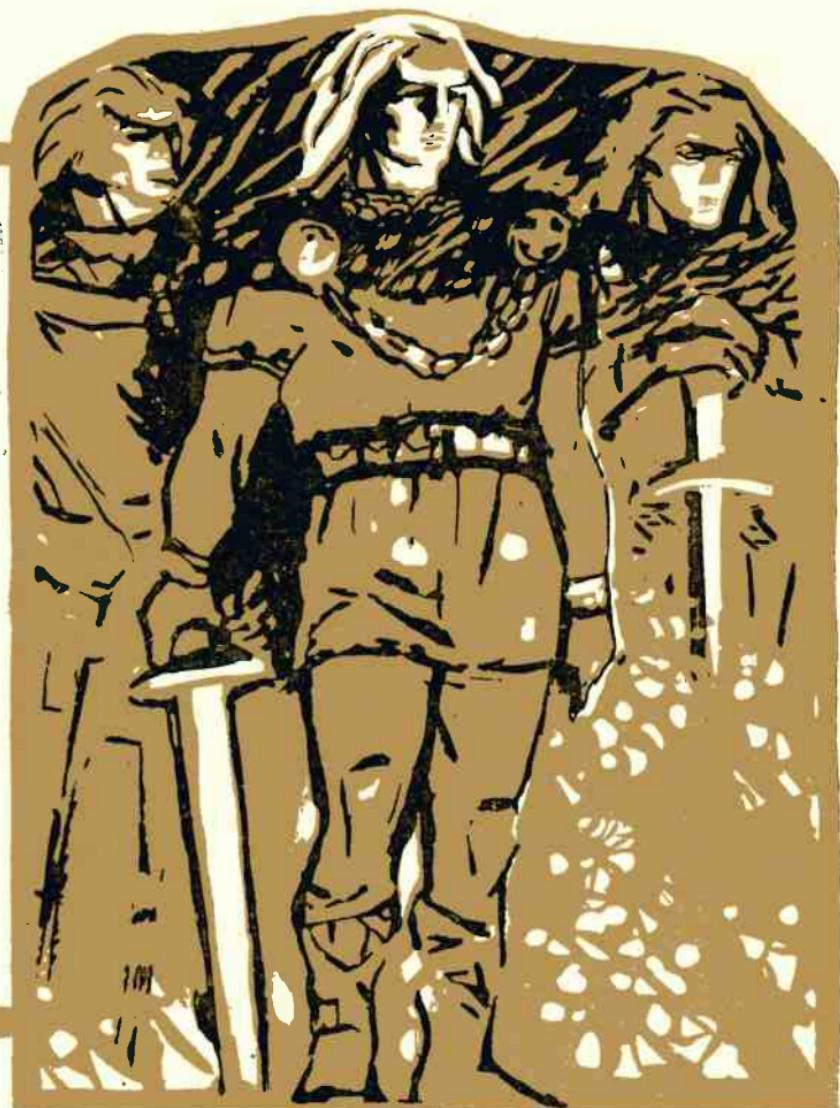
Dabar, berneliai, balnosim žirgelius, kovon stosisim...
Skinsim šveitriais kalavijais sau kelią dausų šalin...

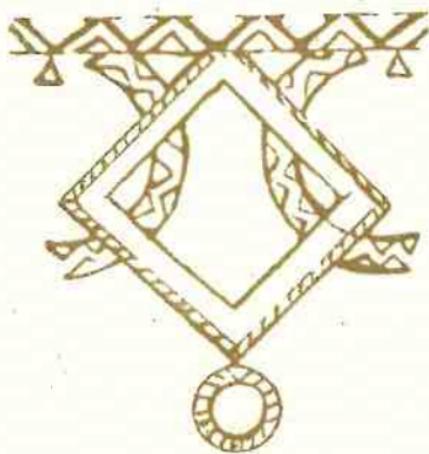

SENA PASAKA APIE NARSUJI

KUNIGAIKŠTIL MARGIRI
PUNIOS VALDOVA.

Seni vyrai, žalios lankos šienpiūvėliai, jauni bernai,
juodos žemės artojėliai, vai, ir jūs, mergelės lelijėlės,
žalios rūtos sėjėjėlės, paklausykit senos mano pasakė-
lės apie narsų kunigaikštį Margirį raitelį, apie skaudų
jo likimą, didelius vargelius. Graudžius žodžius aš kal-
bësiu, gūdžių kanklių pritariamas, jūs klausykit mano
pasakėlės, pasidomėdami, kaip gyveno, vargus vargo
jūsų seni tévai protéveliai...

Ant aukšto kalno, tarp žalių girių, pas Nemunėli,
kaip milžinas galingas rankas į dangų aukštai kelia
tvirtus kuorus sena Punios pilis. Dievų laiminta, mil-
žinų statyta sena Punios pilis. Valdovų rūmai akmenų
siena iš visų pusų apsuptyi. Aplink sienas aukšti pyli-

mai, ant tų pylimų geltono ažuolo tuinas saulėje žiba kaip gintarinis. Budrūs sargai dieną ir naktį iš aukštų kuorų į visas puses be paliovos žvalgosi, o vario varus dieną ir naktį šimtai kareiviu sergsti, kad piktū ūmonės nejeitų, nejsivogtų...

Didžioji menė kailiais išklota, šilkais papuošta. Sie nos iškabintos išdabintos plieno kirviais, šveitriais kala vijais, auksuotais šarvais, variniais skydais, iš svetimų šalių ir vaizbūnų keliauninkų atgabentais ir gudų šaly, lenkų pilyse ir vokiečių miestuose ginkluota ranka paimtais...

Klausykite, vyrai. Toje menėje ant aukšto ažuoliniu suolo sédėjo galingas Punios valdovas, milžinų ainis, patsai ūgiu ir jégomis milžinas, kunigaikštis Margiris. Sédėjo, galvą žemai nuleidęs, ant baltų rankų rymodamas, sunkias godeles galvodamas. Jis išteriojo vokiečių žemę nuo rytų iki tolimų vakarų, gaisrais pažibino pačiam didžiajam kryžiuočiui, kurs drebédamas pasislėpę už tvirtų Marijenburgo sienų, atkeršijo, su kaupu užmokėjo už savas ir visos Lietuvos skriaudas, parsigabeno plieno ginklais, auksuotais šarvais, šilko rūbais, auksu, sidabru ir geltonu gintaru tokį lobį, kokią dar niekados ir niekas nebuvvo kalaviju įsigijęs nei dabar, nei senovėje. Šimtai eiklių priešo žirgų žvengia dabar jo arklidėse, šimtus padovanojo ir savo narsiesiems berneliams raituželiams, ir galingam Vilniaus ir senų Trakų kunigaikščiui.

Klausykite, broliai. Dar nei vienas Dainavos valdovų amžių amžiais nebuvvo atlikęs panašaus narsumo žygio. Bet vakar, kai jis su savo narsiais draugais linksminosi puotavo, žalią midų begerdami, kepta žvēriena beužkandžiaudami, džiaugési gyrési savo žygiais laimėjimais, savo garsiais darbais kiekvienas didžia-

vosi, vaidilos skambino dainavo, jų žygius begirdami, jų vardus beminėdami, o labiausiai jį, narsų Margirį, begarsindami. Bet ne tiek jie dainavo apie Margirio kelionę Prūsus šalin, ne tiek dainose jovardą minėjo, kiek pasakojo širdį jaudinančių pasakėlių, kiek dainavo krūtinę audrinančių dainelių apie senų dienų Šarūną, apie narsų Kunotą bernelį, kuris lenkų žemėj galvą déjo su visu savo narsiu būriu, su garsiais ka-reivėliais už tėvų šalį, už Dainavos kraštą nuteriotą bekeršydamas. Klausé Margiris, narsus Punios valdo-vas, tų dainų ir pagailo jam senovės praslinkusių die-nų. Tų dainų beklausydamas, žalią midų gérę, beger-damas gailiai verké, sunkiai dūsavo, o skaudžios jo-ašarélés iš šviesių akių per geltonus ūsus krito ribavo-ji aukso taurę...

Bet ne tiek jam buvo gaila senos senovės, narsiai-žygiai pagarsėjusios, kiek jam liūdna buvo, kiek sun-ku buvo jo širdelei, kad jo žygiai ne tiek garsūs, kad apie jį sudėtos ne tokios skambios dainelés, ne tokios graudžios pasakélés.

Nors skaudžiai skaudėjo jam širdele, neprabilo, ne-papeikė vaidilų: negražu, negarbinga kitiems garsių žygijų pavydėti, negražu, negarbinga svetima garbė-piktu žodžiu, skaudžiu pavydu pažeminti. Geriau nau-jų žygijų ruošti, naujais darbais pagarsėti, kad apie juos tiek sudėtų vaidilos dainelių, tiek graudžių pasakėlių, kiek danguje žvaigždelių, kiek Dainavos giriose me-deliu...

Ir galvojo dabar narsusis Margiris, ant ažuolo suolo-sédédamas, kur vėl jaunam joti, žirgelis varyti, kuris-priešas pulsi, kokiu žygiu jaunam naujai pagarsėti?..

Bet kaip priešą pulsi, iš namų išjos, kad reikia ruoštis, reikia laukti iš svetimų kraštų, iš vokiečių že-

mės nekvietų svečių. Juk geruoju žiaurus kryžiuotis nepraleis, skaudaus smūgio nepamirš ir širdį džiuginančio keršto neatsižadės, su gausiais palydovais, iš tolimų šalių sukviečtais, aplankys Dainavos žemelę ne su midaus taure rankoje, bet su plieno kalavijais, ne meiliu žodžiu pasveikins, bet gaisais pašvaistėlėmis...

Reikia gerai pasiruošti, nekvietas svetelis gražiai sutikti, mandagiai iš tévų žemelés išlydëti, ne geltonu vynu, ne žaliu midumi, bet raudonu krauju pagirdyti, pavaišinti...

Tai dar, vyručiai, ne dainelé, tai dar, berneliai, tik pasakélė apie kunigaikščio Margirio godeles. Jei klau-sét nuobodžios pasakélės, paklausykit ir gūdžiosios dainelės...

Ūžia švokščia žalioji girelė, klostosi, niaukias šviesus giedrus dangus tamsiais debeséliais, šarvuojasi ginkluojasi žaibais perkūnéliais, neduoda užmigti, akių sumerkti Margiriui berneliui, Dainavos šalies garsiam raituželiui.

Ankstų rytą kunigaikštis kélési, prausési veidą šaltu vandenéliu, šluostési šilkų rankšluostéliu. Sumané bernelis, sugalvojo raitelis anksti, saulei patekéjus, girion joti, briedžių, lokių pašaudyti, laksčių stirnų pavai-kyti, tampraus kilpinélio patampyti, eiklių vilytélių pamétyti...

Dar neprisijuosé šveitrus kalavijo prie kairiojo šonelio, dar neprisisegé aukso pentinélių, dar neužsimové ant galvelés kiauninės kepurélės, suvyravo sąvarti-

nės durelės skersinėlis, jéjo aukšton kunigaikščio menén nelaukti nekvieсти sveteliai: senas karavadas Vaišnora ir su juo buvo žilaplaukis galingų dievų, Punios pilies globėjų, krivis.

Klausykit, vyručiai, klausykite, berneliai: jų buvo rūstūs veidai, jų buvo niaurūs žvilgsniai. Ir suprato narsus Margiris, Dainavos garsusis bernelis, kad nelinksmų išgirsti teks jam naujienėlių, nelinksmų žineilių. Aukšton kėdėn atsisėdo, parémė smakrą balta rankele ir taip jiems prabilo tik vieną žodelį:

— Kalbékita...

— Kunigaikšti, didelė negarbė ištiko mūsų kraštą: jauni vokiečiai, aršiuose mūšiuose Prūsų šaly kalaviju nugalėti, Punios pilin jéga atgabenti, galingiemis dievams, pilies globėjams, pažadėti, žuvusiems Dainavos karzygiams padausoti nuspresti, kad dausose jiems tarnautų, savo vargais jų širdis džiugintų, šią naktį pabėgo iš tavo gilių rūsių žalion girion, tévų šalin kelio beieškodami.

— Pasiūsti tuoju vytis į visas šalis! — sušuko kunigaikštis.

— Jau vytys pasiūstos, valdove,—atsakė senasis Vaišnora.—Bet pėscio girioje nesurasi, raitas nepavyssi: maža vilties, kad dievai gaus, kas jiems buvo žadéta.

— Dievai turi gauti, kas jiems žadéta! — tarė rūscių balsu žilaplaukis galingų dievų krivis.

— Jie negaléjo sienų pralaužti, jie negaléjo vario durų išgriauti! Kas juos išleido, Vaišnora? — sušuko Margiris.

Kaip nunokęs rugys geltonvarpis nuleido Vaišnora galvą žemyn, nieko neatsakydamas. Niauriu žvilgsniu į jį žiūrėjo Margiris. Jo širdy jau émė gimti skaudus

itarimas, o veidas rūstumu brinkti. O kai sieloje audra sukiло, perkūno trenksmu turėjo pasireikšti, rūsciu bal- su taré kunigaikšciui žilaplaukis krivis:

— Tavo, kunigaikšti, jauna žmona dievams nusidé- jo, aukai paskirtiesiems laisvę grąžindama.

— Mano žmona?— nusistebéjo Margiris.— Mano žmona to negaléjo padaryti! Tu sumelavai, krivi.

— Dievų krivis melo neapkenčia, ir jo lūpos tik tiesą kalba. Ko tyliai, Vaišnora? Pasakyk valdovui, kad gryna tiesa mano žodžiuose.

— Kalbék, Vaišnora,— taré jam kunigaikštis, niauriai, iš pasalų į jį pažvelgdamas.

Ir papasakojo kunigaikšciui Vaišnora, kaip tamsią naktį jauna kunigaikštienė pati atidaré kalėjimo duris, vokiečius kalinius išleisdama, kaip pati juos išlydėjo per vario pilies vartus, ir kareiviai, kurie sargybą éjo, neišdriso jai pasipriešinti, josios žodžio nepaklausyti.

Niauriai klausé kunigaikštis, žodžio netardamas. O kai Vaišnora baigé pasakojęs, taré jam senasis krivis:

— Neklausei mano žodžių, kunigaikšti, ir vedei so- džiaus mergelei. Kad būtai vedes bajoro dukrą, nebūtų tavęs ištikusi tokia balsi gëda.

— Tikra man žmona galéjo būti ne toji, kuri gar- sios bajorų giminés, bet kuri man audé kovai véliavą, kuri jausmais ir dainomis mokéjo sužadinti mano sie- lą,— atsaké jam kunigaikštis Margiris.

— Šiandien dievai piktais užgauti ir keršto reika- lauja. Jei nesurasite ir nesugrąžinsite dievams paskir- tų kalinių, kunigaikštienė turi mirti jų vietoje, kaipo nusidéjusi tau ir dievams.

— Kaip aš galiu pasmerkti mirti moterį, kurią aš myléjau ir vis dar tebemyliu!— atsaké kunigaikštis.

— Ji gėdą padarė tavo galvai ir skriaudą tavo sielai, dievams nusidėjusi ir tavo žodį paniekinusi! — sušuko senas krivis.

— Kada man skauda sužeistą ranką, kuria aš kalaviją vartoju, aš jos neatkertu ir neatmetu šalin, kad žūtų. O žmona juk man brangesnė negu mano dešinioji ranka.

— Dievai galingi, kunigaikšti! Nuo amžių tavo pilis tvirtai stovėjo, dievų saugoma. Griuvėsiais ir peleinais pavirs ji, kai pames ją dievai ir nustos saugoję kelius, kurie veda į josios vartus.

— Nekalbék veltui žodžių, kad neužpyktau, o užpykės neužgautau tavo žilo plauko. Kad žemė griūtų, kad dangus pasvirtų, aš nepakeisiu savo žodžio. Dievais tu manęs nebaugink.

— Galingas valdovas tu iki šiol buvai. Trakų ir Vilniaus kunigaikščiai baidési tavo žodžio ir jam prieštarauti nedrīso. Laimė seké iki šiol tavo žingsnius, kovos laukuose laimėjimai garsų tavo vardui nupyné vainiką, bet žinok, kunigaikšti, kad dievai, tave globodami, taip lémé. Pasikeis tavo likimas, kai apleis tave ir tavo kraštą galingųjų dievų globa.

— Aš dar jaunas, krivi. Ranka mano dar nenustojo jégų, mano kalavijas dar neatbuko, surasiu dievams dar garbingesniu aukų...

— Nebeims dievai aukų iš paniekinusios juos rankos. Vargas tau, vargas tavo piliai, vargas visam tavo kraštui...

Tai tareš, krivis nusigrežė ir, neatsisveikinės su valdovu tévų nustatytu būdu, pagarbos jam nepareiškės, piktas ir niaurus išėjo iš kunigaikščio menės.

— Kunigaikšti... — norėjo prabilti Vaišnora. Bet ne-

davė Margiris jam žodžio tarti, neleido patarimo pareikšti.

— Tylék, Vaišnora, ir nekalbék. Tenepasako niekas, kad Margiris pabijojo. Nei dievų, nei žmonių nesibaido jo širdis.

Ir liepė Vaišnorai eiti ir pašaukti jo aukšton menén kunigaikštiene...

III

Klausykite, vyrai, klausykite, berneliai! Kai įéjo ižengė jauna kunigaikštiéné aukšton menén, Margiris iš kédés nesikélė, meiliu žodžiu josios nesveikino, nedavé jai baltos rankos, nevedė į skobnis raižytas, pukiai drozinétas, nesodino ant suolelio ąžuolinio, kaip kad visuomet darydavo, kai ji skaisti mergelé — jauna žmona aplankydavo...

Įéjo kunigaikštiéné, priešais vyra atsistojo, šviesių akelių į ji nekeldama, meiliu žvilgsniu jo neapdovanojama, linksma šypsenéle jo širdies nedžiugindama...

Ne šviesi apsiniaukė dienelé, miglomis apsiklosté, apsiniaukė niauriomis rüpestélémis, sunkiomis godelémis Margirio bernelio šviesus veidelis. Ne žaibai sužaibavo, ne perkūnai sugriaudé, piktu žvilgsniu, rūsčiu balsu sutiko savo žmoną kunigaikštis Margiris, Punios pilies ir viso Dainavos krašto valdovas.

— Pasakyk man, jaunoji, kodél tu dievams piktais nusidéjai, mano žodį paniekinai? Kodél laisvus leidai dievams pažadétus kalinius, rūsių duris jiems atrakin-dama, varinius pilies vartus atkeldama?..

Ne lakštutė girioj sulakštavo, ne gegulė vyšnių žaliams sode gūdžiai sukukavo, graudžiu balsu prakalbėjo jauna kunigaikštienė skaistaveidė:

— Todėl juos aš laisvus paleidau, berneli, todėl tau aš nusidėjau, raiteli, kad man pagailo jų jaunuju dienelių, kad man pagailo jų motinų skaudžių ašarėlių, jųjų skaisčių mergelių sunkaus vargelio, graudžių žodelių. Juk man, berneli, širdelę skaudėtų, juk man, raiteli, krūtinę sopėtų, kai išgirstau, kai sužinotau, kad ne kovos lauke garbingai su kalaviju rankoje žuvai už tėvų šalelę, bet surištas, sukaustytas, be laisvės, be garbės, kaip gyvulys, peiliu papiautas, paskerstas...

— Ar tu užmiršai, ar nepagalvojai, kad jie aršūs mūsų krašto priešai, žiaurūs teriotojai? Jų pagailėjai, o kodėl nepagailėjai tų, kurie iš jų rankos per tavo kaltę ryt gal turės dar žūti, ir verks tuomet, graudžiai raudos senos mūsų šalies motinos, sūnų nebetekusios, skaudžias lies ašaras jaunosios mergos, bernų nustojusios.

— Todėl aš, berneli, nepagalvojau, todėl aš, raiteli, užmiršau, kad mano sielą sužavėjo skaudus sapnas. Vakar vakarėli apmarino mane sunkus miegas, o kai priguliau, užmigau, sapnavau, berneli, kad aš pavirtau raiba gegele, kad nulékiau tolimon Prūsus šalin, nütupiau žaliams vyšnių sodely ant jovaro šakelės. Tame sodely, tame žaliame vaikščiojo jauna mergelė, baltas rankas laužydama, gailias ašarėles beberdama per skaisčius veidelius. Tai ji verkė ir raudojo savo jauno bernelio, kaip raiboji gegulė kukavo. Man pagailo josios ašarėlių, man pagailo josios didelio skausmelio, ir aš paleidau savo balselį per visą sodelį, nusiskundžiau raudodama, kad jai negaliu padėti, širdies nuraminti.

Ir atlékė iš žalios girelės margasis genelis, ir prabilo prakalbėjo į mane, raibą gegulę: josios bernelis mylimasis tavo vyro pilies giliam rūsy sédì, žiaurios mirties laukia.

Aš, berneli, aš, raiteli, sapnavau sapną, kad pavirtau geltona volungėle ir nuskridau toli už girelių, į tą Prūsus šalį. Ten aš nutūpiau žalion liepelén ant didžio dvarelio. Po dvarą vaikščiojo sena motužélė, baltas rankas laužydama, gailias ašaréles beliedama, verké raudojo savo jauno sūnelio. Man pagailo jos skausmelio, man pagailo jos senų dienelių, skaudžių ašarélių, ir paleidau aš balselj ant viso dvarelio, nusiskušdama, kad negaliu aš gražinti senai motinélei josios jauno sūnelio. Ir atlékė raibas sakalélis iš tamsios girelés, ir prabilo prakalbėjo į mane, paukštélé, šiais graudžiais žodeliais: tavo vyro aukštoj pily giliam rūsy sédì josios sūnelis, žiaurios mirties laukia...

Aš, berneli raitužéli, aš, berneli sakaléli, ši anksčių vakaréli sapnavau sapną, kad pavirtau maža paukštélé, pilkaja lakštingaléle, nutūpiau ant žemo kuro langelio, sulakštavau, prakalbinau linksmaja giesmele. Ir atsišauké atsiliepē už langelio graudžiuoju žodeliu:

— Kad tu, paukštélé čiulbuonéle, nuléktai tolimon Prūsus šalin, kad praneštai mūsų broliams ir seniems tévams žilagalviams: mes čia sédim svetimoj žeméj giliam rūsy, saulés nematydami, dangumi nesidžiaugdami, išvadavimo nebelaukdami. Negarbingai mirsim, ne kovos lauke su kalaviju rankoje, bet surišti, surakinti kaip gyvuliai būsim paskersti. Iš gėdos mūsų plaukas pabalo. Paklauski tévų ir vyresniųjų brolių, kam išmokinio mus kardą vartoti, kam pripratino mus širmais žirgais karan jodinéti, jei žiaurus mums buvo skirtas

likimas vergo taurę iki dugno išgerti, gėdoje jaunas galvas dėti...

Aš antrą kartą užtraukiau giesmelę, sučiulbėjau ir vėl išgirdau graudų žodelį:

— Kad tu, paukštele, girios čiulbuonėle, nuléktai už tamšių girių, į Prūsus žemę, surastai mūsų motinas sidabragalves ir paklaustai, kodėl nepagimdė mūsų akmenėliais, nejmetė gilion upelén. Ten ramiai dabar begulėtume, širdies skausmo, gėdos jausmo nežinotume. Nuskrisk, paukštele, Prūsus šalin, pranešk mūsų sesulėms ir skaisčiosioms mergelėms, kad mes jauni nebegrįšime, baltujų rankelių nebespausime, meilių žodelių nebekalbésime — žūsime čia, tolimoj šaly, negarbingai žūsime, užuojautos žodžio nebegirdėdami, neapraudoti, dainoje neapdainuoti...

Ir atlékė pilkas vanagėlis, puolé mane mažą paukštuzélę, bevaikydamas, begaudydamas rūstų žodelį kalbėjo: kas skriaudžia pargriautą, kas negaili pavergto, to ir aš nepasigailėsiu, tą ir aš nuskriausiu...

Negerai sumanei, berneli, negerai padarei, raiteli, kad leidai nuskriausti pavergtą, kad leidai kankinti parveržtą, nužudyti nugalétą. Aš pagalvojau, aš pabijojau, kad dievai mums pagamins tokį pat likimėlį, ir prabudus pamaniau, o pamanius padariau: atrakinau rūsių duris, atkéliau pilies vartus ir leidau belaisviams bėgti tévu šalin paguostų motuliu, kad jos neraudotų, pradžiugintų mergelių, kad joms iš skaisčių akių ašarélės nebyrėtų...

Jei negerai padariau, neprotingai pasielgiau, bausk mane, berneli, kad tavo žodį sulaužiau, tavo paliepimą peržengiau...

Taip pasakius, taip prakalbėjus, dar žemiau nuleido

skaisčią galvelę, sudėjo rankas ant krūtinėlės ir stovėjo prieš rūstų vyra kaip palinkusi lelijėlė. Tyliai klausė Margiris josios graudžių žodžių, nepratardamas, neprabildamas, o kai baigė kalbėjusi, o kai baigė pasakoјusi, kėlési iš aukštostos kėdės,— klausykite, berneliai, klausykite, vyrai,— žengė vidurin menės, kur žmona stovėjo, ēmė rankom už garbiniuotos galvelės, bučiavo skaisčius veidelius ir raudonas lūpeles, vedė sodino aukštton kėdén ir taip prakalbėjo, paklausė:

— Tavo kalba moteriška, bet vyriški joje žodžiai. Vaidilos dainos tiek manęs nejaudino, kiek tavo pasaikos. Bet ne tavo širdy jos gimé, ne savo mintis man dėstei, ne savo žodžius man kalbėjai, nors tiesą kalbėjai. Pasakyk, mergele, kas juos pagimdė tavo jautrioje širdelėj?..

Kaip saulelė prašvito, pradžiugo mergelės veidas, kaip paukštélė suciulbėjo, prakalbėjo jauna mergelė, skaisti Margirio žmona:

— Iš tolimų kraštų atskrido man tie žodžiai. Ne vėjai juos atpūtė, ne aitvarai atnešė, bet senas vaidila, iš svetimų žemiu čion vergu atgaibentas...

Ir papasakojo kunigaikštiene apie svetimų žemiu vaidilą, kurį vergu pargabeno kunigaikštis Margiris iš tolimų lenkų kraštų. Ilgais žiemos vakarais, kada Margiris kariavo Prūsus žemėj, jis pasakojo kunigaikštienei savo šalies pasakas apie karžygius didvyrius, apie garsius krašto valdovus ir apie savo šalies Dievą, tokį žmonėmis gerą ir švelnų, jog jis pats kankinąsis, kai žmogus žmogų kankina, patsai kruvinomis verkiąs ašaromis, kai nuskriaustas verkia vyras, silpna moteris ar net mažasis vaikelis. Tasai švelnusis ir gerasis Dievas su žmonėmis džiaugiasi, su žmonėmis verkiąs, su žmonė-

mis jų vargais nelaimėmis vargstas. Nésa Jam didesnio džiaugsmo, didesnés laimés, kaip toji, kuomet žmogus žmogaus, netgi savo priešo, pasigaili.

To savo gero Dievo vardu tasai vaidila moké ją žmones mylēti, visų gailėtis; jis pagimdé josios širdy tuos žodžius, kuriuos ji kalbėjo, ir tam žýgiui sugundė, kurį ji atliko...

— Burtininkas jisai, raganius ir tavo sielą užkerėjo,— taré kunigaikštis.

Jis palydėjo iki durų savo gražią žmoną ir liepė pašaukti tą svetimų kraštą burtininką...

Gal jau nusibodo jums, berneliai, gal jau įkyréjo jums, vyručiai, mano pasakélė. Gal ji negražiai sudéta, neįdomiai sakyta, bet jūs pakentékit, man senam dovanokit, kad seni mano pirštai silpnai liečia kanklių stygas, kad senatvés pakirstas mano balsas neskamba, kaip skambéti turėtų.

Plačiais žingsniais žingsniavo Margiris kunigaikštis po didžiąjį tėvų menę, o po kojom žemė drebéjo, ant sienų sukabinti ginklai skundési žvangėjo — tokis buvo sunkus ir galingas jo žingsnis.

Bevaikščiodamas, platiu žingsniu bežingsniuodamas, sunkią godojo godelę, didžią dūmojo dūmelę, kaip jam pasielgti, kokiu žodžiu turi jis sutikti svetimos šalies vaidilą, jo žmoną suviliojusi, ji, Margirį, paniekinusi, galingus dievus užgavusi...

Negražu, nepadoru būtų karžygiui vaidila, kad ir svetimų kraštą, kad ir svetimų šalių, kaip prasikaltes

vergas nubausti. Ką amžini dievai jausmingų, sielą graudinančių žodžių galia apdovanojo, kam žavintį bal- są suteikė, tą su galingais valdovais, su garsiais kar- žygiais sulygino, pirmą vietą jam nurodydami ir žiau- riuose mūšiuose, ir linksmosė puotose. Kieno tvirtas žodis dainoje, to tvirta turi būti ranka kovoje ir ati- tinkama pagarba pas žmones...

Bet kad jis klasingomis kalbomis jam mergelę su- viliojo, gražiai žodžiais piktam žygiui sužavėjo, jo, garsaus valdovo, valią palaužti, jo žodį paminti pamokė, turės atsakyti, kaip dera garbingam vyrui, lygiam lauke su kieto plieno kalaviju rankoje...

Taip begalvodamas, taip bemanydamas, nauju žygiu džiaugėsi, baltas rankas trynė, laukė svetimų kraštų vaidilos atvykstančio...

O kai jis įėjo aukšton kunigaikščio menén, seno Vaišnoros lydimas, nusivylė, nusiminė narsus bernelis, Dainavos valdovas: ne tvirtą jis išvydo vyra, ne kar- žygio pamatė veidą. Priešais jį stovėjo, lazda pasiré- mės, senas su žila iki juostos barzda žmogus; jo veidas buvo ilgo amžiaus raukšlėmis pažymėtas. Ilgais iki kul- nų rūbais apsitaisės, balta sumazgyta virve apsijuosės; ant krūtinės kabo baisus vokiečių Dievo ženklas...

— Ką tu čia man atvedei? — sušuko kunigaikštis. — Aš laukiau vyro, su kuriuo galėtai kalaviju susiremti, o tu man seną lepšį rodai. Tokis juk nesuras karšto žodžio ir moters sielos nesužavės...

— Kunigaikšti, tai ne vaidila, bet svetimos šalies dievų kritis, matyt, didelis raganius. Tavo ir mano akims jis senas atrodo, bet kokį jį mato kiti, argi mes galim žinoti?..

Pamaštė Margiris, pagalvojo susirūpinės, bet, kiek patylėjės, neigiamai pakraiipė galvą ir tarė kalbėjo:

— Kad jis būtų tokis galingas raganius, kaip kad tu kalbi, mes jo būtum nelaisvėn nepaémę, savo žemén neparsivedę.

— Valdove galingasis, kuriam tikslui leido jis save suimti, mūsų žemén atgabenti, argi mes galim atspėti?..

— Tylék ir nekalbék,— taré narsus kunigaikštis.— Jis senas yra, todél senas ir atrodo...

— Dainavos krašto valdove, aš ne burtininkas, jokių burtų nežinau ir nevartoju. Aš tik Dievo Visagilio globa pasitikiu ir esu ten, kur Jo šventa valia man būti paskyrė,— taré senasis krivis.

— Tu lietuviškai kalbi!— nusistebėjo kunigaikštis, jo žodžius išgirdęs,— o išvaizda tavo vokiška. Kas tu esi?..

— Aš esu Gyvojo Dievo tarnas, o visų tautų žmonės man broliai.

— Niekuomet néra to buvę, kad vokietis ar lenkas būtų lietuviui brolis. Niekus kalbi, kvailasis krivi!— sušuko kunigaikštis.

— Kalbu, ką man liepia mano Dievas kalbēti. Jūsų kalbos pramokau, teikdamas pagalbos ir paramos tiems, kurie pas vokiečius varsta. Dievo apvaizda patekau čion, jūsų kraštan, iš lenkų žemės, kad šito krašto žmonėms dabar patarnautau.

Nusijuokė kunigaikštis, tokias kalbas išgirdęs, ir nusijuokęs jam taré:

— Tu senas esi, ir amžius išdildė tavo rankų jégas. Kokiu būdu gali mūsų krašto žmonėms patarnauti?..

— Tai vokiečių žvalgas, valdove,— taré senasis Vaišnora.— Jie nori sužinoti kelius į mūsų kraštą, kad galėtų mus pulti.

— Kai jūs sumanote pulti lenkų ar vokiečių kraštus, ar nesurandate be žvalgų į juos kelio. Ar išdidus karžygys gali reikalauti pagalbos iš tokio amžiaus svarginto senio, kaip aš? Aš, gero jums linkédamas, atsiradau ir esu čia.

— Kas ir iš kur tu esi? — paklausė kunigaikštis, įtariamai į jį pažvelges.

— Aš iš vakarų kraštų, iš ten, kur visi žmonės seniai jau tikrą šviesą išvydo ir tikrajį garbina Dievą. O kaip aš čia atsiradau, pasiklauskite savo kalavijų, kurie čion man kelią rodė. O čia atsidūrės, savo likimą laimindamas, aš noriu tau, valdove, ir tavo žmonėms padėti tikrajį Dievą pažinti ir amžiną gyvenimą surasti.

— Tu iš vokiečių krašto atvykai ir siūlai, kad mes jų piktą Dievą pagerbtume, savųjų išsižadėjė, — nusijuokė vėl kunigaikštis.

— Jis vertas, kunigaikšti, kad tu lieptai jį pakarti ant to paties raikščio, ant kurio jis pasikabino ant krūtinės baisų vokiečių Dievo ženklą, — prabilo senasis Vaišnora, kuris tylėdamas klausė svetimų kraštų krivio kalbos.

— Jis ne vokiečių, ne lenkų, ne lietuvių Dievas, garsusis valdove, bet visų žmonių Tėvas ir viso pasaulio Kūrėjas ir Valdovas, Viešpats ir tikrasis Dievas.

— Vokieti, aš seniai žinau, kad melas kiekvienas žodis, kuris išeina iš jūsų lūpų. Nekalbėk man kvailų kalbų, nes manęs neapgausi.

— Amžinasis mano Dievas, kurio aš tarnas esu, liepia man mylēti visus žmones, net tuos, kurie piktai apie mane mano, ir tarnauti jiems, bet Jisai piktinasi melu, ir todėl vien tik gryna tiesa mano žodžiuose...

— Veltui kalbi. Tu piktas žmogus, piktais žodžiais

suviliojai mano žmoną, nusidėjai man ir mano krašto dievams. Todėl žiaurus kerštas laukia tavęs, ir tavo Dievas tau nepagelbės. Sakyk, kodėl pagundei mano žmoną kalinius paleisti, mano žodį paniekinti, piktais nusidėti žmonių akyse?

— Ne aš ją sugundžiau, valdove, tik gerojo Dievo malonės kibirkštélė pasieké josios jautrią širdį. Džiaugtis ir didžiuotis turi, valdove, kad Amžinasis paskyrė tau gyvenimui draugę tokios skaisčios širdies moterį. Kai tu manęs išklausysi, ir aš surasiu kelią į tavo širdį, tu patsai suvoksi, kad ji pasielgė kaip geram žmogui pasielgti reikėjo.

— Tenustoju aš pirmoje kovoje su priešu dešiniosios rankos, jei aš be tavo žodžių nesuprantu, kad ji pasielgė kaip karžygys vyras. Bet, kad ji mano žodį per tave pamynė ir dievams nusidėjo, tu keršto neišvengsi.

— Aš nebijau, garsusis valdove, mirties, nes šitas kryžius, ant kurio kentédamas už tave ir mane mirė mūsų Viešpats Dievas, yra amžino gyvenimo ženklas. Jei mano mirtis galėtų jus visus į Jo glėbių nuvesti, aš linksmai mirtau, jokių kančių nebijdamas. Bet tu, prieš pasmerkdamas mane mirti, paklausyk, ką aš tau pasakyxiu apie tą Dievą, kuris savo Malone sužadino tavo žmonos sielą ir privertė ją atlikti darbą, kuriuo, kaip matau, didžiuojasi ir tavo kilni širdis.

— Neklausyk jo, valdove,— tarė senas, daugel savo amžiuje patyręs, Vaišnora.— Jis savo gudriais žodžiais nori užkeréti tavo sielą.

— Tylék, Vaišnora. Aš ne moterišké, ir seno žmogaus pasakos nesujaudins mano krūtinės. Bet, smerkdamas nusikaltėli, aš esu pripratęs išklausyti jo pasitei-

sinimų. Tenepasako niekas, kad teisybės žodis nerado kelio į mano širdį. Kalbék, krivi, tik negundyk ilga kalba mano kantrybės.

Ir émė pasakoti, gražiai kalbéti senasis krivis apie tolimus vakarų kraštus, tvirtas pilis, didelius miestus, apie ruimingas Dievo gabijas, iškilmingas šventes. Apie karalius, tų kraštų valdovus, apie karzygius riterius, apie karus ir mūšius, taikos gyvenimą ir puotas. Paskui émė kalbéti, gražiai pasakoti apie tų kraštų gerajį Dievą, kaip jis, žemén atvykės, tarp žmonių gyveno, jų vargais nelaimémis rūpinosi, kites kitą mylēti mokė. Pasakojo, gražiai kalbėjo apie piktų žmonių darbus, apie gerojo Dievo kentéjimus už žmones ir baisią mirtį, apie jo pažadus, palikimus, apie šventus, žmonéms duotus, įsakymus...

Ilgai klausė kunigaikštis, jo žodžiais susidomėjęs, jo kalbomis sužavėtas. Beklausydamas tylėjo, giliai dūmeles dūmodamas. O kai baigė kalbęs senasis krivis, taré jam atsakydamas:

— Silpnas tavo tasai ir mažas Dievas, kad net žmonių nugalėti neišgalėjo, save nukamuoti leisdamas. Gal moterims jis ir tiktų, bet ne mums, kareiviams. Vél kokis jisai Dievas! Apiplėšiau jo šalis, sudeginau jo globoje esančius miestus ir sodžius, gabijas ir alkas, ir nieko man nebuvo.

— Silpnas tavo tasai ir menkas Dievas, jog daugel žmogui nusidéjimų atleidžia, negreit jam kantrybės pri-trüksta.

— Jūsų dievai — piktos dvasios, bet leisk man, Dainavos valdove, aš savo silpna ranka su savo Dievo pagalba kirviu iškaposiu jūsų alkuose ažuolus ir beržus, ir nieko man nebus.

- Na, ir kaip dar bus. Tik pąmégink!
- Mano Dievas galingas, ir jūsų Perkūnas nepasiūs savo griausmų mane nubausti.
- Kokis reikalas Perkūnui siusti savo žaibus prieš tokį, kaip tu. Užteks dar žmonių rankų, kad gabijas ir alkus apgintų. Aš matau, kad tu ne tik senas, bet ir negudrus, ir tik moterų galėjai savo kalbomis apgauti. Nebausiu tavęs, nes tokio seno skriauda ir dievams nemaloni. Todėl eik laisvai iš mano krašto, kur tave akys neša, ir nepasilik čia.
- Senas Vaišnora piktai sušnairavo ir tarė kunigaikščiui:
- Negerai darai, laisvę jam pažadédamas! Pasigailėsi, kunigaikšti. Aš senas ir iš patyrimo žinau, kad nederai vokiečiui pasigailėjimo reikšti.
- Kad pasakiau — pasakiau ir žodžio savo nekeisiu. Išvesk jį už pilies vartų, duok jam seną ramų arkli ir ženklą, kad ramiai galėtų iš mano krašto išsikraustyti, blogo nepatirdamas.
- Iš tolimų gražių kraštų, mano sielai mylimų, aš atvykau lenkų žemén, jų valdovo kviečiamas Dievo žodžio skelbtų, švento Jo vardo garsintų. Dabar Dievo ranka mane čion atvedė, gausią dirvą, niekieno nedirbamą, man rodydama, ir aš iš tavo krašto nesikraustyšiu, neisiu iš čia, valdove, nes man nebebus daugiau progos į tavo kilnią širdį prabilti, tavo sielos akių atidengti, kad gerojo Dievo šviesą išvystai, Jojo šventą valią pagerbtai. Savo žilu plauku, kurio tu pasigailėjai, meldžiu tavęs, dėl savo amžino gyvenimo — išklaušyk dar manęs.
- Ko tu nori, krivi? Juk viską pasakei, ką pasakyti turėjai,— tarė jam nustebęs kunigaikštis.

— Dainavos valdove, tavo širdis gera, ir siela teisybę mėgsta. Kodėl gi tu žiauria neteisybe gyveni, plėši gudus, lenkus ir vokiečius, degini jų miestus ir kaimus, žudai žmones, kurie tau pikta nėra padare? Krauju šlakstai, ugnimi ženklini savo kelius. Tavo priešai, tau bekeršydam, daro tą pat tavo kraštuose. Kungiakštis, atsižadėk žiaurios neteisybės, pažink tikrajį Dievą — tu išplėši priešams kalaviją iš rankų, taiką žemėje įgyvendinsi, laimingą padarysi ši mano kraštą ir tuos, kurie šalia jo yra. Laimins tave žmonės, kad ramybę jiems suteikei, ir garbę įsigysi, kokios neturėjo nei tavo tėvai, nei protėviai. Aš ir mano broliai Kristuje išplatinsim išgarsinsim tavo vardą visame pasauly.

Nustebu kunigaikštis Margiris, tokius drąsius žodžius išgirdęs. Jam dar niekas, kaip gyvas yra ir tėvų kraštą valdo, nebuvo tokių žodžių akysna kalbėjęs, ir todėl patiko jam šis drąsus senis, kurs mirties nesibaido ir valdovą nebijo. Nesupyko, neužsigavo jo žodžiais ir ramiai jam tarė, jį pagerbdamas, į kalbą su juo įsileisdamas:

— Tavo žodžiuose daugel drąsos, kurios aš iš tokio, kaip tu, nesu laukęs, todėl neužpykau ir tau atsakysiu. Žiauria neteisybe aš gyvenu, sakai tu. Bet toji žiauri neteisybė ar nėra tik vienintelis galybės, turtų, laimės ir garsaus vardo šaltinis? Kas geruoju, ilgomis tik kalbomis ir tuščiais žodžiais jas yra pasiekęs? Keliu, kuriuo aš vaikščioju, ar nesistengia vaikščioti ir tie, kurie tavo Dievą gerbia?

— Valdove, niekas yra žemės turtai ir josios garbė! Kai siela sudorësi ir nustosi žiaurią prievertą vartojės, atsivers tavo akys, ir pamatysi, ko nematai, ir patsai savo darbų susigėsi.

— Niekus kalbi, seni, ir veltui nori mane įtikinti. Kai mes, kaip tu sakai, sudorėsim ir nustosim vartojoę tą žiaurią prievertą, kuri tiek tave baugina, suniekšėsime visi ir gero vardo neteksime vyru akyse. Ar nori, kad mūsų moterys iš mūsų pasijuoktų, ir mūsų vardas taptų paniekos ir pažeminimo žodžiu?..

— Doro ir geros širdies vyro neniekina nei dangus, nei žemė, ir kiekvienas žmogus gerbia jovardą.

— Gerbia žodžiais bailiai, kurie visko bijo ir nežino, kas yra vyro širdies narsumas. Bet ir jie niekina tokius savo širdies gilumoje. Mes nieko nebijome, mirties kovos lauke nesibaidome, bet ten josios ieškome ir pavydim tiems, kurie su kalaviju rankoje garbingai krinta, nes didvyriais amžinai gyvens dievų dausose, kol karžygiaišs panorės vėl tévu žemén sugrįžti. Žinok, svetimų dievų krivi, kad audra ir kovos džiaugsmas laimę teikia vyro krūtinei, kad narsios tautos neteisingumas ir žiauri prieverta patinka net tiems, kurie nuo jų kenčia.

— Tu klysti, valdove...

— Tylék ir nekalbék, nes kvailas esi ir nieko neišmanai. Ar nedainuoja lenkai ir gudai dainų apie mūsų žygius, nuo kurių jie daugel yra nukentėję, ar nevadina jie mūsų — narsioji Lietuva?..

— Visas pasaulis jau tikrą Dievą išpažino, didelės valstybės ir galingos tautos priverstos buvo prieš Jį nusilenkti...

— Kas apsiginti neišgali, tam gyventi neverta. Bet temiršta tasai, kaip narsiam vyru dera. Nei tu, nei vokiečiai mūsų nejbaidys, nieko mes nebijom, tik gėdos. Bet kol kalavijas rankoje, mes ir gėdos neragau-

sim. Tegeria ją mūsų priešai ir tie, kurie mano, kad lietuvio siela galima baime palenkti.

— Kaip man tame įtikinti, valdove! Viešpatie Dieve, kodėl nesuteikei man karštų žodžių, kurie būtų galėjė palaužti jo širdį! — sušuko, aukštyn rankas iškeldamas, svetimų kraštų krivis.

— Jei nevykė tavo norai, ko lendi su kalbomis. Gražiai kalbēti moka ir moterys, bet vyrui darbas, ne žodžiai dera.

— Valdove, pasigailék savo sielos...

— Tylék ir nebekalbék daugiau. Aš suteikiau tau garbę, klausydamas tavo žodžių. Bet kad negudrūs jie ir vyrui gédą daro, nebenoriu daugiau su tavim kálbēti...

Ir liepė jam išeiti iš menės ir eiti, kur patsai nori...

Virpékit, piršteliai, mikliai, skambékit, kankleliai, garsiai, kad nenusibostų jauniesiems berneliams, kad nepakyrėtų rimbiesiems vyručiamus klausyti mano pasa-kélés apie garsaus Margirio dieneles, apie skaudžius bernelio vargelius.

Jau šešis kartus keitė ménuso savo veidą, kai jauni berneliai, Dainavos šalies raiteliai, eiklių žirgelių nebe-muštravoja, šveitrių kalavijų nebevartoja...

Vai, nusibodo jauniesiems namie sédéti, dirvelė ar-ti, pievos šienauti. Vai, nusibodo mergelių dainelés, vai, įkyrėjo žalių girelių žaidiméliai, lokių, briedžių, gul-bių, antelių medžioti...

Vai ir sumanė, tai sugalvojo rudens dienelę narsus

Margiris puotą iškelti. Sušaukė bernus, sukvietė vyrus savo aukšton menén raudono vyno gertų, žalio midulio ragautų, skambios vaidilų dainos paklausytą apie protėvių žygius, apie garsius tėvų darbelius...

— Vai, šiandien gersim, berneliai, nūnai uliosim, vyručiai, ryt balnosim žirgelius, ryt mes ruošim kirvius, kalavijus, tolimon kelionén pasirengdami...

Nudžiugo, tai išgirdę, berneliai, palinksmėjo jiems ūkanota rudens dienelé, lyg būtų miglas praskiedusi kaitri saulelė. Raudoną vyną, žalią midų gérę, triukšmavo, apie būsimus žygius berneliai svajojo, begerdami beuliodami, gyrési atliktais, džiaugési sumanytais žygiais ir garsiais darbais...

Aukštoje menéje sédéjo kunigaikštis Margiris, o su juo jauni draugai ir senieji karavadai. Jie raudoną vyną gérę, žalią midų ragavo, skambių vaidilų dainų klaussé apie protėvių žygius, apie garsius tėvų darbus ir beklausydami žadéjo dar garsesnius atlikti, dar didesnę garbę įsigyti, kad apie juos gražesnés dar dainos skambėtų, įdomesnes vaidilos poringes, padavimus sudėtų jauniesiems pasimokyti, seniesiems pasidžiaugti...

Kai jie taip kalbėjo linksminosi, bedžiūgaudami vaidilų skambių dainų klausé, atėjo senas dievų krivis, priešais kunigaikštį atsistojo ir tokį žodį graudžiai prakalbėjo:

— Kunigaikšti, aš sapnavau sapną, kuris gero nelimia nei tau, nei tavo kraštui, todėl atėjau tau jo papasakoti.

Nustojo vaidilos dainas dainavę, nutilo jauni berneliai ir senieji karavadai kalbas kalbėjė, išgirdę jo gūdžius žodžius, o kunigaikštis, niauriai į jį pažvelgdamas, balta kaktą pikta suraukdamas, taré:

— Nepräšiau nekviečiau tavęs, kad ši vakarą gūdžiomis naujienomis drumstai linksmas mūsų valandas. Bet kad atėjai nekviečias nepräšytas, kalbék, nieko neslēpdamas.

— Ne kad žmonëms, ne kad valdovui įtiktau, bet kad dievų paliepimus atlirkau, aš čion atėjau ir atvykau tą valandą, kurią man dievai atvykti paskyrė,— atsaké jam senasis kritis.— Man prisisapnavo, kad aukščiausiam tavo pilies kuore susukè raibas sakalas sau lizdą. Atėjo kvaili žmonës, nieko neišmaną, ir émë erzinti raibą sakalą, akmenimis svaidyti sakalienę, lizde betupinčią. Supyko raibi sakalai, pasikélė iš lizdo, garsiai sukvyliaavo ir tolimosna išlékë kraštuosna, palikdami lizdą ir mažus sakalynus be globos.

O kai išlékë raibieji sakalai, atlékë ilgasnapiai, geležinnagiai krankliai, puolé sakalo lizdą, émë jি draskyti, mušti mažus sakalynus, kurie be globéjų, be gynéjų užtarytojų pasiliko...

Žuvo maži sakalynai, ir jų lizdas buvo išdraskytas, išmetytas, į visas šalis vėjo išpustytas...

Ar supratai, ką reiškia mano sapnas, valdove?

— Mane mažą tévai ginklus vartoti moké, ne sapanus spéti, aiškinti,— taré jam kunigaikštis.— Kad pasekei paporinai mums sapaną, pasakyk, ką gi tasai tavo sapnas reiškia, kuria nelaimė mums gresia?..

— Bloga tau ir pikta visiems čia susirinkusiems mano sapnas lemia. Apleido tavo pilį galinti dievai, kurių globoje ji buvo. Apguls apstos ją iš visų pusiu pikti priešai ir dievų neglobojamą išardys išdraskys, mūro sienas išgriaus, ir žūsi tu ir visi, kurie su tavim čia nūnai linksminasi...

— Radai kuo mus bauginti! Juk mes, lietuviai, tam

ir gemam, kad kovoje su kalaviju rankoje žūtume,— sušuko kunigaikštis ir garsiai nusijuokė.

— Negudri tavo kalba, Punios valdove. Ne baidyt, ne bauginti tavęs, bet įspėti atėjau, o tu pasielk, kaip patsai išmanai.

Tarės tai, senas krivis išėjo iš aukštos menės, daugiau nei žodžio nebepratardamas, nei į vieną linksmai nepažvelgdamas, o kunigaikštis liepė vėl vaidiloms dainas dainuoti, poringes padavimus sakyti apie garsius protėvių žygius, apie didelius ir garbingus tévų darbus. Patsai vyną, midų gérē ir kitus gerti ragino.

— Ryt, berneliai, apie vargus nelaimes galvosime, ryt rüpestimis galvas sau kvaršinsime. Šiandien gerki me, linksminkimės, vaidilų dainų klausykime, savo širdis audrinkim garsiems žygiams, garbingiems darbams ruoškimės.

Gérē jauni berneliai ir rimti vyrai, uliojo, skambiu vaidilų dainų klausė apie garsius tévų žygius, apie didelius protėvių darbus. Beklausydami žadėjo dar garsesnius žygius atliliki, dar didesniais darbais pagarstėti...

Klausykite, berneliai, klausykite, vyrai... Jau piirmi ir antri gaidžiai giedojo, o kunigaikštis Margiris vis dar linksminosi, uliojo su jaunaisiais berneliais, Dainavos krašto raiteliais, su senaisiais karavadais. Jie vis dar raudoną vyną, žalią midų tebegérē, skambiu vaidilų dainų tebesiklausė, savo širdis naujiems žygiams, garsiems darbams tebeaudrino. O kai sugiedojo treti gaideliai, iš tolimo pasienio krašto atvyko raitelis ir pranešė jiems graudžią naujienę.

— Dainavos krašto valdove, aš skubėjau, žirgą varydamas, širmo nesigailėdamas, tau pranešti, kad di-

delės vokiečių minios, kokių dar mūsų žemė nebuvo mačiusi, peržengė tavo krašto sienas ir kaip juodas debesis slenka čion iš vakarų, gaisais kelią sau šviesdami.

— Nereiks toli žirgų varinėti, kad garsiai pasielgtume, karų žygiai kad pragarsėtume: priešas patsai pas mus nekvieštu svečiu atvyksta. Bet ryt apie tai galvosime, ryt kovon josime, o dabar linksminkimės, jauni berneliai ir seni karžygiai!

Tai tarės, žalią midų aukso taurėn pylė, atvykusį karžygį užgérė, už aukštų skobnių pasodino.

Ir vėl visi linksminosi lėbavo, raudoną vyną, žalią midų gérę, skambių vaidilų dainų klausė apie protėvių žygius, apie garsius tévų darbus, ir beklausydami žadėjo dar garsesnius žygius atlirkti, dar žymesniais darbais pagarsėti...

Patsai kunigaikštis Margiris gérė linksminosi ir kitus ragino... Taip jie gérė uliojo, iki diena pradėjo aušti, šviesia aušrele rytų padangę nušviesdama...

O kai auksinė aušra gaisu pašvaistėle nudažė padangę, ant aukštų kuorų, ant placių sienų sutrimitavo trimitai, geležiniai balsais pažadino pilį, galingais aidais nugasdino žalias girias. Aukšton kunigaikščio menén įėjo kareivis, kuris sargyboje ant vartų kuoro visą naktį budėjo, ir taip tarė kunigaikščiui:

— Kunigaikšti, iš visų pusiu apstojo priešai tavo aukštą pilį. Jų tiek daug, jog mūsų akys dar nėra mačiusios tokį miniu.

— Tebūna jų, kiek danguje žvaigždžių, kiek žalioje girioje medžių, mes nenusigąsim. Naktį gérém uliom, dabar kovon stosim, kieto plieno kalavijus pavartosim, jaunas rankas pamiklinsim,— tarė kunigaikš-

tis, žalio midaus taurę kareiviu pildamas, ir liepė, kad paskutinį kartą dar garsiau vaidilos sudainuotų, kad jų stygos dar skambiau suaidėtų, už žygius, už priešui teiktinus smūgius linksmai paskutinę taurę visi kad išgertų.

— Dabar gersim ir uliosim, o paskui linksmi kovon stosim! — kalba Margiris, patsai geria ir kitus ragna...

O kai jie džiūgavo linksminosi paskutinę valandę, išėjo senas Vaišnora iš aukštos kunigaikščio menės, ilipo aukstan pilies kuoran. Iš ten jis apsidairė, pamatė pilį apstojasias priešų jėgas. Iš vakarų ir rytų, iš šiaurės ir pietų, iš visų pusų, kaip akimi užmesti, blizga aušros nušvesti plieno iečių smailagaliai, švytruoją auksiniai šalmai, gražiai nudažyti, vario vinimis nusagstyti skydai, žvengia žirgai, žvanga plieno kalavijai, svorangi kirviai. Kur tik akimi meta, ten kaip jūrės liūliuoja banguoja priešų minios. Nei akimi apimti, nei skaičiumi suskaityti jų nepajégė senas Vaišnora.

Jis skubiai nusileido nuo aukšto kuoro ir nuėjo pas kunigaikštį aukšton menėn, kur vis dar jauni berneliai ir rimti karžygiai linksmai tebepuotavo, tebeklausė skambiujų vaidilų dainų apie protėvių žygius, apie garsius tévų darbus ir beklausydami žadėjo dar garsesnius žygius atlikti, dar žymesniais darbais pagarsėti...

Papasakojo pasakė senas Vaišnora, ką jis matė regėjo, kokios baisios priešų jėgos aukštą pilį apgulė apstojo...

— Visas pasaulis prieš mus sukilo, kunigaikšti, ir priešų jėgos nesuskaitomos apgulė pilį...

— Nenusimink, nenuliūsk, senasis karavade! — taré jam narsus Margiris, Dainavos krašto valdovas.— Ne

naujiena mums su visu pasauliu susiremti, ne naujiena žiaurioje kovoje prieš visą pasaulį laimėti. Juo didesnis priešų skaičius, juo smarkesnė bus mums kova, garsiau sužvangės mūsų kalavijai, baisiau suskambės sunkūs kirviai, priešų skydus belaužydami, jujų galvas beskaldydami. Ar žūsim, ar laimėsim, mūsų garbė bus didžiausia, ir gražiausias apie mus sudės vaidilos dainas, kokių mūsų tévai dar nėra girdėję, kokių protėviai dar nėra klausę.

— Didis pavojujus gresia senai tavo tévų piliai,— taré senas Vaišnora,— kruviną dieną lemia mums dievai.

— Teapžiūri kiekvienas savo ginklą, tepasirūpina, kad jo ranka mūšy nedrebėtų ir gėda neištiktų protėvių dausose, kad jų ainių širdį baimė aplankė,— taré kunigaikštis atsistodamas.

— Dar niekuomet nėra to buvę, kad kuris mūsų, mūšin eidamas, pasibijotų! — rūsčiai atsaké jauni ir seni karžygiai, o jų balsai kaip Perkūno griausmas plačiai nuaidėjo.

— Kirsim smarkiai, kaposim šarvus, skaldysim priešo skydus ir galvas!— kalbėjo Dainavos šalies raiteliai.

— Ryt savo kalavijus ir kirvius priešo krauju apšlakstysis iki auksu papuoštų rankenų.

— Tesužino priešas, kad savo nelaimei ir amžinai gédai jis čion atvyko.

— Ar laimėsim, ar žūsim, bet tévų kraštui gédos nepadarysim!..

Taip jie visi kalbėjo, kaip Perkūno griausmai aidėjo, ir baimės jų žodžiuose nebuvo...

Nutilkite, vėjai, liaukitės pūtę, nutilkite, medžiai,
žaliais lapeliais nešlamékite, vai, netrukdykite jaunie-
siems berneliams ir rimtiesiems vyrams klausyti mano
žodelių, senos pasakélés apie Dainavos šalies raitelius,
apie jų didžius vargelius, sunkias kovas, baisius pavo-
jus...

Apgulę aukštą Punios pilį, kareiviais apstatę, susi-
rinko visi vadai ir garsiausi priešų karžygiai didžiojo
kryžiuočių ordino magistro palapinėj karo reikalais
pasitartų, dėl rytdienos kovų pakalbėtų. Buvo čia kai-
po vadai,— klausykite, berneliai, klausykite, vyrai,—
Brandenburgo žemės jaunas valdovas, geltonplaukis,
mėlynakis Liudvikas, kuris atvedė vokiečiams pagal-
bon tris tūkstančius geležimi šarvuotų vyrų. Buvo čia
galingas Hanenburgo kunigaikštis Henrikas, savo nar-
siais žygiais visam pasauly pagarsėjęs. Daugel gyveni-
mū užgesino jo žiaurus kalavijas, kaip šviesias degan-
čias skalas gesina šiaurus véjas, daugel motinų prakei-
kė jo gimimo dieną, savo jaunu sūnelių beverkdamos.
Jis atvedė piktiems kryžiuočiams pagalbon penkis
tūkstančius ginkluotų vyrų, už vilkus žiauresnių, už
lokius stipresnių. Čia buvo senas, didelio proto ir dau-
gel matęs, daugel patyręs Nameno žemių karalius
Zigfridas. Jis buvo narsus kaip liūtas, gudrus kaip la-
pé. Kur kalaviju nenugalėdavo, ten gudria kalba, klas-
tingu pasielgimu savo pasiekdavo. Čia buvo jaunas
anglų karalaitis Henrikas skaistaveidis. Jis atsivedé ke-
turis tūkstančius ginkluotų, ilguose karuose daugel
patyrimo įgijusiu vyrų. Iš visų plačiųjų pasaulio kraštų
daugel daugel garsių vyrų, narsių karžygių susirinko

ir visi prieš Dainavos bernelius, prieš jaunuosius rai-telius, prieš narsų Margirį, gražiosios Dainavos val-dovą...

O kai jie visi susirinko ir susėdo ant šilkinių kili-mų, ant meškų ir lokių kailių, kuriais buvo nuklotos žemos palapinės grindys ir platūs suolai, taip į juos prabilo, žodį pratarė didysis ordino magistras, jų visų aukščiausias vadas:

— Geri mano ir švento ordino draugai, narsiausi pasauly švento kryžiaus karžygiai! Iš tolimų kraštų jūs visi atvykote čion, ne keršto ieškodami, bet Dievo garbei patarnauti ir šventosios Motinos Bažnyčios nau-dai. Nors tvirta ir galinga pilis, kurią mes apgulėm, ir daugel atkaklių stabmeldžių ją gina, bet vargas ir sun-kios kovos jūsų neatbaidys. Prisiekime savo kalavijais ir švento Jurgio, riterių patrono, ietimi, kad iš čia ne-pasitrauksime, kol pilį išgriausime ir Dievo vardo gar-bei išnaikinsime visus tuos, kurie šioje pily yra pa-sislėpę.

— Matai mano kalaviją,— tarė geltonplaukis Bran-denburgo žemės valdovas,— ilgas jis ir iš kieto plieno Italų žemėj nukaltas. Siekiu tau juo, kad aš iš čia ne-pasitrauksiu, kol griuvėsiai pavirs šios pilies sienos, ir pagonų kraujuose aš išmaudysi savo kalaviją iki auksinės jo rankenos.

— Švento Jurgio ietimi siekiu tau, didysis magist-re, kad nepasitrauksiu nei aš, nei tie, kurie su manim čion atvyko, kol susitiksiu su šių pagonų vadu akis į akį,— tarė narsusis Hanenburgo kunigaikštis.— Kai jis bus nuo manės mano kalavijo atstu, neišgelbės jo iš mano rankų niekas, ir aš apšlakstysi savo šarvus jo karštu krauju.

— Prisiekiamo tau savo kalavijais ir švento Jurgio,

riterių patrono, ietimi, kad nei sunkaus vargo, nei smarkių kovų nepasibijosime ir nenustosime kariavę, kol šią pilį, stabmeldžių tvirtovę, išgriausime Dievo garbei ir šventosios Bažnyčios, mūsų motinos, nau-dai!— taré jam visi.

— Narsieji mano ir švento ordino draugai,— taré didysis magistras,— tikiu aš, kad mes, kaipo Aukščiausiojo Dievo riteriai, jo garbei pasidarbuosim ir atliksime, ką esame jam pažadėjė.

— Néra tokios pasauly galios, kuri mus nugalėtų ir priverstų iš čia pasitraukti, savo pažadų netesėjus.

— Jei mes iš čia pasitrauktume, savo pažadų neištėsėjė, tebūtų mums gėda viso pasaulio akyse ir tene-pasitikėtų nei vienas, kuris aukso pentinus segi ir riterio juosta juosi, mūsų žodžiais, iki mirsim ne-garbėje! — taré narsusis Henrikas, Hanenburgo val-dovas.

— Amen,— pritaré jam visi vienu žodžiu taip gar-siai, jog net aukštas dangus juos išgirdo.

O kai jie taip kalbėjo ir pažadus daré, atvyko didžiojo magistro palapinėn senas krikščioniškojo Dievo krivis, kurs, vergu patekės Punios pilin, savo kalbo-mis sužavėjo Margirio žmoną ir įkalbėjo ją net galin-giesiems dievams nusidéti. Iėjės ir priešais atsistojės, jis taip prakalbėjo:

— Galingi plačių žemių valdovai ir garsiausi kar-žygiai! Jūs atvykote čion, vedami noro patarnauti Dievui ir šventajai Bažnyčiai, kalaviju priversti šio kraš-to gyventojus tikrajį pažinti Dievą. Aš girdėjau jūsų pažadus ir žinau, kad riteris greičiau galvą savo padës, negu atsisakys nuo to, ką yra sumanęs ir savo žodžiu pažadėjės. Bet klausykite, riteriai, ką aš jums pasaky-siu: buvo man Dievo pirštas, kuris nurodė į ši kraštą

man kelią ir paliepė geruoju šventą Jo žodį šio krašto žmonėms skelbti. Savo nužemintu žodžiu, sakau jums, riteriai, nesigirdamas, aš pasiekiau, kad daugel jų išvydo jau Visagilio Dievo šviesą. Išvydo ją šios pilies kunigaikštienė, ir prie šventosios Bažnyčios slenksčio jau stovėjo ir šio krašto valdovas. Ar laimins jus ir jūsų pažadus Amžinasis Dievas, jei savo pasiryžimu jūs tik sutrukdytis jo darbą ir pražūtin nustumsite tas Jo sūnaus krauju atpirktas sielas, kurios turėjo praregti ir Dievą pagerbti, bet nepagerbė, jūsų žygių sulaikyti...

Taip jis kalbėjo, ir nebuvo, kas jam atsakytu. Nusiminę stovėjo riteriai ir gailėjosi, kad neapgalvotai tarė žodžius, žadėdami žygius, kurių neatlikti negalėjo.

— Nors tasai, prieš kurį mes pažadėjom, daugel yra krikščioniškoms tautoms skriaudų padaręs, bet didi būtų Dievui garbė ir dangui linksmybė, jei priverstume ji tikrąjį Dievą pažinti ir Jo vardą pagerbti,— tarė Nameno žemių valdovas.

— Mes pažadą darėm prieš stabmeldį ir Dievo priesą. Pasiūskim pasiuntinį, kuris jam taiką pasiūlytų, jei pagerbs tikrąjį Dievą ir pripažins save su visu savo kraštu paklusniu švento ordino tarnu,— tarė Hunonas Keleris, senas kryžiuočių komturas.— Tuomet bus atlikti mūsų pažadai, ir niekas neprikiš mums, kad mes neįvykdėm prieš krikščionį, ką esame stabmeldžiu pažadėję.

— Gerai kalba senas komturas, ir aš tam pritariu,— prabilo didysis ordino magistras.

— Pasiūskite kareivį, kuris jam apie tai praneštų,— pasiūlė negudrus dėl savo jaunų metų anglų karalaitis.

— Jis garsios giminės vyras ir išdidaus būdo karžygys. Jis nepanorės kalbėti su paprastu kareiviu. Jei turime siušti, siuškim aukštos kilmės ir garsaus vardo riterį,— taré jam atsakydamas didysis ordino magistras, visų čia susirinkusių riterių vadas, ir jo žodis, kuriam niekas priešais kalbėti nedrijo, daugel svérė, nes vadas buvo ir didelės pagarbos savo žygiais nusipelnęs.

— Gerai,— atsakė visi,— tarkimės, kas turi eiti tarp stabmeldžių ir tarti jų valdovui žodį.

— Aš eisiu pās stabmeldžius ir tarsių jų valdovui žodį,— taré Brandenburgo valdovas.

— Tu negali eiti,— atsakė jam didysis ordino magistras.— Tu jaunas mūsų svečias, ir karšta tavo širdis, o protas be prityrimo. Tu savo žodžiais nepasieksi tikslą, o gali žūti iš kerštingos stabmeldžio rankos, drąsiu ir neatsargiu užgavęs jį išsireiškimu.

— Aš mirti už Dievą ir šventą tikybą nebijau: tam juk esu riteris,— prabilo išdidus Hanenburgo valdovas,— aš eisiu į stabmeldžių baisų guoli ir tarsių jų valdovui žodį.

— Išdidus tavo būdas ir šiurkšti tavo kalba. Ne pasieksi ir tu tikslą, tik labiau dar įnirtinsi stabmeldžius, jog jie dar atkakliau ginsis nuo mūsų. Teeina Nameno žemį valdovas. Jis aukštos kilmės ir garsaus vardo riteris. Jo žilas plaukas ir galva turi daug prityrimo. Jis gali surasti tinkamą žodį, kuris prabils į stabmeldžių protą ir širdį.

— Gerai, aš eisiu nesvyruodamas ir atgalio nesizvalgydamas, kad nors mane ten žiauri mirtis lauktu,— taré Nameno žemį valdovas.— Ir tikėkite, kad mano kalavijas ten jums gėdos, reikalui atsitikus, nepadarys.

Atsistojo visi, išgirdę šiuos jo žodžius, ir žemai jam nusilenkė, sveikindami ir savo širdyse jam pavydėdami narsaus žygio, o didysis ordino magistras palaimino ji kryžiaus ženklu ir geru žodžiu, kad jam kelias klotusi ir laimė sektų jo pėdomis.

Kai jis éjo žirgan sesti, lydėjo ji garbingiausi kryžiuočiai ir kitų tolimų šalių karžygiai, o kai jis žirgan sėdo, balno kilpą jam palaikė patsai didysis ordino magistras, prieš kurį visas pasaulis žemai lenkė galvą.

Tai buvo didelė garbė, ir tos garbės jam pavydėjo visi riteriai, kurie ten buvo ir maté...

VII

Ankstų rudens rytą, dar saulelei netekėjus, suaidėjo žalia giria trimitų balsais, ir išgirdo budrūs sargai, kurie ant aukštų kuorų ties pilies vartais dieną ir naktį budėjo, tuos trimoto balsus ir pamatė du vokiečiu, šarvais apsiginklavusiu, ant ristų žirgų besédinčiu, ties pilies vartais bestovinčiu, briedžio ragan bedumiančiu.

Kai juodu liovësi trimitavusiu, paklausé jų budrūs sargai:

— Ko judviem čia reikia, vokiečiu?

— Atkelk vartus ir įleisk mane vidun,— atsaké tasai, kuris priešaky stovéjo.— Esu mūsų vado, didžiojo ordino magistro, pasiūstas pas šios pilies valdovą.

Budrūs sargai jam nieko neatsaké, bet, pasitare, pa-sikalbęj, nusuntė pranešti valdovui, kad du vokiečiu pas pilies vartus stovi ir kunigaikštį pamatyti nori.

O kai jie vokiečiam nieko neatsaké ir tyléjo, vél sutrimitavo jų briedžio ragai, pilį budindami, žalioje

girioje toli žvėris baidydami. O kai ragai nutilo, vėl paklausė budrūs sargai:

— Ko dar norita, vokiečiu?..

— Mano viešpats, turtingosios Nameno žemės galingasis valdovas ir garbingiausias visam pasauly riteris, jums sako: atkelkite vartus ir įleiskite vidun, nes turiva pamatyti šios pilies valdovą ir svarbų žodį jam reikšti,— atsakė tasai, kuris užpakaly stovėjo.

— Mes pasiuntéme pranešti kunigaikščiui. Stovėkita ir laukita, kol mes atsakymą gausim.

Ir atėjo kunigaikščio paliepimas sunkų tiltą nuleisti, vario pilies vartus atkelti, leisti vokiečiu pilies vidun, vesti juodu aukštton kunigaikščio menén...

Subraškėjo tiltas nuleidžiamas, suvyravo vartai atkeliami, ir ijojo aukštton Punios pilin du vokiečiu...

Aukštoj menėje, kieto ąžuolo kédėje, dailiai raižytoje, auksu gražintoje, geltonu gintaru ir spalvotais akmenimis papuoštoje, išmargintoje, sédėjo Dainavos krašto valdovas, o su juo buvo, aplinkui stovėdami, seni karavadai ir garsūs, vaidilų dainomis apdainuoti, karžygiai, su kuriais kunigaikštis tariasi svarbiais reikalais. Nors jis klausia ir klauso savo karžygių patarimų, bet elgiasi ir veikia, tik į savo išdidų protą ir kilniausią širdį atsižvelgdamas.

Jis dabar sédėjo aukštoje kédėje, o jo vyrai karžygiai, vaidilų dainomis apdainuoti, buvo aplinkui. Kaip raibas sakalas tarp mažų paukštelių, buvo Margiris kunigaikštis tarp garsių karžygių, vaidilų dainomis apdainuotų, išgarsintų: galinga ranka, milžiniškas stuomuo, aro žvilgsnis. Pažino vokietis, kuris yra kunigaikštis, į kurį jam reikia žodis kalbėti, nes tarp šimtų ir tūkstančių kiekvienas jį pažintų nesiklausdamas.

Priešais kunigaikštį Margirį atsistojęs, išdidus Nameno žemiu valdovas, kilniai ji galvos linktelėjimu pasveikinės, tarė jam šiuos žodžius:

— Mano vadas, didysis ordino magistras, tiesia tau taikos ranką, ir nuo tavęs pareis, kunigaikštį, taiką ar karą pamatys nūnai patekėjusi saulė.

— Mes tik kieto plieno kalaviju pripratę liesti ištiestą vokiečių ranką. Bet jei turi taikos žodį, mes paklausysim ir apsvarstę duosim tau atsakymą,— tarė jam narsusis kunigaikštis, gražiosios Dainavos šalies valdovas.

— Mes siūlom tau kryžiui nusilenkti, tikrą Dievą pažinti ir su visu savo kraštu švento ordino globai pasiduoti. Tuomet mes tapsim ne priesais tau, bet draugais ir ramiai pasitrauksime, pikto tau ir tavo kraštui nepadare, tik gavę aukso ir sidabro dovanų.

Margiris klausė jo žodžių, nieko neatsakydamas, ir galvojo, ką jam turi pareikšti, nes kunigaikščio, brangiosios Dainavos valdovo, žodis turi būti svarus kaip auksas. Sykį išstartas, jis nebegali pakitėti.

— Mes priesaika prisiekėm ir ją išlaikysim, kad nepasitrauksime iš čia, kol išardysim tavo pilies pylimus ir tuinlus, išgriausim jos sienas ir kuorus, jei mūsų žodžio nepaklausysi ir nepadarysi, kaip mes reikalaujam.

— Dar niekuomet néra buvę, vokieti, kad lietuvis laisvu noru verguaptų, o savo dievus mes esam pripratę nuo senovės gerbti ir dėl jūsų piktų žodžių jū neatsižadėsime.

— Tuomet čia stovėsime, kol tavo pilį paimsime. Kad amžius tektų mums čia išbūti, nepasitrauksime nelaimėję.

— Kas laimės, rytdiena ir dienos, kurios paskui sekė, mums parodys. Bet iki šiol niekados dar neatsitikdavo, kad sveikas išliktų ir ramiai namo sugrįžtų tasai, kuris mūsų žemę puolė.

— Žūsite visi, ir nebeliks, kas būsimosioms kartoms apie jus pasakyti.

— Mes tam juk gemam, kad mirtume. Kuri gi mirtis labiausiai vyrui tinka, jei ne su kalaviju rankoje kovos lauke?

— Bet tu mažai pagalvojai, išdidus valdove, apie likimą, kuris ištiks jūsų žmonas ir vaikus.

— Mūsų žmonos ir vaikai nesibijo mirti, jie tik baidosi, kad dėl tėvų ir vyrų nebūtų jiems gėdos nei ant žemės, nei dausose.

— Švento Jurgio ietimi siekiu, puiki tavo kalba! Narsios tautos vadui taip ir dera kalbėti. Bet per ilgai aš čia trunku, o ten laukia mano draugai nekantraudami.

— Gali eiti, vokieti, ir pasakyti, ką girdėjai, o dovanų iš manės nei lobio nesitikėkite, nes priešams aš nieko daugiau neturiu, kaip tik šią savo plieno kalaviją, jūsų krauju aptaškytą. Galėsite ji kovos lauke pasiimti, kai mano ranka nustos bejudėjusi.

— Aš einu ir nebekalbésiu daugiau, bet tu žinok, kad ten, kur mes žirgais prajojom, žolė nebeaugą, pilys, kurias išgriauname, amžinai nebeatsistato, ir žmonės toje vietoje nebegyvena, nes Dievo prakeikimo ženklas ten liekti.

— Užžels takai ir keliai, kuriais jūs prajosite, nes ten žemė bus jūsų lavonais atmėžta.

— Tavo kalba puikumo kupina, išdidus valdove, bet proto joje maža. Tu užmiršti, kad narsūs karžygiai

stovi aplink tavo pilies sienas, ir nėra pasauly nar-
sesnių, kaip tie, kurie paémė kalaviją rankon, kad su
tavim susiremtų.

— Mano karžygių narsumas didesnis negu aš jį ga-
lėtau žodžiais apsakyti. Bet klausyk, vokieti, jei jūs
ir jūsų vadas esate tokie narsūs, testoja man vienas
prieš vieną su kalaviju rankoje kovos lauke. Jei nu-
galés mane, ir aš liksiu gyvas, jūsų vergu tapsiu, ir
pilies vartai bus jums atidaryti. Bet jei aš nugalēsiu,
pęsti pasitrauksite iš mūsų krašto, palikę žirgus ir šar-
vus, kaipo mūsų kovos lobį.

— Siekiu savo aukso pentinais, kuriuos aš garbin-
gai kovos lauke įgijau: tu nenusiskuusi, kad mūsų tar-
pe nesusirado narsaus vyro, kuris su tavim ginklu
pėscias ar raitas susiremtų, o kokiomis sąlygomis, te-
pasako mūsų vadas ir tasai, kuriam bus lemta su tavim
kovon stoti.

Tai pasakės, išdidžiai nusilenkė valdovui ir tiems,
kurie su juo buvo. O visi, kurie aplink kunigaikštį
stovėjo, niauriai, iš pasalų, žiūrėjo į vokieti tylėdami,
nes kunigaikštis nebuvo dar jų nuomonės atsklausęs.

Liepė Margiris valdovas išvesti vokiečiu už pilies
vartų ir laisvai juodu leisti joti pas savuosius...

VIII.

Nesibodékite, jaunieji berneliai, mano ilgųjų žode-
lių, nenuobodžiaukite, seni senuželiai ir rimti vyrai,
beklausydami mano graudžiosios pasakélés, démékités,
vyručiai, kaip gyveno, išdidžiai kalbėjo ir narsiai el-

gési jūsų protévių protéveliai, kaip mirti nebijojo, savo garbę palaikydami, savo laisvę begindami ir mieliausią Dainavos kraštelį, gražiausią Lietuvos šalelę...

Kiaurą rytelį rengé berneliai ginklus, balnojo žirgelius, kad su priešu susiremtų narsiai, nuo pilies vartų jo paprašytų mandagiai, iš Dainavos šalies išlydėtų gražiai...

Verké jaunos sesulės, raudojo skaisčios mergelės, bernelius, brolelius kovon beruošdamos, džiaugési berneliai, kovon besirengdami, džiaugési, kad atéjo valandėlė narsiai pasielgti, didžiai garbei įsigyti arba gražiai, kaip vyrui dera, galvą dėti už téviškélę, už mielą Dainavos šalelę.

Žvengé širmi žirgeliai pabalnoti, skambéjo žvanėjo ginklai, ruošési bernai žirguosna sesti, per vario vartus lygion lygumélén joti, šveitrių kalavijų pavartoti, kieto plieno kirvių išmèginti, stiprių rankų pamiklinti...

Jau saulelė aukštai patekéjo, kai pilin atvyko du vokiečiu, du kalaviju rankose nešdamu ir prieš kungiakštį atsistojusiu, taip iji prakalbėjo:

— Nesislėpk už aukštų sienų, bet išjok lygian laukan, kaip riteriui dera, ginklu su mumis susiremtu, o kad tau drąsos daugiau suteiktų, siunčia mūsų vadas tau kieto plieno kalaviją ir pažada atsitraukti nuo pilies vartų tiek, kiek reikia žirgui įsibégti, kad tinkamai su mumis susiremtai,— taré jam vienas vokietis ir padéjo kalaviją ties jo kojom.

— Mano viešpats, garsusis Hanenburgo valdovas, kviečia tave dvikovon vienas prieš vieną ginklu susiremti, pésčias ar raitas, kaip tu panorési. O kadangi mano, kad neturi tinkamo kalavijo, tai, didelę garbę tau teikdamas, siunčia savo kalaviją, kuris tau bus

naudingas, jei tavo širdis nėra iš kiškio narsos skoliniusi,— išdidžiai tarė antrasis, trenkdamas kalaviją kungiakščiui Margiriui po kojų.

— Užteks man ginklų be jūsų valdovų dovanų, o jei pristigs, pas jus surasime. Užteks man ir drąsos, kad su jūsų valdovais susiremtau, užteks ir tam, kad judu, mane piktu žodžiu įžeidusiu, tinkamai nubaustau, kaip to esate nusipelniusiu.

Liepė kunigaikštis pančiais jiems surišti užpakaly rankas, užnerti ant kaklo virves, rimbais plakti ir už pilies vartų išvaryti...

— Pasakykita tiems, kurie siuntė judu, kad ir jų laukia tokis pat likimas. Rykštémis ir rimbais palydésiu juos iki savo krašto sienų...

— Dar niekas negirdėjo, kad su pasiuntiniais tiek negražiai, tiek žiauriai kurios nors šalies valdovas pasielgtų. Matyt, kad mudu patekova pas laukinius žmones, apie riteriškus papročius nieko nenusimanancius. Sunkiai tau teks atsilyginti už mūsų įžeidimą,— taré pasiuntiniu.— Mudu juk sakėva, ką mum liepė pasakyti.

— Tai tebūna atsakymas į užgaulingas jūsų ir judu pasiuntusių kalbas...

Atsivérė vario varteliai, ir išjojo berneliai ristais žirgeliais į lygią lygumėlę, o priešaky jojo Margiris raitelis kaip tasai raibas sakalélis...

Sugriaudė trimitai, suaidėjo žaliosios girios, pasitraukė vokiečiai toli į plačius laukelius, į didžiąją lygumėlę. Tiktai vienas pasiliko, narsusis Hanenburgo valdovas, vienui vienas su Margiriū ginklu susiremti, ar didžios garbės laimėti, ar garbingai kovos lauke žūti...

Leido žirgelį Margiris risčiomis zovadomis priešais narsų Hanenburgo valdovą, stiprios rankos riterį. Susitiko vidury lauko kaip du raibu sakalėliu, kaip du audringu viesulėliu, laužė ietis iki rankenėlių, klupdė žirgus ant pasturgalinių kojelių... Trūko diržo kilpinėlės, krito balnas nuo žirgelio, o su juo narsusis Hanenburgo valdovas purvinan purvynėlin, ant juodosios žemelės. Neilgai gulėjo, greitai atsistojo, šveitru kalaviją iš makštų išsitraukė.

— Vai tu, mano kalavije, kieto plieno nukaltasis! Dar tu manęs neužvylei niekados, neužvils i darbar. Žūsi, žiaurus prieše, brangiai atsilyginsi už ši mano nepasisekimą.

Sulaikė Margiris savo ristų žirgelį, nusėdo nuo balnelio, kad pėscias susiremtų, kad savo laime nepasinaudotų, kad dar didesnę garbę įsigytų...

Smarkiai kirto Hanenburgo valdovas Margiriui kieto plieno kalaviju per galvą, kad net girios supleškėjo. Suskambėjo sužvangėjo kalavijas, atskeldamas pusę skydo, tankiai vinimis saginėto. Neišlaikė plieno šalmas, tik išlaikė viela siūta kiauninė kepurėlė.

Ir paėmė Margiris bernelis rankelén kirvi už klevinio kotelio, smarkiai kirto Hanenburgo narsų valdovą, visas jėgas įtempdamas, raumenuotas rankeles pa-spausdamas. Kieto plieno kirvis krito kaip Perkūno trenksmas, jog net žemė sudrebėjo, net laukai suaidėjo, skélé pusiau priešo skydą, pusiau kirto plieno šalmą ir su juo išdidžią galvą net iki pasmakrės. Krito vokietis ant drėgnos žemės, žodžio nepratarės, atskie-dė savo karštu krauju juodąjį purvynėlį...

Taip žuvo svetimam krašte, toli nuo gimtosios žemės, garsus Hanenburgo valdovas, didelio vardo ir narsių žygių riteris...

— Taip žus visi mano priešai, mūsų téviškę nai-
kinę! — sušuko Margiris, žirgelin sėsdamas, ir jam
džiaugsmingai pritarė jo draugai, narsūs Dainavos
krašto raiteliai, tévu žemės gynėjai...

Vai, suriko, pikta sušuko vokiečiai.— Klausykite,
berneliai, klausykite, seni vyrai.— Jie atstatė smailias
ietis, jie išsitraukė plieno kalavijus, dūrė, badė smai-
liais pentinéliais žirgu šonus, puolė Dainavos berne-
lius, kaip audringų jūrių bangos puola juodas krantų
uolas...

Ne dvi audri, griausmais žaibais apsišarvavusi, su-
sitiko susirémē žydrione padangėse, ne skaudum lie-
tumi giedrus pravirko dangus, nusigando žemė motu-
tė, sunkiai sudūsavo, kruvinomis pravirko ašaromis,
raudonomis kraujo upelémis, kai susirémē Dainavos
berneliai su piktu priešu. Žvengė žirgai, šūkavo kly-
kavo lygioje lygumélėje raiti raitužéliai, kalavijais be-
sikapodami, sunkiais kirviais tvirtus skydus, plieno
šarvus, aukštus šalmus beskaldydami...

Narsiai mušési Dainavos raiteliai už seną téviškélę,
už mielą Dainavélę, kraują liedami, galveles dėdami,
pikto priešo lavonais žemele nuklodami, bet visų nar-
siausiai kovési Margiris valdovas. Kur tik širmą pa-
suka žirgą Margiris, griste nugrįstas, klote nuklotas
laukas svetimos šalies berneliais, kaip derlingas pėdais
pabarélis. Kur jo kalavijas sužvangédavo, kur jo kir-
vis suskambédavo, ten lyg Perkūno trenktas griūdavo
bernelis, svetimos šalies raitelis, ir nebuvo, kas jam
pasipriešintų, jo kalavijo smūgi kas išlaikytų. Jau
kraujuose papluko tolimos Flandrijos valdovas Hen-
rikas, toli nuo gimtojo krašto radęs sau mirtį po žirgu
kanopélémis. Suskilo skydas, neišlaikė šarvai, ir krito
po Margirio risto žirgo kojomis geltonplaukis Bran-

denburgo valdovas, savo krauju svetimą žemę atskies-damas. Nusigando priešai, ir émė bégti nuo jo veido bailesnieji, šalintis jo kalavijo smūgių narsesnieji, o Margiris, kruvinais šarvais krauju apšlakstytame žirge sédédamas, laksté į visas šalis, kur tik didžiausias buvo pavoju, visur savo balsu ilstančių bernelių jégas bežadindamas, narsiuju raitelių narsumą bestip-rindamas, sunkian pavojun patekusiems pagalbą be-teikdamas, ir nelaimingas būdavo priešas, kuris jam kelią noromis ar nenoromis pastodavo...

Vai, kiek ten žuvo jaunų bernužélių, kiek ten krito narsiuju raitužélių, nei nesuskaitysi. Tieki nebuvo giedrią naktį danguje žvaigždelių, tieki nebuvo žalioj gироjo ąžuolélių, kiek ten krito motulés sūnelių...

Jau saulelė nusileido už medelių, pasislépē už žaliųjų girelių, o berneliai vis dar nesiliovė sunkaus darbelio, niekas nesitraukė iš kruvino pabarélio. Jau nuklojo lygumélę priešo lavonéliai, kaip tilteliais nuggrendé, jau praliejo krauko ezerélius ir plačias upeles kaip nemunélius, ir vis dar negrąžina žirgelių iš lygios lygumélés į tévų dvarelį, į aukštą Punios pilį...

Jau pavargo eiklūs žirgai, jau atbuko plieno kirviai, šveitrūs sutrupéjo kalavijai, pamielino miklias rankelės, o berneliai raitužéliai, Dainavos gynéjeliai, vis dar priešo nenugali.

Krauju apšlakstyti berneliai ir jų ristieji žirgeliai, suskaldyti skydeliai, sukapoti šarveliai, o vis dar rankelių nenuleidžia, vis dar didž vargsta vargelį, varo kruviną pabaréli; kur krinta dešimt pédelių, ten šalia gula ir jaunasis žaliasios Dainavos bernelis...

Vai, daugel daugel ten bernužélių paguldé savo galveles už mielą Dainavos šalelę, už brangią téviš-

kėlę. Bet kur vienas jujų krito, šimtus prieš ten nar-susis guldė...

Jau saulelė nusileido už girelių, temė žemė nakties tamsumėlis, bėgo priešas iš lygiosios lygumėlės, iš kruvino pabarėlio, už gilių pasislėpė apkasą, už aukštų aptvarų, o berneliai, Dainavos raiteliai, grįžo už aukštų Punios sienų...

Ne visi grįžo, kurie išjojo ankstų rytelių, sugrižo jų tik trečioji dalelė...

IX

Neverkite, moterėlės, neverkite, jaunosis mergelės, nesigraudinkite. Tai tolimų dienų dainelė, tai giliosios senovės pasakėlė. Nebeskirta jūsų vaikeliams, nebelemta jūsų berneliamas širmais žirgeliais jodinėti, šveitrius kalavijus vartoti, raibais sakalėliais svetimo-se šalyse skrajoti, tik skirta jiems žagrele žemelė kiltoti, tik lemta jiems dalgele šékelis kirsti...

Bet klausykite, jauni berneliai, klausykite, seni se-nuželiai ir vyrai surambėjė... Niaurus sédėjo kuni-gaikštis Margiris aukštoje savo tévų menéje, aukselio kédéje, gražiai išraižytoje, deimantėliais, baltais perlais nusagstytoje. Paskutinį kartą sédėjo, o aplinkui stovėjo seni karžygiai ir jauni bernuželiai, narsūs rai-tuželiai. Jų tarpe buvo tie, kurių vardais garsėjo plati Lietuva, skambėjo vaidilų daina, kuriuos pažino, jų šveitrių kalaviją išmégino lenkų ir vokiečių žemės ir net tolimi gudų kraštai. Jų tarpe buvo ir tokiai, kurių pirmą dar tik kartą jaunos rankos buvo émusios kalaviją vartoti už téviškėlę, už Dainavélę, už gim-tają šalelę...

Niauriai į juos visus pažvelgė Margiris ir taip prakalbėjo, žodelį tardamas, graudų sakydamas:

— Draugai mano brangiausieji, karžygiai mano mylimiausieji! Jau du kiauru ménesių praslinko ir trečias jau baigiasi, kai gausingas priešas apgulės laiko seną Punios pilį, ir jo nugalėti, į visas šalis išsklaidyti mes nesugebėjome.

Tylėjo visi, žemyn galvas nuleidę, o kunigaikštis, į juos pažvelgęs, vél taré:

— Jū daugel ir naujų jégų pagalbon jiems vis atvyksta, o mūsų maža beliko. Jau pilies perkasai užkasti, tuinai išgriauti, pylimai iškapstyti ir akmens sie nos giliai pakastos, kuorai apdaužyti, o laukti pagalbos néra iš kur, néra nuo ko...

— Žūsime, bet taip, kad mūsų nedraugai pajustų, jog galingi buvome jiems priešininkai,—taré senas Vaišnora, garsaus vardo karžygys.

O tuomet prakalbėjo prabilo ir kiti.

— Sėskime ristuosna žirgeliuosna, jokime už pilies vartų lygion lygumélén ir žükime su kalaviju rankoje...

— Mirti mums, valdove, nebaisu. Tam juk gimém, ši pasaulį išvydome, kad kovoje mirtume.

— Kai maži vaikai būdami motinos pasakų klausėme, jau žinojom, kokis laukia likimas Dainavos raiotelio...

Taip kalbėjo Margirio karžygiai, Dainavos krašto kareivéliai, tévu šalelés gynéjeliai. Apsidairė aplinkui Margiris, pamaté niaurius žvilgsnius, rimtus veidus, bet nusiminimo juose nebuvo.

— Taip, žūsime visi iki vienam,—taré jiems Margiris kunigaikštis.—Žūsime, kaip vyrams dera, ir niekas nepasakys, kad nusigandome, giltinę išvydė.

Ir émė šaukti visi, lyg užgauti, suerzinti.

— Ar tu dar abejoji, garsusis valdove?..

— Ar užmiršai, kieno esame sūnūs, kurio krašto esame vyrai?..

— Nutilkite, — prabilo vėl Margiris, — ir nusiraminkit.

O kai nutilo rimti vyrai ir jaunieji berneliai, jis vėl prabilo ir taip jiems kalbėjo:

— Ne tam kalbėjau, kad būtau abejojės...

— Jei neabejoji, liepk dumti ragan, ir sėskime greičiau žirguosna...

— Joti, joti! Paskutinin mūšin joti!..— émė šaukti jauni ir seni.

— Gerai, mes josim ir žūsime, nes priešu daug, o mūsų beliko jau tik žiupsnys. Bet kas tuomet atsitiks su mūsų motinomis, su senaisiais téveliais, su žmonomis, su mažaisiais vaikeliais, su sesulémis lelijélémis, su mergelémis skaistužélémis? Ar tam juos visus čia paliksim, kad priešui tektų, visą amžių sunkiai vergautų?

Nuliūdo, nutilo visi, šiuos išgirdę baisius žodžius, ir nebežinojo, kas kalbėti, kas sakyti, nei kas jiems jau bedaryti...

— Ko tylite?— paklausė kunigaikštis, niauriai apsidaireęs.

Ir prabilo tuomet dainius, vaidila Stavaris, kuris daug žinojo. Praeitis jo galvoje gyveno: garsūs žygiai ir laimėjimai, skaudūs smūgiai, kraštui prieš suteikti, senovės didvyrių, Dainavos krašto karzygių, nuo seniausių laikų garbingi darbai, didingi žygiai.

— Jei néra vilties mūšy laimeti, néra vilties mažus ir silpnus gelbėti, tepasirenka seni ir maži, silpni ir ligoti, ar garbingai mirti, patiemis save apraudojus,

šermenis sau pasidarius, ant aukštų laužų susėdus, su dūmais pakilus dausos šalin, kur vokiečių nepamatys, kur amžinas žydi pavasaris, ar likti gyventi čia, ant žemės, ir piktam priešui visą amžių vergauti. O mes, vyrai, sau likimą jau esame pasirinkę! Tik niekšas priešui nusilenks, kai dar galima garbingai žūti su kalaviju rankoje, savo tėviškėlę ir laisvę begindamas.

— Tu gerai kalbi, vaidila,— tarė Margiris,— manau, kad tik išgama gali pasirinkti vergo likimą, bet tokiu Dainavoje nesusiras.

— Nesusiras!— vienu balsu tarė visi, kurie ten buvo.

— Jūsų, mano karžygiai, aš nesiklausiu, nes žinau, kad narsi širdis plaka kiekvieno krūtinėje, ir néra jūsų tarpe tokio, kuris kovos metu panorėtų priešui nusilenkti, savo gyvybę gelbédamas.

— Dievai tokį amžinai paženklintų gédai,— sušuko vaidila,— ir jo vardas taptų paniekinimo žodžiu!

Ir visi, kurie ten buvo, pritarė jam balsu ir žodžiu...

— Bet tie, kurie kalavijo nevartoja, patys turi išspręsti savo likimą,— tarė vėl Margiris susirinkusiems.— Eikite ir sušaukite senus ir mažus, senas moteris ir jaunąsias mergeles, tenusprendžia savo likimą.

Ir išsiskirstė visi vyrai, kad praneštų saviesiems gūdžią naujienėlę, bet jų tarpe nebuvo nei vieno nūlūdusio bei nusiminusio.

Kai jie išvyko sušaukti senų ir mažų, silpnų ir ligotų, senų moterų ir jaunuju mergelių, atėjo kuni-gaikščio ménén svetimos šalies kritis, prašydamas leisti jam žodį tarti.

— Valdove,— tarė jisai,— baisų sumanei darbą, amžinai pražūčiai paskirdamas savo sielą ir tu, kurie

tavęs klauso! Bet štai aš tau ir tiems, kurie yra pily, nešu išgelbėjimą.

— Aš tikiu tik savo ranka ir kalaviju, kurie praskins man ir tiems, kurie su manim, kelią dausų šalin, ir kito išgelbėjimo mums neberekia, jei kovoje neišgalim laiméti.

— Aš tau pagalbą siūlau, ir neatstumk jos, valdove!

— Aš netikiu tavo žodžiai, bet jei esi gerą sugalvojės, kalbék.

— Tie, kurie stovi už pilies vartų, mirties jūsų ieškodami, Tikrojo Dievo, dangaus ir žemės Kūréjo, vardu puola tame. Pagerbk jį, savo Dievu pripažindamas, ir pasitrauks jie, daugiau tau pikta nebedarydami, nes jie gerbia jūsų narsumą.

— Niekšas yra, kuris kovos metu priešui nusileidžia. Taip nesielgdavo mūsų tévai, ir mes taip nepasielgsime! Tu nori, kad mes atsižadéture savo dievų, kurie mus gyné ir saugojo, amžinai atsižadéture savo tévų ir protévių, kuriuos turim pamatyti mūsų dausose, ir keliautume vokiečių dausosna? Ar manai, kad mes vergai jau esame ir niekšai, jog tokiu būdu panorësime sau gyvybę nusipirkti?

— Bet už tai jūsų visų amžina laimé laukia danguje, kurios nerasite savo dausose.

— Aš kitos laimés, vokiečių krivi, nebenoriu, kaip tik tosios, kad ir ten, dausose, aš jums galétau pikta daryti, keršyti ir žudyti, kaip kad čia darau. Aš ir dausose nei su vokiečiu, nei su lenku už vienų skobnių neatsisésiu ir nesédésiu, kad net ir Perkūnas to pareikalaudų...

— Išdidus ir puikus valdove, tavo motinos vardu,

tavo žmonos gyvenimu meldžiu tavęs, neatmesk dėl tų, kurie ryt gali mirti, šviesos neišvydė!..

— Jie mirs, bet tu nemirsi drauge su jais, nes esi tosios garbės nevertas ir todėl nebepasiliksi nuo šios valandos pily. Nors per tave ištiko mus visus nelaimė, bet aš tavęs seno ir silpno kerštu nenueskriausiu.

Ir liepė kunigaikštis tuojau išvesti ji už pilies varę, kad nueitų pas savuosius, pas tuos, kurie tą patį Dievą garbina su juo.

Kai susirinko plačioje aikštėje visi seni ir jauni, silpni ir ligoti, senos motinos ir jaunosios mergelės, tokiais prabilo į juos žodžiais kunigaikštis Margiris:

— Atėjo diena, kada mes turime ar žūti, ar priešo vergais tapti, nes priešas stiprus, ir jo nugalėti mes jau nebeįsgalim, o pagalbos laukti neturim iš kur.

Susirinkusieji niauriai tylėjo ir nieko jam neatsakė.

— Mes, vyrai, žinome, kaip mums dera pasielgti. Bet kai mes visi iki vieno žūsime, priešas išsiverš į pilį, ir jūs visi tapsite jo vergais.

— Geriau mirsim negu vergausim priešui, kuris mūsų krauju minta!— tarė seni vyrai, kurie kalavijo vartoti jau nebegaléjo.

— Pačios sau laužą susikrausime ir žūsime liepsnose su mūsų vaikais!— tarė jam moterys.

— Kad mūsų broleliai ir jauni berneliai vieni mirė, kiti turi mirti, mes nuo jų neatsiliksime ir priešui nepateksime!— tarė jaunosios mergelės.

— Ar mirti nebijote?— paklausė kunigaikštis Margiris.— Pagalvokite...

— Ar mes, jauni būdami, kalavijų nevartojome!— tarė jam seni seneliai.

— Ar mes — ne jūsų motinos, kurios jus pagimdėm ir narsius išauklėjome!— tarė jam moterys.

— Ar mes nežadinome jūsų savo dainelėmis prie narsių žygių, kad pačios mirti bijotume! — tarė jaunosios mergelės. — Mes mokam mirti ramiai kaip ir jūs, vyrai.

— Gerai, kad pasirinkote garbingai mirti, atmetę paniekinimą, — tarė kunigaikštis. — Aš liepsiu sukrauti vidury pilies didelį laužą, o jūs neškite viską, ką turite, kad piktam priešui nieko netektų. Teranda vien tik pelenus toje vietoje, kur mes gyvenom...

Vai, nutilkite, véjeliai, nepūskite, šiaurieji, nekelkite dulkelių, kad negraužtų man senų akelių... Su ašaros dulkėmis užkrėstos akelės, užtemdys man šviesią dienelę...

Vai, virpėkit, miklūs pirštai, aidžias stygeles paliessiami... Vai, suaidékite, sudejuokit, skambios stygos, gūdžiai suraudokite paskutiniais graudžios pasa-kélės žodeliais...

Vai, jūs, seni tévuželiai, rüpestingos motinėlės, tai jūs įsidémékite, tai jūs pasidžiaukit, kad negraso jūsų jauniems sūneliams ir skaisčiosioms dukrelėms žiaurus likimas, kuris ištiko Punios bernelius ir jujų jaunas mergeles...

Vai, jūs, berneliai, dirvos artojeliai, ir jaunosios mergelės, rugelių piovéjėlės, tai pasidžiaukit, kad skaudri audra nesudrums jūsų ramiosios buitelės...

Nuo ankstyvo ryto iki vakarėlio krovė didelį laužą didžioje aikštėlėj vidury Punios pilies. Ant to lauželio nešė ir krovė kas ką turėjo brangiausio, kas ką turėjo mieliausio: motulės dukrelių kraitelius, seni tévuželiai bernelių sūnelių žirgams rédeles, tymo balnelius,

šilkeliu siuvinėtus, baltais perlais sagstytus; jaunosios mergelės brangiuosius parėdėlius, ir tuos, kuriuos pačios suaudė, mikliais piršteliais pagamino, ir tuos, kuriuos broleliai ir jaunieji berneliai iš svetimų šalių pargabено dovanėliu...

O kai sutemo vėlus vakarėlis, keturiuose aikštės kampuose užžibino šviesius švyturėlius, suéjo susirinko, laužą apstojo seni ir maži, silpni ir ligoti, žilagalvės motinėlės ir jaunos dukrelės, skaisčiosios mergužėlės. Suraudojo aidžios kanklių stygelės, užgiedojo vaidilos šermenų giesmes apie gražią dausos šalelę, apie linksmą tenai buitelep, kur amžinas viešpatauja pavasarėlis, kur su protėviais karžygiai amžinai linksmiasi ulioja, savo žygiais didžiuojasi, kol sumano vėl į tévę žemę grįzti, naujas žygiais, garsiais darbais pasipuošti...

Ten nebéra skausmų, ten nebéra ligų, ten kelio nesuranda nei žiaurūs vokiečiai, nei klastingi lenkai, nei apgaulingi gudai...

Nors gražiai skambėjo vaidilų giesmės, bet graudžiai raudojo aidžios kanklių stygos, lyg gailėdamos už dausos šalį gražesnės Dainavėlės, mielojo protėvių kraštelio, kur gimė augo visi, vargelį vargo, šviesiomis dienelėmis džiaugési, laimę ir nelaimę pažino...

O kai baigė vaidilos giedoję šermenų giesmes, gūdžiai suvirko motutės, raudodamos apkabino savo mažus vaikelius ir, meilindamos, glamonédamos, prie krūtinės spausdamos, bučiavo šviesias akeles ir raudonus veidelius, atsisveikindamos prieš tolimą kelionėlę dausos šalelén...

— Vaikeliai mūsų mažiausieji, vaikeliai mūsų mieliausieji, kam mes jus pagimdém, kam auginom, nakių nemiegodamos, didelį vargelį, sunkias rūpestéles

bekentėdamos! Geriau jus būtume pagimdžiusios nebyliais, bejausmiais akmenėliais! Būtute dabar ramūs gulėjė Nemunėlio dugne, ramūs gulėjė, skausmo nepajutę ir sopolio nekentėjė...

Glamonėjo motutės mažus vaikelius ir beglamonėdamos gūdžiai raudojo, o vyrai aplinkui stovėjo, niauriai tylėdami, ilgais kalavijais, sunkiais kirviais pasiremdami. Jie tylėdami didelį kerštą priešui žadėjo — šimtus nudėti už kiekvieną mažą vaikelį, už kiekvieną motulių ašarėlę...

Užlipo senasis vaidila Nemekša ant aukšto laužo ir tokį prabilo žodelį, kanklių stygomis sau pritardamas:

— Kai aš jaunas buvau, širmu žirgeliu jodinėjau. Kovoje, mūšyje mano buvo visuomet pirmas žygelis, linksmoje puotoje man tekdavo pirmoji vietelė, nes garsus buvo mano balselis, skambios buvo mano dainelės, draugų bernelių žygius garsinančios, didžius protėvių darbus garbinančios. Neteko kovoje man žūti, galvelės padėti už tėvų šalelę, už gražią Dainavėlę ir susilaukiau senos senystėlės, skaudžiųjų dienelių. Tai dabar pirmas vyksiu, keleli pirmas rodysiu į dausos šalelę. Pranešiu tévams protėviams, kad paruoštų jums garbingiausią vietelę dausos šaly, nes nebuvo ir nebus didesnių, garsesnių karžygių, kaip šie seni senužėliai, šios moterėlės, skaisčios mergužėlės ir mažieji vaikeliai, tolimon dausų šalin keliauti pasiryžę. Lengva mirti dėl téviškėlės su kalaviju rankoje lygioj lygumėlęj, placiams laukely, bet sunkiau žūti, su priesu nesusirémus, skaudaus smūgio jam nesuteikus!..

Taip bekalbédamas, aidžiomis kanklių stygelėmis sau bepritardamas, pataikė peilio iešmeliu senon krūtinėn, persivėrė širdį ir krito ant laužo, o kraujas jo apšlakstė laužo paviršeli, raudonu upeliu patekėjо...

Dar gailiau suaidėjo kankliai, dar gūdžiau surau-dojo jų stygos. Žengė dabar į aukštą laužą seni sene-liai, silpni ir ligoti. Žengė ir motutės, mažais vaike-liais nešinos. Raudojo aplinkui jaunosios dukrelės, dausos šalelén motinėles belydédamos...

Nesudrebéjo ranka nei senelio seniausio, nei ligo-nio silpniausio, kai persivéré sau krūtines, aptašké krauju laužo viršūnélę... Nesudrebéjo ranka ir motiné-lių, kai verkdamos, gailias ašaréles liedamos, suvarsté peilių ašmenéliais mieliausiųjų vaikelių širdeles, su-draské, iešmais subadé savo skausmų kupinas krūti-néles, kol krito ant laužo visos iki vienos...

Verké aplinkui mergelés, raudojo motinélių, dau-sos šalin keliaujančių, gūdžiais balseliais lydédamos, gailiai striūbaudamos, savo likimą keikdamos, o vyrai aplinkui stovéjo, niauriai tylédami, ilgais kalavijais, sunkiais kirviais pasirémę, ir betylédami baisų priešui kerštą žadéjo — šimtus nudéti už kiekvieną motinélių kraujo lašelį, už kiekvieną mergelių ašarélę...

Garsiai skambéjo vaidilų kankliai, gūdžiai verké aidžiosios jų stygos, graudžiai raudojo skaisčiosios se-sulės, jaunosios mergelés, paskutinén kelionélén besi-rengdamos, su jauna jaunystéle, jaunomis dienelémis atsisveikindamas. Draské pléšé savo rūtų vainikélius ir šilkinius kaspinélius, taršé gelsvas kaseles, barsté žalias rūteles... Puolé krito prie brolelių, prie jaunu bernelių, meiliai atsisveikindamas, gailiai raudodamos, kaip raibosios gegulés kukuodamos. Glaudé berneliai paskutinj kartą savo jaunąsias mergeles prie karštųj krūtinélių, kalbėjo meilius žodelius, glostė skaisčius veidelius, paskutinj kartą glamonédami, švelniai atsi-sveikindami prieš ilgą kelionélę dausos šalelén...

Nutilo vaidilų kankliai, nustojo stygos raudojusios.

Emė Margiris bernelis savo skaisčią mergele už baltojos rankelės, ant aukšto laužo vedé. Ten paskutinį kartą apkabino, priglaudė prie narsios krūtinėlės, paskutinį kartą pabučiavo skaisčius veidelius ir raudonas lūpeles, o ašarėlės kaip aguonėlės jam krito iš akelių...

Išsitrukė bernelis šveitru kalaviją, kirto mergelei galvelę, kirto glotniąją — ir ranka jam nesudrebėjo...

O kai jis nužengė nuo aukšto laužo, vedė berneliai savo mieliausias mergeles ant laužo, kraujais aptaškyto, paskutinį kartą bučiavo skaisčius veidelius ir raudonas lūpeles, glaudė prie narsiųjų krūtinėlių, paskutinį kartą glamonėjo, meilius žodelius kalbėjo ir kirto galveles savo šveitriaus kalavijais — ir nei vieno ranka nesudrebėjo...

Ir taip žuvo visos Punios pilies mergelės, nei vienos nebeliko... O kai visos žuvo, iš visų keturių kamپu sukūrė berneliai laužą...

O kai laužas suliepsnojo, vėl gūdžiai sudejavė aidižiosios kanklių stygelės, o jaunieji berneliai tyliai aplinkui stovėjo ir bestovėdami, betylėdami dideli kerštą priešui žadėjo...

Tyliai stovėjo, ilgais kalavijais, sunkiais kirviais pasiremdami, skaudžias ašarėles bebraukdami...

Ir taip stovėjo kiaurą naktelę...

Dar laužas neužgeso, dar ugnelė žairiai liepsnojo, dar šviesi aušrelė nepatekėjo, kai sutrimitavo, briedžio ragan sudūmė tie, kurie, ant akmens sienų, ant aukštų kuorų stovėdami, sargybą éjo, sutrimitavo, kad piktas priešas rengiasi pilį pulsi, pranešdami, žiaurion kovon, paskutinén kovon raitelių bešaukdami...

Liepė kunigaikštis Margiris padegti pilį iš visų ke-

turių kampų, liepė atidaryti vario vartelius, sakė liepė berneliams ristuosna sėsti žirgeliuosna ir joti už pilies vartų lygion lygumélén, paskutinį kartą su priešu susiremti, už gražią mielą, žaliomis giriomis apaugsia,

Dainavéle...

Sédo berneliai, niauriai tylédami, didelį kerštą priešui žadédami, sédo ristuosna žirguosna, émè sunkius kieto plieno kirvius mikliosna rankelésna už klevinių kotelių ir išjojo už pilies vartų lygion lygumélén, išjojo visi kaip vienas...

Ne tam išjojo berneliai, kad išmégintų jégas, išmiklintų rankas, pasidžiaugtų savo narsia narsuméle, ne tam išjojo, kad garsiai žygiai pagarsétų, linksmoj puotoj paskui pasigirtų — išjojo berneliai, mirties saukti geisdami, priešui keršto tik ieškodami...

Sutiko priešus prie pilies vartų, puolė priešus kaip sužeisti lokiai šunų bailias rujas. Kiekvienas bernelis, kiekvienas Dainavos raitelis šimtus atstojo, kiekvienas ten puldavo, kur priešų būdavo daugiausia...

Išteséjo berneliai, Dainavos krašto raiteliai, savo pažadélius. Mirties beieškodami, keršto betrokšdami, aitvarais skrajojo lygioje lygumélėj, kaip žaibai švytravo jų plieno kirviai, šveitrūs kalavijai. Kur vienas krito bernelis, ten šimtus priešų aplinkui nuklojo, gausiai paliedamas, gausiai atskiesdamas krauju gimbają žemele...

Bet visų narsiausiai, bet visų smarkiausiai mušési kovési, su priešais kirtosi Margiris kunigaikštis, narsusis Dainavos valdovas, už tévų šalelę, už savo jauną mergelę bekeršydamas, jaunosios krūtinės skausmą numatinti besistengdamas. Kiek kartų jo plieno kirvis suskambėjo vidury lygaus laukelio, juodus priešo skydus, geležinius šalmus bedaužydamas, beskaldydamas,

tieki kartą krito piktas priešas nuo eiklaus žirgo po kanopélémis, ant juodos žemelės, ant drégnosios, kraujų atskiestos, kad daugiau nebepasikeltų, gražiosios Dainavos šalelės nebenaikintų...

O kiek bernelis smūgių teikė, tiek kartą savo jauną mergelę minėjo...

Mušési, kirtosi berneliai sunkiais kirviais, šveitriais kalavijais nuo ankstaus ryto iki vakarėlio, neatsilsédami, nepasitraukdami kvapo neatgaudami. Atbuko kirviai, sutrupéjo kalavijai, jaunąsias rankes pamielino, bet užtai nuklojo tankiais pédeliais, priešų lavo nais, kruviną pabarėli, tiltus nugrendé lygioje lygumélej, kraujo upes kaip nemunélius praliejo, kol krito visi iki vieno...

Klausykite, vyrai, klausykite, berneliai, širdysna įsidémékite.— Visi krito Punios berneliai žiaurioje kovoje, visi krito iki vienam už téviškélę, už gimtąją Dainavos šalelę. Tik vienas kunigaikštis Margiris nei patasi nuvargintas, nuilsintas, nei jo širmas žirgelis dar sužeistas. Abu juodu kaip aitvaru po lygią lygumélę skrajoja, o jų pédomis šalta giltiné seka. Nelaimingą valandą būdavo pagimdžiusi motė tą vokiečių raiteli, kuris Margiriui kelią pastodavo, jo kirvio ilgio atstu atsirasdavo: kurį tik pasiekdavo Margiris savo tvirta ranka, kuriam tik sužibédavo blykstelédavo kruvini jo kirvio ašmenys, kaip Perkūno trenktas krisdavo tasai nuo eiklaus žirgo ant drégnos, krauju gausiai atskiestos žemelės...

— Velnias! Tikras velnias už stabmeldžius kovoja! — šaukė nusigandę vokiečiai ir bėgo nuo jo galtingosios rankos, nuo jo sunkaus kirvio smūgių besišalindami...

Kruvinas žirgelis, krauju apšlakstytas bernelis. Ap-

sidairė aplinkui ir nebepamatė Margiris jau nei vieno Dainavos raituželio, narsaus kareivėlio: visi jau buvo žuvę iki vienam...

— Prigrižote, mane vieną palikote, draugužiai! Vie-nui vienas turėsiu keliauti dausos šalin! — pamanė Margiris ir puolė priešus ten, kur jų buvo daugiausia. Ne garbės trokšdamas, ne gyvybę gelbėdamas puolė, bet mirties tik ieškodamas, už savo téviškélé, už jau-ną mergužélę keršydamas. Apstojo jį dabar priešai iš visų pusią apsupė, ir jų buvo šimtai ir tūkstančiai, o Margiris tik vienas. Jau nulūžo jo klevinis kirvio ko-telis iki pačios rankenélés, jau suklupo širmas žirgelis visomis keturiomis kojelémis, krito bernelis ant drégnosios, ant juodosios žemelės...

Džiaugsmo balsais sukliko priešai, sudžiūgavo, kad krito paskutinis Dainavos raitelis, baisusis kareivélis. Bet neilgai džiūgavo, greitai Margiris atsikélė, atsistojo ant miklių kojelių, iš makštų traukė iš kieto plieno nukaltą savo šveitrusį kalaviją ir betraukdamas taip jam kalbėjo:

— Kalavije mano šveitrusis, kieto plieno nukaltas! Tu mergelės krauju suteptas, bet prieso šiam mūšy dar nelytėjai, o krauko neragavai. Patarnauk dabar man, šveitrusis, kaip kad iki šiol visuose mūšiuose man gar-bingai tarnavai, o aš tave ištroskusių karštu priešo krauju pagirdysiu, įkaitusį atvédinsiu!

Smarkiai ir drąsiai dabar puolė Margirį priešai. Jų buvo šimtai ir tūkstančiai, o jisai tik vienas. Bet tie, kurie puolė, atgal nepasitraukė — užmigdė nuramino juos visus šveitrusis Margirio kalavijas, ant drégnos žemelės patalélių jiems paklodamas...

Antrą kartą puolė Margirį priešai. Jų šimtai buvo ir tūkstančiai, o jisai tik vienas. Bet tų, kurie drąsiai

jį puolė, atgalio nebepasitraukė, savo laimėjimais draugų tarpe nepasididžiavo nei vienas: visus juos paklojo suguldė ant drėgnosios žemelės, amžino miego užmigdė šveitrusis Margirio kalavijas...

— Velnias! Velnias, tikrasis velnias už stabmeldžius kovoja! — émė šaukti priešai, atgalio besitraukdami.

— Tai jų piktais dievas Perkūnas, ne kas kitas mus žudo,— kalbėjo vokiečiai kits kitam, ir trečią kartą pulti panorėjusių nebeatsirado.

Lavonų siena apsitvéręs, šveitriu kalaviju pasirėmęs, nusišluostė kruvina ranka savo prakaituotą veidą Margiris ir, iš priešo pasityčiodamas, sušuko:

— Néra jūsų niekšū tarpe nei vieno, kuris mano smūgį išlaikytų, su manim kalaviju susirémęs!

Susigėdo, supyko vokiečiai, šiuos narsaus Margirio žodžius išgirdę, ir naujomis jégomis, su dideliu įnirtimu, vėl puolė Dainavos bernelį. Jų buvo šimtai ir tūkstančiai, o Margiris tik vienas. Bet visi tie, kurie drąsiai jį puolė, rytdienos saulės nebematys, rytdieną nebenubus, savo laimėjimais, su draugais bepuotaudami, nebepasigirs: visus juos ant drėgnosios žemelės, juodan purvynėlin suguldė, amžinu miegu nuramino šveitrusis Margirio kalavijas...

Antrą kartą kaip įnirtę stumbrai, kaip įsiutę lokiai puolė vokiečiai Dainavos bernelį. Jų buvo šimtai ir tūkstančiai, ojisai tik vienas. Bet nepasitraukė Margiris, žingsnio atgal nežengė skersno, tik šveitrus jo kalavijas kaip Perkūno žaibas rankose sušvytravo, ir krito visi priešai, kuriuos tik pasiekė jo galinga ranga, nuovargio nežinant.

— Velnias! Tikrasis velnias už stabmeldžius žudo mus! — sušuko vėl nusigandę vokiečiai ir traukėsi atgalio besižegnodami.

Trečią kartą pulti narsaus bernelio niekas nebepanorėjo, niekas nebedrįso...

Lavonų siena apsitrėmė, šveitriu kalaviju pasirėmės, nusišluostė kruvina ranka prakaituotą veidą Margiris ir, iš priešų pasityčiodamas, sušuko garsiu balseliu:

— Ne kareiviai esate, bet niekšai, zuikių broliai! Todėl nėra jūsų tarpe nei vieno, kuris, su manim kalaviju susirėmės, mano smūgi išlaikytų!..

Kaip sužeistos stirnos lengvakojės sukliko, suriko įnirtę, didžiai supykę vokiečiai, bet pulti Margirio, į jį prisiartinti, kad su juo kalaviju susiremtų, nei vienas neišdrįso. Tik émė šaukti dideliais balsais narsiausiuju, tik émė šaukti stipriausiuju, kurie jų tarpe buvo, kad čion atvyktų, su Margirių šveitriais kalavijais susiremtų...

Prijojo jų visų karų žygiais garsiausias, prijojo jų visų rankos smūgiais stipriausias — didysis ordino komturas, garsusis Zigfridas Čelneris, ir prisiartinęs taip tarė Margiriui:

— Tavo kareiviai visi žuvo su kalaviju rankoje, kaip narsiems vyrams derėjo, ir garbė jiems amžina akyse tų, kurie narsumą moka gerbti. Tu likai vienas, ir nėra tau vilties laiméti. Pasiduok mums, kaip prottingam vyrui dera, o tavo narsumą mes mokësim pagerbti ir laisvę tau grąžinsime.

— Dar niekuomet to nėra buvę, kad lietuvis, kalaviją rankoj turēdamas ir galédamas garbingai mirti, pasiduotų priešui kovos lauke! — atsakė jam narsusis Margiris, Dainavos krašto valdovas.

— Atsakymas, narsiam vyrui deras,— tarė jam Čelneris.— Daugel garsiu mūsų riterių krito iš tavo ran-

kos, ir gėda būtų mums ir mūsų ordinui, jei neatsirastų, kas už jų mirtį tau atkeršytų.

Tai tarės, nusėdo nuo ristaus žirgo, kad lygiomis kovotų, émė rankon šveitru kalaviją, juodais šarvais, kryžiumi ženklintais, apkaustytas, dideliu skydu prisi-dengdamas, narsiai žengė į Margirį, kad su juo ginklu susiremtų, didelę garbę laimēdamas išigytų, ar kovos lauke garbingai, kaip karžygiui dera, žūtų...

Kaip išalkęs vanagas, pilką antį išvydęs, šoko Margiris, ir susirémė juodu vidury lauko, lavonais nukloto, kaip du įnirtusiu stumbru plačiaragiu. Su-skambéjo skydai, sužvangėjo kalavijai, suaidėjo laukai ir girios, o visi nutilę, nejudēdami, baisius kovojan-čiujų smūgius sekdamis, gérėjos abiejų karžygių vik-rumu, abiejų narsumu...

Pusiau skilo sudaužytas Margirio skydas, krito šal-mas nuo jaunosios berno galvelės, kryžiuočio kalavijo smūgiais sukapatąs. Paskutines jégas sukaupęs, mik-liaiš rankas įtempęs, krito Margiris bernelis kieto plie-no kalaviju vokiečiui per galvą. Nesuspėjo vokietis skydu užsidengti, nesurojo didelio smūgio atremti, ir perskélé jam Margiris galvą iki pažiaunių. Krito nar-susis Zigfridas, kilnusis vokiečių riteris, kaip ąžuolas plačiašakis, vétros palaužtas, bet lūžo trupėjo Margi-rio kalavijas iki auksu padabintos rankenos...

Be skydo, be šaldo liko narsusis Dainavos valdo-vas ir šveitraus kalavijo nebetekęs...

Skaudžiai sukliko, baisiai suriko vokiečiai, išvydę, kad žuvo jų tarpe narsiausias, kad krito jų tarpe stip-riausias. Sukliko, suriko, kerštu grasydami...

— Jis be ginklo liko, jis be ginklo! — émė šaukti, vienas antrą drąsindami. — Gyvą ji suimsime!..

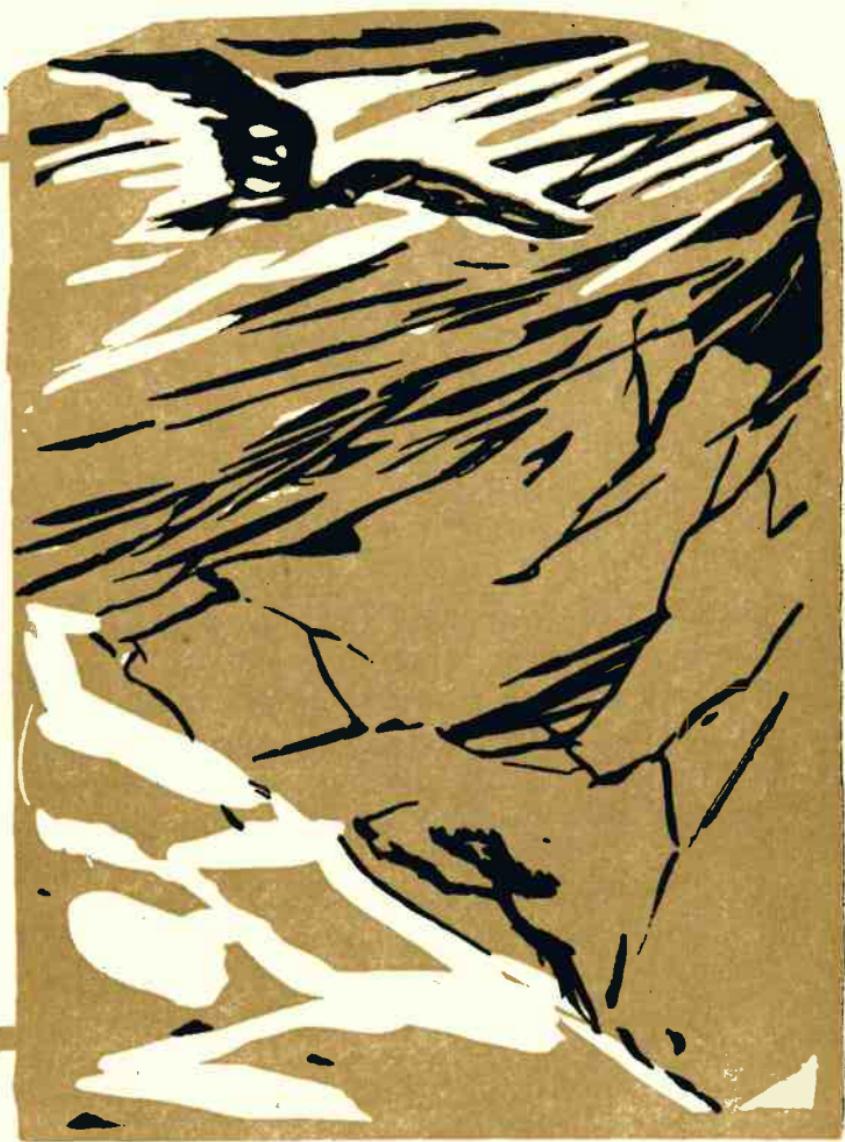
— Ei, Perkūne galingasis! Siušk greičiau man balta žirgą dausos šalin pas mergele joti! — sušuko Margiris ir, išsitraukęs aštā durtuvą, persivérė savo krūtinėlę, užmigdė širdele, o narsi jo vėlė baltu žirgu, paukščių taku dausos šalin nujojo, kur nei žiaurūs vokiečiai, nei klastingi lenkai, nei apgaulingi gudai kelio nežino...

Taip žuvo narsusis Margiris, garsus Punios ir viso Dainavos krašto valdovas, nuo savo rankos žuvo, priešo nenugalėtas...

Amžina garbė jam ir tiems, kurie su juo buvo...

DAINA APIE ARA.

Toli, toli, ten, kur saulė teka, yra kalnuota šalis,
tokia graži, kokia ir sapne nesivaidena mūsų krašto
žmonėms. Toje šaly aukšti kalnai. Ant tų aukštumynų,
ant jų kalnų žilujų viršūnių nei žmogus neužlipa, nei
žvėrys neužbėga, nei paukštis neužlekia. Tik debesys
ten nakvoja, tik žiema amžinąjį lizdą ten susivijo, ir
laisvi tik arai ten savo vaikus peri.

Tarpu aukšto kalno viršūnės kietujų uolų augo
lizde Aras. Kai jis buvo mažas, ir silpni sparnai,
plunksnomis neapauge, dar jo nekélė, dairėsi Aras
mėlynosna dangaus erdvėsna, kur aukštai, aukštai,
aukščiau aukščiausiąjų kalnų viršūnių, lekiojo seni
stiprūs arai. Ir svajojo tada Aras:

— Kai aš užaugsiu, pasiūgésiu, kaip seni arai aukš-
tai padangėse lekiosiu.

Svajodamas džiaugėsi Aras, kad aru gimė, ir lauk-
te laukė tų laikų, kai aru ims aukštai skrajoti, kur

žmogaus akis nepasiekia, kur silpnas paukštis nepakyla.

Praéjo daugel laiko, sustipréjo Aro sparnai, ir skraidé Aras aukštai méllynose padangése, kur tik seni arai skrajojo. Bet jau nebésidžiaugé tuo Aras, kad taip aukštai padangése skraido, kur skraido ir kiti arai. Dažnai, dažnai tupédamas ant žilos kalno viršūnës, tampé Aras galingus savo sparnus, dairési méllynosna dangaus erdvių bedugnésna, kur šviesi saulé kelią sau mina.

Ir svajojo Aras:

— Kai sustiprësiu kaip seni arai, kai lekioti gerai įprasiu, tai aš pasikelsiu taip aukštai, kur dar nei vienas aras nelekiojo. Aš nuskrisiu ten, kur dar nei vienas aras neskrajojo, aš atrasiu kelią nuo žemës į dangų.

— Tai tada visi pagirs ir sužinos, kad yra tokis Aras, visų arų Aras, kuris taip aukštai pakilo, kaip dar nei vienas nebuvo pakilęs,— kuris žino nuo žemës dangun kelią.

— Ir ateis visi, kas gyvas yra, ir nusilenks man ir prašys, kad kelią ten parodytau...

Ir taip svajojo Aras ir besvajodamas džiugiai kleketavo ir jauté, kad galybë auga jo krütinéje, kad širdis verda narsumu.

Ei, néra to pasauly, ko neišdrįstų Aras, visų arų aras.

Tarpu tų kalnų, kur gyveno Aras, buvo vienas kalnas, visų kalnų aukščiausias. Jisai buvo tarpu tos šalių visų kalnų kaip Aras tarpu visų arų.

Kai šviesiai žverblė sniegais jo viršūnė, skësdama saulės spinduliuose, visi kalnai buvo gryni, giedrūs. Niekur nesirodė nei vienas debesėlis, nei viena miglelė, o tos, kurios nakvojo giliuose kloniuose, slépësi tarpu uolų ir tarpukalnių bedugnėse... Bet kai apsiniaukia kalno viršūnė, miglomis supstosi, žaibais dabinasi— užsiūkanoja visa šalis, baisūs tada kalnai. Bunda vėtroras ir staugdamos iš visų šalių pro žilą kalną viršunes veja miglas debesis... Bunda audra, pakyla bangas ir baido visa, kas yra gyvo pasaulyje. Išsigandęs slepiasi giliai žmogus, slapstosi žvéris, slapstosi ir paukštis; visiems saulę temia audra, kuri gimus tarpu aukštą kalną erdvės sau ieško ir uždama, staugda ma veržiasi iš ankštų tarpukalnių plačiuosna laukuosa na, erdviosna lygumosna, kur yra daugel vietos skrajoti.

Ir pasirinko sau Aras vietą ant aukščiausią to kalnų kalno uolą ir, pakilęs aukščiau, negu žibanti amžiną sniegų vainiku jo viršūnė, užtemė jam savo spar nais saulę.

Ir suraukė savo kaktą kalnas, ir apsiniaukė šviesus jo veidas. O kai tik jis apsiniaukė, nubudo vėtroras, pakilo didi audra, užtemė miglomis Arui kelią, kad jisai aukštai neskrajotų, sparnais savo unksnés kalnui nedarytų, saulės netemdytų, jégomis nesipuikintų.

— Vai, pasislėpki, Are, kur vėtra neužpučia, kur lietus neužlyja, kur audra nepasiekia. Pyksta kalnas, siunta audra. Pasislėpki, Are, ieškokis saugios prieglaudos. Matai, visi arai seniai jau pasislėpę.

Puikus buvo Aras, audros nenusigando. Krūtinė jo seniai kovos troško, o priešininko neturėjo. Išskétė Aras stiprius savo sparnus ir nuskrido ten, kur bangas

ūžé, kur audra staugé,—su vėtromis pasigalynéti, su žaibais apsikabinti, su perkūnais pasikalbéti...

— Vai tu, Are, ilgasparnių tu valdove! Sunki, smarki tavo kova. Vėtros plunksnas tavo taršo, bangas sparnus laužo, lietus akmenimi žemyn tave slegia...

Audra į plačius laukus, beribes lygumas veržesi, erdvés sau ieškodama, ir Arą tenai nešé.

Ilgai siuto audra... Plauké per laukus, per jūres, per girių... Plauké toli, Arą nešé... Vai, toli nuklydo nuo aukštų kalnų Aras, nuklydo ten, kur žmonės kloniuose gyvena. Apalpo, nuliso Aras, o nuilsęs nusileido ant žemės atsilsétų. Žmonės jį tinkluosna pagavo ir patupdė didžian gražian auksuotan narvan.

Ir patupdė žmonės Arą narvan ir patalpino narvą ten, kur buvo daugel paukščių — ir laukinių, ir naminiių.

Buvo ten strazdų, vištų, žąsų ir kalakutų.

Ir pastatė narvą, kur buvo įtupdytas Aras, gražių gražiausioje vietoje. Džiaugési žmonės, kad turi pasigavę Arą, visų arų arą, ir edino jį geriausiais édalais, ir girdé tyru šaltinio vandenéliu. Bet negéré, nelesé nieko Aras, tik daužési į narvo sienas, draské vielas nagais, laužé snapu, mušé sparnais.

Nusilaužé Aras snapą, nagus apsilaužé, susižeidé iki kraujų krūtinę, apsidaužé sparnus, bet nesiliovė laisvén veržtis.

Ir narve nenoréjo žmonių vergas būti... Veržési ten, kur mélynos dangaus erdvés jo šauké.

Ir matė kiti paukščiai, kaip žmonės Aru rūpinosi, ir kaip jis nepaiso jų gerumo, matė stebėjosi ir Aro suprasti nesuprato.

— Kokis jisai nedékingas! — kalbėjo strazdas. — Kad manim žmonės tiek rūpintuši, dieną ir naktį jiems švirkštau.

— Ir ko jam dar reikia? — kalbėjo antys. — Žmogus maitina jį, ko tik jisai nori. Kad būtų ne tiek puikus, tai jo žmogus ir narve nelaikytų. Sako, jisai kalnuose gyvenęs. Argi ten taip gera, kaip pas žmogų? Argi ten rasi tiek varliūkščių, kaip čia...

— Ir mėšlynas gal kur geresnis yra! — kalbėjo gaidys. — Ot, pakrapštytų dabar mėšlo, tokius gerus nagus turēdamas. Kiek gero čia surastu! Ė, kvailas paukštis, savo laimės nesupranta...

— Ga-gla-ga! Ko dar jis nori? Ką jis ras tose padangėse? Tokių balų, kaip mūsų žmogaus laukuose, nėra niekur kitur. Mano seselės, kurios nepriklauso žmogui, iš tolimos šalies kas vieni metai čion atlecia.

— Žmonės kalba, kad šalti tie kalnai, amžina žiema tenai šiaušia,— tarė pralékdama kregždė, kuri buvo toli lekiojusi, daugel mačiusi.

— Ir ko jis tiek pučiasi, kuo didžiuojasi? — kalbėjo kalakutas. — Kad turėtų nors tokį snaplį, kaip mano.

— Arba tokią uodegą, kaip aš! — pasigyrė povas.

— Arba nagai... Tai ne kažin kokie jo nagai! Ir mano ne menkesni. Arba aš negaliu pasipuikinti savo skiauture. Niekas tokios neturi... Kukuriekū!

— Neturi, neturi, neturi,— kudékino vištos ir meiliali žiūréjo į gaidį.

— Skiauturė! Kažin kas toji tavo skiauturė... Ir dainuoji, tai tik réki... O gal tu tai moki švykšti, kaip

aš, ar gal tavo kaklas tokis lieknas ir lankstus, kaip mano?— supykės tarė žąsinas.

— Tiesą, tiesą, tiesą kalbi,— pritarė jam žąsys.

— Kalbékite! Kad jūs būtute geresni, tai žmogus jus penétų geriau. Mane žmogus myli labiausiai ir grynu pienu peni,— pasigyrė ir paleido kalakutas savo snapli, išpūtė uodegą.— Manęs ir šuo bijo! Aš jūsų visų esu drąsiausias...

Ir émė paukščiai ginčytis ir bartis vienas su kitu ir būtų susikovę, susipešę... Bet štai žmogus išėjo ir pabéré grūdų. Visi paukščiai pamiršo savo barnius ir nubégo lesti. O prilese, jie vél susirinko pas Aro narvą ir peiké, kam jisai veltui didžiuojasi, puikinasi. Kad geras jisai būtų, tai žmogus laisvai jį leistų iš narvo... Tik sparnus kiek pakirstų gal kaip strazdui... Ir nagai reiktų pakirsti, nes su šitokiais nagais argi galima gyventi...

Bet Aras neklaussé jų kalbos. Jis nepalytėjo nei édalo, nei vandens. Jis nebeteko jégų, sparnai jau nebeklausé jo. Narvo kampe tupéjo niaurus, o kraujas bέgo iš sužeistos krūtinės... Miré Aras... Laisvés netekęs, ir gyvenimo nustojo. Težino žmonés, kad Aras, laisvas gimęs, ir narve moka laisvas mirti ir žmonių vergu niekados nebebus. Nors ir narve kūnas, nors ir pavergtas, bet kas palauš Aro puikybę, kas jo dvasią paveržti galés?! Aukštai ji skraido, dar aukščiau negu jis sparnais pakilti gali!..

Miré Aras, apie kalnus, apie saulę besvajodamas. O tų, kurie čia stovéjo ir apie jį kalbėjo: vištų, žąsų — Aras nei matė, nei jų žodžių girdéjo.

— Vai jūs, žmonés, pikti žmonés, kam pražudėt Arą?!

TURINYS

1. Vakarinė giesmė	7
2. Milžinkapis	19
3. Užkeikta merga	47
4. Gilšė	61
5. Sūrūs vandenys	85
6. Neramūs kalnai	107
7. Kunigaikštis Kunotas	143
8. Sena pasaka apie narsujį kunigaikštį Margirį, Pu-nios valdovą	181
9. Daina apie Arą	245

Винцас Креве
ПРЕДАНИЯ ДАЙНАВСКОГО КРАЯ
На литовском языке

Redaktorius *Vyt. Rudokas*

Techn. redaktorius *V. Zdancevičius*

Korektorė *R. Krikščiūnaitė*

¶ Pasirašyta spaudai 1957.IX.19. LV 07168. Leidinio Nr. 2287.
Tiražas 30.000 egz. Popierius $82 \times 108^{1/32}$ -4 pop. I.=13,12 sp.
I.; 10,9 leid. I. Spaudė valst. V. Kapsuko-Mickevičiaus v.
spausdintuvė Kaune, Lenino pr. 23. Užs. Nr. 942.
Kaina 4 rb 80 kp